

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Hırs ve tama'la fil yavrusu yiyenlerin ve yemeyin diye nasihat ve- renin sözünü dinlemiyenlerin kıssası	21 14
Fil yavrularına taarruz edenler kıssasının bakıyyesi	30 19
Fil yavruları hikâyesine dönüş	40 24
Hak Taâlâ'nın Mûsâ aleyhisselâm'a : Bana günah etmediğin bir ağızla düa et buyurması	50 29
Dua edenin ALLAH demesinin, Hak'kın LEBBEYK demesi ile aynı olduğunun beyanı	52 30
Bir köylünün şehirliyi, yalancıkdan ve bir çok ısrarla köye dâvet ederek aldatması	62 35
Sebe' ahâlisinin tuğyânı, niğmetten azmaları, şükür ve vefânın fazileti	72 40
Hastaların her sabah İsâ aleyhisselâm'ın süm'ası önünde şifa ve düa talebiyle toplanmaları	76 42
Ehl-i Sebâ kıssasının bakıyyesi	96 52
Köylünün dâveti üzerine şehirlinin köye gitmesi	109 58
Doğan kuşunun kazları dere kenarından kira dâveti	115 61
Darvanlılar ve onların yoksullara bir şey vermeden bahçelerden meyve devşirmek için hileye sapmaları	125 66
Şehirlinin köye gitmesi	132 70
Şehirlinin ve akrabasının köye gitmesi	141 74
Leylâ'nın mahallesinde oturan bir köpeği Mecnun'un okşaması	150 79
Şehirli ve çocuklarının köye vasıl olması ve köylünün onları tanıması	157 82
Bir çakalın boya küpüne düşmesi ve alaca bulaca olup çakallar ara- sında tavusluk davasına kalkışması	186 97
Lafazan bir herifin bir kuyruk parçası ile her sabah sakalını ve bıyı- ğını yağlayıp, arkadaşları arasında, şunu bunu yedim diye övünmesi	189 98
Bâûr oğlu Bel'am'ın Tanrı imtihanlarından yüzü ak çıkacağından emin olması	193 100
Boyacı küpüne düşen çakalın tavusluk iddiasında bulunması	198 103

Baskı: Şamil Matbacılık

Çeridehane Sokak Aydın Han Nu. 5

Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel. : 28 40 51

Fir'avun'un ulûhiyyet davasında bulunması da boyalı çakalın tavusluk iddiasına benzer	200	104
Hârut ile Mârut'un kıssası ve Hak Taâlâ'nın imtihanına karşı onların cür'et göstermeleri	205	106
Fir'avun'un Mûsa aleyhisselâm'ı rüyasında görmesi, doğmaması için tedbirlere girişmesi	215	111
Mûsa aleyhisselâm'ın doğumuna mâni olmak için Beni İsrâil'in meydana çağırılması	218	113
Hz. Mûsâ'nın vâlidésinin hâmile kalacağı gece, Beni İsrâil erkeklerini kadınlarından ayırmış olduğu için, Fir'avun'un mesrûr olarak şehire dönmesi	223	115
Mûsâ'nın anasıyle İmran'ın birleşmesi ve kadının Mûsâ aleyhisselâm'a gebe kalması	224	116
İmran'ın birleştikten sonra, beni görmemiş gibi ol diye karısına tenbih etmesi	226	117
Fir'avun'un o gürültüden korkması	228	118
Gökte Mûsa Aleyhisselâm'ın yıldızının peydâ olması ve münecimler in meyda feryad etmesi	229	118
Fir'avun'un yine mekir ve hile ile yeni doğurmuş kadınları meydana dâveti	236	122
Mûsâ aleyhisselâm'ın doğması, Fir'avun memurlarının İmran'ın evine gelmesi ve Mûsâ'yı ateşe at diye anasına ilham olunması	238	123
Mûsâ'yı Nil'e at, diye anasına ilham olunması	240	124
Yılan tutan'ın, soğuktan uyumuş bir ejderhayı ölü zannederek iplerle sarması ve Bağdat'a getirmesi	246	127
Fir'avun'un Mûsâ aleyhisselâm'ı korkutmak istemesi	271	139
Mûsâ aleyhisselâm'ın Fir'avun'a cevabı	273	140
Fir'avun'un Mûsâ'ya cevap vermesi ve Mûsâ aleyhisselâm'a vahiy gelmesi	281	144
Mûsâ aleyhisselâm'ın Fir'avun'a sihirbazları şehirlerden toplaması için mühlet vermesi	283	145
Sihirbazları çağırarak için, Fir'avun'un şehirlere adam göndermesi	304	156
O iki sihirbazın babalarının mezarına gidip, ruhuna teveccüh etmeleri ve işin hakikatını babalarının ruhundan sormaları	308	158
Ölmüş sihirbazın oğullarına cevabı	310	159
Kur'an-ı Kerim'in Asây-ı Mûsâ'ya, Muhammed Mustafa Aleyhisselâm'ın vefatının Mûsâ aleyhisselâm'ın uykusuna, Kur'an'ı değiştirmeye kalkışanların da, Mûsâ aleyhisselâm'ı uykuda bulunca asâsını çalmaya kalkışan iki sihirbaza benzetilmesi	313	160
Memleketlerden sihirbazların gelip Fir'avun'un huzuruna toplanmaları ve hil'at giymeleri, ellerini göğüslerinde tutuşturup onun		

düşmanını kahredeceklerine söz vermeleri ve : Bu işi bize bırak, demeleri	324	166
Fil'in nasıl bir hayvan olduğunda ve şeklinde ihtilâf edilmesi	328	168
Nuh aleyhisselâm'ın oğlunu gemiye dâvet etmesi, oğlunun dik başlılık edip : dağa çıkıp kurtulurum, senin minnetini çekmem demesi	340	174
(Kufre razı olmak küfürdür) hadisi ile (Benim kazamı razı olmayan benden başka rab arasın) hadis-i kudsisinin mânâlarını birleştirmek	353	180
Bir âşıkın mâşuku huzurunda âşk mektubu okuması ve mâşukun bu hareketi makbul görmeyerek : matluba vasıl olduktan sonra delil aramak çirkindir ve mâlûma erdikten sonra ilim ile iştigal eylemek kötü bir şeydir demesi	365	186
Dâvud aleyhisselâm zamanında : «Yarabbi, bana meşakkatsiz helâl rızık ver» diye dua eden bir kimsenin hikâyesi	376	192
O dua edenin evine bir sığırın koşup gelmesi, Peygamber aleyhisselâm : «Cenâb-ı Hak düada ısrar edenleri sever» buyurmuştur. Cenâb-ı Hak'dan bir şeyi ısrar ile istemek, isteyen için istediği şeyden daha iyidir	384	196
Menevî nâzımının özür dilemesi ve medet talebinde bulunması	386	197
İlimde zan ve yakının misali	391	199
Halkın tâzimi ve müşterilerin râğbeti dolayısıyla bir insanın hastalanması ve bir muallimin hikâyesi	395	201
Çocukların hocayı vehme düşürmeleri	400	204
Fir'avun'un da halkın tâziminden vehim hastası olması	402	205
Hocanın vehim ile hastalanması	403	205
Hocanın yatağa düşmesi ve hastalıktan inlemesi	406	207
Bizim Kur'an okuyuşumuzdan üstâdın baş ağrısı ziyâdeleşir diye, çocukların ikinci defa hocayı vehme düşürmeleri	408	208
Bu hiyle ile çocukların mektepten kurtulmaları	409	208
Çocuk analarının hocayı ziyârete gitmeleri	412	210
Ten, Ruh'un elbisesine benzer. Bu el Ruh'un elinin yeni, bu ayak da Ruh'un ayağının çizmesidir	415	211

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hikmeti birkaç türlü târif etmişler ve ezcümle : «Hikmet, herşeyin hakikatini olduğu gibi bilmek ve muktezâsına göre amel etmektir.» demişlerdir.

Kurân-ı Kerim'de :

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا

Yâni : «Her kime hikmet verilmişse, ona çok hayır verilmiştir⁽¹⁾» buyrulmuştur.

Resulullah (S.A.V.) efendimiz tarafından ise : «Hikmet, mü'minin kaybolmuş devesidir; onu nerede bulursa almaya hakkı vardır.» denilerek, onu arayıp bulmaya ve almaya teşvik olunmuştur.

Hiz. Mevlânâ da : «Hikmetler Allah'ın ordularıdır» demekte ve Mesnevî'sinin 3 üncü cildine başlarken şunları buyurmaktadır :

«Hikmetler, Allah askerleridir. Allah, onlarla müritlerin ruhlarını kuvvetlendirir. İlimlerini bilgisizlik, adâletlerini zulüm aybından arıtır. Cömertliklerini riyâ, ilimlerini akılsızlık lekesinden temizler. Âhirete âit olup, anlayışlarından uzaklaşan şeyleri, o hikmetlerle müridlerin idrakine yaklaştırır, onlara anlatır... Zorlarına giden ibâdetleri kolaylaştırır. Hikmetler, peygamberlerin delillerindendir. Peygamberlerin delilleri ise, âriflere mahsus Allah sırlarından ve bürhânından haber verir... Duman-
dan meydana gelen şu yuvarlak gök kubbesine hâkim inciden meydana gelmiş olan nûrânî ve rahmânî felekteki Allah'a ait tedbir ve tasarrufları bildirir. Akıl nasıl topraktan vücut bulan sûretlere ve bu sûretlerdeki zâhirî ve bâtinî duygulara hâkim ise bu rûhânî feleğin dönüşü de, duman-

(1) Sûrei Bakara : 269.

dan meydana gelen feleğe de, parlak şehablara, aydınlatıcı چراغلara, güzel ve hoş esen rüzgârlara, yayılmış yerlere, akıp giden sulara müessir ve hâkimdir. Allah kullarını bu hikmetlerle faydalandırsın. Allah, bu hikmetlerle kullarının anlayışlarını artırsın...

Şüphe yok ki her okuyan, ancak aklı miktarınca anlar. Her ibâdet eden kudretince ibâdetinde bulunur. Müftî, fetvâyı anlayış ve bilgisine göre verir. Cömert, varlığı ne kadarsa o kadar ihsan eder. İhsâna nâil olan da eline geçeni kiskanır, elden çıkarmamak ister. Fakat çölde suyu kaybeden, denizlerin varlığını bilmekle beraber suyu aramaktan geri kalmaz ya. Bu âb-ı hayât'ı kaybedenin de, dünya geçimi kendisini bu istekten alıkoymadan, sebeplerle ihtiyaçları işini aksatmadan, dileği ile arasına hâsiller girmeden arayıp bulması gerek. Nefsinin dileğine uyan, istirahatine düşkün olan, usanıp vaz geçen, kendisinden emin olmayan, zahmetlere katlanmayan, dünya geçimine düşen kimse bu ilme kavuşamaz. Meğer ki tâlib-i hikmet olan Allah'a sığına, dinini dünyasına tercih eyleye ve hikmet hazinesinden bir çok mal ala... Öyle mal ki kesada uğramaz ve miras malı gibi vereseye kalmaz. Keza o hazîne-i hikmetten yüce nurlar, kıymetli cevherler, vâridatlı akarlar ve çiftlikler almış ola, Allah'ın fazl ve keremine, şükr ve kadrine tâzim ile kendisine nasib edilmiş şeyin yüceliğini bilerek almış ola... Nefsânî hazırlarının denâetinden Allah'a sığına. Kendisindeki az bir şeyi çok görmekten, başkalarında olan çok ve büyük bir şeyi az telâkki etmekten Allah'a sığına. Allah'ın izin vermediği şeylerle benliğe düşüp kendisini beğenmekten de Allah'a ilticâ eyleye...

Hakkın rızasına tâlib olan âlime bilmediğini öğrenmesi, bildiğini öğretmesi, zihinsizlere yumuşak muamele etmesi, ahmakların ahmaklığını görüp kendini beğenmemesi, anlayışı kıt kişileri horlamaması gerekir. Ey âlimler, evvelce siz de onlar gibiydiniz. Bu zekâyı, bu anlayışı size Allah ihsan etti. Allah'ı mülhidlerin sözlerinden, müşriklerin şirkinden, nâkisların noksanından, benzeticilerin benzetişinden, düşünenlerin yanlış anlamalarından, vehme kapılanların türlü tahayyüllerinden tenzih ederim.

İlâhî ve rabbânî olan Mesnevî kitabının nazm ve tertibine muvaffak kılmasından dolayı hamdım ve ta'zîmim Allah'a mahsustur. O Rabb-ı Celîl tevfiik ve tafdîl sahibidir. Lutuf ve kerem ve bütün nimetler O'nundur. Husûsiyle «Nur-ı İlâhî'yi nefesleriyle söndürmek isteyenlerin inadına», ârif kullarına muvaffakiyyet veren, ihsanlarda bulunan, kudret ve nimet bağışlayan O'dur. «Kâfirler cebretseler, inkârda bulunsalar da Allah yine nurunu tamamlayacaktır. Kur'an'ı biz indirdik yine şüphesiz biz koruruz. Kur'an'ı işittikten sonra O'nu her kim değiştirirse günâhı kendi boynuna. Allah şüphesiz her şeyi duyan, her şeyi bilendir.»

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.»

7733

ای ضیاء الحق حسام الدین بیار
این سوم دفتر که سنت شد سه بار

«Ey Hakkın ziyâsı olan Hüsamüddin! Mesnevî'nin üçüncü defterini getir ki bir şeyi üç defa yapmak sünnettir.»

Sünnet : Rasûlü Ekrem Efendimizin emir, yahut nehiy buyurdıkları; bir de takrir ettikleri, yâni yapılırken görüp de men etmedikleri hareketlerdir. Bu hareketlerden daima icra buyurdıklarına (sünneti müekkede) denilir. Sabah, öğle, akşam namazlarının sünnetleri gibi... Arasına yaptıklarına (sünneti gayri müekkede) tabir edilir. İkinci ve yatsı namazlarının sünnetleri gibi...

Sünnet : Bir de usûl, âdet manasına gelir.

«Bir kimse güzel bir usûl koyacak olursa onun sevabı kendisine ait olduğu gibi onunla amel edenlerin sevabından da hissedâr olur» hadis-i şerifi de bu manâyadır.

Ebû Mûsâ'El-Eş'ari ile arkadaşları Yemen'den Medine'ye, oradan da Hayber Gazasına gitmiş olan Rasûlüllah'ın huzuruna geldikleri vakit, rast geldikleri ashap ile musâfaha ediyorlardı. Bundan dolayı Âleyhissalât Efendimiz «Yemenliler size bir sünnet-i hasene vaz ettiler» buyurdu.

Hazret-i Mevlânâ da diyor ki : «Ey Hüsamüddin! Mesnevî'nin iki defteri tamam oldu. Şimdi üçüncüsüne başhyalım ki bir şeyi üç defa yapmak sünen-i seniyye cümlesindendir.»

7734

برکشا گنجینه اسرار
در سوم دفتر بهل اعذارا

«Esrar-ı İlâhiyye hazinesini aç! Üçüncü defter için özür dilemeyi bırak.»

İhtimal ki, Cenâbı Pirin, üçüncü cilde başhyalım teklifine Çelebi Hazretleri rahatsız olduğundan bahs ile özür dilemişti ki, bundan sonraki beyt o ihtimali kuvvetlendirmektedir.

7735

قوت از قوت حق میزهد
ز عروقی کز حرارت میجهد

«Senin kuvvetin, harareten hareket eden damarlardan değil, Allahın kuvvetinden hasıl olur.»

7736

این چراغ شمس کوروشن بود
ز فتل و پنبه و روغن بود

«Güneş kandilinin parlaklığı, fitilden, pamuktan, yağdan değildir. O nuraniyet, Allah'ın ihsan etmiş olduğu ziyadandır.»

7737

سقف گردون کوچن دایم بود
ز طناب واستی قائم بود

«Bu felek kubbesinin kıyam ve devamı, direkten ve ipten değildir.»

7738

قوت جبریل از مطبخ نبود
بود از دیدار خلاق و دود

«Cibril'in kuvveti matbahta, yâni matbahta pişen yemekte değildi; belki yaratan ve kullarını seven Hakkın kurbiyyetinde, kuvvet ve kudretinde idi.»

Tekvir sûresi'nde Cebrail Aleyhisselâm şu âyetlerle tarif edilir :

ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۝ مُطَاعٍ ثَمَّامِينَ ۝

Yâni : «Kuvvet sahibidir. Arş'ın maliki olan Allah'ın indinde yüksek mertebesi vardır. Melekler arasında kendisine itaat olunandır. Vahy hususunda emindir².» Bu âyet nazil olunca Resülü Ekrem (S.A.V.) Efen-

⁽²⁾ Sûrei Tekvir : 20-21.

dimiz Cebrail'e kuvvetinden sual buyurmuş, o da : «Lût Kavminin diyarını yerinden kopardım ve sema'ya kadar kaldırdım, sonra baş aşağı ittim» cevabını vermiştir.

İşte güneşin ziyasının fitilden ve yağdan, gök yüzünün durmasının, ipten ve direkten, Cebrail'in kuvvetinin de matbahta pişen yemekten olmadığ; ancak Hakkın havl ve kudretinden ileri geldiği gibi, ey Hüsamüddin! Senin kuvvetin de damardan ve kandan değil Kuvvet-i İlâhiy-yedendir.

7739

همچنان این قوت ابدال حق
هم ز حق دان ز طعام و ز طبق

«Bunun gibi Hakkın ebdal'i olan zevatın kudretini de yemekten ve tabaktan değil, ancak Haktan bil.»

İmamı Ahmed Bin Hanbel (Rahimehüllah), Übade Bin Sabit (R.A.) den rivayet ediyor ki, Rasülü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Bu ümmette ebdal olanlar otuz kişidir. Onların kalbi Halilür-rahman olan İbrahim Aleyhisselâm'ın kalbi üzeredir. Halka onların yüzü suyu hürmetine yağmur yağar ve mahlûkâta onların hürmetine rızık verilir. Ne zaman onlardan biri vefat ederse Cenab-ı Hak onun yerine başka bir kimseyi bedel kılar.» Bu hadis, Camiüssağir'de de aynen rivayet olunmuştur. Bundan dolayı, yahut, sıfatlarını sıfat-ı Hakka tebdil eylemiş oldukları, veyahut, istedikleri yerde kendilerinden bir bedel gösterebildiklerinden o zevat-ı kiram'a (ebdal) denilmiştir.

7740

جسمشانرا هم ز نورا سرشته اند
تاز روح و از ملک بگدشته اند

«Onların cisimlerini nur ile yağurmuşlardır ki, melekten ileri gitmişler ve ruhtan daha sâfi olmuşlardır.»

Buradaki ruhtan maksat :

نَزَلَ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا

Yâni : «Kadir gecesinde ruh ve melekler zemine inerler³» âyeti keri-

⁽³⁾ Sûrei Kadr : 4.

mesindeki ruh olmak ihtimali de vardır ki onun muazzam bir melek, yahut bir sınıf melâike olduğu da rivayet edilmiştir.

7741

چونکه موصوفی باوصاف جلیل
ز آتش امراض بگذر چون خلیل

«Sen de, Celil ve Azim olan Allah'ın sıfatlarıyla mevsufsun. İbrahim Halil Aleyhisselâm gibi hastalık ateşinden geç ve afiyet bul.»

7742

کردد آتش بر توهم بردو سلام
ای عناصر مرا مزاجت را غلام

«Ey anasırı erbaa, mizacına köle olan Hüsamüddin! O hastalık ateşi, sana da İbrahim Peygambere olduğu gibi, berd ü selâm olur.»

Hazreti İbrahim Bâbillilerin puthanesine girmiş, oradaki putları kırmış, baltayı en büyük putun boynuna asmıştır. Bunun cezası olmak üzere Nemrud'un emriyle ateşe atıldı. Fakat ateş :

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَيَّ

ایزہیم

Yâni : «Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve selâmet ol⁽⁴⁾» emrini aldığı için, İbrahim Aleyhisselâm'ı yakmadı, yakamazdı da. Çünkü sırat köprüsünden geçecek ehli imana, Cehennem'in : «Ey mü'min; çabuk geç. Zirâ senin nurun benim ateşimi söndürüyor» diyeceği bir hadisi şerifte beyan buyurulmuştur. İbrahim Aleyhisselâm ki nur-ı mücessem halinde bir peygamber-i ızam idi. O nurun Cehennem'e nisbetle hiç derecesinde kalan Nemrut ateşini söndüreceği tabii bir haldi.

7743

هر مزاجی را عناصر مایه است
وین مزاجت بر ترا ز هر مایه است

«Her mizâcın mâyesi : anâsırı erbaa denilen toprak, su, ateş ve havadır. Lâkin senin mizâcın her payenin, her derecenin fevkindedir.»

(4) Sûrei Enbiya : 69.

7744

این مزاجت از جهان منبسط
وصف و حد ترا کنون شد ملنقط

«Senin mizacın şu yayılmış âlemden birlik vâfını bir araya derleyip toplayıvermiştir.»

7745

ای ذریغہ عرصہ افہام خلق
سخت تنگ آمد ندارد خلق حلق

«Yazık ki halkın anlayış sahası çok dardır. Halkın, esrar-ı evliya'yı yutup, hazm edecek boğazı yoktur.»

7746

ای ضیاءالحق بحدق رای تو
حلق بخشد سنگ را حلوائی تو

«Ey Hakkın ziyâsı Hüsamüddin! Senin re'yindeki hazakat ve helva gibi olan sözlerindeki halâvet taşla bile boğaz verir.» Nasıl ki :

7747

کوه طور اندر تجلی حلق یافت
تا که می نوشید می را بر شافت

«Tur Dağı, vakî olan tecellide boğaz, yâni kabiliyyet buldu da, içdiği yarabın neşvesiyle parça parça oldu.»

Bu beyitle bazı âyetler işaret olunmuştur.

Hazreti Musa Cenab-ı Hakka :

قَالَ رَبِّ ارْنِيْ اَنْظُرْ اِلَيْكَ

Yâni : «Yarabbi, bana cemâlini göster, sana bakayım.» diye münacaatta bulunmuş :

(5) Sûrei Araf : 143.

این گهی باشد که اجالی شوی
از دغا و از دغل خالی شوی

«Bunu o vakit ihsan eder ki ey sâlik! Sen hile ve huda'dan hâlî ve «âfi olursun da,»

تا نگوی سر سلطانرا بکس
تا نریزی قندرا پیش مگس

«Sultanın sırrını kimseye söylemez ve sinek önüne şeker dökmez-
sin.»

Padişah nedimi olanlar, onun esrarını kimseye haber vermezler. Kurb-u İlâhî nedimi bulunan ehlullah hazerâtı da Esrâr-ı İlâhiyyeyi ehil olmayanlara ifşa etmezler. Çünkü nâehil olanlara Hakkın esrarından bahsetmek, sinek önüne şeker dökmek gibi mânâsızlık olur. Nitekim bir hadîs-i şerifte: «Ülemâ, Allah'ın da, Peygamberin de emindirler» buyurulmuştur. Emin olan kimse, kendisine emanet edilen bir sırrı ifşa etmez. Ederse onu tevdi eyleyene hıyanet etmiş olur.

گوش آنکسی نوشد اسرار جلال
کوچو سوسن صد زبان افتاده لال

«Allah'ın celâl ve azâmeti esrarını, susam çiçeği gibi, yüz dili olduğu halde, dilsiz gibi duran kimse duyabilir.»

Süsen, bizim susam dediğimiz bir çiçektir ki yaprakları süngü gibi olur. Güzel kokulu beyaz ve mavi çiçek açar. Kökünden bizde (menekşe tozu) denilen toz çıkarılır. Çiçeğinin yaprakları dile benzer.

حلق بخشد حاکرا لطف خدا
تا خورد آب و بروید صد کیا

«Su içsin ve yüzlerce ot bitirsin diye, Hakkın lufu toprağa boğaz verir.»

قَالَ لَنْ تَرِي وَلِصْنِ أَنْظُرَ إِلَى
الْجَبَلِ فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرِي

فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًا وَكَرَّ مُوسَى صَعِقًا

Yâni: «Ya Musa! Sen beni hiç bir vakit göremezsin. Lâkin, dağa bak, eğer yerinde durursa sen de beni görürsün» cevabını almıştı. «Vaktâ ki musa'nın Rabbi dağa tecelli etti ve onu parçaladı. Musa da kendinden geçerek yere düştü.»

صار دكاهه وانشق الجبل
هل رأيت من جبل رقص الجبل

«Dağ o tecelliden parçalandı ve yarıldı. Dağın deve gibi oynadığını hiç gördünüz mü?»

لقمه بخشی آید از هر کس بکس
حلق بخشی کار بردانست و بس

«Birbirine lokma vermek, yemek yedirmek herkesin elinden gelebilir. Fakat boğaz, yânî; istidat bahşetmek, ancak Allah-ı zülcelâlin fiilidir.»

Bir de İrade-i ilâhiyyenin icra vasıtası olan enbiyâ ve evliyâ hazerâtının mucizeleri ve kerametleri cümlesindendir.

خلق بخشد روحا وجسم را
حق بخشد حق بهر عضو جدا

«Allah, ruha ve cisme istidat verir, senin ise her uzvuna ayrı ayrı bir kabiliyet ihsan eder.»

چون گياهش خورد حيوان گشت زفت
گشت حيوان لقمه انسان و رفت

«Hayvan, toprağın otunu yiyip de semirince, insan lokması olur, gider.»

باز خاک آمد شد ا کال بشر
چون جدا شد از بشر روح و بصر

«Sonra o insandan ruh ile görüş ayrılınca, yâni; ölünce, toprak insan yiyici olur.»

ذره هادیدم دهانشان جمله باز
گر بگویم خوردشان گردد دراز

«Ben zerreler gördüm ki hepsinin ağzı açık lokma bekliyordu. Eğer onların yediklerini söyleyecek olursam bahis uzar.»

Malûmdur ki (zerre) en küçük bir cisim demektir. Hazreti Mevlânâ, böyle en küçük, yemek için ağzı açık cisimler gördüğünü söylüyor; onların ne yediklerini söyleyecek olursam bahis uzar, diyor. Bazıları bu beyitten, Mevlânâ'nın mikropları görmüş olduğunu istidlâl ediyorlar; Cenabı Pir'in 13 üncü Asırda ve Pastör'den 6 asır evvel mikropları keşf eylediğini iddia ediyorlar.

Cenabı Pir Evliya'ullahın en büyüklerinden olduğu için böyle bir keşifte bulunması uzak görülemez. Hususiyle onları, yemek için ağızları açık zerreler diye tarif etmesi tamamiyle mikropların haline uygundur. Onların ne yediğini söyleyecek olursam bahis uzar demesi de, edilen istidlâli kuvvetlendiriyor. Çünkü 19 uncu Asırda Pastör'ün: «Göze görünmez bir takım mahlûkât var ki insanı yiyorlar, hastalıkların ve ölümle- rin sebebi oluyorlar» demesine o asrın hekimleri bile inanmamışken, 13 üncü Asırda herkese bunu kabul ettirmek mümkün değildi.

برکهارا برک از انعام او
دایگارا دایه لطف عام او

«Ağaç yapraklarına bile rızık onun in'am ve ihsanımdandır. Dayele- re, yâni; besleyicilere daye de onun umuma şamil lûtfudur.»

رزقهارا رزقها او میدهد
زانکه گندم بی غدایی کی زهد

«Rızıklara da O rızık verir. Çünkü buğday, gıdasız nasıl yetişir?»

Mezruatın bereketi, tarlasının kuvvetine göredir. Bunu herkes bilir. Ekilen buğday vesair mezruat, topraktan aldığı kendine mahsus gıda ile yetişir. Bunun içindir ki şimdi tarlalara sun'i gübre dökmek suretiyle on- ların kuvvetini artırıyorlar, o sayede mahsulün miktarını çoğaltıyorlar.

نیست شرح این سخن را منتها
بارۀ گفتم ازین این بارهها

«Bu sözün şerhine nihayet yoktur, söylemekle bitmez. Ben bunları oundan bir parça olarak söyledim.»

جمله عالم آکل و مأ کول دان
باقیازا مقبل و مقبول دان

«Bütün âlemi, yiyen ve yenilenden ibaret bil! Bâkilerinin ise Hakka müteveccih ve makbul-ü İlâhî olduklarını anla.»

Mikroplardan başlayıp insanlara kadar yükselen her mevcudun biri- birini yemekte olduğunu anlarsınız. Nebatât, yerdeki imbat kuvvetini yer; onu hayvanlar otlar, hayvanları insanlar göçürür, insanları da o her- şeyi yiyen toprak eritir. Bu hal, nebâtât, hayvânât ve insanlara da mün- hasır değildir. Cemadâtta da görülür. Meselâ denizler coşkun dalgalarıyla karaları yerler, koylar, körfezler vücade getirirler. Karalar nehirleri va-

sıtasıyla getirdikleri kumlar ve taşlarla denizi doldururlar; burunlar, yarım adalar teşkil ederler.

7762

این جهان و ساکنانش منتشر
و آن جهان و ساکنانش مستمر

«Bu suret âlemi ve onun sakinleri müteferrik ve mütebeddildir. O mânâ âlemi ve sakinleri ise daimi ve ebedî'dir.

Cenab-ı Mevlânâ bir beyit evvel: «Bütün âlemi yiyen ve yenilenden ibaret bil! Bâkilerinin ise Hakka müteveccih ve makbul-ü İlâhî oldukların anla» demişdi.

Bu beyitte ise onu izah ediyor. Evet saha'i vücutda (Milk) ve (Melekût) âlemleri vardır. Milk: Bizim âlemimiz. Melekût: Meleklerin bulunduğu âlemdir. Milk âlemi, birbirini yemekte olduğu için münteşir, müteğayyer ve mütebeddildir. Melekût âleminde ise yemek içmek olmadığından, onlar için yemek ve yenilmek mevzubahis değildir.

7763

بس کریم آنت کو خود را دهد
آب حیوانی که ماند تا ابد

«O halde Kerim, ebediyen yaşatacak bir ab-ı hayatı kendisine veren kimsedir.»

Ab-ı hayat, güya içenin kıyamete kadar yaşayacağı bir su diye tahayyül edilir. Güya memba'i, zulûmat, yâni; karanlıklar içinde imiş. Şüpheli yok ki bu hayâldir.

Şarkda bu ab-ı hayat hayali olduğu gibi, Garbde, frenkler arasında da bir «gençlik çeşmesi» vehmi varmış.

7764

باقیات الصالحات آمد کریم
رسته از صد آفت و اخطار و بیم

«Kerim olan kimse (Bâkiyât-us Salihât) gibidir ki, yüzlerce âfet-den, ihtardan ve korkudan kurtulmuştur.»

Sûre-i Kehf'deki :

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ
الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرًا أَمَلًا ﴿٦١﴾

Yâni : «Mal ve evlât Dünya hayatının ziynetidir. Beka'ya erecek (amel ve hareket) ler ise Rabbinin nezdinde sevabca da, ümitce de daha hayırlıdır?» buyrulmuştur.

Kureyş'in eşrafi zenginlikleri ile ve evlât babası olmakla iftihar ediyorlar, serveti ve erkek çocuğu olmadığı için Resûl-i Ekrem Efendimizi tân eyliyorlardı. Bu âyet nazil olup (S.A.V.) hazretleri tesliye edildi ve Rasûlullah'ın kerimleri için (bakiyât, salihât) tabir edilip, O salihâ kelimelerin Kureyş eşrafının erkek evlâdından çok hayırlı olduğu beyan buyruldu.

Ülemâ'dan bazıları (Bakiyât, salihât) için: Beş vakit namaz ve «Sübhânallahi velhamdülillahi velâilâhe illallahü vallahü ekber. Velâhavle velâkuvvete illâbillâhil aliyyil azim» den ibaret beş kelimedir ki sevapları indî ilahide bâkidir demişler; bazıları da: «Lâilâhe illâllâh», «Estâğfirullah» ve «Sallallahü alâmuhammedin veâlihî vesahbihi» diye tevhid, istiğfar ve salâvat olmak üzere üç kelime olduğunu söylemişlerdir. Bazıları ise (Bakiyât, salihât) ın kız çocukları olduğunu, onların iâşesi, tezvicî gibi hareketlerin cehennem ateşine karşı siper olduğunu bildirmişlerdir.

Salih amellerin ind-i İlâhîde sevâbının bâki olması dolayısıyla, Hazret-i Mevlânâ, kerim olan bir zatı, O (Bakiyatüsalihat) a benzetiyor. Çünkü onun livechillâh edeceği kerem ve âtîfet'in sevabı da indallah bâkidir.

7765

گر هزاراند يك كسى بیش نیست
چون خیالات عدد اندیش نیست

«Kerem sahipleri binlerle kişi olsalar yine bir kişiden fazla değildirler, ve sayı düşünen hayal perverlerin zannetdikleri gibi değildir.»

Cenab-ı Pir bundan sonra yine boğaz ve istidat meselesine avdetle diyor ki :

(7) Sûre-i Kehf : 46.

آکل و مأ کول را حلقست و نای
غالب و مغلوب را عقلست و رای

«Yiyenin de, yenilenin de boğazı; galibin de, mağlûbun da akıl ve re'yi vardır.»

حلق بخشد او عصای عدل را
خورد او چندین عصا و جبل را

«Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselâm'ın âsâ-i adâlet'ine bir boğaz verdi ki Mısır sihirbazlarının ortaya attıkları okadar deyneği ve ipi yuttu.»

واندرو افزون نشد آن جمله اکل
زانکه حیوانی نبودش اکل و شکل

«O deynek ve ipleri yutmasıyla vücûdunda bir şişkinlik ve fazlalık olmadı. Çünkü o yutuş tabii ve hayvanî bir yeme değildi.»

مریقین را چون عصام حلق داد
تا بخورد او هرخیالی را که زاد

«Cenâb-ı Hak, insandaki yakîn'e, yânî; şüphesizliğe de âsâyı Mûsâ'ya verdiği gibi boğaz verdi de, o yakîn, doğan yânî; zuhur eden her hayâlî yedi.»

پس ز ماهی تا بماه از خلق نیست
که بجنب مایه او را حلق نیست

«Balık'dan Ay'a, yânî; yerden semaya kadar olan mahlûkatdan hiç-biri yoktur ki onun gıda çekecek, yiyecek boğazı olmasın.»

حلق جان از فکر تن خالی شود
آننگی روزیش اجلالی شود

«Can boğazı, ten fikrinden hâlî olunca onun rızkı o vakit iclâli ve manevî olur.»

حلق نفس از وسوسه خالی شود
میهان وحی اجلالی شود

«Nefsin boğazı vesveseden hâlî olunca, vahiy ve ilham-ı İlâhiyyenin misafiri olur.»

شرط تبدیل مزاج آمد بدان
که مزاج بدبود مرک بدان

«Bilmiş ol ki şart-ı tarikat, mizâcın değişmesidir. Çünkü kötülerin ölümü kötü mizaçtandır.»

Muzır hayvanlar öldürülür. Bunların öldürülüş sebebi şüphesiz ki insana zarar veren kötü tabiatlarıdır.

چون مزاج آدمی گل خوار شد
زردوبد رنگ و سقیم و خوار شد

«İnsanın mizâcı çamur yiyici olursa yüzü sararır, rengi kötüleşir, kendisi hasta ve hakir olur.»

چون مزاج زشت او تبدیل یافت
رفت زشتی و رخس چون شمع تافت

«O çamur yiyen insanın kötü mizacı değişecek olursa, çirkinliği gider ve yüzü mum gibi parlar.»

7776

دایه کو طفل شیر آموزرا
تا نعمت خوش کند بد فوزرا

«Bir süt nine süte alışmış çocuğun ağzını niğmetle hoşetmek için...»

7777

گر بندد راه آن بستان برو
بر کشاید راه صد بوستان برو

«Eğer meme yolunu ona kapatırsa, yüz bostan yolunu ona açar.»

7778

زانکه بستان شد حجاب او ضعیف
از هزاران نعمت و حوان و رغیف

«Çünkü meme, o zayıf çocuk için binlerce niğmet, binlerce sofraya ve binlerce ekmeğe perde olmuştu.»

7779

بس حیات ماست موقوف فطام
اندک اندک جهد کن تم الکلام

«O halde bizim hayatımız memeden kesilmeye mevküftür. Ey salık sen de yavaş, yavaş buna çalış ki, söz budur vesselâm!..»

7780

چون جنب بد آدمی خون غذا
از نجس پاکی برد مؤمن غذا

«İnsan, anasının karnında ceninken gıdası kandan ibaretti. Kan necis iken ona pak bir gıda olmuşdu.»

7781

از فطام خون غدایش شیر شد
وز فطام شیر لقمه کیر شد

«Doğup da kan içmekten kesilince gıdası süt oldu. Sütten kesilince de lokma lokma yemek yemeye başladı.»

7782

وز فطام لقمه اقمائی شود
طالب مطلوب پنهانی شود

«Lokmadan kesilince de, Lokman gibi, gizli bir matlubun tâlibi olur.»

7783

گر جنب را کس بگفت در رحم
هست بیرون علی بس منتظم

«Eğer ana karnında cenine birisi deseydi ki: hariçte muntazam bir âlem vardır!..»

7784

کوهها و بحر ها و دشتها
بوستانها باغها و کشتها

«Dağlar, denizler, ovalar, bostanlar, bağlar ve ekinler mevcuttur.»

7785

آسمانی بس بلند و پرضیا
آفتاب و ماه انجم باسها

«Çok yüksek ve aydınlık bir gök ve onda Güneş, Ay, yıldızlar ve süha yıldızı vardır.»

از جنوب و از شمال و از دوبر
باغها دارد عروسها و سور

Cenupdan, şimalden ve garpden rüzgârlar eser; bağları düğün evi, ağaçları gelin gibidir.»

در صفت ناید عجایبهای آن
تو درین ظلمت چه درامتحان

«Harici âlemin acaipleri tavsif olunmıyacak derecededir. Sen bu karanlık yerde neden mihnet çekmekteşin?»

خون خوری در چارمخ تنگنا
در میان حبس و انجاس و عنا

«Dar bir çarmıh içinde kan içiyorsun, necasetler ve zahmetler arasında hapsedilmişsin.»

او بحکم حال خود منکر شدی
زین رسالت معرض و کافر شدی

«O cenin, halinin hükmiyle bu sözleri inkâr eder, bu haberlere karşı muteriz ve kâfir olurdu.»

کین محالست و فریبت و غرور
زانکه وهم نور ازین معنیست دور

«Ve: bu söylediklerin muhaldır, hiledir, aldatmadır, derdi. Çünkü kör bir kimsenin vehmi bu mânâdan, yâni; Dünyanın bu kadar süslü olduğundan habersizdir.»

جس چیری چون ندید ادرالکاو
نشود ادرک منکر نالکاو

«O körün, yahut O ceninin idraki, birşeyin cinsini görmediği için O idrak, anlatılan şeylerin münkiri olur.»

همچنین کین خلق عام اندر جهان
زان جهان ابدال میگوید نشان

«Dünyadaki avam-ı nas da ebdal-i İlâhî'nin mânâ âleminden söyledikleri nişanlara karşı böyledir.»

Yâni; onlar da cenin gibi bulundukları yerden başka bir âlem olduğuna inanmazlar.

کین جهان چاهیت بس تاریک و تنگ
هست بیرون عالمی بی بو و رنگ

«Ebdal-i İlâhî, onlara: Bu Dünya, çok karanlık ve dar bir kuyu gibidir. Haricinde ise kokusuz ve renksiz bir âlem var derler.»

Fakat bu sözler :

هیچ در گوش کسی زیشان نرفت
کین طمع آمد حجاب رُف و زفت

«Avam-ı nas'dan hiç birinin kulağına girmez. Çünkü onlar bu dünyanın tâma'kârıdır. Tama' ise büyük ve kalın bir perdedir.»

همچنانکه آن جنین را طمع خون
کان غدای اوست در اوطان دون

«Nasıl ki dün ve süflî bir vatanda içtiği kanın tama'ı o cenin'i.»

از حدیث این جهان محبوب کرد
خون تن را در دلش محبوب کرد

«Bu cihânın sözüinden ve haberinden mahçup bırakmış ve anasının kanını onun kalbine sevdirmiştir.»

Ondan dolayı:

زین همه انواع نعمت ماند مرد
غیر خون اومی نداند چاشت خورد

«Hariçdeki türlü niğmetlerden mahrum kalmıştır. O, Kandan başka ögle yemeği bilmez.»

(Nüzhetünnâzirin) isimli kitapda şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:

«Dünyada mü'minin misali, anasının karnında bulunan ceninin misali gibidir. Anasının karnından çıkınca çıkışı için ağlar. Memeyi görüp de emzirilince eski yerine dönmek istemez. Bunun gibi, mü'min de, ölümle Dünyadan çıkıp, Rabbi zişanına intikal edince Dünyaya avdet etmesini istemez — ceninin anası karnına dönmesini istemediği gibi —.»

Bahsedilen hırs ve tama'n helâki mucip olduğuna dair Cenab-ı Pîr bir hikâyeye nakline başlayıp diyor ki :

«HİRS VE TAMA'LA FİL YAVRUSU YİYENLERİN VE YEMEYİN DİYE
NASİHAT VERENİN SÖZÜNÜ DİNLEMİYENLERİN KISSASI»

آن شنیدی بوکه در هندوستان
دید دانایی گروه دوستان

«Belki işitmişsindir: Hindistan'da bir ârif, bir gûruh dostu gördü ki,»

گرسنه مانده شده بی برک و عور
میر سیدند از سفر از راه دور

«Aç ve çıplak olarak uzak bir yol seferinden gelmişlerdi...»

مهر دانا پئس جوشید و بگفت
خوش سلامشان داد چون گلبن شکفت

«Ârifin irfan muhabbeti cûşa geldi. Onlara güzelce selâm verdi ve gül gibi açıldı.»

گفت دائم کز تجوع و زحلا
جمع آمد رنجنان زین کربلا

«Dedi ki: açlıktan ve mide boşluğundan dolayı, size bu kerbelâdan, yâni; bu uzun seferden birçok meşakkat ve hastalık geldi.»

ایک الله الله ای قوم حلیل
تاباشد خوردتان فرزند پیل

«Lâkin ey dost kavim! Allah aşkına olsun fil yavrusu yemeyesiniz.»

7803

پیل هست اکنون که این سومبروید
پند من از جان و از دل بشنوید

«Bu gittiğiniz tarafta bir fil vardır. Benim nasihatim candan, gönül-
den dinleyiniz.»

7804

پیل بچگانه اندر راهتان
صید ایشانست بس دلخواهتان

«Yolunuzun üzerinde fil yavruları vardır. Onları avlamasını gönül-
nüz ister.»

7805

بس ظریفند و لطیف و بس سمین
لبك مادر هست طالب درکین

«Çok körpe ve lâtif, ziyadesiyle semizdirler. Lâkin anaları pusuda
onları gözetmektedir.»

7806

از بی فرزند صد فرسنگ راه
او بکردد باحنین و آم آه

«Yavrusu için yüz fersahlık mesâfeyi inleyerek ve ahîi figan ederek
dolaşır.»

7807

آتش و دود آید از خرطوم او
الحذر زان کودک مرحوم او

«Onun hortumundan adeta ateş ve duman çıkar. Binaenaleyh sevgili
yavrusunu yemekten sakının.»

Cenab-ı Pir fil yavrusundan maksadın ne olduğunu anlatmak için
diyor ki :

7808

اولبا اطفال حقه ای بسر
در حضور و غیبت ایشان باخبر

«Oğul, evliyaullah Hakkın çocukları gibidir. Gerek hazır, gerek gâip
olsunlar, onlar Haktan haberdardırlar.»

«Mahlukat, Allah'ın ailesidir» diye bir hadis-i şerif vardır Malûm ya
iyâl, aile demektir. Aile ise bir kimsenin beslediği cemaat mânâsınadır.
Rezzâk-ı Küî olan Cenab-ı Hak da bütün mahlûkatın rızkını verdiği ci-
hetle, herkes ve herşey onun ailesi demektir. Yoksa hristiyanların: «İsâ
Allah'ın oğludur» demeleri gibi değildir.

Evet, evliyaullah, Allah'ın beslediği ve muhafaza ettiği çocuklar gi-
bidir.

7809

غای مندیش آن نقصان شان
کوکشدکین از برای جان شان

«Onların noksanına dair gıybet eyleme ki, Allah, onların canı için
senden intikam alır.»

Gıybet: Bir kimsenin ayıbından bahis etmektir ki müslümanlıkta
haramdır.

Kur'ân-ı Kerim'de :

وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

Yâni : «Ey müslümanlar! Bazınız bazınızın gıybetinde bulunmasın,
ayıbından ve noksanından bahis etmesin. İçinizden biri ölmüş kardeşinin
etini yemekten hoşlanır mı? Halbuki onu kerih görür, iğrenirsiniz» bu-
yurulmuş ve bir adamın arkasından gıybet etmek, ölmüş bir kardeşin
etini yemeye benzetilmiştir.

گفت اطفال منند این اولیا
در غریبی فرد از کار و کیا

«Cenab-ı Hak; bu veliler benim çocuklarım gibidir; garipdirler, iş ve güçten ayrılmışlardır. Binaenaleyh benim terbiyeme ve tevliyetime muhtaçdır, buyurmuştur.»

Nitekim Kur'an'da :

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاهُمُ الظُّلُمَاتُ يُخْرِجُهُم مِّنَ النُّورِ
إِلَى الظُّلُمَاتِ

Yâni : «Allah mü'minlerin velisi, hâmisî ve muhafızıdır. Onları karanlıktan, yâni; dalâletden nûr'a, yâni; hidâyete çıkarır. Kâfirlerin ise velileri putlar ve şeytanlardır ki onları nurdan zulmete götürürler» buyrulmuştur.

7811

از برای امتحان خوار و یتیم
لیکن اندر سرمه یار و ندیم

«Veliler, imtihan ve tecrübe için, hakir ve yetim halde görünür ve bulunurlar. Lâkin sırran ben onların yâri ve nedimiyim.»

7812

بشت داری حله عصمتی من
گو بپاهستند خود اجزای من

«Hepsi de benim koruma ve sıyanetime arka vermişlerdir. Sanki onlar benim cüz'ülerimdir.»

Bir hadis-i kutside : «Bir veli'ye ikram eden bana ikram etmiş ve bir veli'ye eza eden bana eza etmiş olur» buyrulmuştur.

(9) Sûrei Bakara : 257.

İbade bin Essamit (râdiyallahü'anh) diyor ki : «Rasulü Ekrem'e evli-yaulah kimlerdir?» diye soruldu. Zat-i Risalet de : «Görüldükleri vakit Allah hatıra gelen kimseler'dir» buyurdu.

7813

هان هان این دلق پوشان منند
صد هزار اندر هزار و یک تنند

«Sakın sakın ey insan! Bu abâ giyenler benim velilerimdir. Onları zahar ıncitme! Sûretâ yüzbinlerce olsalar da hakikatte (nefs-i vahide), yâni; bir kişi gibidirler.»

Hazreti Mevlânâ diğer bir beytinde buyurur ki : «Mü'minler çoktur, lâkin iman birdir. Mü'minlerin cisimleri müteaddittir, fakat ruhları birdir.»

7814

ورنه کی کردی بیک چوبی هنر
موسی آن فرعون را زیر و زبر

«Eğer böyle olmasaydı Mûsâ Aleyhisselâm bir deynekle Firavn'ı zirüzeber ederek nasıl hüner, yâni; mucize gösterebilirdi?»

7815

ورنه کی کودی بیک نفرین بد
نوح شرق و غرب را غرقاب خود

«Eğer böyle olmasaydı Nuh Aleyhisselâm, bir inkisar etmek ve (Ya-rabbi! Yer yüzünde müşriklerden hiç birini bırakma) demekle şark ve garbi nasıl suda boğabilirdi?»

7816

برنکندی یک دعای لوطراد
حله شهرستان ایشان بی مراد

«Eğer böyle olmasaydı, cûd ve kerem sahibi olan Lût Peygamberin bir düası, Lût kavminin şehirlerini bîmurad olarak yerinden koparır mıydı?»

7817

کشت شهرستان چون فردوسان
دجله را آب سیه بین زو نشان

«O kavmin Cennet gibi olan şehirleri, bir Karasu Dicle'si oldu da O memleketlerin yerinde Lût gölü zuhûra geldi.»

7818

سوی شامست این نشان و این خبر
در ره قدسش بینی در گذر

«Bu nişan, yâni; göl ve bu haber, Şam tarafında ve Kudüs yolu üstündedir. Oradan geçerken görürsün.»

7819

صد هزاران اولیای حقیرست
خود بهر قرنی سیاستها بدست

«Hakka ibadet eden, yüzbinlerce enbiyâ ve evliyâ'dan dolayı beher asırda nice azablar vâki olmuştur.»

7820

در بگویم این بیان افزون شود
خود جگر چه بود که کهها خون شود

«Eğer onları söyleyecek olursam beyanatım uzun gider. Yalnız, dinleyenlerin ciğerleri değil, dağlar bile kan kesilir.»

7821

خون شود کهها و باز آن بهسر
تو بینی خون شدن کوری ورد

«Dağlar kan kesilir ve tekrar donar. Sen bu tebeddülü görmüyorsun. Çünkü kör ve merdutsun.»

7822

طرفه کوری دور بین تیز چشم
لیک از اشتر نبیند غیر چشم

«Hem de acaip bir körsün ki keskin bakışlı ve uzakları görür olduğun halde, deveden ancak yükü görebiliyorsun.»

Cenab-ı Hak, bu gibi insanların halini sûre-i Rûm'daki :

يَكْمُنُ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٥٠﴾

Yâni : «Bazı kimseler, Dünya hayatından aşikâre olan şeyleri bilirler. Halbuki onlar yok mu, onlar, Âhret umurundan gafildirler⁽¹⁰⁾» âyet-i kerimesiyle beyan buyurmuştur.

7823

مومنو بینی ز حرفه حرص انس
رقص بی مقصود دانی همچو خرس

«İnsanlık hırsının icabını ayrı ayrı görür ve bilirsin. Fakat ayı gibi maksatsız rakedersin.»

7824

رقص آنجا کن که خود را بشکفی
پنبه را از ریش شهوت برکفی

«Ey haris insan! Öyle bir yerde raks et ki orada kendini, yâni; nefsini ve onun arzularını kırarsın ve şehvet yarası üzerinden pamuğu çıkarırsın.»

7825

رقص اندر خون خود مردان کنند
رقص و جولان بر سر میدان کنند

«Merdan-ı İlâhi, yâni; ricâlullah, raksı, meydan başında ve kendi kan-ları içinde ederler.»

چون رهند از دست خوددستی زنند
چون جهند از نفص خود رقص کنند

«Kendi ellerinden, yâni; benliklerinden kurtulunca el çırpırlar, kendi noksanlarından halâs bulunca raks ederler.»

مطربانسان از درون دف میزنند
بحرها در شورشان کف میزنند

«O gibi zevatın mudrıpları, içerlerinden def çalarlar; hattâ denizler onların cûşu huruşundan köpük saçarlar.»

Mudrip: Saz çalan ve teğannî eden demektir. Cezbedar olan zevat-ı kirâmında kalplerinde def çalan mudrıplar gibi onları neşelendiren ve raks ve hareket ettiren ilham ve tecellîler vardır.

تو نبینی برکها برشاخها
کف زمان رقصان ز تحریک صبا

«Sabâ rüzgârının tahrikiyle dallar üstündeki yaprakların nasıl el çırpıp oynadıklarını görmüyor musun?»

Onların gayri ihtiyarî hareketlerini gör de ehli semâ'ı onlara kıyas et.

تو نبینی لیک هر گوشان
برکها برشاخها کف زمان

«Sen görmiyorsun amma, o cezbeli zevatın cûş ve huruşundan dallardaki yapraklar bile el çırpılmaktadır.»

تو نبینی برکهارا کف زدن
کوش دل باید نه این کوش بدن

«Sen, yaprakların el çırpmasını ve zikir ve tesbih kılmasını görmüyor ve iltımiyor musun? Bunu duymak için beden kulağı değil, kâlb kulağı gerektir.»

O kulağı bulmak için ne yapmalıdır?

کوش سر بر بند از هزل و دروغ
تا نبینی شهر جارا با فروغ

Falidesiz sözlerden ve yalandan baş kulağını tıka ki, can şehrini münevver göresin.»

سر کشد گوش محمد در سخن
کنس بگوید در بی حق او اذن

«Hazreti Muhammed Aleyhisselâmın kulağı sözdeki sırrı cezbederdi ki, Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da: (Kulağın ta kendisi) demişti.»

Sûre-i Tevbe'de buyurulmuştur ki:

وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ
النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أذنٌ قُلْ أذنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ
بِاللهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾

Yâni: «Münafıklardan bir grup var ki Peygambere eza ediyorlar, onun kulağı iyi işitir, ne söylersen duyar diyorlar. Habibim onlara söyle

ki: sizin için hayırlı bir kulaktır. Allah'a iman etmiştir. Mü'minlerin sözlerini de kabul ve tasdik eder ve sizden iman etmiş olanlar için rahmettir. Peygambere eziyet edenler için de elim ve şiddetli bir azab vardır⁽¹¹⁾»

7833

سر بر چشمت و گوشت آن بی
رحمت او مرضعت و ماصی

«O Nebiyy-i muhterem serâpâ göz ve kulaktır. Onun merhameti süttir, biz de onun süt emer çocuklarıyız.»

7834

این سخن پایان ندارد بازران
سوی اهل پیل و برآزاران

«Bu sözün sonu gelmez. Geri dön, fil yavrusunu yiyenlere rücû eyle.»

«FİL YAVRULARINA TAARRUZ EDENLER KISSASININ BAKİYYESİ»

7835

هردهارا پیل بوی میکند
گرد معده هر بشر بر می تند

«Seyyahlara nasihat veren zat diyordu ki: Fil, her ağzı koklar ve insan midesinin etrafında dolaşır.»

7836

تا کجا باید کباب پور خویش
وانماید او جزایش قهر و نیش

«Yavrusunun kebap kokusunu nerede ve hangi ağızda bulursa onun sahibine kahir ve ikap gösterir.»

(11) Sûre-i Tevbe: 61.

Hazreti Mevlânâ yine kıssadan hisseye intikal ederek ve ehlullahı gıybet edenleri Fil yavrusunu yiyenlere benzeterek diyor ki:

7837

گوشتهای بندگان حق خوری
غیبت ایشان کنی کفربری

«İbadullahın etlerini yiyor, yâni; onların gıybetinde bulunuyorsun, cezanı görürsün.»

Ebu Hüreyre Radiyallahü'anh diyor ki: «Rasülü Ekrem (S.A.V.) «Gıybet nedir, biliyor musunuz?» diye sordu. Allah ve rasülü daha iyi bilir, dediler. Sallallahü aleyhi vesellem Hazretleri: «Din kardeşini, hoşuna gitmiyecek surette zikretmendir» buyurdu. «Eğer söylediğim din kardeşimde mevcut ise?» denildi. Aleyhissalâtü vesselâm efendimiz buyurdu ki: «Senin söylediğin onda mevcut ise gıybet etmiş olursun. Mevcut değilse ona iftira etmiş olursun.»

Kur'ân'da:

وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُّبُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

Yâni: «Ey müslümanlar! Bazınız bazınızı gıybet etmesin. Sizden biri, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Halbuki onu yemekten iğrenirsiniz⁽¹²⁾» buyurulmuştur.

Ebû Davut rivayet ediyor: Sallallahü aleyhi vesellem efendimiz buyurdu ki: «Miraç gecesi bir kavme rast geldim ki onların bakırdan tırnakları vardı. O tırnaklarla yüzlerini ve göğüslerini tırnaklıyorlardı. Ya Cebrail! Bunlar kimlerdir? diye sordum. Bunlar nas'ın etini yiyenler, yâni; halkı gıybet edenlerdir cevabını verdi.»

Mevlânâ da diyor ki:

7838

هانکه بوای دهانتان خالقست
که بردجان غیر آنکه صادقست

«Aklınızı başınıza alın ki ağzınızı koklıyan Allah'dır. Sadık olandan mâadâsı o muayeneden nasıl can kurtarır?»

(12) Sûre-i Hücurat: 12.

وای آن افوسی کش بوی کبر
باشد اندر گور منکر یا نکبر

«O teessüf edilecek şahsın vay haline! Kabirde onun ağzını koklayacak olan Münker, yahut Nekirdir.»

«Münker» ve «Nekir» meyyit'e kabirde Rabbisinden, Peyğamberinden, dininden, imanından sual soracak olan meleklerdir. Onların ağız koklaması meyyitin iman ve itikadını teftiş etmesidir.

Kabirde sual haktır ve herkes için olacaktır. Fakat kabir neresidir? Kabre girmiyen ölümler de bulunur. Meselâ denizde boğulan bir kimsenin cesedini balıklar yer. Harpde bir asker gülle yahut bomba ile parça parça olur. Şüphesiz ki bunların kabri, ruhlarının ilk vasıl olduğu makamdır ki sual orada vâkî olacaktır.

نی دهان دزدیدن امکان زان مهان
نی دهان خوش کردن از دار و دهان

«O büyük meleklerden ne ağız kokusunu — yâni; Dünyada edilmiş giybet kokusunu — gizlemeye imkân vardır, ne de ilâç satanlardan alınacak misk, karanfil gibi şeylerle ağız kokusunu gidermek kâbildir.»

آب روغن نیست مهر و پشرا
راه حیات نیست عقل و هوشرا

«Hakikati örtmek için orada yaltaklanma olmadığı gibi, akıl ve şuur için hile yolu da yoktur.»

چند گوید زخهای گرزشان
بر سر مهرآژخا و مهرشان

«Meleklerin gürzü, o giybet edenlerin ve hezeyan söyleyenlerin başlarına ve arkalarına nekadâr vurulur ve nekadâr yara açar.»

گرز عنزایل را بنگر اثر
گرز بینی سنگ و آهن را صور

«Hastanın vücudunda taş ve demir sureti göremezsen de orada Azrail'in gürzü eserini müşahade et.»

مم بصورت می نماید گهی
زان همان رنجور باشد آ گهی

«Bazan Azrail'in gürzü, vesair alâtı, sûri olarak da görünür; lâkin onları ancak muhtazar (can çekişen) hasta görür.»

گوید آن رنجور کای یاران من
چيست این شمشیر بر ساران من

«O muhtazar hasta der ki: ey arkadaşlar! Bu tepemdeki kılıç nedir?»

مانعی بنم باشد این خیال
چه خیالست این که هست این ارتحال

«Biz birşey görmüyoruz, senin gördüğün hayal olmalı derler. Bu hayal değildir, göçme zamanıdır bu...»

چه خیالست این که این چرخ نگون
از نهیب این خیالی شد کنون

«Nasıl hayal ki bu, başaşağı olan felek, onun korkusuyla hayal gibi olmuştur.»

گرزها و تیغها محسوس شد
پیش بیمار و سرمشکوس شد

«O mânevî gürzler ve kılınçlar, muhtazar hastanın karşısında mahsus olur, yâni; görünür ve onun başı aşağı düşer.»

آن همی پند که آن از بهر اوست
چشم دشمن بستمزان و چشم دوست

«Muhtazar hasta, mülkâfat ve mücâzattan kendisine mahsus olan şeyleri görür ki, dostun da, düşmanın da gözü o şeyleri görmez.»

حرص دنیا رفت و چشمش تیز شد
چشم او روشن که خوریز شد

«O hastadan dünya hırsı gitmiş, gözlerinin görmesi keskinleşmiş ve o gözler ağlayıp kan dökmesi lâzım gelen bir anda aydınlanmış'dır.»

مرغ بی هنگام آمد چشم او
از نتیجه کبر او و خشم او

«Onun kibri ve gazabı neticesi olarak gözlerinin ağlaması, vakitsiz öten horozun ötmesine dönmüştür.»

سر بریدن واجب آمد مرغ را
که بغیر وقت جنباند در

«Vakitsiz öten horozun başını kesmek lâzım gelir.»

هر زمان تر عیست جزو جانت را
بنگر اندر نزع جان ایمانت را

«Her an canının bir cüz'ü ölüm halindedir, her an can verme zamanındadır. Can verme anında imânını gör, gözet...»

عمر تو مانند همیان زرست
روز و شب مانند دینار اشمرست

«Senin ömrün altın torbası gibidir. Gece ile gündüz, yâni zaman ise, altın sayıcı durumundadır.»

می شمارد می دهد از بی وقوف
تا که خالی گردد و آید خسوف

«Zaman sarrafı, ömür altınını sayar ve farkında olmaksızın onları birer birer adem'e (yokluk) verir. Nihayet ömür torbası boşalır ve hayatın nuru kalmaz.»

گر ز که ده بستانی و تنهی بجای
اندر آید کوه زان دادن بیای

«Eğer bir dağdan, meselâ, dâima toprak alsan da yerine birşey koymasın, sana verdiği o topraktan dolayı o koca dağ eksilir, hattâ tükenir.»

بس بنه برجای هر دم را عوض
تا ز و اسجد و اقرب یابی غرض

«O halde alıp verdiği her nefese karşılık olarak zikir ve tesbih ilâve et ki: (Secde et de yaklaş!) âyetinden garaz ne olduğunu anlayasın.»

Ebucehil habîsi, «Hazreti Muhammed (S.A.V.) i secde ederken gö-

rürsem ayağımla boynuna vururum» hezeyanını etmişti. Resûlullah efendimiz birgün Kâbe civârında namaz kılıyordu. Ebûcehil'e haber verdiler. Dediği habâseti yapmak için koştu. Fakat nezd-i risâlete yaklaşmadan geri döndü. Rengi sararmış, vücudu titremeye başlamıştı. «Ne oldu?» diye sordular. «Benimle Muhammed (S.A.V.) arasında ateş dolu bir hendek gördüm. İri bir yılan da ağzını açmış bana doğru geliyordu.» dedi. Bu sözü işiten Rasulü Ekrem (S.A.V.) : «Eğer yanıma yaklaşıyadı melekler onu parça parça edeceklerdi» buyurdu. O münasebetle şu âyetler nâzil oldu :

آرَأَيْتَ الَّذِي يُنْفِي

مَسَدًا إِذَا صَلَّى ۖ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى ۖ أَوْ أَمَرَ

بِالْعَفْوِ ۖ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ۖ أَمْ يُعَلِّمُ بِلَا زُلْمٍ

بَرِّ ۖ

Yâni : «Habibim, Allah'ın has kulu olan seni namaz kıldığın vakit nehy'eden herifi gördün mü? Gördün mü ki O nehyedilen has kul, hidâyet üzerine ise, yahut halka takva ile emir ediyorsa.. Yine gördün mü ki, o nehy'eden herif, seni ve Allah'ı tekzibe kalkışıyorsa ve itâatten kaçınıyorsa... Onun tekzib ve kaçınmasını ve seni namaz kılmaktan nehyini Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?¹³»

Denilmiştir ki : (اَلَمْ يَعْلَمْ بِاِنَّ اِلَهَ رِى) âyetinde hem vait, hem vâde; yâni; hem tehdit, hem müjde vardır. Bu, o demektir ki: ey zahit! Rabbına ibadet et! O seni görmektedir. Ve ey fasık! Teybe ve istiğfar et ki O seni görmektedir. İşte bunun birincisi müjde ikincisi bir tehdit'dir.

Yine bir defa Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz Kâbe civârında namaz kılıyordu. Ebucehil geldi: «Ya Muhammed! Ben seni namaz kılmaktan nehy etmemiş mi idim?» dedi.

Aleyhissalatü Vesselâm Hazretleri onu azâb-i İlâhiyle korkutmak istedi. Ebucehil: «Beni mi korkutmaya çalışıyorsun? Benim meclisim, Mekke vâdisinde oturanların hepsinden büyüktür; yâni; benim kavim ve kabilem hepsinden kalabalık» dedi. Bu münasebetle şu âyetler nazil oldu:

كَلَّا لَنْ نَسْتَعْتِفَ بِالنَّاصِيَةِ ۖ
نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۖ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ۖ سَنَدْعُ
الزَّانِيَةَ ۖ كَلَّا لَا تَطْعُهُ وَانْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۖ

Yâni : «Hayır, onu dinleme ve namaz kılmaktan vazgeçme. Eğer Ebu Cehil seni namaz kılmaktan nehy etmeği terk eylemezse, Onu alınıdaki saçlarından, yalancı ve hatâkâr olan saçlarından yakalayıp Cehenneme sürükleyeceğiz. Ebu'cehil meclisinde olanları, (yâni; kavmini ve kabilesini) davet etsin... Biz de onu Cehenneme götürmek için zebanîlere emir vereceğiz. Hayır! Namaz kılmamak hususunda ona itaat etme ve Allah'a secde ederek ona kurbîyet peyda et!¹⁴»

7858

در کمال کارها چندین مگوش
جز بکاری کوبود در دین مگوش

«Dünya işlerinin kemal bulmasına değil, Dinde emredilen işlerin ikmaline çalış.»

Çünkü Dünya işleri Dünyada kalır, din işleri ise onları işleyenlerle birlikte Âhirete gider..

7859

عاقبت خواهی تو رفت ای ناعم
کارهایت ابر و نان تو خام

«Ey kemali bulmamış ve noksan kalmış kimse! Nihayet sen obir dünyaya gideceksin. Dünyadaki işlerin yarım ve ekmeğin pişmemiş olarak kalacaktır.»

وین عمارت کردن کور و لحد
نی بسنگ و نی بچوبت و لبد

«Taşla, ağaçla, keçe ile kabir ve lâhit yaptırmak, mezarı imar etmek değildir.»

بلکه خودرا درصفا گوری کنی
درمنی او کنی دمن این منی

«Belki safayı kâlb hususunda kendine bir mezar kazman ve Allah'ın benliğinde kendi benliğini defnetmen gerektir.»

Bazı kimseler sağlıklarında kendileri için türbe ve mezar yaptırırlar. Onları servetlerinin derecesine göre süsletirler. Kabrini yaptırmak daima ölümünü hatırlamak içindir. Halka gösteriş yapmak için değildir. Tarikat-ı Nakşiyenin asıl müessisi bulunan şeyh Ahmed-i Yesevî (Kud-dise sirrahü) bir kabir kazdırmış, arasına onun içinde oturmak suretiyle ölümü ve Âhireti tefekkür eylemişti. Hattâ nakşilerde bir tezekkür-ü mevt âdeti vardır ki, geceleri ölümü, kabre girmeyi, sual meleklerine cevap vermeyi vesaireyi tefekkür ederler.

Mevlâna diyor ki: «Kabir imârından maksat, taşla, tuğlayla süslü birşey yaptırmak değil, kendi benliğini, Hakkın benliğine defn eylemektir.»

خاک او گردی و مدفون غمش
تادمت باید مد دها از دمش

«Hakkın toprağı olup, gamma gömülmen lâzım ki senin nefesin O'nun feyzinden medetler bulsun.»

گور خانه قبهها و کنکره
نبود از انحاب معنی این سره

«Mezar evi, kubbeler ve türbeler mânâ sâhibleri indinde makbul değildir.»

بنگر اکنون زنده اطلس پوشرا
هینچ اطلس دست گیردهوش را

«Şimdi atlas giyinmiş olan bir diriye bakki, giydiği atlas onun şuuruna yardım ediyor mu?»

درعذاب منکرست آن جان او
کز دم غم دردل غم دان او

«Onun canı Münker ve Nekir'in azâbına uğramış, ğam akrebi de onun mağmum olan gönlündedir.»

از برون برظاهرش نقش و نگار
وز درون اندیشهها او زار زار

«O atlas giyen kimsenin zâhiri süslü, lâkin içerisi düşüncelerle inlemektedir.»

وانکه بینی اندران دلق کهن
جون نبات اندیشه و شکر سخن

«Eski bir abâ içinde gördüğün kimse ise zahiri köhne olduğu halde düşüncesi ve sözleri şeker gibi tatlıdır.»

Zahirin süslü olması batın'a fayda vermediği gibi, süsden âri olması da zarar vermez. Bunun gibi kabrin dışı süslü olmakla içi münevver olmaz. Harab olmakla da içindeki muazzep olmaz.

7868

گفت ناصح بشنوید این بند من
تادل و جانان نگرود ممنحن

«Nasîhat veren zat, onlara dedi ki: benim şu nasihatımı dinleyin!
Kalbiniz ve ruhunuz mihnet ve meşekkate uğramasın...»

7869

با گیاه و برکها قانع شوید
در شکار فیل بچگان کم روید

«Ben nasihat borcunu boynumdan çıkardım, yâni; borçlu bulunduğum nasihatımı ifâ ettim.»

Nasihatın sonu saadetten başka ne olur?

7870

من تبلیغ رسالت آمدم
تارهام مشهارا از ندم

«Ben sizi nedâmetten kurtarmak için tebliğ-i risâlet'e geldim.»

7871

هین مبدا که طمعتان ره زند
طمع برک از بخهاتان بر کند

«Sakının ki tama' sizin yolunuzu vurmasın ve yiyecek hırsı sizi istikbal eylesin.»

7872

این بگفت و خبر بادی کرد و رفت
گشت قبطه و جوعشان در راه زفت

«Nasihat veren bunları söyledikten sonra, Allah hayırlar versin diyerek gitti. Seyyâhlar da yolda yiyecek kıtlığı dolayısıyla fena halde acıktılar.»

7873

تا کهان دیدند اندر جاده
بچه پیل فریه و نوزاده

«Ansızın, bu yolda yeni doğmuş ve semiz bir fil yavrusu gördüler.»

7874

اندر افتادند جون کرگان مست
پاک حوردد و فروشتند دست

«Onun üstüne azgın kurtlar gibi üşüştiler. Hayvanı kestiler, pişirdiler, temamiyle yiyip ellerini yıkadılar.»

7875

آن یکی مهره نخورد و پندداد
که حدیث آن فقرش بود یاد

«Nâsihat veren zatın sözü seyyahlardan birinin hatırında olduğu için O fil yavrusundan yemedi. Arkadaşlarına da yemeyin diye nasihat verdi.»

Bu zatın Ebû Abdullah Elfâsî nâmında biri olduğunu Mevlânâ Câmi (Kuddisesırrahû) (Nefehatül Üns) ünde hikâye ediyor da diyor ki:

«Ebu Abdullah el fâsî seyahatlerinin birinde gemiye binmişti. Yolda fırtına koptu, gemidekiler Allaha dua ettiler, bazı nezirlerde bulundular; Ebu Abdullah'a sen de bir nezret diye ısrar eylediler. O da Allah bizi şu fırtınadan halas ederse fil yavrusu eti yemiyeğim diye nezretti. Niha-yet gemi kırıldı ve dağıldı. İçindekiler birer ağaç parçasına sarılıp karaya çıktılar. Birkaç gün yiyeceksiz kaldılar. Sonra bir fil yavrusu gördüler. Onu kesip pişirmek istediler. Ebu Abdullah yapmayın dediyse de dinle-mediler. Yavruyu kestiler, pişirdiler, yediler. Ondan sonra yatıp uyudular. Ebu Abdullah nezrini tuttu, fil yavrusundan yemedi. Biraz sonra yavrunun anası geldi. Yavrusunun kemiklerini gördü ve uyuyanların ağızlarını koklayıp birer birer öldürdü. Ebu Abdullah'ı da kokladı; lâkin onda Fil eti kokusu olmadığı için onu sırtına aldı, bütün gece yürüdü. Sabahleyin bir mevkide indirip gitti. Orada bulunan bir cemaat Ebu Abdullah'dan hâdiseyi öğrendiler ve karnını doyurdular. İşte fil yavrusu yiyenler hikâyesinin hülâsası. Hazreti Mevlânâ diyor ki:

7876

از کبابش مانع آمد آن سخن
بخت نوبخشد ترا عقل کهن

«O nasihat veren zatın sözü, Ebu Abdullah'ın Fil yavrusunu kebab edip yemesine mâni oldu. Eski ve tecrübeli bir akıl sana yeni bir baht bağışlar.»

7877

پس بیفتادند و حفتند آن همه
وان گرسنه چون شبان اندر رمه

«Fil yavrusunu yiyenlerin hepsi uzanıp yattı. Aç olan Ebu Abdullah, sürüyü bekliyen çoban gibi oturuyordu.»

7878

دید فیل سمنانه، اندر رسید
اولا آمد سوی حارس دويد

«Korkunç bir fil'in geldiğini gördü. Fil ibtidâ bekecinin, yâni; Ebu Abdullah'ın yanına koştu.»

7879

بوی میکرد آن دهانش راسه بار
هیچ بوی زونیامد ناگوار

«Üç defa ağzını kokladı. Onun ağzından Fil kokusu gelmiyordu.»

7880

چند باری گرداو برگشت و رفت
مسورا نآزرد آن شه پیل و زفت

«Bir kaç defa onun etrafında doladıktan sonra gitti. O iri ve kocaman fil, Ebu Abdullah'ı incitmedi.»

7881

پس لب هر حفتنرا بوی کرد
وی می آمد درازان حفته مرد

«Ondan sonra uyuyanlardan herbirini kokladı. O uyuyan kimsenin ağzından ona yavrusunun kokusu geliyordu.»

7882

کنز کباب فیل زاده خورده بود
بردانید و بگشتن پیل زود

«Çünkü Fil yavrusunun kebâbından yemişti. Onu paraladı ve çabucak öldürdü.»

7883

در زمان آن يك بیکرا زان کرده
میدرانید و نبودش زان شکوه

«O esnâda cemaati birer birer parçalıyordu ve böyle yapmaktan korkmuyordu.»

7884

بر هوا انداخت هر يك را گدازی
تا همی شد خرد و مرد اندر شکاف

«Her birini havaya atıyor ve o adam yere düşüp yarıyor ve hurda-
laş oluyordu.»

Hazreti Mevlânâ kissadan hissenin ne olduğunu beyan için diyor ki :

7885

ای خورنده خون حلق از رابر
تا نیارد خون ایشاند نبرد

«Ey halkın kanını içen zalim; Bu yoldan çekil ki O mazlumlarm kanı
senden intikam almasın.»

7886

مال ایشان خون ایشان دان یقین
زانکه مال از زور آید درمین

«Halk'ın malı onların kanı gibidir. Bunu yakinen bil. Çünkü mâl, beden kuvvetiyle elde edilir.»

7887

مادران فیل بچگان کین کشند
فیل بچه خواره را کیفرچشد

«Fil yavrularının anaları kin güderler. Fil yavrusu yiyenlere intikam tatdırırlar.»

Buradaki fil analarından maksat enbiyâ ve evliyâdır. Yavruları ise onların manevî evlâdı demek olan sülehây-i mü'minindir. Binaenaleyh o mü'minlere zulüm etmek, hatta etlerini yemek demek olan gıybetlerinde bulunmak enbiyâ ve evliyâ hazerâtının intikamına uğramayı intâc eder.

7888

ای برادر خصم پیل از بود مار
فیل بچه میخوری ای یار خوار

«Ey rişvet yiyen, sen fil yavrusu yiyorsun. Filin hasmı, senin ağzındaki koku dolayisiyle senden intikam alır.»

7889

بوی رسوا کردمکر اندیش را
فیل داند مکر طفل خویش را

«Ağzındaki haram lokma kokusu bir hilekârı manen rezil eder. Çünkü fil, kendi yavrusunun kokusunu bilir.»

7890

آنکه باید بوی حقرا ازین
چون نیاید بوی باطلرا زمن

«Yemen'deki ilâhi bir kokuyu Medine'den hisseden Zat-i Risalet, bendeki bâtil bir kokuyu nasıl duymaz.»

Nebiyi-yi Ekrem (S.A.V.) efendimiz : «Ben hakikaten Yemen cihetinden Nefes-i Rahman duyuyorum» buyururdu. Bu, Nefes-i Rahman'dan maksadın, Yemen'de bulunan (Veysel Karenî) (Radiyâllahü'anh) hazretleri olduğu hadis şârihleri tarafından bildirilmiştir.

Hazreti Üveyis seyyidüttâbiin'dir. Çünkü Rasûlullah efendimizi gâibâne tasdik eylemiş; sonra Taraf-ı Risâletten Hazreti Ömer ve Cenâb-ı All, hediye buyurulan Hırka-i Seâdeti kendisine teslim etmek üzere gönderilmiştir. Bilâhere Hazreti Üveys'in Sıffin muharebesinde ve Cenâb-ı Mürtezâ ordusunda bulunup şehid olduğu rivâyet edilir.

Hazreti Üveys, Resûlullah Efendimizin mâneviyyetinden gâibâne olarak feyz almıştı. Bazan evliyâullah hazerâtından birinin rûhâniyyetinden de böyle feyz almak sûretiyle terbiye görüldüğü vâkidir. Meselâ Şeyh Ebû'l-Hasen-i Harkânîyi Bâyezîd-i Bestâminin rûhâniyyeti terbiye etmiştir. Böyle mânevî feyz alan zevâtâ erbâb-ı tarikat arasında Üveysî tâbir edilirdi.

7891

مصطفی چون بوی برد از راه دور
چون نیاید ازدهان مانحور

«Hazreti Mustafa (S.A.V.) Efendimiz Yemenle Medine arası gibi uzak bir mesâfeden Nefes-i Rahmânî'yi hissediyordu.»

Nasıl olur da bizim ağzımızdaki gıybet, mezemmet v.s. kokusunu duymaz? .

7892

هم بیاید لیک پوشاند زما
بوی نیت و بد برآید از سها

«Hazreti Muhammed (S.A.V.) bizim ağzımızın kokusunu da hissediyor; lâkin bizden gizleyip yüzümüze vurmaz. Çünkü bizden iyi ve kötü kokular semaya çıkar.»

Sûre-i Fâtır'daki :

إِلَهِ يَضَعُ الذُّكُومَ الطَّيِّبُ وَالْقَمْلَ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

Yâni : «Güzel kelimeler Allah'ın dergâh-ı kabûlüne yükselir ve Allah sâlih amelleri, makam-ı mükâfatına refeyler¹⁵.» âyet-i kerimesinde buna işaret vardır.

تو همی خسی و بوی آن حرام
میزند بر آسمان سبز قام

«Ey gâfil sen uyursun, fakat yediğin, yahut işlediğin bir haramın kokusu, şu yeşil renkli gök yüzüne yükselir.»

همره انفس زشت می شود
تابوگیران گردون می رود

«Senin kötü nefeslerine yoldaş olarak, yâni; o nefeslerle birlikte, O haram kokusu da semada koku almakla mükellef olan meleklerle kadar gider.»

Deniliyor ki: İyi olsun, kötü olsun her tabiatın ve her amelin manevî bir kokusu vardır ki, gökteki melekler onları ayırt ettikleri gibi, yerdeki salih insanlar da fark ederler.

بوی کبر و بوی حرص و بوی آز
درسخن تفتن بیاید چون پیاز

«Kir kokusu, hırs kokusu, tama' kokusu, söz söylerken soğan kokusu gibi duyulur.»

گر خورد سو کند من کی خورده ام
از پیاز و سیر تقوی کرده ام

«Eğer O kimse ben nezaman soğan yemişim? Soğandan, sarımsaktan müttekiyyâne sakınırım diye yemin etse.»

آن دم سو کند غمازی کند
بر دماغ هم نشینان برزند

«O yemin nefesi gammazlık eder de, kokusu, yanında oturan canı pâk olanlara akseyler.»

بس دعاها رد شود از بوی آن
آن دل کز می نماید در زیان

«O kötü kokular dolayısıyla ettiği düalar red olunur ve o müstekim olmayan kalp ziyana uğramış olur.»

اخشوا آمد جواب آن دعا
چوب رد باشد سزای مردغا

«Öyle düaların cevabı (sesinizi kesin!) hitabı olmuştur. Çünkü fâsikın lâıyıkı red sopasıdır.»

(Kad eflâha) sûresinde buyurulmuştur ki, Cenabı Hak Cehennemdekilere:

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُنَالِي عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٦﴾

Yâni: «Benim âyetlerim size okunmadı mı idi? Siz de onları tekzib etmediniz mi idi? ¹⁶» buyuracak. Onlar da:

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٧﴾ رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عَزَمْنَا فَأَنْتَ ظَالِمُونَ ﴿١٨﴾

Yâni: «Diyeceklerdir ki: ey rabbimiz! Bizim şekâvetimiz bize gâlebe etmişti ve sapık bir kavim olmuştuk. Ey rabbimiz! Bizi şu cehennemden çıkar. Eğer küfür ve tekziye avdet eder, (yâni; yine evvelki gibi kâfirlik edersek) nefsimize zulm etmiş oluruz ^{17,18}»

قَالَ اخْشَوْا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٩﴾

Yâni: «Cenab-ı Hak buyuracaktır ki: orada dırlanmayınız bana da söz söylemeyiniz! ¹⁹»

(16) Sûrei Mû'minûn : 105.

(17) Sûrei Mû'minûn : 106-107.

(18) Sûrei Mû'minûn : 108.

7900

گو حدیث کثر بود معیت راست
آن کثری لفظ مقبول خداست

«Eğer sözün eğri, mânân doğru olursa o lafız eğriliği makbul-i İlâhîdir.»

Hadis-i şerifde : «Allah sizin sözlerinize ve amellerinize bakmaz, belki kalplerinize ve niyetlerinize bakar» buyrulmuştur.

Cenab-ı Pir bu bahsi izah için Hazreti Bilâl (Radiyallâhü anh) in ezan okurken (Hayyealessalah) ve (Hayyealelfelah) cümlelerindeki (hay-ye) kelimesini (Heyye) okuduğunu misal olarak gösteriyor ve :

Sevgilinin indinde muhiplerin hatâsı, yabancıların doğrusundan daha iyidir, diyor.

7901

آن بلال صدق دربانگ نماز
حی راهی همی خواند از نیاز

«O sadık Bilâl, Ezan okurken (Hayye) kelimesini (Heyye) diye telâffuz ederdi.»

Kendisi Habeşiyîl asıl olduğu için, (ha) harfini bir arap gibi mahrecinden okuyamazdı.

7902

تا بگفتند ای پیامبر نیست راست
این خطا اکنون که آغاز بناست

«Münâfıklardan bazıları dediler ki : ey Peygamber! İslâm binasının başlangıcında böyle bir hatâ doğru değildir.»

7903

ای نبی وای رسول گردگار
یک مؤذن که بود افصح بیار

«Ey Allah'ın nebîsi ve rasûlü, Bilâl'dan daha fasih bir müezzin tayin et!»

7904

عیب باشد اول دین و صلاح
لحن خواند لفظ حی علی الفلاح

«Dinin ve sâlâhın ibtidasında (Hayyealel felâh) cümlesinde lâhin yapılmaması, yâni doğru ve mahrecinden okunmaması ayıptır. »

7905

بک دور مزی از علامات هفت

«Hazreti Peygamberin hiddeti huruşa geldi ve Allah'ın gizli alâmetlerinden bir iki remiz söyledi.»

7906

کای حسان نزد خدا می بلال
بهر از صد حی و حی قبل و قل

«Dedi ki : ey münâsebet-sizler! Bilâl'in (Heyye) demesi, Allah'ın nezdinde mahrecinden söylenilen yüz (hayye) den ve O gibi kıylû'kalden daha iyidir.»

7907

وامشو رائید تا من رار تان
وانگویم آخر و آغاز تان

«Fitne çıkarmayın ki ben de sizin sırrınızı, evvel ve ahirinizi söylemeyeyim.»

Bundan sonra Hazreti Mevlânâ diyor ki :

7908

گر نداری تودم خوش از دعا
رو دعا میخواه ز اخوان صفا

«Eğer sen iyi düâ etmesini bilmezsen git de saf din kardeşlerinden düâ iste.»

«HAK TAÂLÂ'NIN MÛSÂ ALEYHİSSELÂM'A : BANA GÜNAH
ETMEDİĞİN BİR AĞIZLA DÜA ET BUYURMASI»

7909

بهر آن فرمود موسی را خدا
وقت حاجت خواستن اندر دعا

«Bundan dolayı Cenabı Hak Mûsâ Aleyhisselâm'a buyurdu ki: hâcet
vaktında ve düa esnasında.»

7910

کای کلیم الله ز من میجو پناه
یاد هانیکه نکردی تو گناه

«Ey kelimullah! Günah etmediğin bir ağızla benden melce iste...»

7911

گفت موسی من ندارم آن دهان
گفت مارا! از دهان غیرخوان

«Mûsâ dedi ki: benim öyle ağzım yok... Allah da buyurdu ki: bize
başka birinin ağızıyla düa et!»

7912

از دهان غیر برخوان با اله
از دهان غیرکی کردی گناه

«Başkasının ağzından Allah'a düa et! Sen onun ağızıyla ne vakit gü-
nah ettin?»

7913

آنچنان کن کان دهانها مر ترا
در شب و در روزها آرد دعا

«Öyle hareket et ki başkalarının ağız gece gündüz sana düa etsin.»

7914

از دهانی که نکرد دستی گناه
آن دهان غیر باشد عذر خواه

«Senin günah etmediğin ağız, başka birinin özür dileyen ve düa eden
ağızıdır.»

7915

یادهان خویشان را پاک کن
روح خود را چاک و جالاک کن

«Yahut kendi ağızını pâk et, kendi ruhunu çevik bir hâle getir.»

7916

ذکر حق پاکست و چون پاک رسید
رخت بر بند برون آید پلید

«Allah'ın ismi temizdir. Temizlik gelince de pislik yükünü toplar ve
dışarıya çıkar.»

7917

میگززد ضدها از ضدها
شب گززد چون برافروزد ضیا

«Zıtlar zıtlardan kaçır. Nitekim güneş doğup, ziya parlayınca, gece
fırar eder.»

7918

چون بر آید نام پاک اندر دهان
نی پلیدی ماندونی اندهان

«Allah'ın ism-i pâki ağza gelince, yâni zikredilince, ne pislik kalır,
ne de ğam ve kasavet.»

«DUA EDENİN (ALLAH) DEMESİNİN, HAKKIN (LEBBEYK)
DEMESİ İLE AYNI OLDUĞUNUN BİYANI

7919

ان یکی الله میگفتی شی
تا که شرین باشد از ذکرش لی

«Bir kimse geceleri Allah diye zikrediyordu. Tâ ki o zikirden dudağı,
yâni; ağız tatlılaştı ve zikrin zevkini aldı.»

7920

گفت شیطان خشن ای سخنرو
چند گوی آخر ای بسیار گو

«Şeytan ona vesvese verdi ki: ey pek yüzlü ve çok söyleyen, ne vakte
kadar böyle söyleneceksin?»

7921

روز شب میگوی الله از عتو
این همه الله را لبیک کو

«Gece, gündüz Allah deyip duruyorsun... Bu kadar Allah deyişine
lebbeyk cevabı nerede?»

7922

می نیابد یک جواب از پیش تخت
چند الله میزی باروی سخت

«Cenabı Hakkın cânibi ulûhiyyetinden sana bir cevap gelmiyor, sen
bu sıkılmaz yüzünle daha ne kadar Allah diyeceksin?»

7923

او شکسته دل شد و بنهاد سر
دید در خواب او خضر را در خضر

«Adamın gönlü kırıldı ve zikri bırakıp yattı. Rüyasında Hazreti Hızır
gördü.»

7924

گفت همین از ذکر حق و امانده
چه پشیمانی از انکس خوانده

«Hızır Aleyhisselâm ona dedi ki: Zikrullahdan neden geri kaldın,
okuduğun İsm-i İlâhî'nin zikrinden niçin peşiman oldun?»

7925

گفت لبیکم نمی آید جواب
زان همی ترسم که باشم رد باب

«Derviş cevap verdi ki: Ettiğim zikirlerin karşılığı olarak bana bir
lebbeyk cevabı verilmiyor, Allah'ın kapısında merdut ve matrut olmam-
dan korkuyorum.»

7926

گفت آن الله تو لبیک ماست
وان نیاز و درد و سوزت پیک ماست

«Hızır dedi ki: senin Allah deyişin bizim lebbeykimizdir; senin dertli
ve yanık niyazında bizim habercimizdir.»

7927

حبله‌ها و چاره جویهای تو
جذب مابود و کشان پای تو

«Senin hiylelerin ve çare aramaların, cezbemizdir ki seni kendimize
çekmemizden ayağını çözmemizdendir.»

7928

ترس و عشق تو کند لطف ماست
زیر هر یارب تو لبیک هست

«Senin korkun ve aşkın bizim lutfumuzun kemendidir. Senin her
(Yârab) deyişinin altında (lebbeyk) ler vardır.»

جان جاهل زین دماجز دور نیست
زانکه یارب گفتنش دستور نیست

«Cahilin canı bu düâdan uzaktır. Çünkü onun (Ya rab) demesine izin yoktur.»

بردهان و بردلس قفلیست بند
تاخاله باحدا وقت گزند

«Bir zarara uğradığı vakit, Allah'a inleyip tazarru etmemesi için ağzına ve kalbine kilit vurulmuştur.»

داد مر فرعونرا صد ملک و مال
تا که کرداو دعوی عز و جلال

«Cenabı Hak Fir'avne yüzlerce mülk ve mal verdi de O, ululuk, büyüklük dâvasına kalkıştı ve (Ene rabbikümül âlâ) dedi.»

درمه عمرش ندیده درد سر
تاخاله سوی حق آن بد گهر

«O mayası bozuk Fir'avun, Allah'a dönüp inlemesin ve münâcaatda bulunmasın diye bütün ömründe bir defa olsun başı ağrımadı.»

داد اورا جاهله ملک جهان
تاخواند مر خدارا درنهان

«Allah O'na bütün Dünya mülkünü verdi de, dert vermedi.»

Buraya gelince Hazreti Mevlânâ derd'in bir niğmet olduğunu ve Allah'ın o niğmeti sevgili kullarına verdiğini beyan için diyor ki :

درد آمد بهتر از ملک جهان
تاخوانی مر خدارا درنهان

«Dert, Cihan mülkünden daha iyi ve daha kıymetlidir ki, onun sevkiyle Allah'a gizlice düâ eder ve (Aman yarabbî) dersin!»

Hadis-i şerifde : «Allah bir kulunu severse onu belâya uğratar. O kul o belâya sabrederse, Cenabı Hak da onu seçilmiş kullarından eder.» buyruluyor.

خواندن بی درد از افسردگیست
خواندن بادرد از دل بردگیست

«Dertsiz düâ soğuktur, bir işe yaramaz. Dertli düâ ise gönül duygusuydur.»

Hakikaten de böyle değil midir? Sapasağlam bir adamın düasıyla, dertli bir kimsenin inleyerek tazarruu arasında nekadark fark vardır. Dertsiz olan, alel usul ellerini kaldırır, birkaç kelime mırıldanır kalkar gider. Fakat bir hasta türlü ızdırab içinde kıvrılır, aldığı ilâçlar tesir göstermez, doktorlardan ve onların tedâvisinden ümidini keser, olanca ümidini Allah'a hasreder; böylece, bütün kalbiyle, (Aman yarabbî) der. Elbetde böyle bir düâ, obirinin kalbinde duymaksızın ettiği düâ ile bir değildir.

آن کشیدن زیر لب آوازرا
یاد کردن مبدأ و آغازرا

«O sesi dudak altına çekmek, yâni; gizlice ve samim ruhundan düâ etmek, bir de mebdaini hatırlayıp meadını düşünmek.»

Bu türlüğü elbette başka türlü olur. Süre-i Araf'ta :

أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٥٥﴾

Yâni : «Rabbimize yalvarıp yakarmak suretiyle yürekler yanarak gizlice düâ ediniz. Cenab-ı Hak, düâda haddi tecavüz edenleri sevmez⁽¹⁹⁾» diye

buyrulmuştur. Bu haddi tecavüzün ne olduğuna dair muhtelif sözler söylenilmiştir. «Haykır haykır ve yoluna yoluna düâdır» denilmiş; yahut peygamberlik istemek, semaye çıkmak talebinde bulunmak gibi, olmayacak şeyler istemek de haddi tecavüz olarak mütâleâ edilmiştir.

7937

آن شدن آواز ضافی و حزین
کای خداوند جهان وی مستعین

«O sesin, sâfi ve hazin olarak; (Ey feryadıma erişen Allah'ım) ve (Ey yegâne yardımcım) demesi gerektir.»

7938

نالۀ سگ در رهش بی جذبه نیست
زانکه هر راغب اسیر رهز نیست

«Köpeğin uluması bile cazibesiz ve sâiksiz değildir. Çünkü her rağbet eden bir rehzen'in esiridir.»

Bu beyit, Mesnevi beyitlerinin müşkillerindendir. Şarih diyor ki: «Köpek de cazibesiz değildir. Fakat o cezbeyle mâni olan rehzen, onun sanatı külliyesidir. Cezbey-i Hudâ onu yüksek bir makama ragıp kılsa sıfatı külliyesi mâni olduğu için ölür.»

7939

چون سگ کهنی که از مردار رست
بر سر خوان شهنشاهان نشست

«Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi ki, o cezbe sayesinde murdarlıktan kurtuldu ve padişahların sofrası başına oturdu.»

7940

تاقیامد می خورد او پیش غار
آب رحمت عارفانه بی تار

«O köpek ashab-ı Kehf'in sohbetini ihtiyar eylemiş olduğu için mağara kapısı önünde çanaksız, çömleksiz olarak Rahmet-i İlâhiye suyunu ârifler gibi içer.»

7941

ای بساک پوست کور امام نیست
ایک اندر پرده بی آن جاء نیست

«Köpek postuna bürünmüş; adı sanı olmayan nice kimseler vardır ki, Ashab-ı Kehf'in köpeğine verilen muhabbet kadehinden hâli değildir.»

7942

جان بده از بهر آن جام ای پسر
بی جهاد و صبر کی باشد ظفر

«Oğul, o kadehi elde etmek için can ver. Cihatsız, sabırsız zafer olur mu?»

7943

صبر نکردن هر این نبود حرج
صبر کن کالصبر مفتاح الفرج

«Bu kadeh için sabır ve mücâhede etmek, mihnet meşakkat olmaz. Sen de sabır ve tahammül et ki sabır, ferah ve sürurun anahtarıdır.»

7944

زین کین بی صبر و حزمی کس نجست
حزم را خود صبر آمد پاودست

«Bu tabiat ve beşeriyet pususundan kimse sabırsız ve ihtiyatsız sıçrayıp kurtulamadı. Sabır ve hazım ihtiyatın eli ayağı gibidir.»

7945

حزم کن در خورد کین زهر گیاست
حزم کردن زور نور انبیاست

«İhtiyatlı davran, bu zehirli otu yeme ki, ihtiyat ve basiret, Peygamberlerin nuru kuvvetidir.»

Basiret nedir? Her hususda ihtiyatlı davranmaktır. Hazreti Mevlânâ Mesnevi'nin başka bir yerinde basireti tarif için buyurur ki: «Bir yere

sefer edeceğin vakit biri gelip de : «O yolda hiç su yoktur» haberini verirse; bir başkası da : «Hayır... her yarım saatlik mesâfede akar çeşmeler vardır» dese sen ihtiyaten yanına su al. Birincinin dediği doğru çıkar-sa susuz kalmazsın, ikincinin dediği gibi ise, yanındaki suyu döker, çeşmelerden taze su doldurursun.»

7946

گاه باشد کو هر بادی جهد
کوهی مبادرا وزنی نهـد

«Nefsinin hevasına göre sıçrayan sebatsız kimse saman çöpü gibidir ki her rüzgârın esmesiyle hareket eder; sebatlı ve temkinli kimse de dağa benzer. Bir dağ, esen rüzgâra ehemmiyet verir mi?»

7947

هر طرف غولی همی خواند ترا
کای برادر راه خواهی هین بیا

«Her taraftan, Gulyabâniler: birader! Yol bulmak istiyorsan bu tara-fa gel, diye seni çağırır.»

Gulyabânî, çöllerde yalnız başına giden kimsenin karşısına çıkıp onun yolunu vuran, cin yahut şeytanmış. Halbuki böyle bir mahlûkun olmadığına dair bir Hadis-i Şerif vardır. Yolcuların gördükleri kendi vehimleri-nin muşahhasıdır. Hazreti Mevlânâ da burada, meşhur'a göre Gul'den bahsediyor ve onu söylemekle, rehberlik iddiasıyla şunun bunun yolunu vuran şeyh ve zahit taslaklarını anlatmak istiyor. Onların lisanından di-yor ki :

7948

ره نمایم هر هت باشم رفیق
من فلاووزم درین راه دوق

«Ben yol gösterici ve kılavuzum. Bu ince ve tehlikeli yolda senin refikin ve yoldaşın olayım.»

7949

نی فلاووزست و ندره داند او
یوسفام روسوی آن گریک خو

«O, ne kılavuzdur, ne de yol bilir. Ey Yusuf! O kurt tabiatlı herif-lerin tarafına gitme.»

7950

حزم آن باشد که نغریب ترا
چرب و نوش دامهای این سرا

«Bu dünya sarayının yağlı ve tatlı tuzaklarının seni aldatmaması basiret ve ihtiyattır.»

7951

که نه چربش دارد و نه نوش او
سحر خواند می دمد در گوش او

«Çünkü, bu Dünya'nın ne tadı vardır, ne tuzu... O sihir okur ve ku-lağa üfler.»

Şöyle diyerek ki :

7952

که پیامه مان ما ای روشنی
خانمزان تست و تو زان منی

«Ey nur gibi apaydın kimse, gel bize mihman ol! Ev senin, sen de benimsin.»

Dünya'nın şu davetine karşı :

7953

حزم آن باشد که گوی تخمهام
باسقیم خسته آن دخمهام

«Basiret ve ihtiyat odur ki, ona : midem rahatsızdır, yahut mezar gibi olan Dünya'nın hastasıyım diyesin.»

7954

یاسرم دردست دردسر بر
یا مرا خواندست آن خالو پسر

«Yahut; başım ağrıyor, sen bunu geçirmeye bak; veyahut dayımın oğlu beni davet etmiştir, diye mazeret gösterirsin.»

7955

زانکه يك نوشت دهد بایشها
تا بکارد در توبیشش ریشها

«Çünkü, Dünya sana tatlı birşey verecek olursa, o, iğnelerle karışık-
tır; onu senin vücudunda yaralar açmak için verir.»

7956

زرا گر نجاه اگر شست دهد
ماهیا ناگاه در شست نه

«Sana elli yahut altmış altın verse de, ey balık gibi gâfil olan insan,
nihayet seni oltasına takar.»

7957

گر دهد خودکی دهد آن پر حیل
جوز بوسیدست گفتار دغل

«Eğer sana birşey verecek olsa O hilekâr yalandan verir. Çünkü ya-
lan söz, içi çürümüş ceviz gibidir.»

7958

ژغزغ آن جوز مغزت را برد
صد هزاران عقل را يك نشورد

«O çürümüş cevizin takurtısı, yâni; Dünya'nın sana olan vaatleri se-
nin aklını izâle eder. Çünkü O, öyle bir hilekârdır ki yüzbinlerce akli
bir akıl saymaz.»

7959

یار تو خرچین تست و کیسات
گر تورا مینی مجوز وینسات

«Sana hakîkî yar olan kimse, senin hurc'un ve kesen gibidir. Eğer
sen Ramin isen Vise'den başkası arama!»

7960

ویسه و معشوق توهم ذات تست
وین برونها همه آفات تست

«Senin visen ve sevgilin gene senin zâtındır. Bu harîcî tekliflerin
hepsi senin için birer âfetdir.»

Ramin : Aşkın, vise de mâşûkasının adıdır.

7961

حزم آن باشد که چون دعوت کنند
تو نگوی مست و خواهان منتد

«Basîret ve ihtiyat odur ki, seni dâvet edenler için, bunlar benim
meclubum ve meftunum demeyesin.»

7962

دعوت ایشان صغیر مرغ دان
که کند صیاد در ممکن نهان

«Onların dâvetini kuşbazların gizlenip kuşları aldatmak için çaldık-
ları ıslık gibi bil.»

7963

مرغ مرده پیش نهاده که این
هیکنند این بانگ و آواز چنین

«Bu sesi ve bu ötüşü, bu yapıyor diye, ölmüş bir kuşu önüne koyar.»

7964

مرغ پندارد که جنس اوستاو
جمع آید بردردشان پوستاو

«Kuşlar, onu kendi cinsinden sanıp etrafına toplanırlar. Kuşbaz ise onları avlar ve derilerini yüzer.»

7965

جز مگر مرغی که حزمش داد حق
تا نکردد کنج آن دانه و ملق

«Meğer ki O kuş, Allah'ın kendisine basiret ve ihtiyat ihsan ettiği bir kuş ola da o tuzak danesinin ve hile öksesinin etrafında dolaşmıya...»

7966

هست بی حزمی بشپای یقین
بشنو این افسانه را در شرح این

«İhtiyatsızlık, yakinen peşimanlığı mucip olur. Bunun şerhinde şu hikâyeyi dinle.»

Buradaki kuşbazdan murat: Sülehâ ve meşâyih kisvesine giren ve halka irfan sözleri söyleyerek onları avlamak isteyen mürâi ve münâfık-lardır ki, onların sözlerine kanmak ve kendilerini evliyâullah'dan san-mak, sonunda peşimanlığı mucip olur.

«BİR KÖYLÜ'NÜN ŞEHİRLİYİ, YALANCIKTAN VE BİRÇOK ISRARLA
KÖYE DAVET EDEREK ALDATMASI»

7967

ای برادر بود اندر مامضی
شهری باروستانی آشنا

«Ey kardeş! Geçmiş zamanda bir şehirli, bir köylüyle tanışmıştı.»

7968

روستانی چون سوی شهر آمدی
خیمه اندر کوی آن شهری زدی

«Köylü şehre gelince, o şehirlinin evine çadır kurardı, yâni; postu sererdi.»

7969

دو مه و سه ماه مهمانش بدی
بردگان او و برخوانش بدی

«İki ay, üç ay şehirlinin misâfiri olur, onun dükkânında ve sofrasın-da otururdu.»

7970

هر حوا یجرا که بودیش آن زمان
راست کردی مرد شهری رایگان

«Köylünün her neye ihtiyacı varsa, şehirli onu meccanen tedârik ederdi.»

7971

رو شهری کرد و گفت ای خواجه تو
هیچ می نابی سوی ده فرجه جو

«Köylü bir gün şehirliye dedi ki: efendi! Sen seyran için hiç köye gelmiyorsun.»

7972

الله الله حمله فرزندان بیار
کین زمان گلشت و سبززار

«Allah aşkına, bütün çocuklarını getir ki bu mevsim, gül ve yeşil-lik zamanıdır.»

7973

تا بتابستان بیا وقت نمر
تا بیندم خدمت را من کمر

«Yâhut yazın, meyve zamanı gel ki hizmetine kemer bağlayayım, yâni; hizmetinde bulunayım.»

7974

خیل و فرزندان و فومت را بیار
درده ماباش سه ماه و چهار

«Soyunu, sopunu, çocuklarını getir, bizim köyde üç, dört ay otur.»

7975

که بهاران خطه ده خوش بود
سبززار و لاله دلکش بود

«Bahar mevsiminde köy muhiti hoş olur, yeşillik ve gönül çekici lâlelik halini alır.»

7976

وعدہ دادی شهری او را دفع حال
تا برآمد بعد وعدہ هشت سال

«Şehirli, onun talebini def etmek için vaitde bulundu ve bunun üzerinden de sekiz sene geçmişti.»

7977

او هر سالی می گفت که کی
عزم خواهی کرد آمد ماه دی

«Köylü, her sene, ne vakit geleceksin? Kış ayı geldi, derdi.»

7978

او بهانه ساختی کامسال مان
از فلان خطه بیامد میهمان

«Şehirli: bu sene bize felân taraftan bir misâfir geldi, diye bahâ-neler bulurdu.»

7979

سال دیگر گر تو اتم وار همد
از مهمات آن طرف خواهم دوید

«Gelecek sene mühim işlerden kurtulursam o tarafa gelmek istiyorum, derdi.»

7980

گفت هستند آن عیالم منتظر
هر فرزندان تو ای اهل بر

«Köylü dedi ki: ey hayır sâhibi olan zat! Bizim aile senin çocukla-rını beklemektedir.»

7981

ماز هر سالی جو لکلت آمدی
تا مقیم قبه شهری شدی

«Yine her sene leylek gibi gelir ve şehirlinin damı üstüne yuva yapardı.»

7982

خواجہ هر سالی ز زر و مال خویش
خرج او کردی کشادی بال خویش

«Şehirli efendi, her sene kendi altın ve malinden ona sarf ederdi ve onu himâye için âdetâ kol, kanat açardı.»

7983

آخرین کرت سه ماه آن پهلوان
خوان نهادش بامدادان و شبان

«Son defâda o cömertlik pehlivanı şehirli, üç ay müddetle köylünün önüne sabahleyin ve akşam üstü sofraya koydu.»

7984

از خجالت باز گفت آن خواجه را
چند وعده چند بفرجی مرا

«Köylü utandığı için şehirliye: Efendi! Bu ne kadar vâde, beni daha ne kadar aldatacaksın? dedi.»

7985

گفت خواجه جسم و جام وصل جوست
لیک هر تحویل اندر حکم هوست

«Şehirli dedi ki: cismim de, canım da gelmek istiyor. Lâkin her tahvil, yâni; bir halden başka bir hale geçmek Allah'ın hükmü altındadır, her bir hareket kazâ ve kadere tâbîdir.»

7986

آدمی چون کشتی است و بادبان
تاکی آرد بادرا آن بادبان

«Âdem oğlu gemi ve yelken gibidir. Rüzgârı sevk eden Allah, ne vakit muvâfık rüzgâr gönderirse o vakit hareket edilir.»

7987

باز سوکدان بدادش کای کریم
کبر فرزندان بیا بنگر نعیم

«Köylü tekrar şehirliye yeminler verip: ey kerîm zat! Çocuklarını al gel de ikram gör, dedi.»

7988

دست او بگرفت سه کرت بهمد
کاله الله زود بیا بنمای جهد

«Şehirlinin elini tuttu, üç kere ahit aldı: Allah rızası için çabuk gelmeye cehd et, dedi.»

7989

بعد ده سال و بهر سالی چنین
لایها و وعده های شکرین

«On yıl sonra ve her sene böyle yalvarmalar ve tatlı vaatleri müteakkip.»

7990

کودکان خواجه گفتند ای پدر
ماه و ابرو سایه دار دهم سفر

«Şehirlinin çocukları dediler ki: Baba, Ay, bulut ve gölge bile sefer eder.»

7991

حقها بروی تو ثابت کرده
رنجها درکار او پس برده

«Onun üzerinde senin bir çok hakkın sâbit olmuştur. Onun işleri için sen çok meşakkat çekmişsindir.»

7992

او می خواهد که بعض حق آن
وا گزارد چون شوی تو میهمان

«O istiyor ki sende ona misafir olasın da o haklardan bazılarını olsun edâ edebilsin.»

7993

بس وصیت کرد مارا در نهان
که کشیدش سوی ده لایه کنان

«Yalvarıp yakarın da, pederinizi köye getirin, diye bize gizlice tembih etmişti.»

7994

گفت حقست این ولی ای سیبویه
اتق من شر من احسنت الیه

«Şehirli dedi ki: dediğiniz doğrudur. Lâkin (iyilik ettiğin kimsenin şerrinden sakın) denilmiştir.»

Bu söz, Hazreti Ali (Kerremallahüveçhe) nin kelâmı imiş.

7995

دوستی تخم دم آخر بود
رسم از وحشت که آن فایده شود

«Dostluk, son nefes ve âhîret günü için, yâni — bilâ ğaraz velâ ivaz — Allah için olur, Birşey olup, bu dostluğun bozulmasından korkuyorum.»

7996

صحبتی باشد چو شمشیر قطوع
همچودی در بوستان و در زروع

«Sohbet vardır ki keskin kılıç gibidir, dostluğu katleder; bostanlara ve ekinlere kış te'siri yapar.»

7997

صحبتی باشد چو فصل بهار
ز عمارتها و دخل بی شمار

«Keza sohbet vardır ki: ilk bahar mevsimidir ki o mevsimde binâlar yapılır ve bir çok menfaat elde edilir.»

7998

حزم آن باشد که ظن بدری
تا گریزی و شوی از بدری

«Hazım ve ihtiyat odur ki sü'izan'da bulunasın ve kaçasın, kötü-lükden kurtulasın.»

7999

حزم سوءالظن فرمود آن رسول
هر قدم را دام میدان ای فضول

«Rasülü Ekrem (S.A.V.): (süizan da yerine göre bir ihtiyattır) buyurmuştur. Binaenaleyh, ey boşboğaz kimse, attığın her adımın altında bir tuzak var, zannında bulun.»

8000

روی صحرا هست هموار و فراخ
هر قدم دامیست کم ران گو سناخ

«Ovanın yüzü düzdür ve geniştir. Fakat her adımda bir tuzak vardır, sen küstahca hareket etme.»

8001

آن بزکوهی دود که دام کو
چون بتازد دامش افتد در گلو

«O dağ keçisi tuzak nerede? diye koşar. Lâkin koşarken tuzağın ilmeği boynuna geçer.»

8002

آنکه میگفتی که کو اینک بین
دشت میدیدی نمی دیدی کین

«Ey keçi! Hani nerede? dediğin şeyi işte gör. Sen ovayı iyi gördün, fakat pusuyu görmedin.»

8003

بی کین و دام صیاد ای عیار
دنبه کی باشد میان کشت زار

«Ey zekî geçinen! Pusu ve avcı tuzağı olmadan tarla arasında kuyruk nasıl bulunur?»

Vahşi hayvanları avlamak için tuzak kurarlar, üstüne de yem olarak kuyruk parçası koyarlarmış. Kuyruğu yemek için gelen hayvan tuzağa tutulmuş.

8004

آنکه کستاخ آمدند اندر زمین
استخوان و کله هاشارا بین

«Yer yüzünde küstahca, edepsizce hareket edenler olmuştu. Ey insan! Zeminde ve tarih sahifeleri arasında dolaş da onların kemiklerini ve kafataslarını gör.»

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de :

فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

Yâni: «Yer yüzünde gezip dolaşın ve Peygamberlerini tekzip eden, onlara yalancısınız deyen küstahların sonunun ne olduğunu görün²⁰» buyurulmuştur.

8005

چون بگورستان روی ای مرتضی
استخوانا را پرسی از مامضی

«Ey Murtazâ, yâni; ey hakkın kendisinden razı olduğu zat! Kabristana gidince oradaki kemiklere geçmişdeki hallerini sor.»

8006

تا بظاهر بینی آن مستان گور
چون فرو رفتند درجاه غمور

«O kabir sarhoşlarının kibir ve gurur kuyusuna nasıl yuvarlanmış olduklarını ap'açık seyret...»

(20) Sûrei Nahl : 36.

8007

چشم اگر داری تو کورانه میا
ورنداری چشم، دست آور عصا

«Eğer görür gözün varsa, körcesine yürüme, gözün görmüyorsa eline bir asâ al...»

8008

آن عصای حزم و استدلال را
چون نداری دیده میکن پیشوا

«O basîret ve istidlâl asâsına mâlik değilsen, istidlâlden, yâni; birşey'i görüp de onun hakikatini anlamaktan aciz isen; görmüş, geçirmiş, gözü ve kalbi münevver bir zat'e iktidâ et!..»

8009

ور عصای حزم و استدلال نیست
بی عصا کش بر سر هرره مأیست

«Eğer sende basîret ve istidlâl asâsı yoksa, deyneksiz her yol başında durma.»

8010

کام ز انسان نه که ناپینانهد
تا که پا از جاه و از سنک وارهد

«Gözü görmiyen bir kimsenin adım atışı gibi, ihtiyat ile adım at ki ayağın kuyuya düşmekten ve taşa çarpmaktan kurtulsun.»

8011

لرز لرزان و بترسی و احتیاط
می نهند پاتا نیفتد درخیاط

«Gözsüz bir adam titreye titreye, korku ve ihtiyat ile adımını atar.»

8012

ای ز دودی جسته درباری شده
لقمه جسته لقمه ماری شده

«Ey dumandan kaçıp ateşe düşen ve lokma ararken yılana lokma olan kimse; Bu belâ, basiret ve ihtiyâtı terk eylediğindendir.»

8013

تو بخواندی قصه اهل سبا
یا بخواندی و ندیدی ماجرا

«Sen ehli sebe' kıssasını okumadın mı, yoksa okudun da mâcerâyı görmedin mi?»

8014

از صدا آن کوه خود آگاه نیست
سوی معنی هوش کدرا راه نیست

«Yaptığın akisden dağının haberi yoktur. Dağın şuuru manâ cihetine yol bulamaz.»

Hazreti Mevlânâ diyor ki: Ey gâfil insan! Kur'an'daki (Ehli Sebe') kıssasını okumadın mı? Yoksa okudun da hakikatine vakıf olamadın mı? Olamadınsa senin bir dağdan farkın olmamak lâzım gelir. Çünkü dağ da, söylenilen bir sözü, manâsını anlamaksızın tekrarlar.

8015

او همی بانگی کسب گوش و هوش
چون خشن کردی توهم اوشد خشن

«Dağ daimi suretde ve işidip anlamaksızın ses verir. Lâkin sen susunca o da susar.»

8016

داد حق اهل سبارا بس فراغ
صد هزاران قصر و ابوانها و باغ

«Cenab-ı Hak Sebe' şehri ahâlisine, çok kalb ferahlığı ve yüz binlerce köşkler, saraylar ve bağlar vermişti.»

Sebe': Yemen'de (Marep) denilen şehrin diğer ismidir. Orası bir müddet Hımyeriyye devletinin başşehri olmuştu. Civarındaki iki dağın arasına yapılan su bendi yâni; (Baraj) dolayısıyla bağlık, bahçelik ve çok mâmur bir hale gelmişti. Bunların, İhsan-ı İlâhî'ye küfranda bulunmaları dolayısıyla set yıkıldı, sular şehri harâbe haline getirdi. Ahâlisinden bir kısmı boğuldu, bir kısmı etrafa dağıldı. Bir kısmı da San'a'ya çekilip orasını hükümet merkezi yaptı.

Bu hâdise Kur'an-ı Kerim'de şöyle hikâye edilir:

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَنَکِبِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا
مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلَدًا طَيِّبَةً وَرَبِّ غَفُورٌ ﴿١٦﴾
فَاعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّ لَنَا هُتَمٌ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَتَّتَيْنِ ذَوَاتِ أُكُلٍ خَطْبٍ وَأَثَلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٧﴾
ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُم بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ يُجَازِي إِلَّا الْكَفُورُ ﴿١٨﴾

Yâni: «Sebe' şehri ahâlisi için oturdukları yerlerde, Allah'ın lutfu keremine alâmet ve delâlet vardı. O alâmet, sağlı sollu kostonlar ve bahçeler idi. Onların Peygamberi onlara dedi ki: Rabbinizin verdiği rızıkdan yiyin ve ona şükredin. Memleketiniz güzel bir beldedir. Rabbiniz de mağfiret eden merhametli bir mâbûd-u mutlakdır. Peygamberin bu tavsiyesini kabulden yüz çevirdiler, küfran-ı niğmetde bulundular. Onların üstüne şiddetli bir sel gönderdik. Sular şehri ve civarını istilâ etti ve onların sağlı sollu bahçelerini, acı meyveli ve dikenli çok meyvesi az ağaçlardan ibaret bahçelere tebdil ettik. Bunu, küfranları dolayısıyla cezâ olarak yaptık. Biz ancak kâfir-i niğmet olanları cezalandırırız²¹.»

(21) Sûrei Sebe': 15-17.

8017

شکر آن نگزاردند آن بدرگان
در وفا بودند کمتر از سگان

«O soysuzlar, o niğmetin şükrünü ifâ etmediler. Çünkü vefâkârlıkda köpeklerden aşağı idiler.»

8018

مهرسکی را لقمه نانی زدر
چون رسد بر درمی بندد کمر

«Bir köpeğe bir kapıdan bir lokma ekmek verilirse, o kapının min-nettârı ve hizmetkârı olur.»

8019

باسبان و حارس درمیشود
گرچه بروی جور و سختی مبرود

«Köpeğe cevru meşekkat erişse bile o kapıdan ayrılmaz, oranın mu-hâfızı ve bekçisi olur.»

8020

هم بر آن در باشدش و قرار
کفر دارد کرد عیری اختیار

«Hem o kapı onun karargâhı olur. Başka bir yeri ihtiyâr etmeyi kü-für telâkki eder.»

8021

ورسکی اید غمربى روز و شب
آن سگانش میکشند آن دم ادب

«Eğer garip bir köpek bir mahalleye gelecek olsa, o mahalle köpek-leri onu te'dip ederler.»

8022

که برو آنجا که اول منزلت
حق آن نعمت کروگان داشت

«Ve derler ki: ilk menzilin olan yere dön! Oradaki yediğin niğmet-lerin hakkı, gönlünü oraya rehin etmendir.»

8023

میگز ندش که برو بر حابی خویش
حق آن نعمت فرو مگذار پیش

«Onu ısırlar ve: eski yerine git! Orada nail olduğun nimetlerin hakkını ifa etmekten geri kalma.»

8024

از در دل و اهل دل آب حیات
چند نوشیدی و واشد چشمهات

«Ey küfrân-ı niğmetde bulunan kimse! Sende gönül kapısından ve gönül sahipleri kapısından nekadar Ab-ı hayat içtin de gözlerin açıldı.»

8025

بس غدای سکر و وجد و بخودی
از در اهل دلان بر جان زدی

«Gönül ehli kapısından sekir, vecd ve kendinden geçiş gıdası senin ruhuna aksetmişti.»

Sekir, vecd ve kendinden geçiş: Seyrisülûk mâkâmatındandır. Onlar hakkında mâlûmat almak için Şârihi Mesnevî İsmaili Ankaravi'nin (Min-hâcûl fukara) ismindeki kitâbına mürâcaat etmelidir.

8026

باز این در را ز حرم
کرد مهربان همی کردی ز حرم

«Sonra, hırsından, gönül ehlinin kapısını terk ettin, ehl-i dünyâ dük-kânları etrafında dolaşmaya başladın.»

8027

ردر آن نعمان چرب ديك
ميدوی هر ثريد مرده ديك

«O tenceresi yağlı nimet sahiplerinin kapısında, arta kalası bir tirit için dönüp dolaşıyor ve çanak yalayıcılık ediyorsun.»

8028

چربس اینجا دان که جان فربه شود
کار ما امید اینجا به شود

«Yağlı taâmı eflî diller kapısında bil ki ruhun semirsin, ümitsiz işler orada iyi olsun.»

«HASTALARIN HER SABAH İSÂ ALEYHİSSELÂM'IN SÜM'ASI
ÖNÜNDE ŞİFÂ VE DÜ'Â TALEBİYLE TOPLANMALARI»

8029

صومعه عیسیست خوان اهل دل
هان و هان ای مبتلا این درمهل

«İsâ'nın süm'ası, yâni; ibadethanesi, ehlidil sofrasıdır. Ey müptelâ sakın bu kapıyı terk etme!»

8030

جمع گشفتندی زهر اطراف خلق
از حزیرو لک ز شل و اهل دلق

«Kör, topal, çolak ve fakir halk her taraftan gelir, toplanırdı.»

8031

ردر آن صومعه عیسی صباح
تا دم او نشان رهاید ار جناح

«İsâ'nın o süm'ası kapısına cem' olurlardı ki Hazret-i Ruhullah, nefe-siyle onları günahdan, yâni günah cezâsı olarak uğradıkları hastalıklardan kurtarsın.»

8032

او جو فارغ گشتی از آورد خویش
چاشنگه بیرون شدی آن خوب کنش

«Hazret-i İsâ evrâdını okuyup bitirince kuşluk zamanı dışarıya çıkardı.»

8033

جوق جوق مبتلا دیدی نزار
شسته ردر درامد و انتظار

«Müptelâ ve zaif birçok kimse görürdü ki ümmit ve intizar ile kapısı önünde oturmuşlardı.»

8034

نفی ای اصحاب آفت از خدا
حاجت این حلاجان تان شد روا

«Derdi ki: ey dert sahipleri, yâni; ey hastalar! Allah tarafından cüm-lenizin hâceti kabul olundu.»

8035

هین روان گردید بی رنج و عنا
سوی عهاری و اکرام خدا

«Haydi marazsız ve zahmetsiz olarak Allah'ın mağfireti ve ikrâmı tarafına gidiniz.»

Bundan sonra Hazret-i Mevlâna diyor ki:

8036

جلاجان چون اشتراک بسته پای
که کنای ز انوی ایشان برای

«O hastaların hepsi, dizleri bağlı develer gibi iken, diz bağları çö-külmüş gibi.»

8037

خوش دوان و شادمانه سوی خان
از دعای او شدند پادوان

«Sevinerek ve koşarak Hazret-i İsâ'nın düâsı berekâtıyla evlerine giderlerdi.»

8038

آز مودی تو بسی آفات خویش
یافتی صحت ازین شاهان کیش

«Ey kimse! Sen müptelâ olduğun âfetleri çok kerre denedin ve o din ve târikat sultanlarının himmetiyle sıhhat buldun.»

8039

چند آن لنگی تورھوار شد
چند جانتی غم و آزار شد

«Kaç kere topallığın rahvanlığa tebdil oldu, kaç kere ruhun gamdan ve mihnetten kurtuldu.»

Fakat onları unuttun ve nisyânınla küfrân-ı niğmette bulundun...

8040

ای مغفل رشته برپای بند
تا زخود هم نکردی ای لوند

«Ey gâfil adam! Ayağına bir iplik bağla da kendini kaybetmeysin.»

Cenab-ı Pir, bu beyti bir fıkraya telmih ediyor.

Hebennega, Araplar arasında yetişmiş bir ahmaktır ki bazı garip hareketleriyle şöhret almıştır. Bu abtal adam, ara, sıra kendini unuttur; «ben kimim?» diye ötekine berikine sorarmış. Buna çâre olmak üzere ipten bir halka yapıp boynuna geçirmiş, ara sıra o halkayı yoklar, «ha benmişim» diye kendisini bulurmuş. Bir gün uyumuş. Kardeşi de o uyurken halkasını çıkarıp kendi boynuna takmış. Hebennega uyanıp da halkasını kardeşinin boynunda görünce: «Birâder; sen bensin, ama ben kimim?» diye sormuş. Hazret-i Mevlânâ da ehlullahın bir çok lutfunu gör-

düğü halde onları unutup küfran-ı niğmette bulunanlara hitaben: «Bari ayağına ip bağla da gördüğün lutufları unuttuğun gibi kendini de unutmayasın.» diyor.

8041

ناسپاسی و فراموشی تو
یاد نا آورد آن عسل نوشی تو

«Senin küfran-ı niğmetin ve nisyânın vaktiyle gördüğün kerem ve inâyetleri sana unutturdu.»

8042

لاجرم آن راه بر تو بسته شد
چون دل اهل دل از تو خسته شد

«Ashab-ı kulûb olan evliyâullahın kalbi sana karşı kırılmış olduğu için o lutuf ve kerem yolu sana kapandı.»

8043

زودشان دیاب و استغفار کن
همجو ابری گریه‌های زار کن

«Çabuk, o lutuf sahiplerini bul da, istiğfar ve itizâr et. Bulut gibi inliyerek ağla!»

8044

تا گلستان شان سوی تو بشکفد
میوه‌های پخته بر خودوا کفد

«Ki onların gül bahçeleri sana karşı çiçek açsın, kemâle gelsin; meyveleri senin için yarılsın.»

8045

هم دران سک گرد کم از سک مباح
باسک کهف ارشدستی خواه تاش

«Hem de onların kapısında dolaş ve ashâb-ı kehf'in köpeğiyle kapı yoldaşı isen sahibinin kapısını beklemekte bir köpekten aşağı olma!»

چون سگان هم مرسکارا ناسخند
که دل اندر خانه اول بید

«Köpekler, mahallerine gelen serseri köpeklere: (kalbini ilk evin kapısına bağla, oradan ayrılma!) diye nasihat verirler.»

Yine köpekler o serseri köpeğe derler ki:

آن در اول که خوردی استخوان
سخت گیر و حق گزیر آبرامان

«Kemik yemiş olduğun evvelki kapıyı sıkı sıkı tut. O niğmetin şük-rünü edâ et ve o kapıdan ayrılma!»

میگزندش تار ادب انجارد
وز مقام اولین مفلح شود

«İlk kapısına gitsin ve oradan felah bulsun diye, o serseri köpeği te-dib için ısırlırlar.»

میگزندش کای سگ طاعی رو
باری نعمت ناخی مشو

«Onu ısırlırlar da derler ki: (ey azgın köpek! Git veliniğmetine âsî olma!»

بر همان در همچو خانه بسته باش
ماسان و چایک برجسته باش

«O kapıya halka gibi bağlan! Orada çevik ve atik bir bekçi ol!»

صورت تقض وفای مامباش
بی وفای را مکن بهوده فاش

«Bizim vefâkârlığımızı bozmanın mümessili olma! Nâfile yere vefâ-sızlığı fâşetme.»

مرسکارا چون وفا آمد شعار
زوسکارا ننگ و بدنامی میار

«Vefâkârlık, köpeklerin şıarı olmuştur. Git de, köpekleri utandıracak ve onların adını kötüye çıkaracak harekette bulunma!»

بی وفای چون سکارا عار بود
بی وفای چون رواداری نمود

«Vefâsızlık köpekler için âr olduğu halde, sen nasıl oluyor da vefâ-sızlık gösteriyorsun?»

حق تعالی فخر آورد از وفا
گفت من اوفی بعهد غبرنا

«Hak Taâlâ vefâkârlığıyla iftihar etti: (Bizden başka ahbine çok ve-fakâr olan kimdir?) dedi.»

Sûr-ei Tevbe'deki şu Âyet'e işaret ediliyor:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
بِأَنْ هُمْ لِلْحَيَّةِ يَفْعَلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ
وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ
وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْمِ
الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ٥٥

Yâni : Hakikaten Allahü Taâlâ onlara cenneti vermekle mü'minlerden nefislerini ve mallarını satın aldı. O mü'minler Allah yolunda din düşmanlarıyla çarpışılar da öldürürler ve ölürler. Cenâb-ı Hak, bu alış mukabilinde o mü'minlere Cennet vereceğine dair, Tevrat'da, İnci'de ve Kur'an'da bâkî ve sabit vaitte bulunmuştur. Allah'dan daha ziyâde ah-dine vefakâr kim vardır? Ey mü'minler! Allah ile ettiğiniz alış veriş do-layisiyle sevininiz! Bu alış-veriş büyük bir kurtuluştur²²»

8055

یوقایی دان وفا بارد حق
بر حقوق حق ندارد کس سبق

«Lâkin, hakları reddeden vefakârlık, hakka karşı vefâsızlık demektir».

Hiç bir kimse Allah'ın hukuku üzerine sabık olamaz. Yâni; evvel emirde Hak'kın, ondan sonra mahlûk'un hukukuna riayet lâzımdır. Ce-nâb-ı Hak Sûre-i Lokman'da :

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ
فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبِهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا

Yâni : «Ey insan! Anan ve baban, bana bilmiyerek şirk etmek husu-sunda seni teşvik etseler bile, onlara itaat etme ve onlarla Dünya'da ne-zaketle musâhâbe cyle²³» buyurmuş, Hakk-ı İlâhî olan tevhit hususunun hukuk-u ebeveyn'e tercihini emretmiştir.

8056

حق مادر بعد زان شدکان کریم
کرداورا از جنین تو غریم

«Ana hakkı, hakkullah'dan sonradır ki O kerim olan Allah, ananı senin ana karnındaki şekline borçlu etmiştir.»

(22) Sûrei Tevbe : 111.

(23) Sûrei Lukman : 15.

8057

سورگی کردت درون جسم او
داد در حملش ورا آرام خو

«Allah, seni, ananın bedeni dâhilinde bir cisim olarak yarattı ve o cismi taşımakta, anana bir meyl-i tabiat verdi.»

8058

همچو جزء متصل دید و ترا
متصل را کرد تدبیرش جدا

«Anan seni kendisinin bitişik bir cüz'ü görüyordu. Fakat haml müd-deti tamam olunca, Hakkın tedbiri, O bitişik cüz'ü ayırdı.»

8059

حق هزاران صنعت و فن ساختست
تا که مادر بر تو مهر انداختست

«Cenab-ı Hak, binlerce san'at ve fen yapmıştır ki, anan sana karşı şefkatli ve muhabbetli olmuştur.»

8060

بس حق حق سابق از مادر بود
هی که آن حق را نداند خبر بود

«O halde Allah hakkı, ana hakkından evveldir. Her kim O hakkı bil-mezse eşekdir.»

8061

آنکه مادر آفرید و رضع و شیر
بابدر کردش قرین آرا مگیر

«O Hak Taâlâ ki anayı, onun memesini ve sütünü yaratmış ve onu babaya eş yapmıştır.»

ای خداوند قدیم احسان تو
آنکه دایم و آنکه نمی هم آن تو

«Ey ihsânı kadîm olan rabbim, bildiğim ve bilmediğim niğmetlerin hepsi de senindir.»

İnsan, Allah'ın bir çok niğmetine mazhar olmuştur. Bunlardan bazı-
larını bilir, bazılarının farkında değildir. Meselâ eline birkaç lokma ek-
mek geçirmek bir niğmettir. Bu, meydanda olduğu için herkes onu bilir.
Bir de o lokmayı çiğnemek, yutmak, hazmetmek ve fazlasını def' eyleye-
bilmek, yâni âfiyet niğmeti vardır ki çokları nail oldukları bu niğmeti
uzmâ'nın farkında değildir. Bundan dolayıdır ki Kur'an'da;

وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا

Yâni: «Allah'ın, nail olduğunuz niğmetlerini sayacak olsanız tüke-
temezsiniz²⁴» buyrulmuştur. Binaenaleyh Allah'ın hakkı, ana, baba hak-
kından evveldir.

8063

تو فرمودی که حق را یاد کن
زانکه حق من نمی گردد کهن

«İlâhî; Sen: (Niğmetimi hatırla! Çünkü benim hakkım eskimez ve
tükenmez) buyurmuşsun.»

Cenab-ı Hak :

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

Yâni: «Ey insanlar! Allah'ın size olan niğmetlerini hatırlayınız ve
şükürünü edâ ediniz²⁵» buyurmuştur. Şeyh Sâdi diyor ki: «Yaşayan mah-
lûkâtın nefes alması hayatını uzatır, nefes vermesi de zâtini ferahlandı-
rır. Şu halde bir nefes alıp vermede iki niğmet vardır. Ve her niğmete
karşı bir şükür vacibdir. Bir nefeste böyle iki niğmet mevcut olunca,

(24) Sûrei İbrahim : 34.

(25) Sûrei Maide : 7.

her niğmet için de bir şükür lâzım gelince müstâğrakı bulunduğumuz
İlâhî niğmetlerin sayılıp tüketilemeyeceği ve onların şükürünün ifâ edile-
meyeceği anlaşılır. Meselâ bir adam bir niğmete karşı (Elhamdülilâh)
dese o da mânevi bir niğmet olduğu için, ona da bir şükür icab eder.
İkinci, üçüncü, ilânihaye şükürlerin herbiri de birer niğmettir; binâena-
leyh, onlara da birer şükür gerektir. Demek ki insan, bir defâ elhamdülil-
lâh demek niğmetinin şükürünü ölünceye kadar ifâ edemez. O halde ne
yapmalı? Aczini itirâf etmeli. Yarabbi ben senin nihâyetsiz olan niğmet-
lerinin hepsine değil bir tanesine bile şükür etmekden acizim» demelidir.

Şeyh Galip merhum (Hüs-n-ü aşk) ına şu beyitle başlamıştır :

Hamd anâ ki kıldı halka rahmet,
Tahmîdde acze verdi ruhsat...

«Mahlûkâtına acıyıp da, niğmetlerine karşı şükür ve hamd etmekten
aciz kaldığını itiraf etmeye ruhsat veren Allah'a hamdüsena olsun» de-
mektir.

8064

یادکن لطفی که کردم آن صبح
باشما از حفظ در کشتی نوح

«Sizi, Nuhun gemisinde ve dedelerinizin sulbünde muhâfaza eylemek
suretiyle bir sabah ettiğim lutfu hatırlayın.»

8065

بیله باباتیارا آن زمان
دادم از طوفان و از موجش امان

«Sizin aslınıza ve atalarınıza o zaman tûfan dalgalarından eman ver-
dim.»

Yasin sûresinde buyruluyor ki :

وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِ الْمَشْحُونِ ۖ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ۖ

Yâni: «Kudret ve kuvvetimiz hakkında insanlara bir alâmet daha

olmak üzere şu vardır ki: biz onların cedlerini, yüklü bir gemiye yâni; Nuh teknesine bindirmiştik ve insanların bilmeleri için, sefine-i Nuh misali binlerce şeyler de yarattık²⁶»

En son müfessir Elmalılı Hamdi efendi merhum: (ve halaknalehum min mislihi mayerkebun) âyeti için, «Bütün bu merâkib-i bahriyye ve berriyyeye şamildir» diyor ve pek doğru söylüyor ki, saldan diretnavtlara ve yük arabasından son sistem tayyârelere varıncaya kadar karada, denizde ve havada binilen şeylerin hepsi de insanların yaptığı şeylerden olmak itibarıyla Nuhun gemisinin misâlidir.

Şu âyet Kur'an-ı Kerim'in geleceği haberine dair bir mucizedir ki bu gün akıllara hayret veren şeylerin ihtirâ edileceğini on üç asır evvel bildirmiştir.

Sırası gelmişken Tûfân'a ve Nuhun gemisine dair birkaç söz söyleyelim:

Malûmdur ki tûfan, Nuh Peygamberin bedduası ile Irak'ta, Elcezire kıtasında sürekli yağmurların yağması, Dicle ve Fırat nehirlerinin taşmasıyla vukû'a gelmişti. Çünkü Nuh Aleyhisselâm putlara tapan Irak ahâlisini Hak'ka dâvete memur edilmişti. Hazretî Nuh uzun müddet onları imâna dâvet etti. Dinlemediler ve Putperestliği terk etmediler. Nihâyet Cenab-ı Nuh:

عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا

Yâni: «Yarabbî! Şu arz üzerinde kâfirlerden kimse bırakma²⁷» diye onların aleyhinde dü'â etti. Bunun üzerine bir sefine inşâsına memur oldu. Onu yaptı, ailesini, ümmeti olan yetmiş, seksen kişiyi ve ehli hayvânâtı oraya yükledi. Ve tûfan dalgaları üzerinde sefinesiyle çalkalanmaya başladı. Kürdistan'daki Cûdî dağının üzerine gemi oturunca karaya ayak bastı.

Tevrat, tûfan'ın bütün arzı kapladığını, en yüksek dağların tepesini onbeş arşın geçtiğini, Nuh'un sefinesinin üçyüz arşın boyunda, elli arşın eninde, otuz arşın derinliğinde olduğunu rivayet ediyor. Tevrat'ın kü-tüb-ü semâviyeden olduğu biz müslümanlarca musaddak ise de tahrife uğramış olduğu da malûm olduğundan onun her dediğine inanmak mecburiyetinde değiliz.

Kur'an'da tûfân'ın umûmî olduğuna dair sarâhat yoktur, belki mev-zii kaldığına delâlet vardır. Sûre-i Nûh'da:

(26) Sûrei Yasin: 41-42.

(27) Sûrei Nuh: 26.

أَنَا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ أَنْ يَذْرَؤْكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ

Yâni: «Kendilerine Allah'ın şiddetli azabı gelmeden evvel kavmini korkut, diye muhakkak biz Nuh'u kavmine gönderdik²⁸» buyrulmuştur. Nuh kavmi, Irak havâlisinde oturuyordu. Onlar imana gelmedi diye umûmî tûfan olup da bütün Dünya halkının boğulması hem ak'l'a, hem nakle muhâlifdir. Çünkü Kur'an'da:

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا

Yâni: «Biz bir kavme Peygamber göndermedikçe, onlar da O Peygamberi tekzip etmedikçe kimseye azap etmeyiz²⁹» denilmektedir. Irak'ta putperestler tevhidi kabul etmediler diye meselâ Amerika ahâlisinin ne kabahati vardır ki tûfâna uğrayıp boğulsunlar.

Sonra sefine'i Nuh Kur'an'da:

وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ الْوَاحِ وَدُسِّرَ

Yâni: «Biz Nuh ve maiyetini tahtalar ve çivilerden, yahut lifden örölmüş halatlardan müteşekkil bahrî bir merkebe bindirdik³⁰» diye tarif edilmiştir. Allah-ü âlem şu târif, sefine-i Nuh'un halatlarla birbirine bağlanmış yahut çivilerle yekdiğerine rabt edilmiş bir sal olduğunu hatıra getiriyor. Nitekim hâlâ da Diyarbakır ve Irak taraflarında böyle tahtadan yapılmış sallların altına şişirilmiş tulumlar bağlanır, (kelek) denilen o vasıta ile nehir üzerinde insan ve eşya nakliyatı yapılmış.

8066

آب آتش خو زمین بگرفته بود
موج او مهاوج که رامی ربود

«Ateş tabiatlı tûfan suyu o zemini kaplamıştı. Onun dalgası dağın tepesini kapıyordu.»

(28) Sûrei Nuh: 1.

(29) Sûrei Esra': 15.

(30) Sûrei Kamer: 13.

Hazret-i Mevlânâ da burada meşhur'e göre beyânatta bulunuyor.
Lisan-ı İlâhî'den deniliyor ki :

8067

حفظ کردم من نکردم ردان
در وجود جد جد جدتان

«Ben sizi o vakit ceddiniz ceddinin ceddî, yâni; en uzak dedelerinizin vücudunda muhafaza eyledim ve ret etmedim.»

8068

چون شدی سرپشت بایت چون زخم
گارگاه خویش ضایع چون کنم

«Vaktâki büyüdüñ ve baş oldun, sana nasıl tekme atarım ve kendi sanatım eserini nasıl zâyî kılarım?»

8069

چون فدای بی وفايان ميشوى
از گمان بد بدین سومی روی

«Sen nasıl oluyor da bîvefâlara fedâ oluyorsun; süizannın dolayısıyla bîvefalar tarafına gidiyorsun?»

8070

من ز سهو و بی وفايها برى
سوى من آيى گمان بد برى

«Ben schivden ve bîvefâlıklardan berîyim. Öyle iken benden tarafa gelince süizan besliyorsun.»

8071

این گمان بد بر آنجا بر که تو
میشوی در پیش او همچو دوتو

«Bu süizannı, karşısında ikikat olarak eğildiğin şahsın bulunduğu yere götür.»

8072

پس گرفتی یار و همراهان زفت
گر ترا پرسم که کو گویی که رفت

«İmdi sen birçok yar ve yoldaş ittihaz etmiştin. Şimdi, sana, onlar nerede? diye sorsam, gittiler dersin.»

Sûre-i Ankebût'da buyrulmuştur ki :

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ
الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ
الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

Yâni : Allah'dan başka dostlar ittihaz eylemiş olanlar kendine ağdan mesken yapan örümcekler gibidir. Hakikaten evlerin en dayanmayanı örümceğin ağdan yaptığı evdir. Bunun böyle olduğunu bilselerdi³¹.

8073

یار نیکت رفت بر چرخ برین
یار فسقت رفت در زیر زمین

«Salih dostun semâlara gitti, fâsık arkadaşın da yerin dibine göçtü.»
Kur'an'da :

(31) Sûre-i Ankebut: 41.

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَاِنَّ الْفٰجِرَ لَفِي جَحِيْمٍ

Yâni : «Hakikaten ebrardan hayırkâr olanlar niğmetler içindedirler; hakikaten fâsık ve fâcır olanlar da Cchennemedirler³²» buyrulmuştur.

İşte, ey insan, kendine dost ittiğerlerinin kimi semâlara çıktı, kimi de Cehennemin dibini boyladı...

8074

تو بماندی در میان آتینان

بی مدد چون آتشی از کاروان

«Sen ise, ara yerde kaldın, kervandan arta kalan ve sönmeye mah-kûm ateşe döndün.»

8075

دامن او گیرای یار دلبر

کو منزله باشد از بالا وزیر

«Ey cesur arkadaş! O Zât-ı ecellü Âlâ'nın eteğini, yâni; emir ve nehiy ettiklerini tut ki o, yüksekte, alçaktan münezzehtir.»

Allah hiçbir mekâna muhtaç olmadığından lâmekândır. Onun için yüksek ve alçaktan münezzehtir. Böyle olmakla beraber her yerde ve her zaman mevcuttur. Bilhassa mü'min, mütteki olan kulunun kalbinde hâzır ve nâzırdır. Ararsan Mevlâyı kalbinde ara! Kudüs'de, Mekke'de, Hac'da değildir.

8076

نی چو عیسی سوی گردون بر شود

نی چو قارون در زمین اندر رود

«O, ne İsâ gibi gök yüzüne çıkar, ne de Kârun gibi yerin dibine geçer.»

Söyle zarif bir rübâ'î vardır : «Hazret-i İsâ parasızlıktan göğe çıktı; Kârun da akılsızlığından yere geçti. Eğer altın ve gümüşle gayeye vasil olunsa idi İsâ yere geçerdi; Kârun da gök yüzüne çıkardı.»

(32) Sûrei İnfitâr : 13-14.

Kârun Beni İsrail'den olup, fevkâlâde zengin bir berifdi. Servetine mağrur olarak Beni İsrail'in riyasetine geçmek istiyordu. Bundan dolayı bir fâhişeye birkaç para verip Hazret-i Musa'ya zinâ isnat etti. Fakat karı, Allah'dan korktu, yalan yerine doğruyu söyledi. Kelimullaha iftira için Karun'un kendisine para verdiğini söyledi. Bunun üzerine emri ilâhî Zemine : «Karun'u tut ve yut!» dedi. Toprak yarıldı. Karun o yarık içinde yere battı, kayboldu.

Servet ve hazineleri de aynı şekilde zemine geçti.

Cenab-ı Hak, hâşâ, mekân ile mukayyet olmadığı için ne göğe çıkar ne zemine iner. Lâkin :

8077

باتو باشد در مکان و لامکان

چون بمانی از سرای و از دکان

«Sen saraydan ve dükkândan kalınca, yâni; irtihal edip de ikâmet-gâhından ve ticâretgâhından ayrılınca mekânda ve lâmekânda seninle beraber olur.»

(Vehüve meaküm eynemâ küntüm) Yâni : «Ey insanlar! Nerede olursanız olunuz, Allah sizinle beraberdir.» Hakkın bu beraberliği ülemâca epeyce kilü kâli mucip olmuştur. Kimi Allah, ilmiyle beraberdir demiş, kimi Allah zâtiyle beraberdir mütalâasında bulunmuştur. O kadar ince düşünmeye lüzum yoktur. Allah her vakit ve her yerde bizimle beraberdir vesselâm.

8078

اورا رد از کدورتها صفا

مرجفاهای ترا گیرد وفا

«Allah bulamkılıklardan duruluk, yâni; seyyielerden haseneler izhar eder. Senin cefâlarına vefâ ile mukabelede bulunur.»

Bu gibi kimseleri, Allah :

فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنٰتٍ

Yâni : «Onlar öyle bir guruhdur ki Allah onların kötü amellerini iyi amellere ve günahlarını sevâba tebdil eder³³» diye tarif ettiği zümreye katar. Allah lütuf ve keremiyle cümlemizi o bahthılardan eyleye...

(33) Sûrei Furkan : 70.

چون جفا آری فرستد گوشها
تاز نقصان وا روی سوی کمال

«Sen bir cefâda bulununca, noksandan kemal tarafına gelesin diye ve seni te'dib için bir belâ gönderir.»

چون تو وردی ترك كردی در روش
برتو فیض آید ازان رنج و بنش

«Ey sâlik! Sen seyr-i sülûkinde bir vird'i terkedersen hastalık ve mihnet gibi sana bir kabz gelir.»

Vird: İster namaz, ister oruç, ister dü'a, ister salâtü selâm olsun, ic-râsı mûtat olan bir ibâdettir. Dervişler arasında bunun cem'i olan (ev-rât) kelimesi kullanılır ve sabahları okunurdu. Bir kimse böyle bir vir-dini terkedecek olursa onu kabz istilâ eder ki o hal:

آن ادب کردن بود یعنی ممکن
هیچ تحویلی ازان عهد کهن

«Eski ahdinde, yâni; devam ede geldiğin virdinde hiç bir değişiklik yapma diye sana bir te'dip ve ihtardır.»

پیش ازین کبن قبض زنجیری شود
این که دیگرست با کبری شود

«O kabız, zencir haline gelib de kalbini istilâ etmeden ve sana ayak bağı olmadan evvel, virdine devam et!»

Etmeyecek olursan:

رنج معقولات شود محسوس وفات
تانه گیری این اشارتها بلاش

«Mâkûl olan, yâni; ancak akıl ile idrak edilen kabz-ı derûnî gibi has-talığın meydana çıkar. Hak'kın bu işaretlerini ehemmiyetsiz ve beleş tut-mayasın.»

در معاصی قبضا دلگیر شد
قبضا بعد از اجل زنجیر شد

«Suç işlediğin zaman duyulan iç sıkıntıları kalbi istilâ eder. O kabz-lar, ecelden sonra zincir haline gelir.»

نقط من اعرض هنا عن ذکرنا
عیشه ضنکا و زنجیری بالعی

«Burada bizim zikrimizden kaçınana dar bir maişet verir, geçinme-şini güçleştiririz, onu âmâlîlıkla cezalandırırız.»

Tâhâ sûresindeki şu âyete işaretir:

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ
مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ آعْمًى ﴿١٧٦﴾
قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمًى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٧٧﴾
قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى ﴿١٧٨﴾

Yâni: «Benim zikrimden her kim kaçınırsa onu kıyamet gününde kör olarak haşrederiz (Yarabbî beni niçin âmâ olarak haşrettin? Halbuki ben Dünyada gözlüydüm.) Cenab-ı Hak buyurur ki: Öyle idin, lâkin, sana bizim âyetlerimiz geldi, sen onları unuttun. Onun gibi, bugün sen de unutulursun³⁴.»

دزد چون مال کسانرا می برد
قبض و دلتگی دلش رامی خلد

«Hırsız, herkesin malını alıp götürünce kabız ve gönül darlığı onun kalbini akrep gibi sokar.»

او همی گوید عجب این قبض چیست
قبض آن مظلوم کنز شرت گریست

«Hırsız, acaba bu kabız nedir? der... Ne olacak? Senin şerrinden ağlayan mazlum'un göz yaşları tesiridir.»

چون بدین قبض التفائی کم کند
باد اصرار آتش را دم کند

«Hırsız bu kabız'a ehemmiyet vermezse, onun ısrarı rüzgârı o kabız ateşini üfler ve parlatır.»

قبض دل قبض عوان شد لاجرم
گشت محسوس آن معانی زد علم

«Hülâsa, gönül sıkıntısı, zabıta memurlarının sıkıştırması haline gelir. Onun hırsızlığı, mânâ halinde iken, yaprak açmış gibi meydana çıkar.»

غصه ها زندان شدست و چارمبخ
غصه بخت و بروید شاه بیخ

«Dert ve iç sıkıntısı suçlular için zindan ve çarımış olur. İç sıkıntısı bir kökdür ki kök, dal budak salıverir.»

بیخ پنهان بود هم شد آشکار
قبض و بسط حوش را بیخی شمار

«Kök gizli idi, meydana çıktı. Yâni; bir ağacın kökü zeminde gizli olduğu halde, dalı budağının meydana çıktığı gibi; sen de duyduğun iç sıkıntısı ve ferahlık hallerini bir kök bil ki onların âsârı zuhur edecektir.»

چونکه بیخ بد بود زودش بز
تا روید زشت خاری درچمن

«Sendeki kötü bir kök ise, onu çabuk çıkar ki çemende çirkin bir diken çıkmasın.»

قبض دیدی چاره آن قبض کن
زانکه سرها جمله میروید زبن

«Kalbindeki kabızı görünce, o kabızın çaresine bak; yâni; sebebi ne ise o sebebi def et! Çünkü, dalların hepsi kökten biter.»

بسط دیدی بسط خود را آبد
چون برآید میوه بر احباب

«Gönlündeki (bast)ı görünce O (bast)ı sula, yâni artmasına çalış. Meyve yetiştirince de o meyvelerden ashâbına ver.»

8095

آن سبا ز اهل صبا بودند و خام
کارشان کفران نعمت با کرام

«O Sebâ şehri ahâlisi, hevâ ve heves sahibi bir takım ham kimse-lerdi. İşleri güçleri, kerim olan zevâtı kirâma, yânî; enbiyâ ve evliyâ'nın niğmetine karşı küfrandan, nankörlükten ibâretti.»

8096

باشد آن کفران نعمت در مثال
که لى باحسن خود تو جدال

«Küfrân-ı niğmet meselâ şöyle olur ki: sen, sana in'am ve ihsanda bulunanla mücâdele edersin.»

8097

که نمی باید مرا این نیکویی
من برنجم زین چه رنجم میشوی

«Ve dersin ki: bana bu iyiliğin lüzûmu yok. Ben bu halden müte-essir oluyorum, bana niçin ezâ kılıyorsun?»

8098

لطف کن این نیکویی را دور کن
من نخواهم چشم زودم کور کن

«Lutfet de yaptığın bu iyiliği benden uzaklaştır. Ben göz istemiyo-rum, beni çabuk kör et!»

İşte bir kimsenin gördüğü iyiliğe karşı nankörlük etmesi, kendisine iyilik edene böyle hitap etmesi gibidir.

8099

بس سبا گفتند باعد بیننا
شیننا خیر لنا خذ زیننا

«Sebâ halkı dediler ki: Yarabbî! Şehirlerimizin arasını uzaklaştır, bize ayıbımız hayırlıdır, ziynetimizi al!»

Kur'an'da ve Sebe' sûresinde buyuruluyor ki:

وَجَعَلْنَا

بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَرْنَا
فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَتْلُوا آيَاتِ مَا أُمِّنَّا

Yânî: «Ehl-i Sebe' ile civârlarındaki köylere bereket verdik ve Se-be'den Şam'a varıncıya kadar mamur ve biribirine muttasıl köyler kıl-dık. Ve onların arasında gece gündüz emîn olarak yürüyünüz, seyri se-ferde bulununuz, dedik³⁵.»

فَقَالُوا

رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ سَفَارِنَا وَظَلِّمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ حَادِثًا
وَمَرَقَاهُمْ كُلَّ مَرْقَأٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

Yânî: «Onlar da: İlâhî, seferlerimizin arasını uzaklaştır, dediler. Böyle demekle nefislerine zulmettiler. Biz de onları tarihî rivâyet haline getirdik ve onları parça parça ettik. (Sebâ ahâlisinden bir kısmı Irak'a gitti, orada Hayre Devletini kurdu, bir kısmı Şam'a gidib Gassâniye Hükümetini teşkil etti. Bir kısmı Huzâiler namıyla Mekke'de, bir kısmı da Us ve Hazrec ismiyle Medîne'de yerleşti vebinnetice) «Sebâ şehri ahâlisi dağıldı» diye bir mesel söylenilmiye başlandı. Şu hâdisede sabır ve şükür edenler için ibret alınacak çok âyetler ve alâmetler vardır³⁶.»

(35) Sûrei Sebe: 18.

(36) Sûrei Sebe: 19.

Hazret-i Mevlânâ nakledilen âyetin meâlini nazmederek Sebe'lilerin lisânından diyor ki :

8100

مانی خواهم این ایوان و باغ
نیزان خوب و نیامن و فراغ

«Biz bu köşk ve bağları istemiyoruz. Bize ne güzel kadınlar lâzım, ne de emniyet ve huzur.»

8101

شهرها نزدیک یکدیگر بدست
آن بیابانست خوش آنجا دوست

«Şehirler ve köyler birbirine yakındı. Sebe'liler: İçinde canavarlar dolaşan çöl bizim için daha hoş dediler.»

8102

يطلب الانسان في الصيف الشتاء
فإذا جاء الشتاء انكره

«İnsanların çoğu o kadar küfrân-ı niğmette bulunur ki: yazın kışı ister, kış gelince de ondan hoşlanmaz.»

Şârihlerin beyanına göre bu beytin ve gelecek beytin meâli meşhur Emrul Kays'ın : «İnsan yazın kışı ister, kış gelince de onu beğenmez. Kahrolası insan, ne kadar kafir-i niğmettir ki bir hale riza göstermez» kıtasından alınmıştır.

8103

قتل الانسان ما اكفره
كلما نال هدى انكره

«İnsanların bâzısı kahrolsun ki ne kadar kâfir-i niğmettir. Ne vakit bir hidâyete nâil olsa onu inkâr eder.»

Hazret-i Mevlânâ (Abese) sûresindeki âyetlere işaret ediyor :

قُلْ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرُهُ

مِنْ أَيْ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۖ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ۖ ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ ۖ ثُمَّ أَمَّا نَسَهُ فَأَقْبَرَهُ ۖ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ۖ كَلَّا
لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ۖ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ۚ أَنَا صَبَبْنَا
الْمَاءَ صَبًّا ۖ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ۖ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا
ۚ وَعَيْنًا وَقَصْبًا ۚ وَزَيَّنَّا أَنْجَلًا ۚ وَحَدَّاثًا غَلَبًا ۚ وَفَاكِهَةً
وَأَبًّا ۚ مَاءً لَكُمْ وَلَآئِنَّا مَكْرُ

Yâni : «İnsanlardan bâzısı kahrolsun ki çok çok küfrân-i niğmette bulunur. Menî'den halkederek ona anasının karnında iken sûret-i beşeriyeye verdi. Sonra, ona doğum yolunu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürdü ve kabire koydurdu. Sonra onu istediği zaman diriltecek ve Mahşerde neşr eleyecektir. Doğrusu o kâfir-i niğmet insan, Allah'ın kendisine emretmiş olduğunu hiç ifâ etmedi. Bir de o insan yemeğine baksın... Gerçekten biz, yağmuru bol bol yağdırdık. Sonra yer'i yarıdık ve onda dâneler bitirdik... Üzümler, yoncalar, zeytinlikler, hurmalıklar; ağaçları göğe doğru yükselen bahçeler... Meyveler ve nice çayırılar... Bütün bunları sizin ve davarlarınızın menfaati için yarattık³⁷.»

İşte insanlar Allah'ın bu kadar lûtf ve ihsanına nail olmuşken içlerinden bazıları o nimetlere karşı şükretmezler de küfranda bulunurlar.

(Kutilel insanû ma ekferah) âyetindeki (İnsan)ın Umeyyibni ebi lehep olduğu müfessirler tarafından beyan edilmiştir. Umeyye, Rasûlü Ekrem'in Amcazâdesi idi ve damadı nebevî olmak şerefini kazanmıştı. Sonra babasının zoruyla haremini bıraktı ve Rasûlü Ekrem'e hakârette bulundu. Nihâyet bir sefer esnasında, ona bir arslan hücum ederek kafasını kopardı.

(37) Sûrei Abese : 17-32.

نفس زیناست زان شد کشتی
اقتلوا انفسکم گفت آن سنی

«İnsanın nefsi, böyle kâfir-i nimet olduğu için, ölüme müstehak oldu. Ulu olan Allah Teâlâ (Faktülû enfûseküm) yâni; nefislerinizi öldürünüz! buyurdu.»

Hazret-i Mûsâ (Beni İsrail) i Mısır'dan çıkarıp Kızıldeniz'i geçirdikten sonra, Hitab-ı İlâhi ile teşerrûf etmek üzere Tur dağına gitmiş; kardeşi Hârûn Aleyhisselâm'ı halife, yâni; vekil olarak bırakmıştı.

(Beni İsrail) arasında Sâmirî namında bir kuyumcu vardı. Bu herif, yahudilerin elindeki altını ve gümüşü topladı, onları eritti, bir buzağı heykeli yaptı. Heykelin içi boş, ağzı ve kuyruğunun altı da delik olduğu için bir taraftan giren rûzgâr obir taraftan çıkarken ses veriyordu. Sâmirî, Mûsâ'nın aramaya gittiği Mâbut budur diye (Beni İsrail) in çoğunu ona tapdırdı.

Hazret-i Mûsâ Tur'dan avdetinde hâdiseyi görünce :

وَإِذَاكَ

مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْبَعْلَ
فَقُتِلُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ

Yâni : «Ey kavmim! Siz bu buzağıyı Mabut ittihaz etmek ve ona tapmakla hakikaten nefsinize zulmettiniz. Hâlıkınız olan Allah'a tevbe ediniz ve nefislerinizi öldürünüz, dedi³⁸.»

Buzağıya tapmamış olanlar, tapınanları öldürdüler. Binlerce yahudinin kafası kesildi. Sonra Hazret-i Mûsâ'nın düasıyla tapınanların bakiyesi af edildi.

İmamı Kuşeyrî (Kuddise sirrahû) kitabının tevbe bahsinde diyor ki: «Tevbe'nin katli nefisle kabul edilmesi Ümmet-i Muhammed için de men-suh değildir.»

Beni İsrail, nefislerini zahiren katletmişlerdi. Bu ümmet ise, nefislerini mânen öldürürler. Nitekim, Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz (Mûtû kable ente mûtû) Yâni : «Ölmeden evvel ölünüz» buyurmuştur. Bazıları Beni İsrail'in tevbesini ziyâde meşakkatli sanırlar. Halbuki ve-

(38) Sûrei Bakara : 54.

himleri gibi değildir. Çünkü onların katli bir an içinde olmuş bitmişti. Ümmeti Muhammedin nefis mücâhadesi ise daimidir.

خار سه سویت هرچو انس نهی
در خلد و ز زخم او توکی جهی

«Nefis dediğin üç köşeli dikendir, Her nasıl koysan batar; onun zahmından nasıl sıçrar ve kurtulursun?»

آتش ترك هوا درخارزن
دست اندر یار نیکوکار زن

«Heva ve hevesi terk ateşini, o diken gibi olan nefse vur ve fâili hayr olan Allah'ın lütuf ve keremine sarıl!»

چون زحد بردند اصحاب سبا
که پیش ما و با به از صبا

«Sebe'liler; (bizim indimizde vebâ, seher yelinden iyidir) diye taleplerinde haddi tecavüz ettiler.»

ناصحتش در نصیحت آمدند
از فسوق و کفری مانع میشدند

«Onların iyiliğini isteyenler, nasihat için geldiler, onların fiskına mâ-nî olmak istediler.»

قصه خون ناصحان میداشتند
نحم فسق و کفری می کاشتند

«O nasihatcilerin kanını dökmeye kalkıştılar ve fisk ve küfür tohumunu ektiler.»

8110

چون قضا آید شود تنک این جهان
از قضا حلوا شود و نج دهان

«Kazâ gelince Dünya darlaşır; helva bile, kazâ tesiriyle ağza zahmet verir.»

8111

گفت اذا جاء القضا ضاق القضا
تحتجب الابصار اذا جاء القضا

«Hazreti Peygamber: (Kaza gelince fezâ darlaşır) buyurmuştur. Kazâ gelince gözler görmez olur.»

8112

چشم بسته میشود وقت قضا
تا نبیند چشم کل چشم را

«Göz görmemek için kazâ zamanı kapanır.»

Denilmiştir ki : «Kazâ gelince göz görmez olur.»

8113

مکر آن فارس چو انگیزد کرد
آن غبارت ز استغاثت دور کرد

«O süvârinin hilesi, yâni; Allahü Tealâ'nın kazâsı toz koparıp da gözü görmez hale getirince, o toz, seni Hak'ka ilticâ etmekten ve ondan yardım istemekten uzaklaştırır.»

8114

سوی فارس رو مرو سوی غبار
ورنه بر تو گوید آن مکر سوار

«Ey insan! O süvari'nin tarafına git! Toz cânibine gitme. Yoksa süvârinin kazâsı ve mekri seni ezer.»

8115

گفت حق آترا که این گرکش بخورد
دید کرد گرک چون زاری نکرد

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki : Bu mekir ve kaza kurdu o kimseyi yedi. Fakat o kimse kurdun tozunu görünce niçin tazarrûda bulunmadı?»

8116

اونی دانست کرد گرک را
باچنین دانس چرا کرد اوچرا

«O kimse, bunca ilmiyle beraber, Mekk-i İlâhî kurdunun tozunu gör-
düğü halde niçin otlamasına devam etti.»

8117

گو سفندان بوی گرک باگزید
می بداند و بهر سوی خزید

«Koyunlar bile, muzır olan kurdun kokusunu bilirler ve onu hisse-
dince de ondan uzaklaşırlar.»

8118

مغز حیوانات بوی شیر را
می بداند ترک میگوید چرا

«Hayvanların beyni arslanın kokusunu bilir ve onu duyunca otla-
mayı bırakır.»

8119

بوی شبر چشم دیدی باز کرد
بامناحت و حذر انباز کرد

«Gazab-ı İlâhî arslanının kokusunu alınca geri dön! Münâcaat eyle,
hazer etmeğe ortak ol, düa ile iştiğal et.»

8120

وانكشتند آن گروه از گرد گرك
گرك محنت بعد كرد آمد سترك

«Kâfir ve münâfık gürûhu, Mekk-i İlâhî kurdunun tozunu gördük-
leri halde dönüp, iman etmediler de, tozdan sonra iri bir mihnet kurdu
geldi.»

8121

بردريد آن گو سفندازرا بخشم
كه ز چوبان خرد بستند چشم

«O kurt, hışım ve gazapla koyunları paraladı. O koyunlar ki, akıl
çobanından gözlerini kapamışlardı.»

8122

چند چوبانشان بخواند و نامدند
خاك غم در چشم چوبان میزدند

«Çobanları, onları nekadâr çağırmişti da gelmemişlerdi ve çobanın
güzüne gam ve keder toprağı saçmışlardı.»

Burada akıl çobanıyle Peygamberler, koyun sürüsüyle de ümmetler
kast edilmiştir. Peygamberlerin ümmetleri tehlikeden kurtarmak için hi-
dâyete dâvetlerine karşı, onlar demişlerdi ki :

8123

كه بروما از تو خود چوبان تريم
چون تبع كرديم هريك سروريم

«Git, biz senden ziyâde çobanız. Herbirimiz birer server iken sana
nasıl tâbî oluruz?»

8124

طعمه گرکیم و آن یارنی
هیزم ناریم و آن عارنی

«Biz kurdun gıdasıyız, Yâr'ın lâıyıkı değiliz. Ateş odunuyuz, utanıp
arlanma yok bizde...»

Araplar arasında (Ennâruvele'ar) diye bir söz vardır ki: «Utanacak
bir hareket olmasın da isterse ateş olsun» demektir. Meselâ kabile eşrâ-
fından olan bir müşrik, bir peygambere tâbî olmasını kendisi için uta-
nacak bir hareket sayar: «Sana tâbî olmak arı olmasın da isterse bizi
korkutmak istediğın Cehennem âteşi olsun» derdi.

8125

حمیتی بد جاهلیت در دماغ
بانگ شومی بردمنشان كرد زاع

«Bunların dimağlarında cehalet öyle bir taassupdur ki, buna tutulan-
ların şehirlerinde kargalar şom bir sâdâ ile bağışırlar.»

8126

بهر مظلومان همی کنند چاه
در چه افتادند و میگفتند آه

«Mazlûmlar için kuyu kazdılar. Kazdıkları kuyuya kendileri düşüp
ah ettiler.»

8127

پوستین یوسفان بشكافتند
آنچه میگرددند يك يك یافتند

«Yusufların derilerini yüzdüler ve yaptıklarının cezasını birer birer
buldular.»

8128

کيست آن يوسف دل حقجوی تو
چون اسیری بسته اندر کوی تو

«Yusuf kimdir? Senin Hak arayan kalbindir ki esir gibi beden ma-
hallesinde bağı kalmıştır.»

جبرئیلی را راستن بسته
پر و بالسر را بصد جاخته

«Bir cebrâîli direğe bağlamış, onun kanatlarını yüz yerinden bölmüş-
sün de;»

پنیر او کوسال بریان آوری
که کشی او را بکهدان آوری

«Onun önüne kebab edilmiş buzağıyı getiriyorsun; bazan da onu çe-
kip samanlığa götürüyorsun.»

که بخوار اینست مارا لون و پوت
نست اوا جر لفاء له قوت

«Ye ki bizim rızıkımız budur, diyorsun. Halbuki o kalbin Allah'a vus-
lattan başka gıdası yoktur.»

زین شکسجه و امتحان آن مبتلا
میکند از تو شکایت باحدا

«Ettiğin bu işkence ve imtihandan dolayı dertli olan kalbin, senden
Allah'a şikâyet eder.»

کای خدا افغان ازین گروک کهن
گویدش نک وقت آمد صبر کن

«Ve (Yarabbi! Bu eski kurdun elinden el emân) der. Cenab-ı Hak
da ona buyurur ki: İşte vakit geldi, sabret...»

داد تو و اخوام ازهر بی خبر
داد که دهد جز خدای دادگر

«Senin hakkını her bihaberden alacağım. Âdil olan Allah'dan başka
kim adâlet gösterebilir?»

او همی گوید که صبرم شد فنا
در فراق روی تو یاربنا

«Kalp der ki: İlâhî, senin Veçh-i Mukaddesinin firâkıyla sabrım tü-
kendi.»

احمد درمانده در دست یهود
صاحم افتاده در حبس شود

«Ben yahudilerin elinde kalmış Ahmed ve Semud Kavminin hapsine
düşmüş Salih gibiyim.»

ای سعادت بخش جان انبیا
یابکش یاباز خوانم یابیا

«Ey Peygamberlerin ruhuna seâdet bahşeyleyen Allah! Beni ya öl-
dür, yahut nezdine dâvet et, yahut da sen gel!»

بافراقت کافرازا نیست تاب
می گوید یالیتی کنت تراب

«Kâfirlerin bile senin firâkına tahammülü yoktur. Onun için: (Ne
olurdu, ben de toprak olaydım) der»

Amme sûresindeki bir âyete telmih ediliyor.

يَوْمَ نَنْظُرُ

الْمَرْءَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا

Yâni: «Kıyâmet öyle bir gündür ki, o gün insan, ellerıyla evvelce kazandığı amelleri (yâni; kendisinin işlemiş olduğu hasenat ve seyyiâtı) görecektir ve kâfir: ne olurdu ben de toprak olaydım da azapdan kurtulaydım diyecektir»³⁹.

8139

حالا و اینست کو خود زان سواست
چون بود بی تو کسی کان تو است

«Kâfirlerin hâli budur ki o, obir taraftandır. O öyle olunca, sana mensup olanın hâli nice olur?»

8140

حق می گوید که عاری ای زه
لیک بشنو صبر آرو صبره

«Cenab-ı Hak buyurur ki: Ey pâk ve nezih olan kalb! Evet dediğin gibidir. Lâkin dinle ve sabret ki sabır iyidir.»

8141

صبح نزد یکست خامش کم خروش
من می کوشیم بی تو تو مکوش

«Sabah yakındır, sus ve coşkunluk etme. Ben sensiz çalışırım, sen çalışma!»

(39) Sûrei Nebe': 40.

«KÖYLÜNÜN DÂVETİ ÜZERİNE ŞEHİRLİNİN KÖYE GİTMESİ»

8142

شد ز حد هین باز گرد ای یار گرد
روستایی خواجهر را بین خانه برد

«Bahsedilen maarif ve hakâyık haddini geçti. Ey kahraman arkadaş! Geri dön de köylünün şehirliliği evine götürmesini anlat!»

8143

قصه اهل سیایک گوشه
آن بگوگان خواجه چون آمدیده

«Ehl-i Sebe hikâyesini bir tarafa bırak da şehirlinin köye nasıl gittiğini söyle.»

8144

روستایی در تماق شیوه کرد
تا که حزم خواجهر را کالیوه کرد

«Köylü, yaltaklanmak hususunda işveler yaptı da şehirlinin basiret ve ihtiyatını sersemleştirdi.»

8145

از پیام اندر پیام او خیره شد
تا زلال حزم خواجه تیره شد

«Köylünün üst üste haber gönderişi ve köye dâvet edişi ile şehirlî gafflete düştü ve onun su gibi saf olan tedbiri bulandı.»

8146

هم از بخا کود کائن در پسند
ز تنع و نلعب بشادی میزدند

«Diğer taraftan şehirlinin çocukları, köylünün dâvetini takdir ve tasvib ederek ve sevinerek (Baba, gezer, oynarız ne olur?) diyorlardı.»

Hız. Pir, Yusuf Aleyhisselâmin kardeşleri taraflarından söylenilen bir söze telmih ediyor. Bu kardeşler, Yusuf'un kerdilerinden ziyâde babaları tarafından sevilmesini kıskanmışlar, onu kıra götürüp susuz bir kuyuya atmayı kararlaştırmışlardı. Bu emelin husule gelmesi için Hazreti Yakub'a :

أَرْسِلْهُ مَعَا غَدَا يَرْتَقَ وَيَلْعَبُ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٤٠﴾

Yâni: Yusuf'u yarın bizimle berâber gönder ki kır meyvelerinden yesin ve oynasın. Biz onu muhafaza ederiz⁽⁴⁰⁾ demişlerdi.

Hazreti Mevlânâ bu âyetden iktibas ederek, fakat şehirlinin çocuklarının lisânından olmak üzere, cemî mütekellim sigâsıyla irat eyleyerek (Nerta' venel'ab) olmak üzere söylüyor. Zaten onların (müfret gaip) sigâsıyla okunduğu gibi (cemî mütekellim) olarak kıraet edildiği de vardır.

8147

محبو يوسف کنس ز تقدیر عجب
ز تع و نلعب برد از ظل رب

«Yusuf gibi bazı kimseleri (Gezer, oynarız) teklifi, Allah'ın gölgesi bulunan mürşid-i kâmil huzurundan uzaklaştırır.»

Halbuki :

8148

آن نه بازی بلکه جانبازیت آن
حبله و مکر و دغاسازیت آن

«O, oyun değil, belki canbazlıktır; yâni; hayat ile oynamak derecesinde bir harekettir; hiledir, mekirdir ve hud'adır.»

Hazreti Mevlânâ dolayısıyla nasihata şürû ederek diyor ki :

(40) Sûrei Yusuf : 12.

8149

هرچه از یارت جدا اندازد آن
مشو آرا که زیان دارد زیان

«Seni dost'undan ayıracak olan bir sözü dinleme ki o söz sana zarar ve ziyan verir.»

8150

گر بود آن سود صد درصد میگر
هر زر مکمل ز کنجو رای فقیر

«O söz sûretâ yüzde yüz menfeat olsa da kulak asma; bir kaç altın için, hazîne sahibinden ayrılma!»

8151

آن شنو که چند یزدان زجر کرد
گفت اصحاب جبراً گرم و سرد

«Şunu işit ki, Cenâbı Hak, Peygamberin ashâbına iyi, kötü nice şeyler söyleyip kaç kere onları muâheze eylemişti.»

8152

زانکه بر بانیك دهل در سال تنگ
جمعه را کردند باطل بی درنگ

«Çünkü bir kıtlık yılında, davul sesi işitince, hemen mescitten çıkmışlar ve cuma namazını terkedivermişlerdi...»

Bu çıkışları da :

8153

تا نباید دیگران ارزان خردند
ران جلب صرفه زما ایشان برند

«Başkalari evvel gidip ucuz almasınlar; o alış verişde bizden ziyâde faydalanmasınlar fikriyle idi.»

ماد یغمبر یخلوت در نماز
بادوسه درویش ثابت در نیاز

«Hazreti Peygamber, mescitde dininde sâbit birkaç kişiyle niyazda kaldı.»

گفت لهو و طبل بازار گانی
چوستان برید از ربانی

«Cenâbı Hak hutbeyi bırakıp çıkanlara tevbihan: (Ticâret davulunun sesi nasıl oldu da sizi Peygamberin huzurundan ayırdı) buyurdu.»

قد فضضتم نحو فح هائما
ثم حلیم نیدا قئما

«Siz buğday almak için şaşkın bir halde dağıldınız, sonra Hazreti Peygamberi mimber üstünde ve ayakda hutbe irad ederken bıraktınız.»

Evvelce Bayram namazlarında olduğu gibi evvelâ namaz kılınır, sonra hutbe okunurdu. Hicretin sekizinci yahut dokuzuncu senesi içinde Medine'de kıtlık vardı. Hazreti Peygamber cum'a namâzını kıldırılmış, hutbe irad etmek üzere mimbere çıkmıştı. O esnâda hariçden bir davul sesi işitildi ki şehre bir kâfilenin geldiğine işâretti. Evet, ahabdan Dahyetül Kelbi Şam'dan erzak yüklü bir kervanla Medine'ye gelmişti. Bunu anlayan ve kıtlıktan ezâlanan cemaat: «Namazı kıldık, hutbeyi dinlemesek de olur» mütelaâsıyla mescitden fırlayıp kervanın konduğu yere koştu. Maksatları bir an evvel zabire tedariki idi. Mescitde ancak oniki kişi kalmıştı. Bunun üzerine Rasûlü Ekrem (Sallallahü Aleyhi Vesellem) :

«Eğer cemaatin hepsi birden çıkmış olsaydı Cenâbı Hak bu vâdiden onlara ateş gönderirdi» buyurduğu gibi Cum'a sûresinin sonundaki şu âyet de nâzil oldu :

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَزَكَوْكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِو وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

Yâni: «Mescittekiler, ticaret ve lehv yâni; davul sesini işitince kervana doğru dağıldılar. Habibim, seni mimberde ve ayak üstünde bıraktılar. Onlara söyle ki: Allah'ın indinde makbul olan şey, (yâni; Peygamberin meclisinde sebat ederek hutbesini dinlemek) davul sesinden de, kervandan zabire almaktan da daha hayırlıdır. Cenabı Hak rızık verenlerin en hayırlısıdır⁽¹⁾.»

Şu hâdise dolayısıyla Rasûlü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz Cum'a hutbelerini cum'a namazından evvel irad etmeye başlamıştır. Fakat Emevîler, İntikal tekbirlerini, yâni; kıyamdan rükû'a, rükûdan secdeye gidilirken söylenilen (Allahü ekber) Terkib-i Celilini bile cehretmiyecek kadar namazda değişiklik yaptıkları gibi, bayram hutbelerini de namazdan evvel okumaya başlamışlardır.

Aleyhissâlatü Vesselâm Efendimiz hutbeyi ayakta okur, iki hutbe arasında otururdu. Muaviye bin Ebi Süfyan, saltanatının son zamanlarında hutbeyi oturduğu yerde irad etmeye başladı. Çünkü ihtiyarlanmış ve şişmanlamıştı. Beni Ümeyye memurları da bilâ özür onu taklit ettiler. Abdülvehap şârâninin (Keşfül Ğumme) isimli eserinde deniliyor ki: Ahabdan Kâab ibni Ucre (Radiallâhü'anh) Emevîlerden (Abdurrahman bin ummülhakem) in oturduğu yerde hutbe okuduğunu görmüş ve: «Şu habise bak, Allah, Peygamberine: (Mescidden dağılıp da kervana koşanlar, seni ayakta hutbe irad ederken bıraktılar) dediği halde bu herif oturduğu yerde hitâbet ediyor» demiştir.

Yine Şârâninin (Keşfül Ğumme) sînde rivâyet edilmektedir ki bilâhere Şam Emevîlerinin kolunu teşkil eden (Mervan ibnülhakem) Medine vâlisi iken bayram hutbesini namazdan evvel okumuş, bunun sünnete muhâlif olduğu söylenilerek edilen itiraz üzerine: «Hülefây-i Râşidin zamanında bayram namazı kılanlar oturup hutbeyi dinlerlerdi. Şimdi namazı kılınca savuşuyorlar. Bizi de dinlesinler diye hutbeyi evvel okuyoruz» demişdi. Sahih-i Buhârî'de de rivâyet olunur ki, yine bu Mervan, Medine vâlisi iken bir bayram günü mûsallâda namazdan evvel hutbe okumaya davrandığı sırada ahabdan (Ebû Said'ül Hudri) Radiallahü anh eteğinden tutup çekmiş, Mervan eteğini kurtarıp hutbeyi okumuş, namazdan sonra: «Siz Rasûlullâh'ın sünnetini değiştirdiniz» diyen Ebû Said'e :

(1) Sûrei Cum'a: 11.

«O sünnet bildiğin artık geçti. Namazdan sonra halk bizi dinlemediği için hutbeyi evvel okuyorum» demişti.

Halkın, Benî Ümeyye hatiplerini dinlemek istemeyişleri onların hutbe esnasında Hazreti Ali'ye lânet okumalarından ileri geliyordu.

Hazreti Mevlânâ sahâbe hakkındaki Tevhib-i İlâhî'nin izâhına devam ederek diyor ki :

8157

هر گندم تخم باطل کاشنید
وان رسول حق را بگذاشتید

«Buğday almak için bâtil tohumu ektiniz ve rasûlullah'ı dinlemeyerek onu mescitte bıraktınız.»

8158

صحبت او خیر من لهوست و مال
هین کرا بگذاشتی چشمی بمال

«Onun sohbet ve hutbesinin dinlenilmesi oyundan da, maldan da hayırlıdır. Dikkat et ki, kimi bıraktın, gözlerini ovuşturarak gaflet uykusundan uyan!»

8159

خود نشد حرصی شمارا این یقین
که منم رزاق و خیرالرازقین

«Benim Razzâkıkül ve Hayrulrâzîkîn olduğumu hırsınız yüzünden yakinen bilemediniz mi?»

8160

آنکه گندم مرا ز خود روزی دهد
کی تو کلهات را ضایع کند

«O Allah ki buğdaya topraktan gıda verir ve yetiştirirken, senin tevekkülünü nasıl zâyî kılar?»

8161

از پی گندم جدا گشتی از ان
که فرستادست گندم ز آسمان

«Buğday için O Allah'ın ibâdetinden ayrıldın. O Allah ki buğdayın yetişmesine sebep olan yağmuru gök yüzünden ve bulutlar vasıtasıyla göndermiştir.»

«DOĞAN KUŞUNUN KAZ'LARI DERE KENARINDAN KIRA DÂVETİ»

8162

باز گوید بطرا کز آب حیر
تا ببینی دشتهارا قندریز

«Doğan, kaz'a der ki: sudan kalk da kırların şeker döktüğünü, yâni oralarda türlü ve tatlı niğmetler bulunduğunu göresin.»

8163

بط عاقل گویدش کای باز دور
آب مارا حصن و امینست و سرور

«Akıllı kaz da ona der ki: ey doğan, uzaklaş! Su, bize kaledir, emniyet ve sürur yeridir.»

8164

دیو چون باز آمد ای بطلان شتاب
هین بیرون کم روید از حصن آب

«Şeytan da doğan gibidir. Kazlar, sakın ha! Su kalesinden dışarıya çıkmayın.»

بازرا گویند رو رو باز گرد
از سرمادست دارای پای مرده

«Ve doğan'a deyin ki: Git git, geri dön, ey kâhyalığa kalkışan doğan! Elini bizim başımızdan çek!»

Buradaki kazdan murat, din nehrinde yüzen ehl-i iman, doğandan murad da, onları din nehrinden çıkarıp dalâlet kırlarına götürmek isteyen Şeytandır.

Yine kazlar doğana derler ki:

ما بری از دعوت دعوت ترا
مانوشیم این دم تو کافرا

«Biz senin dâvetinden beriyiz. Dâvetin senin olsun ey kâfir! Biz senin bu dâvetini dinlemeyiz.»

حصن مارا قند و هندستان ترا
من نخواهم هدیه ات بستان ترا

«Su'dan kalemiz bizim, vâdettiğin kırlardaki şeker, hattâ o şekerin çıktığı Hindistan senin olsun. Biz senin hediyeni istemeyiz. Bağ ve bostan da senin olsun.»

چونکه جان باشد نیاید لوت کم
چونکه لشکر هست کم ناید علم

«Can ten'de bulunduğça rızık eksilmez. Nasıl ki ordu bulununca sancak eksik olmaz.»

خواجه حازم بسی عذر آورد
بسی بهانه کرد بادیو مرید

«Tedbirli olan şehirli çok mâzeret beyan etti. O merdut Şeytan gibi olan köylüye bir çok bahâne söyledi.»

گفت این دم کارها دارم مهم
گر بیایم آن نباشد منتظم

«Dedi ki: şimdi mühim işlerim var. Köye gelecek olursam o işler muntazam surette yapılamaz.»

شاهکار باز کم فرموده است
ز انتظارم شاه شب لغوده است

«Pâdişah bana nâzik ve mühim bir iş havâle etmiştir ki geceleri bile uyumuyor, benim bu işi başarmamı bekliyor.»

من نیارم ترك امر شاد کرد
من تمام شد برشه روی زرد

«Ben Pâdişâhın emrini terkedemem. Ve onun huzurunda yüzü kara olamam.»

هر صباح و هر ما سهره گک خاص
میرسد از من همی جوید مناص

«Her sabah ve akşam Pâdişâhın husûsî bir çavuşu geliyor, benden o işi bitirip bitirmediğimi soruyor.»

8174

تو رو اداری که آیم سوی ده
تادر ابرو افکند سلطان گره

«Benim köye gelmemi ve işini bitirmedığım Sultanın, kaşlarını çat-
masını, münâsîp görür müsün?»

8175

بعد زان درمان خشمش چون کنم
زنده خود را زین مکر مدفون کنم

«Ondan sonra Pâdişâhın hışmına ne çare bulayım? Diri diri kendimi
topraklara gömeyim de onun gözü önünden mi kaybolayım.»

8176

زین نمط اوصد بهانه باز گفت
حیلها یا حکم حق افتاد جفت

«Bu tarzda O, yüzlerce bahâne serd ettiyse de onun bahâneleri Ka-
zay-ı İlâhî'ye muvâfık gelmedi.»

Bahis dolayısıyla Hazreti Mevlânâ Kazay-ı İlâhî'ye çâre bulunama-
yacağını beyâna şûrû edip diyor ki :

8177

گر شود ذرات عالم حیلها هیچ
باقضای آسمان هیچند و هیچ

«Eğer Âlemin bütün zerreleri çâre bulmaya çalkışsa Semâvî kazâya
karşı hepsi de hiçdir.»

8178

هرچه آید ز آسمان سوی زمین
نی مفر دارد نه چاره نه کین

«Gökten yere ne gelse, zemin için ne kaçacak yer, ne çâre, ne de
pusu bulunur.»

8179

آتش از خورشید می بارد برو
او به پیش آتشش نهاده رو

«Güneşten onun üstüne ateş yağar. O ise o ateşe karşı teslimiyet gös-
terir.»

8180

ور همی طوفان کند باران برو
شهرهارا میکند ویران برو

«Eğer yağmur yağıp onun üstünde tûfan yapsa ve onun şehirlerini
harâb etse.»

8181

او شده تسلیم او ایوب وار
که اسیرم هرچه میخواهی بیار

«Ben esirim, her ne istersen getir diye Eyup Aleyhisselâm gibi teslim
olur.»

8182

ای که جزء این زمینی سرمکش
چونکه بینی حکم یزدان درمکش

«Ey zeminin bir cüz'ü, bir zerresi olan insan! Dik kafalık etme, Al-
lah'ın kazâsını görünce ona muarız olma!»

8183

چون خلقنا کم شنیدی از تراب
خاک باشی جست از تورومتاب

«Madem ki: (Sizi topraktan yarattık) âyetini işittin, Allah da senin
toprak olmanı istedi. Emr-i İlâhî'ye karşı yüz çevirme.»

Cenabı Pîr şu âyetlere telmih ediyor :

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ
لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ
شَتَّى ۖ كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُذَكَّرُونَ ﴿١٣١﴾
مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى ﴿١٣٢﴾

Yâni: «Cenabı Hak öyle bir Kâdir-i Mutlakdır ki, Arzı size karargâh yaptı ve Arz üzerinde sizin için yollar açtı ve gökten yağmur yağdırdı. İşte biz o yağmur sebebiyle muhtelif nebatlardan türlüünü çıkardık. Onlardan yiyin ve hayvanlarınızı otlatın. Hakikaten bunlarda akıl sahipleri için birtakım âlâmetler vardır. Sizi o arzdan (yâni; topraktan) yarattık ve sizi ölünce o toprağa iade ederiz. Yine sizi ikinci defa olarak topraktan çıkarıp diriltecek ve haşredeceğiz⁴².»

8184

بین اندر خاک نخمی کاشتم
گرد خاکی و منش افراشتم

«Ey insan gör ki ben toprağa nice tohum ektim. Sen de bu toprağın bir tozu iken, seni ben yükselttim.»

8185

حمله دیگر تو خاکی پشه گیر
تا کنم بر جمله میرانت امیر

«Sen bir hamle daha yap da topraklığı, yâni; tevazu'u kendine sıfat edin. Ben de seni Dünya beylerinin hepsi üzerine emir kılayım.»

Tevâzû, yâni; nefsinin aşağı tutmak ve herkese azamet satmamak, Allah'ın kullarında aradığı bir haslettir. Sahih-i Müslim'de «Bir kimse Allah rızâsı için tevâzû ederse Allah da onu yükseltir» hadis-i şerifi rivâyet olunmaktadır.

(42) Sûrei Tâhâ: 53-55.

Keza Ebu Hüreyre: «Her kim tevâzû gösterirse Allah onu yükseltir; her kim de kibir ve gurur izhar ederse Allah onu alçaltır.» hadisini rivayet etmiştir. Yalnız dikkat edilecek bir nokta vardır ki o da, tevâzû'un, ehl-i Dünyaya sokulmak için değil, sırf Allah rızâsı için olmasıdır. Bu manâda tevâzû bir beyitle şöyle tarif ediliyor: «Tevâzû öyle yüksek bir binadır ki, oradan, daha zeminde iken Cennet bahçelerini seyretmek mümkündür.»

8186

آب از بالا به بستی در رود
آنکه از بستی ببالا رود

«Su, yüksekten aşağıya akar. Sonra da aşağıdan yukarıya çıkar.»

Yâni; su, yüksekde bulunan buluttan aşağıya, zemine doğru akar; fakat güneşin tesiriyle buhâr olup aşağıdan yukarıya, yâni, bulut âleminde yükselir. O yükseliş, onun gösterdiği tevâzû'nun mükâfâtıdır.

Bunun gibi, insan da mânen yükselmek için tevâzûda bulunmalıdır.

Bir misal daha :

8187

کندم از بالا بزیر خاک شد
بعد ازان او خوشه جالاک شد

«Buğday, çiftçi tarafından tarlaya atılır ve yüksekten iner, toprağın altına girer. Lâkin sonra yükselir, dik ve çevik bir başak haline gelir.»

8188

اصل نعمتهای گر دون تا بخاک
زیر آمد شد غذای جان پاک

«Felekdeki niğmetlerin aslı ve sebebi yağmur ile Güneş, toprağa kadar tenezzül ettiklerinden onların yetiştirdikleri nebâtât pâk olan ruhun gıdâsını teşkil eder.»

از تواضع چون ز گردون شد بر
گشت جرء آدمی حی و دلیر

«Bunlar, yâni; yağmurla Güneş tevâzû gösterip zemine indikleri için diri ve kahraman bir insanın cüz'ü oldular.»

بس صفات آدمی شد آن جاد
بر فراز عرش پران گشت شاد

«O cemat olan yağmur ve Güneş, insan sıfatlarını kazanıp, sevinerek arşın üstüne uçarlar.»

Ve hal diliyle :

گزر جهان زنده اول آمدم
باز از پستی سوی بالاشدیم

«Evvelâ hayat âleminden bu hâk-ı süfliye geldikse de yine aşağılıktan, yücelere yükseldik, derler.»

Bu söyleniş, yalnız yağmur ile Güneş ziyasına da münhasır değildir.

جمله اجزا در تحرك در سکون
ناطقان کما الیه راجعون

«Cihânın bütün cüz ve zerreleri — hareket halinde olsun, sükûn halinde olsun — biz rabbimize rücû ediyoruz, derler.»

ذکر و تسبیحات اجزای جهان
غفلت افکند اندر آسمان

«Cihan cüzlerinin zikri ve tesbihleri, semâlara gulgule düşürmüş ve oralari çınlatmıştır.»

Yâni :

وان من شیء الا یسبح بحمده
ولکن لا تفقهون تسبیحهم

«Rabbinin hamdiyle zikir ve tesbih etmeyen hiç birşey yoktur. Lâkin ey insanlar siz onların tesbihini anlamazsınız!»

Bu beyit bir âyeti beyan etmektedir. Bu Âyeti kerime mucibince herşeyin, yâni; insan, hayvan, nebat ve cemâdın kendine mahsus bir hayatı ve o hayatla birlikte zikri ve tesbihi vardır. Lâkin gâfil insanlar bu tesbihi idrak edemezler.

Hazreti Mevlânâ bir çok hakâyık beyan ettikten sonra Kazay-i İlâhinin tesirine intikal ederek diyor ki :

چون قضا آهنگ بر نجات کرد
روستایی شهری را مات کرد

«Allah'ın kazâsı hileye azmedince, cahil bir köylü, malûmatlı bir şehirliyi mat etti.»

بাহزاران حزم خواجه مات شد
زان سفر در معرض آفت شد

«Şehirli binlerce tedbiri ile beraber mağlûp oldu. Köye olan o seferinde birçok âfete mâruz kaldı.»

اعتقادش بر ثبات خویش بود
گرچه بدین سیلش در ربود

«Şehirli, kendi azim ve sebâtına mütekit ve mağrur olmuştu. Filvâki sebat ve tedbirde bir dağ gibiydi, lâkin, Kaza-i İlâhî tesiriyle yarım sel, o koca dağı sürükledi götürdü.»

İbni atai İskenderanî'nin (Hikem) isminde ârifâne bir eseri vardır. Orada der ki : «Gâfil bir kimse sabaha çıkınca kendi reyine bakar ve

bugün şunu yapayım, der. O nefsinin tedbiriyle meşgul olur, Rabbinin takdirinden gâfil bulunur. Âkil ise, sabahlayınca, Allah bugün bana ne yapacak ve ne yaptıracak? der. Âkil, aklının fazlalığı, uyanıklığının kemâli ve yakınının ziyâdeliği dolayısıyla Allah'a ve onun yardımına bakar.»

8198

چون قضا برون کند از چرخ سر
عاقلان کردند جمله کور و کر

«Kazâ-i İlâhî felekden baş gösterince âkil olanlar kör ve sağır olurlar.»

Bir tedbirde bulunamazlar. Nitekim : «Kazâ gelince, göz görmez olur» denilmiştir.

8199

ماهیان افتند از دریا برون
دام کبرد مرغ پرانرا زبون

«Kazâ tesiriyle balıklar denizden dışarı fırlar, kurulmuş bir tuzak, uçan bir kuşu yakalar ve aciz bırakır.»

9200

باپری و دبو در شیشه شود
بلکه هاروتی بابل در رود

«Cinler ve şeytanlar şişe içerisinde hapsedilir, belki de Hârut kendi ayağıyla Bâbil'e gidip, başaşağı bir kuyu içine asılır.»

«DARVANLILAR VE ONLARIN YOKSULLARA BİRŞEY VERMEDEN BAHÇELERDEN MEYVE DEVŞİRMEK İÇİN HİLEYE SAPMALARI»

Darvan: Yemen'de, San'a'ya iki fersah mesâfesi bulunan bir kasaba idi ki müthiş bir çölün kenarında tesis edilmişti. Orada sâlih bir kimse-
nin bir bağı vardı ki mahsûlünü toplayacağı zaman fukarâyı çağırır, on-
lara zekâtını verirdi. Bundan dolayı Cenabı Hak da o bağı mahsulüne
bereket ihsan ederdi.

Şeyh Sâdî, Gülistan'ında der ki : «Mahnın zekâtını çıkarıp ver ki o
mal bereketlensin. Görmez misin? Bağcı asmanın fazla sürgünlerini ke-
since ziyâde üzüm verir.»

O salih kimse öldü. O nekadard cömert ise, oğulları da o nisbette hasis
oldiler. Onların, bu hasislikleri neticesinde bağları harab oldu. İşte Haz-
reti Mevlânâ bunun hikâyesini naklediyor.

8201

قصه اصحاب خروان خوانده
بس چرا در حيله جونی مانده

Kur'an'da Ashab-ı Darvan kıssasını okumuştur. Onu okuduğun
ve neticesini anladığın halde neden hilekârlığa kalkıyorsun?»

8202

حيله ميکردند کژدم نیش چند
که برند از روزی درویش چند

«Akrep iğneli birkaç şahıs, birkaç fakirin rızkını kesmek için hilekâr-
lığa kalkıştılar.»

8203

شب همه شب می سکالیدند مکر
روی در رو کرده چندین عمر و بکر

«Birkaç amr ve bekir karşı karşıya oturup gece sabaha kadar hile
düşündüler.»

حقیه میکنند سرها آن بدان
تا نباید که خدا در باید آن

«O kötü kimseler, sırlarını Allah anlayıp da fukarâya haber vermesin ve mahsul kesileceği sırada, fukarâ başlarında toplanmasın diye gizlice konuştular.»

(Nûn vel kalem) Sûresinde Ashab-ı Darvan'dan şu suretle bahsedilmiştir :

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذَا أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١﴾
وَلَا يَسْتَشِيرُونَ ﴿٢﴾ فَنَظَّاقَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿٣﴾ فَأَصْحَبَتْ
كَالْصَّهِيرِ ﴿٤﴾ فَتَنَادُوا مُصْبِحِينَ ﴿٥﴾ أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ خَرْجِكُمْ إِن كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٦﴾ فَأَنظَلَقُوا وَهُمْ يَخِافُونَ ﴿٧﴾ أَن لَّا يَدْخُلَتْهَا الْيَوْمَ
عَلَيْكُمْ مِّنْكُمْ ﴿٨﴾ وَعَدُوا عَلَىٰ خَرْجٍ فَاذْبَنُوا ﴿٩﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا
لَصَّالُونَ ﴿١٠﴾ بَلْ خَرَجُوا مَوْتًا قَالُوا وَسُطُّهُ لَمَّا أَقْبَلَ لَكُمْ لَوْلَا
نُسُجُونَ ﴿١١﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٢﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى
بَعْضٍ يَتَلَوْمُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا إِنَّا وَلِيُّهَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا
أَن يُدْخِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿١٥﴾

Yâni : «Biz müşriklere bir belâ verdik. Bahçe sahipleri olan Ashab-ı Darvanı müptelâ kıldığımız gibi.. Hani o bahçe sahipleri sabah olunca o bahçenin mahsûlünü kesmeye yemin etmişlerdi. İstisna da etmemişlerdi. (yâni; inşaallah dememişlerdi) Onlar uykuda iken, Habibim; Rabbinden bir âfet o bağın üzerine indi. O bağ fapkara kesiliverdi. Birbirine sa-bahleyin seslendiler. Haydi, mahsûlünüzü kesip toplayacaksanız erken davranın! Hemen fırladılar ve birbirlerine fısıldadılar ki: bugün bahçe-nize bir fakir sokulmasın... Böylece, zanlarınca fakirleri mahrum etmeğe güçleri yeterek, erkenden gittiler. Bağtı öyle görünce : biz dalâlete düşmü-şüz, belki bütün mahrum edilmişiz, dediler. İçlerinden en adil olanı dedi ki : ben size hakkı tesbih ve takdis etseniz demedim mi idi? Bunun üze-

rine dediler ki : Ey Rabbimiz, seni tesbih ve takdis ederiz. Biz hakikaten zulüm etmiştik. Birbirlerine dönerek, yekdiğerini levm ve ta'yip etmeye başladılar. Vay bizim halimize! Biz hakikaten azgın ve âsî imişiz, dediler. Olu ki Rabbimiz, bize o bağa bedel olarak ondan daha hayırlısını ihsan eder. Hakikaten biz rabbimize bağlandık ve cümle ümidimizi ona çevir-dik, diye Allah'ın lutfuna dehâlet ettiler⁴³»

با گل اندانیده اسکالید کل
دست کاری میکند پنهان ز دل

«Çamur, çamur sıvayana mekir etmeye; el, kalpden gizli iş görmeye kalkıştı.»

Ki buna imkân ve ihtimal yoktu.

گفت الا يعلم هواك من خلق
ان في نجواك صدقا ام ملق

«Cenâbı hak; (seni yaradan, senin hevâ ve hevesini bilmez mi? Senin münacâtın sadık mı, yalan mı fark etmez mi?) dedi.»

Mekke müşrikleri aralarında birşey konuşunca, Resûlü Ekrem o sözü onlara bildirdiği için, «gizli söyleşin ki Muhammed duymasın» demişlerdi de şu âyetler nâzil olmuştu :

وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥﴾ أَلَا يَعْلَمُ
مَنْ خَلَقُوهُ هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٦﴾

Yâni : «Ey müşrikler! Sözüünüzü gizli söyleseniz de, âşikâre ve cehren konuşsanız da müsâvidir. Çünkü Allah kalplerde olan şeyleri bilir. O zati ecelli ala latifdir ve habîrdir, herşeyden haberdardır⁴⁴»

(43) Sûrei Kalem : 17-32.

(44) Sûrei Mülk : 13-14.

8207

كيف يغفل عن طعمين قد غدا

من يعاين اى مشواه غدا

«Bir yolcunun dün nerede bulunduğunu gören (Latîf) ve (Habîr), bugün sabahleyin sefere çıkışından gâfil olur mu?»

8208

ایما قد هبطا او صعدا

قد بولاه واحصى عدوا

«Herşeyi görüp, bilen Allah, o yolcunun hangi inişte ve hangi yokuşta olduğundan ve hangi mekâna teveccüh eylediğinden nasıl gâfil olur?»

8209

گوشه را اکنون ز غفلت پاک کن

استماع هیر آن غمناک کن

«Ey insan! Şimdi kulağını gaflet pamuğundan temizle, Darvanlılar gibi fukarânın rızık ayrılığı eninine karşı aldırılmazlık etme!»

8210

آن زکاتی دان که غمگین را دهی

گوشه را چون پیش دستاتش نهی

«Fakru zarûret gamlisinin sefâlet hikâyesini dinle ki bu, ona verilen zekât gibidir.»

Zekât ve sadaka vermek, fakirlere yardım etmek, onların zaruretle-rini mümkün mertebe hafifletmektir. Zekât gibi insanî bir yardım hiç bir dinde yoktur. Mekârımı ahlâktan ibâret olan müslümanlığa mahsusdur. Câhiliye arapları, misâfiri doyurmak, kumarda kazandıkları deve etlerini fukarâyâ vermek gibi bazı cömertlikde bulunmakla beraber, daimî surette fukarâyı görüp gözetmek hususuna riayet etmezlerdi. Müslümanlık, müslümanlara sadaka vermeyi tavsiye etdi. Verilen bir sadakanın, yediyüz misli sevap kazandıracağını, hatta Cenabı Hak isterse daha fazla da vereceğini bildirdi. Hattâ güzel sözün ve rıfk ile muâmelenin, yâni;

«Allah versin» gibi tatlı bir ifâde ile fakiri savmanın; «al da defol, Allah belânı versin» gibi sadakadan sonraki hışımla muameleden hayırlı olduğunu haber verdi. Sonra, müslümanların sevinç günü olan Bayram'da fukarânın da sevindirilmesi için onlara sadaka verilmesini emretti. Daha sonra, nısâba malik, yâni; bir senelik masrafı çıkdıktan sonra 20 miskal altını yahut 200 dirhem gümüşü, yahut o kıymette malı bulunanın, bu mevcudundan kırkda bir, yâni; yüzde ikibuçuk nisbetinde bir miktârını vermesini âkil ve bâliğ, kadın ve erkek her müslümana farz kıldı. «Müslümanlıkta ibâdet tarihi» isimli eserimizde buna dair epeyce tafsîlât vardır. Fazla malûmat isteyen oraya mürâcaat edebilir.

Evet, ey müslüman! Zekât farzını ifâ etmekle;

8211

بشنوی غمهای مهجوران دل

فاقه جان شریف از آب و گل

«Gönül hastalarının dertlerini ve sudan, toprak'dan yaratılmış canların fakru zarûretini dinlemiş olursun.»

8212

خانه پردود دارد پرفی

مهورا بکشا ز صفا روزی

«Fakru zaruret içinde boğulan gönüller, dumanla dolu bir ev gibidir. Sen onların derdini dinlemek suretiyle o dumanlı eve bir pencere aç ki dumanı çekilsin.»

8213

غمکساری کن تو مارا ای روی

چون بسوی رب اعلیٰ مبروی

«Ey Âlem-i bâlâ yolcusu olan mürşid-i kâmil! Allahü azimüşşan canibine giderken bize de himmet et ve derdimize çâre bul!»

این تردد حبس زندانی بود
که نبگذارد که جان سویی رود

«Ruhun bu tereddüdü onun zindanda hapis olması gibidir ki, o tereddüt ruhu bir tarafa gitmeye bırakmaz.»

این بدین سووان بدان سو میکشد
هریکی گوید منم راه رشد

«Dünya bir tarafa, Âhiret fikri ise obir tarafa çeker ve her biri; doğru yol benimki, benim tarafıma gel, der...»

این تردد عقبه راه حفت
ای خنک آت را که پایش مطلقست

«Bu tereddüt, Allah yolunda bir tuzaktır. Ayağı serbest olan, yâni; bu gibi sürüklenişlere bağlı olmayan kimselere ne mutlu!..»

گام آهورا بگیر و رو معاف
تاریخی از گام آهو تاباناف

«Âhû'nun izini tut ve her kayıttan kurtulmuş olarak git ki o iz vasıtası ile âhû'nun göbeğine, yâni; misk'e vâsıl olasın.»

Buradaki âhû'dan maksat: ya doğrudan doğruya, mürşid-i Kâinat olan Aleyhissalât Efendimizdir; yahut onun vâris-i ekmel'i bulunan insan-ı kâmilidir. İz'den murat ise Rasûlüllâh'ın sünneti ve evliyâullâhın usûlü tarikatıdır.

زین روشن براوج آور میروی
ای برادر گر برآذر میروی

«Birâder; fakru zarûret ateşi içinde bulunsan da bu yolda gidişinle âlem-i balâya vâsıl olursun.»

نی ز دریا ترسی و نی از موج و کف
چون شنیدی تو خطاب لاخف

«Lâtehaf! Yâni; korkma, hitâbını işitince ne denizden kork, ne de onun dalgasından ve köpüğünden çekin.»

Kur'an'da:

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Yâni: «Malûm olsun ki Allah'ın velileri için korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır⁽⁴⁵⁾» buyrulmuştur.

Şâyet (lâtehaf) emrini işitmedim ve işitmiyorum diyecek olursan:

لاخف دان چونکه خوف دا، حق
نان فرستد چون فرستادت طبق

«Mâdem ki Allah sana korku vermiştir, o korkuyu (Lâtehaf) emri bil. O, madem ki sana tabak vermiştir, şüphe etme ki ekmeği de gönderecektir.»

Şeyh Sâdi Bostan'ında yazar ki: Pek fakir bir ailenin süt emer bir çocuğu vardı. Birgün kadıncağız: «Efendi çocuğun dişleri çıktı. Kendimiz ekmek bulamazken ona nereden bulup da yedireceğiz» dedi. Kocası da: «Merak etme, diş verene, ekmeği de verir» mukabelesinde bulundu.

خوف آنکسی راست کورا خوف نیست
غصه آنکس را که اینجا طوف نیست

«Asıl korku, korkusu olmayan (Hikmetin başı Allah korkusudur) nüktesini bilmeyen kimse içindir. Gam ve gussa, Hak kapısında dönüp dolaşmayan ve oraya iltica etmeyen bedbaht içindir.»

(45) Sûrei Yâni: 62.

Bir hadis-i kutsîde : «Kulumun kalbinde iki korku ve iki emniyeti cem etmem. Eğer benden Dünyada korktu ise Âhiretde korkmayacaktır. Eğer Dünya'da benden emin olduysa Âhiretde emin olmayacaktır» buyrulmuştur.

«ŞEHİRLİNİN KÖYE GİTMESİ»

8222

خواجه درکار آمد و تجهیز ساخت
مرغ غنمش سوی ده انتاب تاخت

«Şehirli işe başladı ve hazırlandı. Azim kuşu köy tarafına sür'atle uçu.»

8223

اهل و فرزندان سفررا ساختند
رخترا برگاو غنم انداختند

«Şehirlinin hanım ve çocukları sefer hazırlığı yapmışlar, götürülmesi lâzım gelen eşyayı azim öküzüne yükletmişlerdi.»

Hâlâ Anadolunun bazı taraflarında eşyayı öküze yüklettikleri ve onları, beygir ve merkep gibi kullandıkları varmış.

8224

شادمانان و شتابان سوی ده
که بری خوردیم ازده مزده

«Çocuklar sevinerek ve acele ederek köye gidiyorlar (Köyde yemiş yiyeceğiz müjde!) diyorlardı.»

8225

مقصد مارا چرا گاه حوشت
بارما آنجا کریم و دلکشت

«Bizim maksadımız, hoş bir mer'adır. Oradaki dostumuz da kerim ve gönül çekici bir zattır.»

8226

با هزاران آرزومان خوانده است
هر ما غرس کرم بشانده است

«O kerim dost, binlerce arzu ile bizi dâvet etmiştir, bizim için orada kerem ağaçları dikilmiştir.»

8227

ما ذخیره ده زمستان دراز
از براو سوی شهر آریم باز

«Biz, uzun kış günleri için, onun nezdinden şehre zahîre götüreceğiz.»

8228

بلکه باغ ایشار راه ما کند
در میان جان خود مان جا کند

«Belki bağını, bostanını bizim yolumuza sarf edecek, kendi canında bize yer verecektir.»

8229

عجلوا اصحابنا کی ترعبوا
عقل میگفت از درون لافرحوا

«Ey arkadaşlar, istifâde için acele ediniz. Fakat içlerinden akıl, onlara : ferahlanmayın, diyordu.»

Bu beyit ile Sûrei Kasas'ın sonlarındaki :

لَا تَفْرَحْ إِذَا لَكَ ثَلَاثُونَ أَلْفًا
لَا تَفْرَحْ إِذَا لَكَ ثَلَاثُونَ أَلْفًا

âyetine işâret edilmiştir ki, bu âyette hitap, Benî İsrail'in zenginlerinden olan Kârûn'adır ve : «Gururlanma, zira Allah, gururlanıp şımaranları sevmez⁴⁶» meâlinde dir.

Yine akıl irşâda devam ederek diyor ki : Köylüye itimat etmeyin...

(46) Sûrei Kasas : 76.

من رباح الله كونوا رابحين
ان ربي لا يحب الفرحين

«Allah'ın faidelerinden Mâstefid olun; şüphe yok ki, Allah sevinip, övünenleri sevmez.»

افرحوا هونا بما آتاكمو
كل آت مشغل الهاكو

«Size gelen şeylerle bir miktar ferahlanın. Servet ve niğmet olarak gelip de sizi meşgul eden şeylerin hepsi sizi Rabbinizden alıkor.»

Bu beyitle : «Seni Rabbinden alıkoyup meşgul eden herşey senin Dünyandır» Hadis-i şerifine işaret olunmuştur. Bu hadis, «Dünya nedir?» sualinin muhtasar ve müfit bir cevâbıdır. Yâni; Dünya denilen ve terkedilmesi tavsiye edilen şey, servet vesaire değildir. Her ne ki, seni Rabbinden alıkoyuyor ve O'nu sana unutturuyorsa işte Dünya odur. Şu halde Cennet arzusu ve Cehennem korkusu da insanı meşgul edip onların düşüncesi de Allah'ı unutturacak dereceye gelirse onlar dahî Dünya sayılır.

شاد ازوی شومشو از غبروی
کو بهارست و دگرها مادی

«Ey salık; ancak Allah ile mesrur ol, onun gayrisiyle olma! Çünkü O bahar mevsimi gibidir. Sâir şeyler ise kânunusânî'ye benzer.»

هرچه غیر اوست استدرج تست
گرچه تخت و ملکست و تاج تست

«Onun, yâni; Hak'kın gayri olan herşey, velev ki senin tahtın, mülkün ve tacın olsun, seni yavaş yavaş helâke doğru götüren şeylerdir.»

İstitrac: Bir kimseyi mekir ve hud'a ile aldatmak demektir. İstitrac-ı İlâhî ise : Bir kul, günah işledikçe onun niğmetini artırıp tevbe ve istiğ-

far etmesini unutturmak, derece derece azap ve ikâb'a yaklaştırmaktır. Sûrei Âraf'da :

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ
مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ أَزْكَىٰ مَبِينٍ ﴿١٨٨﴾

Yâni : «Âyetlerimizi tekzip eyleyenleri yavaş yavaş ve derece derece ve kendileri farkına varmaksızın helâke yaklaştırırız ve onlara bir müddet eman veririz. Hakikaten benim keyd'im, (yâni; hilim sûretinde görünen gazabım) kuvvetlidir»⁴⁷ buyrulmuştur. Bazı târik-i Dünya papazlarından ve hint fakirlerinden, hulâsâ gayr-i müslim ve gayr-i müteşerri kimselerden riyâzet kuvvetiyle zuhur eden ve sûretâ kerâmete benzeyen harikulâde haller de istitrac kabilindendir. Cenâbı Hak, o kimseler hakkında :

الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَهُمْ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُخْسِنُونَ صُنْعًا

Yâni : «Dünyâ hayatında çalışmaları dalâlet olan öyle kimseler vardır ki onlar iyi ve güzel iş gördüklerini sanırlar»⁴⁸.

İşte Cenâbı Hak o gibileri derece derece helâk ve azâba yaklaştırır. Hazreti Mevlânâ ise -müslim ve gayri müslim- kim olursa olsun, Allah'dan başka her neye ve kime bağlanmış ise o şey o kimse için istitrac'dır diyor.

شاد از غم شوکه غم دام لغاست
اندین ره سوی پستی ارقاست

«Ey salık; gamden sevin ki gam, vuslat tuzağıdır. Bu yolda alçaklarda dolaşmak ve tevâzu göstermek yükselmek demektir.»

Tenezzül, sâlik için hakikatte terakkidir. Kemâle vâsıl olmaz mahi-

(47) Sûrei Âraf: 182-183.

(48) Sûrei Kehf: 104.

nev; bulmazsa noksanı... Evet, Ay, tamamlanıp kemâle ermek için hilâl devresinden geçer...

8235

غم یکی گنجست و رنج تو چوکان
لیک کی درگیر داین در کودکان

«Gam ve keder bir hazinedir... Senin hastalığın ve meşakkatin de bir hazinedir. Lâkin bu fikir, çocuklara nasıl tesir eder; bunun bir hakikat olduğunu nasıl anlarlar.»

8236

کودکان چون نام بازی بشنوند
جمله باخرگور هم نک می دوند

«Çocuklar oyun adını işitince, yaban eşekleriyle yarış ederek koşarlar.»

8237

ای خزان گور این سودامهاست
درکین این سوی خون آشامهاست

«Ey yaban eşekleri; bu tarafta, yâni; Dünyada tuzaklar ve pusuya girmiş kan içiciler vardır.»

8238

تبرها بران کان پنهان زغیب
برجوانی میرسد صد تبر شیب

«Oklar uçuşup durmakta... Onları atan yay ise gaip âleminde gizlidir. Bir gence ihtiyarlatıcı yüzlerce ok isâbet eder.»

8239

کام در صحرای دل باید نهاد
زانکه در صحرای گل نبود کشاد

«Gönül sahrasında adım atmalıdır. Çünkü çamur kırında, yâni; Dünyada genişlik ve neş'e olmaz.»

8240

ایمن آبادست دل ای دوستان
چشمه‌ها و گلستان در گلستان

«Ey dostlar, gönül emîn bir yerdir; orada menbâlar ve gülistan içinde gülistanlar vardır.»

8241

عبیح الی القلب و سر یاساریه
قیه اشجار و عین جاریه

«Ey sâlik; Gönül'e meylet ve onun sahrâsında yürü ki, orada ağaçlar ve akan çeşmeler vardır.»

8242

ده مرو ده مردار احق کند
عقل را بی نور و بی رونق کند

«Köye gitme ki köy insanı ahmaklaştırır, akli nursuz ve fersiz bırakır.»

Burada Gönül'den maksad: ehli dil olan kâmillerdir. Köyden murat da ahmaklar meclisidir.

8243

فول پیغمبر شنوای محبتا
کور عقل آمد وطن در روستا

«Ey seçilmiş ve temiz olan salık; Hazreti Peygamberin hadis-i şerîfini dinle ki: (Köyde ikâmet etmek, aklın mezarıdır) buyurmuştur.»

Yâni; köyde oturuş, aklın mezarıdır; köyde oturan, mezarda bulunan ölü gibidir.

هر که در رستا بود روزی و شام
تا بمانی عقل او نبود تمام

«Her kim bir gün ve bir gece köyde kalsa, akli bir ay yerine gelmez.»

تا بهی احمق با او بود
از خشیش ده جز اینها چه درود

«Tam bir ay onun ahmaklığı gitmez. Köyün otundan da bundan başka ne biçilir?»

وانکه ماهی باشد اندر روستا
روزگاری باشدش جهل و عما

«Köyde bir ay oturanda ise, bir müddet cehâlet ve kalp körlüğü husule gelir.»

Asrı saadette, Mekke, Medine, Tâif gibi şehirlerde oturanlarda bile, ilim ve irfan namına bir şey yoktu. İnsan eliyle yontulmuş taş ve ağaç parçalarına mâbut diye tapacak kadar hamâkat gösteriyorlardı.

Şehirliler böyle olunca, köylerde oturanların, yahut çölde göçebe halinde gezenlerin idrâk derecelerini artık siz mükâyese edin. Binâenaleyh, böyle ahmaklar arasında bulunup, onlarla ihtilât etmenin, insanı, muvakkaten de olsa, onlar derekesine düşüreceği bedihidir. Çünkü sohbet tesir eder, insan gördüğünü ve işittiğini taklit eyler. Bu hadislerin zâhiri mânâsıdır. Hazreti Peygamberin hadisleri câmi'ül kü'l'dür, yâni; Rasûlullah az kelime ile bir çok mânâ ifâde eder. Bundan dolayı Peygamberimizin hadislerinde bir de batını ve işârî mânâlar istinbat olunur. Hazreti Mevlânâ Hadisi şerif'de vârit olan köyden maksadın, Şeyh mükallitleri olduğunu keşif ve beyân ediyor da diyor ki :

ده چه باشد شیخ واصل نشده
دست در تقلید و حجتها زده

«Köy nedir? Hakikâte vâsil olmamış Şeyhdir ki, meşâyih vasilinin sözlerini benimseyerek onları taklide kalkışmıştır.»

Her kim bunların meclisinde bir gün bulunursa bir aylık hamakattan, daha fazla bulunursa daha ziyâde müddet ahmaklıktan kurtulamaz.

پیش شهر عقل کلی این حواس
چون خران چشم بسته در خراس

«Akli kü'l şehrine karşı bu duygular, gözleri bağlı değirmen eşeklerine benzerler.»

İstanbul'daki Bayezid Camii havlusunun bir kapısına (Buğdaycılar kapısı) derlerdi ki onun dışında buğday satan esnâfın çarşısı ve dükkânları vardı. Bu dükkânlarda birer değirmen taşı bulunur, ya beygir, yahut merkeple çevrilir buğday üğütülürdü. Hayvan, gözü bağlı olduğu haldе taşın etrafında döner ve taşı çevirip buğdayı un haline getirirdi. Yakın zamanlarda orada böyle bir dükkân kalmıştı. Cenâbı Pir, böyle mukallit ve mürâi bir şeyhe bağlanmış olanı da, değirmen çeviren gözü bağlı beygire, yahut eşeğe benzetiyor. Değirmen eşeğinin, gözü bağlı olduğu için, kendini yürüyüp gidiyor sandığı gibi; mukallit şeyhlerin gözü kapalı derişleri de kendilerini seyri sülûkda ilerliyor vehmederler, diyor.

این رها کن صورت افسانه گیر
هل تو دردانه تو گندم دانه گیر

«Bu bahisleri geç de şehirlinin köye gitmesi hikâyesine dön! İnci dânesi gibi olan bu hakikatleri bırak da buğday danesinden balışet.»

Hitap, ya Mevlânâ tarafından nefsine, yahut kâtib-i Mevnevi olan Hüsâmüddin Çelebiye'dir.

8250

گر بدر ره نیست هین برمی ستان
گر بدان ره نیست این سوی بران

«Eğer hakikat incilerini elde etmeye muvaffak olamazsan, buğday dânesi gibi olan hikâyeyi dinle. Eğer senin için o tarafa yol yoksa, bu tarafa at sür!»

8251

ظاهرش کبر گرچه ظاهر کثر برد
عاقبت ظاهر سوی باطن برد

«Hikâyenin zâhirini takip et. Zâhir, eğri uçarsa da nihâyet bâtin cihe-tine götürür.»

8252

اول هر آدمی خود صورتست
بعد زان جان کو جمال سیرتست

«Her insanın ibtidâsı hakikaten surettir; ondan sonra can gelir ki o, siyretin cemel ve kemâfidir.»

Bir insana bakılınca ilk nazarda onun sûreti görünür. Tam ve iyi nazar edilince ve ihtilâtda bulununca onun sîreti ve ruhu anlaşılır. Demek ki zâhir, dolambaçlı olsa da nihâyet bâtına giriş için vesile teşkil ediyormuş. Bir misal daha :

8253

اول هر میوه جز صورت کی اوست
بعد زان لذت که معنی وی اوست

«Her meyvenin iptidâsı suretten başka nedir? Ondandır lezzeti gelir ki onun mânâsıdır.»

8254

اولا خرگاه سازد و خرد
ترک را زان پس بمهمان آوردند

«Evvelâ oba yaparlar, yahut satın alırlar, ondan sonra Türk'ü ora ya misafir ederler.»

Hargâh : Göçebe Türklerin ikâmetgâhı olan oba'dır.

8255

صورت خرگاه دان معنی ترک
معنی ملاح دان صورت جو فک

«Ey salık, kendi suretini oba, mânânı Türk farzet. Yine mânânı gemici ve suretini gemi kıyas eyle!..»

8256

بهر حق این را رها کن يك نفس
تاخر خواجه بچنابد جرس

«Ilak rizâsı için bu sözleri bir an bırak ki şehirlinin merkebi, çingir-yağını öttürsün.»

«ŞEHİRLİNİN VE AKRABASININ KÖYE GİTMESİ»

8257

خواجه و بچگان جهازی ساختند
برستوران جانب ده تاختند

«Şehirli ve çocukları lâzım olacak eşyayı hayvanlara yüklettiler ve köy tarafına sürdüler.»

8258

شادمانه سوی صحرا راندند
سافروا کی تهنموا برخواندند

«Sevinerek kıra doğru hayvanlarını sürüyor ve (Sefer ediniz ki ganimet bulasınız) diyorlardı.

Sefer : İnsanın doğduğu, yerleşip oturduğu bir memleketten, muvakkat bir zaman için başka bir yere gitmesidir ki bunun sıhhat ve ganimette, yâni; ticarete sebep olacağı bir hadisi şerif'de beyan buyrulmuştur.

Sefer, Dünyevî ve dinî olmak üzere ikiye taksim edilmiştir. Ticâret ve çalışıp kazanmak için yapılan seferler Dünyevîdir. Fariza-i hac'ın ifâsı, ülemâ ve ürefânın ziyâreti gibi maksatlarla çıkılan seferler ise dinîdir.

Hazreti Mevlânâ seferin faydalarını anlatmak için diyor ki :

8259

از سفرها ماه کیخسرو شود
بی سفرها ماه کیخسرو شود

«Kamer, seferler ederek keyhusrev olur, yâni; (Bedr-i tam) hâlini alır. Sefer etmeksizin hilâl, nasıl hüsrev olur, yâni; (Bedir) halini bulur?»

Keyhusrev : İran'ın hükümdarlarından biridir. Şevket ve azameti dolayısıyla burada (Bedir-i tam) halinde kullanılmıştır.

8260

از سفر بیدق شود فرزین راد
وز سفر یابید یوسف صد مراد

«Satrançdaki Beydak, yâni; piyâde taşı, hânedan hâneye sefer ederek (Ferzin) olur, yâni; Şah'ın veziri derecesini bulur. Yusuf Aleyhisselâm, seferinden, yâni (Arz-ı Kenan) dan, Mısır kıt'asına götürülmesi dolayısıyla yüzlerce murada ermiştir.»

8261

روز رخ از آفتابی سوختند
شب ز اختر راه می آموختند

«Hikâyedeki şehirli ile çocukları da, gündüzün Güneşin ziyâsından yüzlerini yaktılar, geceleyin yıldızdan yol öğrendiler.»

8262

خوب کشته پیش ایشان راه زشت
از نشاط ده شده ره چون بهشت

«O zahmetli ve çirkin yol onlara güzel görünmüş, köy'e gidiş neşve-âından cennet gibi olmuştu.»

8263

تلخ از شیرین لبان خوش میشود
خار از گلزار دالکنس میشود

«Acı söz, tatlı bir dille güzel ve hoş gelir. Diken, gül bahçesi dolayısıyla gönül çekici olur.»

8264

خطای از معشوق خرما میشود
خانه از همخانه صحرا میشود

«Ebu Cehil karpuzu gibi acı bir şey, insana sevgili elinden hurma gibi tatlı gelir. Dar bir ev, evdeki dost yüzünden sahrâ gibi geniş görünür.»

8265

ای بسا از نازنینان خار کش
بر امید گنغدار ماهوش

«Gül yanaklı ve ay yüzlü bir dilberin vuslatı ümidiyle nice nazeninler diken zahmetini çekerler.»

8266

ای بسا حال گشته پشت ریش
از برای دلبر مهر روی خویش

«Ay çehreli sevgilisi için hamallığa katlanmış ve sırtı yara olmuş nekadar kimse vardır.»

8267

کرده آهنگر جمال خود سیاه
تا که شب آید بسود روی ماه

«Demirci, geceleyin evine gelip ay yüzlüsünü öpmek için, gündüz demir ve ateşle kendi yüzünü karartır.»

8268

خواجه تاشب بردگانی چارمبخ
زانکه سروی دردانش کردست بیخ

«Esnafdan biri geceye kadar dükkânda çarمیڭa gerilmiş gibi oturur ve o zahmete katlanır; çünkü onun kalbinde bir servi boylu kök salmıştır.»

8269

تاجری دریا و خشکی می‌رود
آن بمهر خانه شبینی می‌دود

«Bir tâcir evindeki refikasının muhabbetiyle denizde ve karada sefer eder.»

8270

هر کرا بامرده سودایی بود
بر امید زنده سپایی بود

«Her kimin bir cemâd'a alâkası bulunursa o alâka, bir diri yüzünden olur.»

8271

آن دروگر روی آورده بچوب
بر امید خدمت مهر روی خوب

«Bir dülgerin keresteye teveccüh etmesi ve onu işlemesi ay yüzlü bir güllele hizmet ümidiyledir.»

Hulâsa : Bir ümid ile çekilen zahmetler, insana hoş gelir. İşte şehirli ile çocuklarının köye gitmesi neşesi de yol zahmetini onlara hoş gösteriyordu.

8272

بر امید زنده کن اجتهاد
کونگرود بعد روزی دوحاد

«Ey salih! Sen öyle bir dirinin iltifâtı ümidiyle çalış ki o diri, bir iki gün sonra cansız bir hale gelip, toprak olmasın.»

Bir iki beyit evvel «Her kimin bir cemad'a alâkası bulunursa o alâka, bir diri yüzünden olur» denilmişti. Burada da deniliyor ki : madem ki bu bir hakikatdır; sen öyle bir diriye bağlan ve onun şevkıyle öylesine çalış ki o, fâniler gibi ölüp toprak olmasın ve cemâd halini almasın.

Maksadın, Allah olduğu tabii anlaşılmıştır.

8273

مولی مگزین توخس را از خسی
طاریت باشد در و آن مولی

«Aşağılık yüzünden bir saman çöpünü kendine munis olarak seçme. Onun munisliği âriyettir.»

8274

انس تو بامادر و بابا بکاست
گر بجز حق مونسانت را وفاست

«Eğer Allah'dan başka olan munislerinde vefâ varsa, anne ve babana olan ünsiyet ve ülfetin nerededir?»

Onlar ölüp gitti, senin de onlara olan münisliğin. bitti.

انس تو پادایه و لالا چه شد
گر کسی شاید بغیر حق عضد

«Eğer Hak'dan gâyri biri, dayanmaya ve itimat etmeye lâyık olsaydı senin dadı ve lâlâna olan ülfetin devam etmez mi idi?»

انس تو باشیر و باستان نماند
نفرت تو از دیرستان نماند

«Senin memeye ve süte olan ülfetin devam etmediği gibi, mektepten nefret ederdin; o nefret de geldi, geçti.»

آن شعاعی بود ردیوار شان
حاجب خورشید وارفت ن آ نشان

«Senin onlara meyil ve muhabbetin onların vücut divarına akseyledi ve o şu'a, geldiği gibi Güneş'e rücû etti.»

برهر آن چیزی که افند آن شمع
تو بر آن هم عاشق آبی ای شجاع

«O, ülûhiyyet Güneşinin şua'ı her neye aksetse, ey yiğitim, sen ona âşık olursun.»

عشق تو برهر چه آن موجود بود
آن ز وصف حق چو ز راندود بود

«Mevcudâtın her neye âşık olursan o şey, Sıfat-ı İlâhiyeden biri ile yaldızlanmıştır.»

Yâni; seni cezbeden ve kendisini sevdiren ne varsa, senin aşkına sebeb, onun hüsnü değil, onda tecelli eyleyen Cemâl-i İlâhiyedir ki, onu adetâ yaldızlamış ve parlak göstermiştir.

چون زری با اصل رفت و می ماند
طبع سیر آمد طلاق او براند

«O şeyin altın yaldızı, aslına rücû edip de, o şey bakırdan ibaret kalınca ve çirkinleşince, insanın tabiatı doyar ve boşlayıverir.»

O halde :

از ز راندود صفاتس بای کنش
از جهالت قلب را کم گوی خوش

«Seni çeken o yaldızlı güzellikten elini, ayağını çek. Kalp bir madeni cehâletle altın sanıp da hoş deme!»

کان خوشی در قلبها عاریتست
زیر زینت مایه بی زینتست

«Çünkü kalp şeylerdeki hoşluk iğretidir. Zahirî ziynetin altında ziynetsizlik mayası vardır.»

زر ز روی قلب در کان می رود
سوی آن کان رو تو هم کان می رود

«Kalp'ın sathındaki yaldız, sonunda madenine gider. Ey salik! Sen de onun gittiği madene git!..»

Yâni; eşyada olan güzellik, Cemâl-i İlâhî'nin muvakkaten aksinden ibarettir. Akseden o nur, günün birinde madeni bulunan Allah'a rücû eyleyecektir. Binâenaleyh ey salik, sen de o muvakkat ve fâni olan ak-sedişe bağlanma da onun gittiği yere teveccüh et...

نور از دیوار تاخورد
تو بدان خور روکه درخور میرو

«Güneş'in duvara akseden şua'ı yine Güneş'e gider. Sen de o Güneş'e git ki lâayık olan budur.»

زین سپسی بستان توآب از آسمان
چون ندیدی تو وفادر ناودان

«Ohndan sonra da madem ki olukta, vefâ görmedin, sen suyu yağmur-dan iste.»

Buradaki olukdan maksat: fânî güzellerdir. Yağmur yağınca damlar-daki oluklarda, su birikir ve akar. Fakat yağmur dinince olukda da su kalmaz. Bunun gibi Cemal-i İlâhî aksettikçe onun parlaklığı fânî güzel-lerde müşahade edilir lâkin aksediş kesilince, o parlak yüzler de suyu kurumuş oluklar gibi kalır.

معدن دنبه نباشد دام کړک
کی شناسد معدن آن کړک سترک

«Kuyruğun mâdeni, yâni; kasap dükkânı, kurt tuzağı olmaz. Fakat o madeni koca kurt ne bilir?»

Avcılar, kurt ve çakal gibi hayvanları avlamak için tuzak kurarlar. Yem olmak üzere kasap dükkânından aldıkları kuyruk parçasını koyar-larmış. Kurt yahut çakal onu yemek için gelir ve yerken tuzağa tutulur-muş. Hazreti Mevlânâ, kuyruk yemek için tuzağa değil, kasap dükkânına gitmeyi tavsiye ediyor. Oradaki kuyruğun altında tuzak yoktur, tehlike-sizdir; lâkin böyle olduğunu koca kurt, yâni; câhil ve gâfil kimse ne bilir? diyor.

زر گمان بردند بسته در گره
می شتایند مغروران بده

«Şehirli ve çocukları da çıkın içinde altun bağı sandılar ve aldana-rak alelacele köye gittiler.»

همچنان رقصان و خندان می شدند
سوی آن دولاب چرخ می زدند

«Öylece gülerek, oynayarak gittiler, köylünün dolabı etrafında çark urdular.»

هر که می آمد زده از سوی او
بوسه میدادند خوش بر روی او

«Köyden ve köylünün yanından gelen kimi gördülerse yüzünü, gö-zünü öptüler.»

که تو روی یار مارا دیدی
بس تو جارا جان و مارا دیدی

«Ve sen bizim dostumuzun yüzünü görmüşsün. O halde cânımızın cânı gözümüzün bebeğisin dediler.»

«LEYLÂ'NIN MAHALLESİNDE OTURAN BİR KÖPEĞİ
MECNUN'UN OKŞAMASI»

8291

همچو مجنون کوسگی را می نواخت
بوسه اش میداد و پیشش میگذاخت

«Mecnun bir köpeği okşuyor, öpüyor ve önünde âdetâ kendinden geçiyordu.»

8292

کرد او میکرد خاسع در طواف
هم جلاب و شکرش میداد ساف

«Huzû ve huşû ile onun etrafını tavâf ediyor, ona şeker ve gül suyu ile yapılmış şerbet veriyordu.»

8293

بوالفضولی گفت کی مجنون خام
این چه شیدست این که می آری مدام

«Herzevekilin biri ona dedi ki: ey hamdeli; her vakit yaptığın bu çılgınlık nedir?»

8294

پوز سک داشم پایدی میخورد
مقصد خود را بلب می استرد

«Köpeğin ağzı daima ciğfe yer ve dudağıyla kuyruğunun altını yalar.»

8295

گفت مجنون تو همه نشی و تن
اندرا و بنگرش از چشم من

«Mecnun ona cevap verdi ki: sen nakışdan ve ceset'den ibaretsin... İçeriye gir; yâni; ruh âlemine dal da ona benim gözümle bak...»

8296

کین طاسم بسته مولیست این
باسبان کوچه لبایست این

«Bu köpek, Allah'ın çözülmez bir tılsımı ve Leylâ mahallesinin bekçisidir.»

8297

همس بین و دل و جان و شناخت
کوکجا بگزید و مسکن گاه ساخت

«Onun himmetini, kalbini, ruhunu ve irfânını gör ki mekân olmak üzere nereyi intihap etmiştir.»

8298

او سگ فروخ رخ کهف منست
بلکه او همدرد و هم لهف منست

«O benim mubarek yüzlü Kıtmirimdir. Belki O benim dert ve hüzn ortağımdır.»

Mecnun kendini Ashab-ı Kehfe, O köpeği de onların köpeği olan Kıtmir'e teşbih ediyor.

8299

آن سکی کو باشد اندر کوی او
من بشیران کی دهم یک موی او

«Leylâ'nın mahallesinde oturan bir köpeğin bir kılını ben nasıl olur da aslanlara değışebilirim?»

8300

ای که شیران مرسگانش را غلام
گفت امکان نیست خامش والسلام

«Ey köpeklerine aslanların kul, köle olduğu zati akdes! Burada söze inşkân yoktur, yâni; izahat verilmesi mümkün değildir. Sus vesselâm.»

Hazreti Mevlânâ kıssadan hisseye intikal ederek diyor ki:

8301

گر ز صورت بگذرید ای دوستان
جنت و کلاستان در کلاستان

«Ey dostlar! Eğer suretten geçer ve mânâ âlemine giderseniz orası-
nın Cennet ve gülistan içinde gülistan olduğunu görürsünüz.»

8302

صورت خود چون شکستی سوختی
صورت کل را شکست آموختی

«Ey sâlik! Kendi suretini kırıp yakacak olursan, her sureti kırmayı
öğrenirsin.»

Suretini kırmaktan maksat: Mevhum benliğini izâle etmek, yâni;
«Ölmeden evvel ölünüz» emrine ittibâ eylemektir. Bunu yaparsan;

8303

بعد زان هر صورتی را بشدنی
همچو خیدر باب خیر بر کنی

«Ondan sonra, her sureti kırar ve cenabı Haydar (Kerremallâhü veç-
he) gibi Hayber kalesinin kapısını koparırsın.»

Malûm ya, Hazreti Ali, Hayber kalesinin kapısını koparmış, o koca
kapıyı elinde kalkan gibi kullanmıştı. Kendisinin de söylediği gibi o ka-
pıyı ceset kuvvetiyle değil, ruh kuvvetiyle koparmıştı. Çünkü evvelemir-
de kendi varlığını terk eylemiş, Zat-ı İlâhî'de fânî olmuş ve Hak kuvve-
tiyle O harikûlâde harekette bulunmuştu.

8304

سنبه صورت شدان خواجه سلیم
که بده می شد بگفتار سقیم

«O saf şehirli surete zebûn oldu da yanlış bir söz üzerine köye git-
meye kalkıştı.»

8305

سوی دام آن تملق شادمان
همچو مرغی سوی دانه امتحان

«Köylünün yaltaklanması tuzagına mesrur olarak gitti ve imtihan
danesini yemeye koşan bir kuşa döndü.»

8306

از کرم دانست مرغ آن دانه را
غایت حرصت و بی جود آن عطا

«Kuş o tuzaktaki dâneyi kerem bilir. Halbuki o ihsan ve cömertlik
değil, onu koyan kuşbazın kuş tutmak hırsının neticesidir.»

8307

مرغکان در طمع دانه شادمان
سوی آن تزویر بران و دوان

«Kuşçagızlar dâneye tama ederek sevinip kuşbazın o hilesi cihetine
uçar ve koşarlar.»

8308

گر ز شادی خواجه آگاهت کنم
ترسم ای ره رو که بیگاہت کنم

«Ey hakikat yolcusu olan salik! Eğer şehirlinin köye gidişindeki se-
vincinden bahsedecek olursam, seni geç bırakıp maârif ve hakâyık din-
lemekden mahrum kalacağından korkarım.»

8309

مختصر کردم چو آمد ده بدید
خود نبود آن ده ره دیگر گزید

«Sözü kısa kesiyorum. Yolda bir köy görüldü; lâkin o, gidecekleri
köy değildi. Binaenaleyh başka bir yola sülûk ettiler.»

8310

قرب ماہی دہ بدہ می تاخذند
زانکہ راہ دہ نکو نشا حتمند

«Bir ay kadar köyden köye gezdiler. Çünkü gidecekleri köyün yolunu iyi bilmiyorlardı.»

8311

هرکہ در رہ بی قلاووز میرود
مردو روزہ راہ صد سالہ شود

«Her kim kılavuzsuz yola giderse, iki günlük yol yüz yıllık mesafe olur.»

Sûri yollarda kılavuz nasıl lâzım ise, hakikat yolunda bir delil bulmak ve onun iznine tâbi olmak da elzemdir.

8312

هرکہ نازد سوی کعبہ بی دلیل
همچو این سرکشگان گردد ذلیل

«Her kim delilsiz Kâbe'ye giderse şehirli ve çocukları gibi başı döner ve zelil olur.»

8313

هرکہ گیرد پیشہ بی اوستا
رہس حندی شد بشہرو روستا

«Her kim ustasız bir san'at tutacak olursa şehirde ve köyde maskara olur.»

8314

حرکہ نادر باشد اندر خائفین
آدمی سر برزند بی والدین

«Bir insanın anasız, babasız vücûda gelmesi şark ve garp arasında nadir vaki olmuştur.»

Nitekim Âdem Aleyhisselâm anasız, babasız, İsâ Aleyhisselâm babasız olarak zuhur etmiştir. Fakat bunlar da nâdir olarak vuku'a gelmiştir.

8315

ما او یادکہ او کسی کند
نادری باشد کہ رگہی زند

«Malı, çalışıp, kazanan bulur; insanın bir defineye tesâdüf etmesi nadir vukû bulur.»

8316

مصطفیٰ بی کوکہ جسمش جان بود
تا کہ رحم علم القرآن شود

«Hazreti Mustafâ (S.A.V.) gibisi nerede ki Cenâbı Hak, ona Kur'ân tâlim etsin.»

الرَّحْمَنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۝ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ۝

Yâni : «Merhameti bütün eşyaya şamil olan Cenabı Rahman, Hâbib-i Ekremine tâlim-i Kur'ân eyledi. İnsan cinsini yarattı ve ona beyanı, (yâni; maksudını anlatmayı) öğretti» âyetlerine işaretir.

8317

اہل تنرا جلاہ علم بالفلم
واسطہ افراشت در بند و کرم

«Ceset sahibi insanlara kalem vasıtası ile ilmi öğretti ve kereminin bolluğu ile kalemi, öğretiş ve öğrenişe vasıta halketmiştir.

İKRA' Sûresinin ilk âyetlerine işaret olunmuştur :

(49) Sûrei Rahman : 1-4.

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝
اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ
مَا لَمْ يَكُنْ يَعْلَمُ ۝

Yâni: «Ya Muhammed; bütün eşyayı yaratan rabbinin ismiyle oku. O rab ki insanı uyuşmuş, pıhtılaşmış kandan yarattı. Oku ki senin Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir. O Rabbin ki kalem vasıtasıyla insana bilmediği şeyleri talim etti⁵⁰.»

8318

محریمی هست محروم ای بسر
چون حریمان تک مرو آهسته تر

«Oğul; her haris mahrumdur. Sen de haris olan gibi koşarak gitme; âheste ve teennî ile hareket et.»

8319

اندران ره رنجها دیدند و تاب
چون عذاب مرغ خاکی در عذاب

«Şehirli ve çoluk çocuğu da, o yolda, karada yaşayan kuşun suda eziyet çekmesi gibi, meşakkatler ve sıkıntılar çektiler.»

8320

سیرگشته از ده واز روستا
وز شکر ریز چنان نا اوستا

«Köyden ve köylüden ğına getirmişler ve öyle usta olmadan şeker yapmaya da doymuşlardı.»

(50) Sûrei Alak: 1-5.

«ŞEHİRLİ VE ÇOCUKLARININ KÖYE VÂSİL OLMASI VE
KÖYLÜNÜN ONLARI TANIMASI»

8321

بعد ماهی چون رسیدند آن طرف
بی نوا ایشان ستوران بی علف

«Bir ay sonra kendileri aç, hayvanları otsuz olarak köye vâsıl oldular.»

8322

روستایی بین که از بد نیتی
میکند بعد التبا والئی

«Köylüyü gör ki niyeti bozuk olduğundan, dâvetli misâfirlerine ne-ler yaptı?»

8323

روی پنهان میکند زیشان بروز
ناسوی باغش نبکشاید بوز

«Bağına ağız açmasınlar, yâni; mahsülünü yemesinler diye, şehirli ile çocuklarından gündüzün yüzünü gizledi, görünmedi.»

8324

تختیان رو که همه زرق و شرست
از مسلمانان نهان اولیترست

«Öyle bir yüz ki hîle ve riyâdan ibâret idi. Öyle bir yüzün Müslümanlara görünmemesi görünmesinden evlâ idi.»

8325

روپها باشد که دیوان چون مگس
بر سرش بنشسته باشد چون جرس

«Öyle yüzler vardır ki şeytanlar sinek ve çingirak gibi onların başına oturmuşlardır.»

Sûrei Zuhurf'da buyruluyor ki :

وَمِنْ بَعْشٍ عَزَّ ذِكْرُ الرَّحْمَنِ يَقْتُلْهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٥١﴾

Yâni: Rahmanın zikrinden her kim yüz çevirir, (yâni; helâl ve haram ve ikâb-ı ilâhiden korkmaz, onun rahmetinden ümitvar olmazsa) ona şeytanı musallat ederiz. Artık o şeytan dünyada O kimseye yakın arkadaş olur⁽⁵¹⁾.

Molla Câmi (Kuddise sirruhu) (Nefehâtül üns) isimli eserinde diyor ki : «Şeyh Ebül Kâsım Nasrî Âbâdî'nin müslüman bir cinni vardı. Bir gün şeyh, mescidde otururken cinni geldi, ona: Ey şeyh; bu cemaatı nasıl görüyorsun? diye sordu. Şeyh: Bâzısı uykuda, bazısını uyanık görüyorum, dedi. Cinni: Başlarında olanı görüyor musun? sualinde bulundu. Şeyh: görmüyorum cevâbını verdi. Cinni şeyh'in gözlerini sıvadı. Şeyh, cemaatin başları üstünde birer karga oturduğunu, bazılarının gözlerini kanatları ile kapattığını, bazılarınınkini de kâh kapatıp kâh açtığını gördü ve bunlar nedir? diye cinniye sordu. Cinni :

وَمِنْ بَعْشٍ عَزَّ ذِكْرُ الرَّحْمَنِ يَقْتُلْهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٥٢﴾

âyetini okumadın mı? O kargalar birer şeytandır ki onların başları üstünde oturmuş, gafleti derecesine göre onu istilâ eylemiştir, izahında bulundu.»

8326

در چنان روی جنیت عاصی

گفت یزدان نسفاً بالناسی

«Böyle habîs ve asi çehre için Cenabı Hak (Alnının perçeminden yakalar, çekeriz) buyurmuştur.»

İKRA' Sûresindeki bir kaç âyete işâret edilmektedir. Rivâyet olunmuştur ki Ebu Cehil habîsi : «Muhammed'i secde etmiş olduğu halde görürsem ayağımla boynuna vuracağım» demişti. Bir gün Sallâllâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz namaz kılıyordu. Ebu Cehle haber verdiler. Koşarak nezd-i peygamberiye gitti. Yanına varmadan, beti benzi atmış olduğu halde titreyerek geri döndü. «Ne oldun?» diye sordular. «Benimle Mu-

(51) Sûrei Zuhurf : 36.

(52) Sûrei Zuhurf : 36.

hammed arasında içerisi ateş dolu bir hendek gördüm. Kocaman bir yılan bana doğru ağzını açmıştı. Kuşlar da onun üzerine kanat germişlerdi» dedi.

Bu haber, Rasûlullah (S.A.V.) e vâsıl olunca : «Eğer yanıma gelse idi, melekler onu parça parça ederlerdi» buyurdu. Bu münâsebetle şu âyetler nâzil oldu :

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى

عَبْدًا إِذَا صَلَّى ﴿٥٣﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى ﴿٥٤﴾ أَوْ أَمَرَ

بِالتَّقْوَى ﴿٥٥﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٥٦﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِآزَافِ

يَرَى ﴿٥٧﴾

Yâni : «Allah'ın bende'i hassı olan Hazreti Muhammedi namazdan men etmek isteyen Ebu Cehil'i gördün mü? Bana haber ver, eğer o hıdayet üzere ise, yahut takva ile emrediyorsa, yahut, Hakkı inkâr üzere ise ve doğrudan yüz çevirmişse, Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?⁽⁵³⁾»

(Elem ya'lem biennallahe yerâ) Âyeti kerimesinde hem vait, hem tehdit vardır. Yâni; bu, o demektir ki : Ey zahit; Allah'a ibâdet et ki o seni görmektedir. Ey Fâsık; tevbe et ki Hak seni görüyor; ey mürâî, ihlâs ile tâatda bulun ki, Allah seni müşahade etmektedir.

Onun için tâat ve ibâdet esnâsında Huzur-i İlâhîde bulunulduğu ve yaptığı hareketin Allah tarafından müşahade olunduğu düşünülmelidir.

Bu yoldaki ibâdetlere (ih-san) yâni; güzelleştirmek tâbir olunur ki yâni; «İhsan, senin Allah'ı görüyormuş gibi ibâdet etmendir. Eğer sen onu görmüyorsan O seni görmektedir» diye târif buyurulmuştur.

Yine bir gün Rasûlullah (S.A.V.) namaz kılıyordu. Ebû Cehil tesadüf ederek : «Ya Muhammed, ben seni namaz kılmaktan men etmedim mi idi?» dedi. Hazreti Peygamber onu Azab-ı İlâhî ile korkutmak istedi. Ebu Cehil; «Beni mi korkutuyorsun? Benim meclisim bütün Mekke vâdîsi ahalisinin meclislerinden büyüktür; yâni taraftarlarım pek çoktur» dedi. O münasebetle de şu âyetler nazil oldu :

(53) Sûrei Alak : 9-14.

كَذَلِكَ لَمْ يَنْتَهِ لَنْفَعًا
بِالنَّاصِيَةِ ۝ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۝ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ۝
سَدِّعُ الزَّبَانَةَ ۝ كَذَلِكَ لَا تَنْطَعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۝

Yâni: «Vazgeçsin! Celâlim hakkı için eğer vazgeçmezse, muhakkak onu alın saçından yakalayıp Cehenneme sürükliyeceğiz, yalancı, günah-kâr perçeminden. O vakit meclisini ve taraftarlarını çağırsın! Biz de Cehennem zabanilerini çağıracağız⁵⁴.»

8327

چون پرسیدند و خائش یافتند
همچو خویشان سوی درشتافتند

«Köylünün ailesi ise kapıyı açmadı. Şehirli bu kötü muameleden deli gibi oldu.»

8328

در فرو بستند اهل خانه اش
خواجه شد زین کثر روی دیوانه اش

«Köylünün ailesi ise kapıyı açmadılar. Şehirli bu kötü muameleden deli gibi oldu.»

8329

لیک هنگام درشتی هم نبود
چون در افتادی بجه تیزی چه سود

«Lâkin sertlik gösterecek zaman değildi; kuyuya düşünce sertliğin ne faydası olur?»

8330

بردرش ماندند ایشان پنج روز
شب بسرما روز خود خورشید سوز

«Beş gün köylünün kapısı önünde kaldılar geceleri ayazda, gündüzleri yakıcı Güneşin altında geçirdiler.»

(54) Sûrei Alak: 15-18.

8331

بی ز غفلت بود ماندن بی خری
بلکه بود از اضطرار و بخوری

«Orada kalmaları gafletten ve eşeklikten değildi. Belki mecburiyet-den ve gıdâsızlıkdandı.»

8332

بالهان بسته نیکان ز اضطرار
شیر مرداری خورد از جوع زار

«Mecbûriyet sevkiyle iyiler, alçaklara bağlanırlar ve hizmet ederler. Arslan av bulamayınca açlığın sevkiyle pis bir şey yer.»

8333

او همی دیدش همی کردش سلام
که فلانم من مرا اینست نام

«Şehirli köylüyü görüyor ve selâm veriyor; ben felânım, adım da şu'dur diyordu.»

8334

گفت باشد من چه دایم توکی
باپلیدی باقرین باکی

«Köylü dedi ki: Söylediklerin olabilir, yâni; belki doğru söylüyorsun. Fakat, senin kim olduğunu, kirli bir kimse mi, yoksa temiz bir adam mı bulunduğunu ben ne bileyim?»

8335

گفت این دم باقیامت شد شبیه
تا برادر شد یفر من اخیه

«Şehirli dedi ki: şu an, kıyâmete benzedi ki, kardeş kardeşden kaçıyor.»

Abese sûresindeki şu âyetlere işaretdir:

يَوْمَئِذٍ
الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ * وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ * وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ * لِكُلِّ
أَمْرٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ *

Yâni: «Kıyamet öyle bir gündür ki insan kardeşinden kaçar. Anasından, babasından, zevcesinden ve çocuklarından da bir şey istemesinler diye firer eder. O gün herkes için kendisini başkalarından müstağnî kılacak bir hal vardır⁵⁵.»

8336

شرح میکردش که من آنم که تو
لوتها خوردی ز خوان مهردو تو

«Ben o kimseyim ki, sen benim soframda fazla fazla yemekler yemiştin, diye şerh ediyordu.»

Kendini tanıtmaya çalışıyordu.

8337

آن فلان روزت خریدم آن متع
کل سر جاوز الاثنین شاع

«Falan gün sana falan şeyi satın almıştım. İkiyi tecâvüz eden bir sır şuyû bulur.»

Binâenaleyh senin gelip bizde kalışın ve bizimle dost oluşun herkesin bildiği bir şeydir.

(İkiyi tecâvüz eden)den maksat: iki dudakdan bir söz çıktı mı şâyî olur, demektir.

(55) Sûrei Abese: 34-37.

8338

سر مهر ماشیند ستد خاق
شرم دارد رو چو نعمت خورد خاق

«Bizim muhabbetimizin sırrını halk işitmiş ve öğrenmiştir. Boğaz niğmet yiyince yüz utanmak lâzım gelir.»

8339

او همه گفتش چه گوی ترهات
نی ترا دانم نه نام تو نه جات

«Köylü diyordu ki: ne saçmalayıp duruyorsun? Ben ne seni, ne adımı, ne de yerini bilirim.»

8340

نجمین شب ابرو بارانی گرفت
کآسمان از بارشش دارد سکنیت

«Beşinci gece bulutlar toplandı ve yağmur yağmaya başladı. O kadar ki gök yüzü o yağışın şiddetinden teaccüb etti.»

8341

چون رسید آن کارد اندر استخوان
خلقه زد خواجه که مهتر را بخوان

«O yağmurdan bıçak kemiğe dayanınca şehirli: ev sahibini çağırın, diye kapının halkasını döğmeye başladı.»

8342

چون بصدالحاح آمد سوی در
گفت آخر چیست ای جان پدر

«Köylü yüzlerce ısrardan sonra kapı dibine geldi: Evlât ne istiyor-sun? dedi.»

8343

گفت من آن حقها بگذاشتم
ترك كردم آنچه می پنداشتم

«Şehirli dedi ki: Ben eski hukuku bıraktım, bütün zan ve düşüncelerimi terk eyledim.»

8344

پنج ساله رنج دیدم پنج روز
جان مسکینم درین گرما و سوز

«Şu beş gün içinde beş yıllık zahmet ve meşakkat çektim. Bu yakıcı sıcakta zavallı canım çok müteessir oldu.»

8345

يك جفا از خویش و از یار و تبار
در گرانی هست چون سبصدهزار

«Akrebâdan, dostdan ve soydan, sopdan görülen bir cefâ, başkalarının üçyüzbin cefâsından ağırdır.»

8346

زانکه دل نهاد بر جور و جناس
جانش خوگر بود بالطف و وفاس

«Çünkü gönül, hısım ve akrabanın cevri cefâda bulunacağını ummaz. Ruh onların lütuf ve vefâsına alışmıştır.»

8347

هرچه بر مردم بلا و شدتست
این یقین دان کنر خلاف عادتست

«İnsanların uğradıkları belâ ve mihnet, âdet hilâfı şeylerden doğar.»

Yâni; insanın alışmadığı bir şey gayet güç gelir.

8348

گفت ای خورشید مهرت در زوال
گر تو خونم ریختی کردم حلال

«Ey muhabbet güneşi zevâle uğramış köylü, benim kanımı dökdünse bile helâl ettim.»

8349

امشب باران نماده کوشه
تا بیایی در قیامت توشه

«Bu yağmurlu gecede bize bir köşe ver ki kıyamette ecir ve sevap bulasın.»

8350

گفت يك کوشه است آن باغبان
هست اینجا گر کر را او باستان

«Köylü dedi ki: bahçevana mahsus bir köşe, bir kulübe vardır ki bahçevan orada kurt için bekçilik etmektedir.»

8351

در کفش تبر و بآن از بهر گرک
تاز ندگر آید آن گرک سترک

«O koca kurt gelirse onu vurmak için bahçevan elinde ok, yay olarak beklemektedir.»

8352

گر تو آن خدمت کنی آن جای تست
ورنه جای دیگری فرمای جست

«Eğer sen bahçevanın yaptığı hizmeti yapar, yâni; kurt bekçiliği edersen orası senindir. Yoksa dilediğin yere buyur git.»

8353

گفت صد خدمت کنم تو جای ده
آن کمان و تیر در کفم بت

«Şehirli dedi ki: Sana yüzlerce hizmet ederim. Sen hemen bir yer göster, o yayı da, oku da elime ver.»

8354

من نخسب حارسی رزکنم
گر برآرد گرگ سر تبرش زم

«Ben uyumam, bağda üzüm bekçiliği ederim. Şayet kurt baş gösterirse onu da okla vururum.»

8355

هر حق مگذار امشب ای دودل
آب باران بر سر و در زیر گیل

«Ey iki yüzlü, içi, dışı başka kimse! Allah rızası için bu gece bizi yağmur altında, çamur üstünde bırakma.»

8356

کوشه خالی شد و او باعیال
رفت آنجا جای تنگ و بی بحال

«O bucak boşaltılınca, şehirli, o dar yere çoluk ve çocuğu ile beraber mecâlsiz bir halde girdi.»

8357

چون ملخ باهمدگر کشته سوار
از نهیب سیل اندر کنج غار

«Sel korkusundan mağara köşesine sığınmış çekirgeler gibi, biribiri üstüne bindiler.»

8358

شب همه شب جمله گویان ای خدا
این سزای ماسزای ماسزا

«Bütün gece hepsi de dediler ki: İlâhî; uğradığımız şu felâket bize lâyıktır.»

8359

این سزای آنکه شد یار خسان
یا کسی کرد از برای ناکسان

«Bu alçaklarla dost olanlara, yahut insan olmayanlara insanlık gösterenlere bu hal, lâyıktır.»

8360

این سزای آنکه اندر طمع خام
ترک گوید خدمت خاک کرام

«Bu hal, ham tamaha düşüp de erbâb-ı keremin hizmetinden ayrılanı yakıştır.»

8361

خاک پاکان لیس و دیوار شان
بهتر از عام و رز و گلزار شان

«Pâk olan kerem sahiplerinin toprağını ve divarını yalamak, avamdan ve onların bağıyle, bahçesinden evlâdır.»

8362

بندۀ يك مرد روشن دل شوی
به که برفرق سرشاهان روی

«Kalbi nurlu bir zâtın bendesi olmak, senin için Padişahların başına tac olmaktan hayırlıdır.»

8363

از ملوك خاك جز مانگك دهال
تو نخواهی یافت ای پيك سبل

«Ey muhtelif yollarda giden kimse! Dünya hükümdarlarında davul sesinden başka bir şey bulamazsın.»

8364

شهریان خود رهزنان نسبت بروح
روستایی کبست کیچ و بی فتوح

«Şehirliler rûha nisbetle yol vurucu kimselerdir. Köylü kimdir? Onlar feyizden mahrum bir ahmaktır.»

8365

این سزای آنکه بی تدبیر عقل
و آنکه غولی آمدش بگزید نقل

«Bu felâket, aklın tedbirine uymadan ve ğulyabânî davetine kapılarak yerinden ayrılan kimseye münâsibdir.»

8366

چون پشیمانی زد دل شد تاشغاف
زان سپسی سودی ندارد اعتراف

«Yaptığı işe candan, gönülden nadim oldu; oldu ama, artık soğuk soğuk ah etmenin ne faydası var?»

8367

آن کجان و تیر اندر دست او
کركرا چوبان همه شب سوبو

«Şehirli elinde ok yay olduğu halde her tarafı geziyor ve kurt araştırıp bekçilik ediyordu.»

8368

کرك بروی خود مسلط چون شرر
کرك چوبان وز کرك او بی خبر

«Kurt da kıvılcım gibi ona müsallât olmuştu. O kurdu arıyor, fakat asıl kurt'dan habersiz bulunuyordu.»

Asıl kurt'dan maksat : O kulübedeki sivrisinek ve pirelerdi.

8369

مربشه مرکبک چون گرکی شد.
اندران ویرانه شان زخمی زده

«O harâbedeki her sivrisinek ve her pire birer kurt gibi olmuştu. Şehirli ve çocuklarını ısıırıyordu.»

8370

فرصت آن پشه راندن هم نبود
از نهیب حمله کرك عنود

«İnatçı kurdun saldırışı korkusundan sivrisineği kovmaya fırsat yoktu.»

8371

تانباید کرك آسیبی زند
روستایی ریش خواجه بر کند

«Kurt bir zarar vermesin, sonra köylü şehirlinin sakalını yolmasın diye başka şeyle meşgul olamıyorlardı.»

8372

ناکهان تمثال گرکی هشته
سر آورد از فراز پشته

«Ansızın, saldırıp gelmekte olan bir kurd'un karaltısı tepenin üstünden baş gösterdi.»

8373

تبررا بکشد آن خواجه زشت
زد دران حیوان که تا افتادبست

«Şehirli yaydaki oku salıverdi, o hayvanı vurup aşağı düşürdü.»

8374

اندر افتادن ز حیوان باد جست
روستایی های کرد و کوفت دست

«Hayvandan, düşerken bir yel zuhur etti. Bunu işiden köylü: hay! diyerek ellerini dizlerine vurdu.»

8375

تا جوانمردا که خن کره منست
گفت نی آن گرک چون آمرمنست

«Dedi ki: ey insan olmayan! Vurduğun benim eşeğimin sıpasıdır. Şehirli cevap verdi ki: hayır... O, dev gibi bir kurt'dur.»

8376

اندر و اشکال گرکی ظاهرست
شکل او از گرکی او مخبرست

«Ondan kurtluk şekli zâhirdir. Onun şekli, kurt olduğunu haber vermektedir.»

8377

گفت نی بادی که جست از زیروی
می شناسم همچنان کآبی زمی

«Köylü dedi ki: hayır, kurt değildir. Onun altından zuhur eden yelin sesini tanırım ve suyu şarapdan ayırd eder gibi bilirim.»

8378

کشته خر کره امرا در ریاض
که مبادت بسط مرکز ز انقباض

«Bahçeler arasında gezen sıpamı öldürdün. İnkıbaz, yâni; gam ve keder halin asla inbisat'a ve ferahlığa tehavvül etmesin.»

8379

گف نیکوتر تفحص کن شبست
شخصها در شب ز ناظر محجبست

«Şehirli dedi ki: iyi araştıır, şimdi gece vaktidir. Geceleyin eşya, bakandan gizlenir.»

Yâni; bir şey geceleyin teşhis edilemez..

8380

شب غلط بنماید و مبدل بسی
دید صائب شب ندارد هرکسی

«Gece her şey'i ğalat ve değişik gösterir. Herkesin gözü geceleyin doğru görmez.»

8381

هم شب و هم ابروهم باران ژرف
این سه تاریکی غلط آرد شکرف

«Şimdi gecedir, hem hava bulutlu ve yağmurludur. Bu üç karanlık insanı yanıltır.»

8382

گفت آن برمن چو روز روشنست
من شناسم باد خر کره منست

«Köylü dedi ki: O bana aydınlık ve gündüz gibidir. Ben sıpamın yel sesini pekâlâ tanırım.»

8383

در میان یست باد آن بادرا
می شناسم چون مسافر زادرا

«Yolcunun yol azığını tanıdığı gibi, ben de sıpamın yelini o kadar iyi tanırım ki, yirmi yel sesi arasından ayırt ederim.»

Bunun üzerine :

8384

خواجه برجست و پیامد ناشکفت
روستایی را گریباتش گرفت

«Şehirli artık sabredemedi, yerinden fırladı, köylünün yakasından tuttu.»

8385

کابه طرار شید آورده
بنگ و افیون هر دو با هم حورده

«Ey hilekâr ve mekkâr olanların ahmağı; sen hem afyon yutmuş, hem esrar içmişsin.»

8386

در سه تاریکی شناسی بادخر
چون ندانی مر مرا ای خبره سر

«Üç karanlık arasında eşeğin yelini tanıyorsun da, ey gaddar, zalim beni nasıl bilmiyorsun?»

8387

آنکه داندیم شب کو ساله را
چون نداند همزه ده ساله را

«Gece yarısı sıpasını tanıyan, nasıl olur da on yıllık arkadaşını bilmez?»

8388

خوشتنرا عارف و واله کنی
خاک بر چشم مسرور میزی

«Kendini dalgın ve arif gösteriyorsun da mürüvvet ve vefanın gözü-ne toprak saçıyorsun.»

8389

که مرا از خویش هم آگاه نیست
در دلم کنجای جز الله نیست

«Söyle diyerek ki: Benim kendimden haberim yoktur, kalbimde Allah'dan başka birşey mevcut değildir.»

8390

آنچه دی خوردم از اتم یاد نیست
این دل از غیر تحیر شاد نیست

«Dünkü yediğim yemek hatırımda değil, bu gönül hayretten başka bir şeyle şâd olmuyor diyorsun.»

Tahayyür ve hayret : Allah'ın aşk ve şevkinden, yahut sanayii bedi-asını müşâhede eylemekten husûle gelir. Manevi zevklerin yükseklerindendir. Aleyhisselâtü Vesselâm efendimiz : «İlâhi sana karşı olan hayretimi artır» diye düâ buyururlardı.

Hazreti Mevlânâ Mesnevî'nin diğer bir yerinde diyor ki : «Ashabı kiramda hayret galip olduğu için aralarında hafız olanlar nâdirdi. Kur'ân'ın dörtte birini hıfz etmiş olanlar diğer sahâbilerden (Aramızda çok değerli ve büyük bir zattır) takdirini işitirdi.»

8391

عاقل و مجنون حقم یاد دار
در چنین بی خویشم معذور دار

«Ben âkil ve Hak mecnunuyum; bunu hatırla da böyle kendimden geçmiş olmamı mâzur gör, iddiasında bulunuyorsun» dedikten sonra köylünün ettiği iddiaları da şu surette sayıp döküyor :

آنکه صداری خورد یعنی نبیند
شرع او را سوی معذوران کشید

«Bir kimse hurma şarabı gibi bir müskîr'i içen de sarhoş olursa şeriat onu mâzur görür ve sözleri üzerine hüküm vermez.»

مست و بنگی را طلاق و بیع نیست
همچو طفلست او معاف و معتقیست

«Sarhoşun ve esrarkeşin kadın boşaması ve bir şey satması makbul ve muteber değildir. O, çocuk gibi sözünde muafdır ve azâd edilmiş bir köle gibidir.»

Nebiz: Hurmadan, kuru üzümünden, baldan, buğday ve arpadan yapılmış bir mâidir ki durdukça tahammür ve çok içilince sekir verir. Nebek ise esrar demektir.

Gerek nebizle sarhoş olanın, gerek esrar içip dalga geçen talâk ve alış veriş, ekseri fukahaya göre muteber olmaz. Çünkü aklı başında değildir.

مستی آید ز بوی شاه فرد
صد حمی در سرو مغز آن نکرد

«Yegâne olan şahın — yânî; benzeri olmayan Allah'ın — kokusundan husûle gelen sarhoşluğu yüz küp dolusu şarap, kafada husûle getiremez.»

بس برو تکلیف کی باشد روا
اسب ساقط گشت و شد بی دست و پا

«O halde böyle bir adama nasıl teklif olur? At düştü eli, ayağı kırıldı ve teklifden kurtuldu.»

Seriatta mükellef olmanın şartı akıl ile bülüğdür. Aklı başında olmayan ve henüz bülüğ derecesine varmayan şer'an mükellef sayılmaz.

بار که نه در جهان خر کره را
درس که دهد بارس بو مره را

«Dünyada eşek sıpasına kim yük yükletir? Şeytan demek olan Ebu Mürre'ye kim fârisi dersi verir.»

بار برگرد چون آمد عرج
تفت حق لیس علی الاعمی حرج

«Topallık zuhur eden hayvandan yükü kaldırırılar. Cenab-ı Hak da: (Âmâya teklif yoktur) demiştir.»

سوی خود اعمی شدم از حق بصیر
بس معافم از قلیل و از کثیر

«Ben kendi tarafıma karşı âmâ, Hak cânibine karşı basîr oldum. Onun için azdan da affedilmişim, çoktan da...»

لاف درویشی زنی و بخودی
های و هوی مستیان ایزدی

«Ey yalancı; Sen dervişlikden ve istiğrakdan bahsediyor, Allah sarhoşları gibi hay huy edip duruyorsun.»

که زمین را من ندانم ز آسمان
امتحانات کرد غیرت امتحان

«Yeri gökden fark edemiyorum, diyorsun. Bu gibi sözlerinden dolayı Allah'ın gayreti seni imtihan etti.»

8401

باد خر کره چين رسوات کرد
هستی نفی ترا اثبات کرد

«Sıpanın yeli seni böyle rüsvay etti. Nefy ettiğin varlığın, vücûdunu isbat etti.»

Yâni: Ben bütün varlığımdan geçdim iddiasını ediyordun; sıpanın yeli sesini tanıyışın o varlığın çok ziyâde mevcut olduğunu meydana çıkardı.

8402

ایچنین رسوا کند حق صیدرا
ایچنین گیرد رمیده صیدرا

«Cenâb-ı Hak, Mekir ve hileyi böylece rüsvay eder, kaçmış olan avı yine böylece yakalar.»

8403

صد هزاران امتحانست ای پدر
هرکه گوید که منم سرهنگت در

«Babalık, ben Pâdişah kapısının çavuşuyum diyen kimse için yüzbinlerce imtihan vardır.»

8404

کر نداند عامه او را ز امتحان
پختکال راه جویندش نشان

«Avam-ı nâs, o müddeîyi imtihan etmeden bilemezse de, tarikat pişkinleri ondan dâvâsına ait nişan ve bürhan sorarlar.»

8405

چون کند دعویٰ خیاطی خبی
افکند درپیش او شه اطلسی

«Âdi bir kimse terzilik dâvâsı ederse, Pâdişah onun önüne bir top atlas kumaş atar.»

8406

که بر این را بفطانت فراخ
ز امتحان پیدا شود او را دوشاخ

«Bunu geniş bir kaftan olarak kes der. Bu imtihandan o dâvâcıya iddirap peydâ olur.»

8407

کر نبودی امتحان هر بدی
هر مخت در و غار سم بدی

«Eğer her kötü için bir imtihan olmasaydı, her korkak harp esnasında Rüstem olurdu.»

Yâni; her korkak: ben Rüstem gibi çarpışırım, iddiasını ederdi.

8408

خود مخت را زره پوشیده گیر
چون پسند زخم کردد چون اسیر

«Korkağı zırh giymiş farz etsen bile yara görünce esir oluverir.»

8409

مست حق هشیار چون شد از دهور
مست حق ناید بخود تافخ صور

«Hak sarhoşu olan kimse Lodos rüzgârından nasıl ayılır? Hak mesti olan kimse Sûr üfleninciye kadar kendine gelemesiz.»

Hadisi şerifde: «Ben sabâ rüzgârıyla muzaffer oldum, Âd kavmi lodos rüzgârıyla helâk oldu» buyurulmuştur. Bedir ve Hendek muharebelerinde de böyle rüzgârlar esmiş ve müşriklerin hezîmetine sebep olmuştu.

8410

باده حق راست باشد نی دروغ
دوغ خوردی دوغ خوردی دوغ دوغ

«Allahın şarabı doğrudur, yalan değildir. Ey müddei sen ise o şarabı değil, ayran içmişsin.»

8411

ساختی خود را جنید و یزید
رو که نشناسم تبر را از کلید

«Kendini Cüneyd-i Bağdâdî ve Bayezid-i Besdâmi gibi gösteriyorsun; işine git!.. Ben balta ile anahtarı ayırt edemiyorum diyorsun ama,»

8412

بدرکی و منبلی و حرصی و آز
چون کنی پنهان بشید ای مکر ساز

Ey mekkâr herif; soysuzluğunu, tenbelliğini ve hırsını mekir ve hile ile nasıl gizleyebilirsin?»

8413

خویش را منصور حلاجی کنی
آتش در پنبه یاران زنی

«Kendini Hallâc-ı Mansur yapıyor, yârân ve dervîşân'ın pamuğunu ateşliyorsun.»

8414

که نشناسم عمر از بواهب
باد کره خود شناسم نیم شب

«Ömeri, Ebû Leheb'den ayırt edemediğim halde, sıpamın yel sesini gece yarısı fark ederim diyorsun.»

8415

ای خری کین از تو خرابور کند
خویش را هر تو کور و کر کند

«Senin gibi bir eşeğin bu yoldaki sözlerine inanan ve kendisini senin için kör ve sağır eden de eşekdir.»

8416

خویش را از رهوان کمتر شمر
تو حریف رهزنانی که مخور

«Kendini Hak yolunun yolcularından sayma. Sen eşkiyâ takımından-sın, herze yeme.»

8417

باز پر از شید سوی عقل تاز
کی برد بر آسمان پر بحاز

«Mekir ve hileden geri dönüp akıl tarafına uç! Mecaz kanadı nasıl âsümâna uçabilir?»

8418

خویش را عاشق حق ساختی
عشق بادبو سیاهی باختی

«Sen knedini Hak âşığı gösteriyor, halbuki kapkara Şeytanla aşkbazlık ediyorsun.»

8419

عاشق و معشوق را در رستخیز
دوبدو بندند پیش آرند تیز

«Kıyâmet gününde âşık ve mâşuku birbirine bağlarlar ve sür'atle meydana getirirler.»

تو چه خود را کیچ و بی خود کرده
خون رزکو خون مارا حورده

«Sen neden kendini hayran ve bihud gösteriyorsun? Sen asmanın kanını — yâni; şarabı — içip de sarhoş olmuş değilsin, bizim kanımızı içmişsin.»

روکه نشناسم ترا از من بچه
عارف بی خویشم و بهلول ده

«Çekil git ki ben seni bir türlü tanıyamıyorum. Ben kendinden geçmiş bir ârifim ve köyün behlülüyüm, diyorsun.»

Behlül: Basra'lı bir ârifdir ki halkdan saklanmak için deliliğe vurmuş ve kendini mecnûn gibi göstermiştir. Bunu Abbâsî Halifesi Hârun Reşid'in kardeşi zannedenler varsa da zanları yanlıştır. Hârun, arasına Behlül'ü çağırır ve ondan nasihat alırdı. Bir defa mülâkatında : «Yâ Behlül! Sen akıllı ve müdebbir âdemsin; gel insan içine karış, sana bir vazife vereyim, halk senin aklından ve tedbirinden faydalansın» demiş, Behlül de : «Müsaade et de düşüneyim ve danışayım» diyerek tualete girmişti. Bir müddet sonra Hârun'a : «Danışdım, razi olmuyorlar» demiş, Hârun'un : «Kimler râzî olmuyorlar?» suâline : «Tuvalettekiler!» dedikten sonra : «Biz nefis yemeklerdik, insan içine karıştık da bu hâle geldik; sakın hâ! Sen de bizim gibi olursun dediler» diyerek Hârun'un teklifini reddeylemişti.

تو توهم میکنی از قرب حق
که طبقگر دور نبود از طبق

«Sen tabak yapan tabakdan uzak olmaz diyerek kurb-i İlâhîyi tevehhüm ediyorsun.»

این نمی بینی که قرب اولیا
صد کرامت دارد و کاروکیا

«Şunu olsun görmez misin; Evliyâyâ mahsus olan kurb-i İlâhîde yüzlerce kerâmet ve hârikulâde hâlet vardır.»

Meselâ :

آهن از داود مومی میشود
موم در دست جو آهن می بود

«Demir, Dâvut Aleyhisselâmın elinde mum gibi yumuşardı. Senin elinde ise mum demir gibi sertleşiyor.»

Dâvut Aleyhisselâmın bu mûcizesi, Sebe' sûresinde şu sûretle hikâye buyuruluyor :

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا
يَا جِبَالُ ارْزُقِي مَعَهُ وَالطَّيْرُ وَالنَّالَهُ الْحَدِيدَ ۖ اِذَا غَسَلَ
سَائِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ

Yâni : «Hakikaten Dâvud'a tarafımızdan fazlu kerem olarak bir mûcize verdik ve : ey dağlar; O Zebûr'u okuduğu vakit siz de akis yapın ve ey kuşlar; siz de onunla beraber ötün, dedik. Ve ona demiri yumuşattık ki, ateşe sokmaksızın demiri eliyle bükür, kıvrır, istediği şekle sokardı. Yap, bol bol ve geniş zırhlar imâl et, biçimini iyi takdîr eyle dedik⁵⁶.»

Bu âyeti kerimeye işaretle Hz. Mevlânâ : «İşte Hazreti Dâvud'un bu mûcizesi, kendisine olan kurb-i İlâhî neticesi idi. Ey mürâî ve müzevvir herif! Senin elinde demirin yumuşaması değil, mumun sertleşmesi vâkî oluyor ve bu hal senin yalancılığına şahâdetlik ediyor.» demek istiyor.

(56) Sûrei Sebe' : 10-11.

قرب خلق و رزق بر جلهست عام
قرب وحی عشق دارند این کرام

«Yaratmak ve rızık vermek suretiyle olan kurb-i İlâhî umûmîdir. Mahlûkâtın hepsinde vardır. Lâkin büyükler — yâni; Enbiyâ ve Evliyâ hazerâtı — muhabbet-i İlâhiye ve ilhâm-ı Rabbânî kurbiyyetini haiz' dirlir.»

Kur'an'da :

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ جَبَلٍ أَلْوَدِيِّ ۝

Yâni : «Biz insana şah damarından daha yakınız⁵⁷» buyrulmuş ve bütün mahlûkat için umûmî bir kurbiyyet olduğu bildirilmiştir. Evet sanî', yâni; bir şey'i yapan, masnu'undan, yâni; yaptığı şeyden ayrı ve uzak değildir. Şu cami'i şerifin ne tarafına bakılsa, orada Mîmar Sinan (Rahmetullâhi aleyh)in kemal-i san'atı görünür. Bununla beraber kurbun, yâni; Allah'a yakınlığın envâi ve dereceleri vardır. Hazreti Mevlânâ o dereceleri beyan için diyor ki :

8426

قرب بر انواع باشد ای پدر
می زد خورشید بر کهسار و زر

«Hey Babalık! Kurb'un envâi vardır. Meselâ Güneş, dağa da, altuna da vurur.»

Akis umûmî olur, fakat tesiri istidâda tâbidir.

8427

لیک قربی هست بازر شیدرا
که ازان آگه نباشد بیدرا

«Lâkin altunun Güneşe öyle bir yakınlığı vardır ki, o yakınlıktan söğüt ağacı haberdâr değildir.»

(57) Sûrei Kaf : 16.

Mevlânâ Câmi (Kuddise sırrahu) (Lüccetül esrar) isimli kasidesinde der ki :

«Hâlis altun dediğin nedir biliyor musun? Güneşin aksinden renk peydâ eylemiş bir topraktır. Şu halde halis altundan taş yaptırıp giyenlerin toprak başına olmuştur.»

Toprak başına olmak : felâket ve musibete uğramakdan kinâyedir.

8428

شاخ خشک و تر قریب آفتاب
آفتاب انهر دوکی دارد حجاب

«Kurumuş ve yaş ağaç dalları güneşe maruzdur. Güneş ikisinden de gizlenmez.»

Yâni; ikisine de aynı surette akseder.

8429

شاخ خشک از قربت آن آفتاب
غیر زوتر خشک گوشتن کویاب

«Kuru dal, o Güneşin yakınlığından daha ziyâde kurumukdan başka ne bulur?»

8430

لیک کو آن قربی شباخ طری
که ثمار بخته ازوی میخوری

Lâkin o taze dalın kurbiyyeti nerede ki, o vasıta ile o daldan olmuş meyveler yersin.»

Yâni; Güneşin kuru ve yaş ağaç dallarına aksi suretiyle bir yakınlığı vardır. Fakat kuru dala olan yakınlığı onu daha ziyade kurutur ve odun haline getirir. Yaş dala olan yakınlığı ise onda olgun ve lezzetli meyveler hâsıl eder. Binaenaleyh :

آبخنان مستی مباح ای بی خرد
که بمقل آید بشپانی خورد

«Ey akılsız kimse! Öyle sarhoş olma ki, aklın başına gelince o sarhoşluğa peşiman olmayasın.»

بلکه زان مستان که چون می میخورند
عقلهای پخته حسرت می برند

«O mestân-ı İlâhiden ol ki, Aşk-ı Rabbânî şarâbını içtiklerinde, onların idrak ve şuûruna pişkin ve tecrübeli akıllar bile hasret çekerler.»

ای گرفته همچو کربه موش پیر
کز ازان می شیرگیری شیرگیر

«Ey kedi gibi koca bir fare yakalayan; mestan-ı İlâhînin içtiği Aşk-ı Rabbânî şarâbından gıdalanmışsan fâre değil, arslan tut.»

Sôfiye tarîkinde (Murâkebe) derler bir hal vardır ki, bir yerde oturup kalbinden bütün mâsivâyı çıkarmak ve Allah'dan feyz ve ilhâma müterakkib olmaktır.

Cüneyd-i Bağdâdi (Kuddise sırrahû) demiştir ki: «Ben murakebeyi bir kediden öğrendim. Bir gün baktım ki bir deliğin başına oturmuş, gözlerini o deliğe dikmiş, bir tüyü bile hareket etmeksizin şikârını bekliyordu. Nihayet beklediği fâreyi yakaladı. O esnada: (Ben senin matlubun olmakda fâreden aşağı değilim, sen de benim tâlibim olmakda kediden aşağı olma) diye kalbime bir ilham vâki oldu. Ondan beri mürakabeyi âdet edindim.»

Burada Hazreti Mevlânâ köylüyü, yâni; mânâsı olmadığı halde, dâvâsı olan sahte mürşitleri kediye benzeterek: «Senin tuttuğun nihâyet bir fâredir. Onu avlayacağına Allah sarhoşlarının içtiği aşkı Rabbânî şarabından iç de fâre tutmak yerine, arslan avla» diyor.

ای بخورده از خیالی جام هیچ
همجو مستان حقایق پرمیچ

«Ey hayal kadehinden hiç şarabını içmiş, — yâni; hakikat kadehinden hiç nûş etmemiş olan; hakikat sarhoşları — gibi sallanıp durma!»

می فنی این سووآن سو مستوار
ای تو این سو نیست زان سو گذار

«Ey sarhoş taklitcisi; sarhoş gibi öteberiye sallanıp, düşüyorsun. Fakat o taklit cihetinden bu tahkik tarafına senin için geçmek imkânı yoktur.»

کر بدان سوراہ یابی بعد ازان
که بدین سو که بدان سو سرفشان

«Eğer bundan sonra o hakikat tarafına yol bulursan bazan hakikat, bazan mecaz, yâni; kâh mânâ kâh sûret âlemlerinde dolaş.»

جمله این سوی ازان سو کب من
چون نداری مرکه هرزه جان مکن

«Ey mürâî! Sen tamamiyle bu sûret âlemindensin, mânâ âleminden dem vurma. Mâdem ki ölümün gelmemiş, beyhûde yere can çekişir gibi davranma.»

آن خضر جان کز اجل نهراست او
شاید ار مخلوق را شناسد او

«O Hızır canlı olan İnsan-ı Kâmil ecelden ve ölümden korkmaz, O'nun mahlûkâtı tanımaması mümkündür.»

Sen ise :

کام از ذوق توهم خوش کنی
دردمی درجنگ خود پرش کنی

«Tevehhüm zevkiyle dimağını hoş edip, varlık tulumuna üfürüyor ve kendini hava ile şişirip gururlanıyorsun ama,»

بس بیک سوزن تهی کردی زباد
اینچنین فربه تن عاقل مباد

«O tulum, bir iğne ile havadan hâlî olur. Dilerim hiç bir âkil'in cecedi bu nevi şişman olmasın.»

Yâni; ey müzevvir ve mürâî! Vehme tâbî olarak vücudunu hevâ ve heves ve taklit rüzgârı ile tulum gibi şişiriyorsun. Bir iğne, o tulumu deler ve içindeki havayı kaçıır. Bir tecrübe ve imtihanda senin şişirilmiş tulum gibi hava ile dolu olduğun meydana çıkar.

کو زها سازی ز برف اندرشنا
کی کند چون آب پند آن وفا

«Sen kış günü buzdan bardaklar yapıyorsun. O buzdân bardaklar, suyu görünce nasıl sebat gösterir, belki erir ve mahvolur.»

Böyle, ehl-i tarîk kisvesine girip de irşat davasında bulunan mukallit ve mürâileri temsil için Hazreti Mevlânâ bir hikâye naklediyor ve diyor ki:

«BİR ÇAKALIN BOYA KÜPÜNE DÜŞMESİ VE ALACA BULACA OLUP ÇAKALLAR ARASINDA TAVUSLUK DAVASINA KALKIŞMASI»

آن شغالی رفت اندر خم رنگ
اندران خم کردیک ساعت درنگ

«Bir çakal boya küpüne girdi ve bir müddet orada kaldı.»

بس درآمد پوستش رنگین شده
که منم طاوس علین شده

«Tüyleri ve derisi alaca bulaca oldu ve ben, İlliyyin tâvûsu oldum, dedi.»

İlliyyin: Semâların fevkinde bir makam imiş ki salih kimselerin amel defteri muhafaza olunurmuş. Tavus-u İlliyyin, semâvi tâvus demek oluyor.

بشم رنگین رونق خوش یافته
آفتاب آن رنگها برتافته

«Tüyleri renk, kendisi revnâk ve letâfet bulmuş, Güneş de o renkleri parlatmıştı.»

دید خردرا سبز و سرخ و فور و زرد
خوشتن را برشغالان عرضه کرد

«Tüylerini yeşil, kırmızı, pembe ve sarı renkde gördü ve kendisini çakallara gösterdi.»

جمله گفتند ای شغالک حال چیست
نه ترا در سر نشاطی ملتویست

«Çakallar dediler ki: ey çakalcağız, bu hal nedir? Senin başında bir neş'e ve neşât vardır?»

از نشاط از ما کرانه کرده
این تکبر از کجا آورده

«O neş'e ve neşât dolayısıyla bizden ayrılıyorsun; bu tekebbür ve azameti nereden getirdin?»

8448

يك شغالى پيش او شد كای فلان
شيد كردى ياشدى از خوشدلان

«Ve çakallardan biri onun önüne geldi ve: ey falan; hile mi yapıyorsun, yoksa mânevî bir neş'e'ye kavuşup sülhâdan mı oldun?»

8449

شيد كردى تابنبر برجهى
تاز لاف اين خالق را حسرت دهى

«Membere ve kürsiyye çıkıp lâfûgüzaf ile ulu görünüp halkı kendine meftun etmek için hilekârlık ediyorsun.»

8450

بسی بکوشيدى نديدى گرمى
بسی ز شيد آورده بی شرمى

«Çok çalıştın, fakat bir harâret, bir aşk görmeyince hileye sapıp, utanmazlığı ele aldın, dedi.»

8451

گرمى آن انبيا و اولياست
باز بی شرمى پناه مردغاست

«Harâret (yanıp, yakılma) ve zevk-i mânevî enbiyâ ve evliyâyâ, utanmamazlık da hilekâr olanlara mahsusdur.»

8452

كائنات خلق سوى خود كنند
كه خوشيم و از درون بسی ناخوشند

«Bu mukallit ve murâiler halkın iltifâtını kendilerine çekmek ve onlardan hürmet görmek için: biz hoşuz, sülhâdanız, derler. Halbuki çok nâhoşdurlar.»

«LAFAZAN BİR HERİFİN BİR KUYRUK PARÇASI İLE HER SABAH
NAKALINI VE BİYİĞİNİ YAĞLAYIP, ARKADAŞLARI ARASINDA,
ŞUNU BUNU YEDİM DİYE ÖĞÜNMESİ»

8453

پوست دنبه يافت شخصى مستهان
مهرصباحى چرب كردى سبيلتان

«Aşağılık bir kimse bir kuyruk parçası buldu. Her sabah onunla bıyıklarını yağladı.»

8454

درمیان منعمان رفتى كه من
لوت چربى خرده ام درانجمن

«Zenginler arasına gider ve: ben bir mecliste yağlı bir yemek yedim, derdi.»

8455

دست در سبيل نهادى در نويد
رمز يعنى سوى سبيل بنگريد

«Bunu haber verirken elini bıyığına götürür ve: bıyıklarına bakın, diye remiz yapardı.»

8456

كين گواه صدق گفتار منست
وين نشان چرب و شیرين خوردلست

«Bıyıklarımın yağlı bulunması, benim doğru söylediğimin şahidi, yağlı ve tatlı yediğimin delilidir, derdi.»

8457

اشامش كفتى جواب بی طنين
كه اباد الله كيدالكاذبين

«Aç olan karnı ise ona: (Allah, yalancıların mekrini yok etsin) meâlinde sessiz bir cevap verirdi.»

Ve derdi ki:

لاف تو مارا بر آتش بر نهاد
کان سبال جرب تو بر کنده باد

«Senin lâfın bizi açlık ateşine yakmaktadır. Hay o senin yağlı bıyıkların yolunsun.»

گر نبودی لاف زشت ای کدا
یک کریمی رحم افکندی بما

«Ey dilenci herif; senin o çirkin atıp tutman olmasaydı, kerem sahibi bir zat bize merhamet eder ve bir parça yemek verirdi.»

ور نمودی عیب کز کم باخی
یک طیبی داروی او ساختی

«Eğer açlık ayıbını göstereydin ve eğrilik, yâni; yalancılık izhar etmeyeydin bir hekim çıkar da derdine devâ olurdu.»

گفت حق که کز مجنابان گوش و دم
بیتغن الصادقین صدقهم

«Cenab-ı Hak; Kulağını ve kuyruğunu eğri hareket ettirme! Kıyâmet gününde sadıklara sıdk ve istikâmetleri fâide verecektir, buyurdu.»

Maide sûresindeki şu âyete işarettir:

قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٨﴾

Yâni: «Allahü Teâlâ buyurdu: bugün sâdıklara sıdk ve istikâmet-

lerinin menfaat vereceği bir gündür. O sâdıklar için, altından nehirler akan Cennetler vardır ki onlar, o Cennetlerde müebbet ve muhallet kılacaklardır. Allah onlardan râzî olmuştur, onlar da Allah'dan râzî olmuşlardır. Bu Cennet'e giriş ve İlâhî Rızâ'yı buluş büyük bir fevz ve necattır⁵⁸»

کهف اندر کز محسب ای محتم
آنچه داری و انما وفاستقم

«A cenâbet, mağaraya girip eğri yatma, nen varsa göster ve istikâmetde bulun.»

Hûd sûresindeki şu âyete işaret ediliyor:

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْزِلَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّه
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٥٩﴾

Yâni: «Ey Peygamber-i Ekber, memur olduğun veçhile istikâmette bulun şirk ve küfürden tevbe edip de seninle birlikde olan müminler de müstakim olsunlar ve isyan hususunda hat ve miktarı tecâvüz etmeyiniz. Çünkü Allah yaptıklarınızı görücüdür⁵⁹»

Sûrei Hûd'un nüzûlünden sonra Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimizin' mübârek sakalında beyaz kıllar görülmeye başlamış ve Peygamber efendimiz: «Hûd sûresi sakalımı ağarttı» buyurmuştu. Çünkü orada, doğru ol, emri vardı.

ورنگوی عیب خود باری خشن
از نمایش وز دغل خودرا بکش

«Eğer ayıbını söylemezsen bâri sus! Gösterişten ve mekir ve hileden kendini öldür, yâni; onlardan tamamiyle uzaklaş.»

(58) Sûrei Maide: 119.

(59) Sûrei Hûd: 112.

گر تو نقدی یانی مکشادهان
هست درره سنگهای امتحان

«Eğer sen istikâmet nakdini buldunsa ağzını açma ve ondan bahsetme ki yolda imtihan taşları vardır.»

Seni tecrübe ederler.

سنگهای امتحانرا نیز پیش
امتحاها هست دراحوال خویش

«İmtihan taşları önünde de onların ahvalini imtihan edecekler vardır.»

گفت بزندان از ولادت تابحین
یفتنون کل عام مرتین

«Cenab-ı Hak buyurdu ki: insan, doğuşundan ölümüne kadar her sene bir iki defâ imtihan olur.»

Sûrei Tevbe'deki şu âyete işâret olunmuştur:

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ

فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٦٠﴾

Yâni: «Kâfirler ve münâfıklar görmüyorlar mı ki onlar (her sene bir, yahut iki defa) hastalık, kıtlık vesaire gibi türlü belâlara uğramakla fitneye düşmüş oluyorlar. Sonra küfür ve nifakdan tevbe etmiyorlar. Tezekkür ve nasihat da kabul eylemiyorlar⁶⁰.»

(60) Sûrei Tevbe: 126.

امتحان در امتحانست ای پسر
هین بکتر امتحان خودرا مخر

«Oğul, imtihan içinde imtihan vardır. Az bir imtihan ile kendini satın alma.»

Yâni; ufak bir imtihan geçirmekle kâmil oldum vehmine düşme.

«BÂÛR OĞLU BEL'AM'IN TANRI İMTİHANLARINDAN YÜZÜ AK ÇIKACAĞINDAN EMİN OLMASI»

Bâûr oğlu Bel'am: Belka şehrinde oturan bir zahit idi ki duâsı makbul olurdu. Hazreti Mûsâ'nın vefâtından sonra, halifesi Yûşâ, Benî İsraîl'in başına geçmiş; onları (Arz-ı Mev'ûd)e, yâni; kendilerine verileceği Allah tarafından vâdedilmiş olan şehirlerin üstüne götürmüş ve fütûhâta başlamıştı. O sırada Belka şehrini de muhasara ediyordu. Belka hakimî, muhasara ordusunun bozulmasına düâ etmesi için Bel'am'ı sıkıştırdı. O da düâ etti ve bir muvahhit ordusunun hezimetine düâ ettiği için İlâhî gadab'a muhatab oldu. En meşhur rivâyetlere göre Bel'am'ın bu hareketi Kur'an'da ve sûrei Âraf'da şu âyetle hikâye edilmiştir:

وَأَنذَرْتَهُمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ إِيَّاكُمْ فَأَنسَخْ
مِنْهَا فَاَتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ

Yâni: «Ey Peygamber-i Ekber; kavmine, (yahut yahudilere) oku o kimsenin harekâtını ki, ona âyet ve alâmetlerimizi vermiştik. O, âyetlerden soyundu ve Şeytan onu kizbine tâbî kıldı da azgınlardan oldu⁶¹.»

Bazıları başka bir isim üzerinde durmuşlar ise de, ekseriyet bu şahsın (Bel'am bin Bâûr) olduğunu nakletmişlerdir.

(61) Sûrei Âraf: 175.

8468

باعور و ابلیس لعین
ز امتحان آخرین کشته مہین

«Bâûr oğlu Bel'am ile mel'un şeytan, son imtihanda hakîr ve zellî olmuşlardır.»

8469

او بدعوی میل دولت میکند
معداش نفرین سبب میکند

«Bıyığını yağlayan adam, devlet ve niğmet dâvâsında bulunuyor, midesi ise onun bıyığından nefret ediyordu» Ve :

8470

کأنچه پنهان میکند پیداش کن
سوخت مارا ای خدا رسواش کن

«Îlâhî, onun gizlediği açlığı meydâna çıkar; bizi yaktı, sen de onu rüsvay et diyordu.»

8471

جمله اجزای تنش خصم و پند
کز بهاری لافداشان دردیند

«Bedeninin bütün cüz'leri O'nun düşmanıdır. Çünkü o, bahar'dan dem vuruyor, onlar ise kış içinde kalmış gibidirler.»

8472

لافوا داد کرمها میکند
شاخ رحمت را زین برمیکند

«Bu adam, kerem lâfını edip duruyor, fakat merhamet dalını dibinden koparıyor.»

Yâni; tok görünüp, midesini aç bırakıyor.

Bu münâsebetle Hazreti Mevlânâ bir nasihat veriyor ve diyor ki :

8473

راستی پیش آر یا خاموش کن
وانگهان رحمت بین و نوش کن

«Doğruluğu iltizam et, yahut sus. Kendinde olmayan bir şeyi iddi'a etme. Ondan sonra Hak'kın rahmetini gör ve onu doya doya iç.»

8474

آن شکم حصم سبال او شده
دست پنهان در دعا اندر زده

«O'nun karnı bıyıklarının düşmanı oldu ve gizlice düa etmek üzere el kaldırdı.» Ve dedi ki :

8475

کای خدا رسوا کن این لاف لثام
تا بجنبد سوی مارحم کرام

«Îlâhî, bu aşağılık herifi rüsvay et ki kerem sahipleri bize merhamet etsinler...»

8476

مستجاب آمد دعای آن شکم
سوزش حاجت برد بیرون علم

«O karnın düâsı Allah indinde müstecâb oldu. İhtiyaç âteşi, herifin içinden dışına vurdu.»

8477

گفت حق گر فاسق و اهل صنم
جون مرا خوانی اجابها کنم

«Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki : Ey insan! Fasık da olsan, putperest de olsan, bana düâ edince sana icâbet eder ve hâcetini veririm.»

أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

Yâni. «Bana düâ edin ki size icâbet edeyim⁶²» va'd-i İlâhî'si Kur'an'da mezkûrdur.

8478

تو دعا را سخت گیر و می شخول
عاقبت برهاندت از دست غول

«Sen düâyâ sağlam sarıl ve feryad eyle ki, o düâ, seni gulyabânî elinden kurtarır.»

8479

چون شکم خود را بحضرت در سپرد
گره آمد پوست آن دنبه برد

«Herifin karnı kendini Hak'ka teslim edince, bir kedi geldi, onun bıyıklarını yağladığı kuyruk parçasını kapıp kaçtı.»

8480

از بسی گره دویدند او گریخت
گودک از ترسی عتابش رنگ ریخت

«Kedinin arkasından koştularsa da o kaçtı. Herifin oğlunun, babasının tekdiri korkusundan yüzünün rengi değişti.»

Yâni; sapsarı oldu.

8481

آمد اندر انجمن آن طفل خرد
آب روی مرد لافی را برد

«O küçük çocuk, babasının bulunduğu meclise geldi. O atıp tutan lafazan herifin şerefini bir paralık etti.»

(62) Sûrei Mû'min : 60.

Dedi ki : Her sabah dudaklarını ve bıyıklarını yağladığı kuyruk postekisi vardı ya...

8482

گره آمد نا کهانش در ربود
بس دویدیم و نکرد آن جهد سود

«Ansızın bir kedi geldi, onu kaptı. Çok koştuk ve kovaladıksa da celhimiz fayda etmedi.»

8483

خنده آمد حاضرانرا از شکفت
رحمهاشان باز جنبیدن گرفت

«Meclisde bulunanlar şaşılar ve güldüler, onun hakkında merhamet damarları harekete geldi.»

8484

دعوتش کردند و سیرش داشتند
تخم رحمت در زمينش کاشتند

«Onu yemeğe çağırdılar ve karnını doyurdular. Onun zeminine merhamet tohumu sağıdılar.»

8485

او چو ذوق راستی دید از کرام
بی تکبر راستی را شد غلام

«O, kerem sahiplerinin hareketinden doğruluğun zevkini görünce ki bir ve azameti bırakıp sıdk ve istikâmetin kölesi oldu.»

8486

وان شغال رنگ رنگ آمد نهفت
بر بنا گوش ملامتگر بگفت

«O renk renk olmuş çakal, kendisini levm eden hemcinsinin yanına
geldi ve gizlice onun kulağına dedi ki:»

8487

بنگر آخر درمن و در رنگ من
يك صنم چون من ندارد خودشمن

«Bana ve rengime bak. Hiç bir putperest'in benim gibi putu yoktur.»

8488

چون گلستان گشتهام صدرنگ و خوش
مر مرا سجده کن از من سرمکش

«Ben, gül bahçesi gibi, yüz renkli ve hoş bir mahluk olmuşum. Bana
secde et ve kafa tutma!»

8489

کر و فرو تاب و آب و رنگت بین
فخر دنیا خوان مرا و رکن دین

«Benim yürüyüşümü, zîynet ve letâfetimi ve rengimi gör de bana
Fahr-i Dünya ve Rûkn-i Din lâkaplarını ver.»

8490

مظهر لطف خدای گشتم
لوح شرح کبریای گشتم

«Ben, lutf-u İlâhînin mazharı, Kibriyâ ve azamet levhasının şerhi
olmuşum.»

8491

ای شغالان هین بمخوانیدم شغال
کی شغالی را بود چندین جمال

«Ey çakallar! Aklınızı başınıza alın da bana çakal demeyin. Bir ça-
kalda bu kadar güzellik bulunur mu?»

8492

آن شغالان آمدند آنجا بجمع
همچو پروانه بگردا کرد شمع

«Çakallar toplanarak oraya geldiler, mum etrafındaki pervânelere
döndüler.»

8493

بس چه خوانیت بگو ای جومری
گفت طاوسی ز چون مشتری

«O halde a elmasım, sana ne diyelim? diye sordular. O da: Müşteri
yıldızı gibi parlak ve erkek tavus! deyin, cevâbını verdi.»

8494

بس بگفتندش که طاوسان جان
جلوه‌ها دارند اندر گلستان

«Çakallar ona dediler ki: can tavusları, — yâni; tâvusluk rûhunu
hâiz olanlar — gül bahçelerinde cilveler ederler, nazlı nazlı dolaşırlar.»

8495

تو چنان جلوه کنی گفتا کنی
بادیه نارفته چون گویم منی

«Sen de öyle cilve edebilir misin? Hayır... Çölü geçmeden Minâ'dan
nasıl bahsedeyim? dedi.»

Minâ: Mekke'ye iki saat mesâfede bir vâdîdir. Hacılar Arafat'tan
inince orada kurban keserler. Yine çakallar:

بانگ طاوس کنی گفتا که لا
بس نه طاوس خواجه بوالعلا

«Tavuslar gibi ötebilir misin? diye sordular. Ötemem, deyince: O halde ey Ebül Âlâ efendi sen tavus değilsin, dediler.»

خلعت طاوس آید ز آسمان
کی رسی از رنگ و دعویها بدان

«Tavusun hil'atı, yâni; rengârenk tüyleri semâdan gelir. Sen mücerret renk ve iddia ile ona nasıl benzersin? dediler.»

«FİR'AVUN'UN ÜLÛHİYYET DAVASINDA BULUNMASI DA BOYALI ÇAKALIN TAVUSLUK İDDİASINA BENZER»

همچو فرعونى مرصع کرده ریش
برترا ز عیسی پریده از خریش

Fir'avun da sakalına inci dizdirmiş ve eşekliğinden, kendisini İsa'dan yüce göstermeğe, ondan daha yücelere uçmağa kalkmış ve halka: (Ben sizin yüksek rabbınızım) hezeyânını etmişti.»

اوهم از نسل شغال ماده زاد
درخم مالی و جامی درفتاد

«Fir'avun da dişi bir çakaldan doğmuştu, yâni; çakal oğlu çakaldı. Fakat mal ve mansıp küpüne düşmüş, o sûretle halka gösteriş yapmıştı.»

هرکه دید آن جاه و مالش سجده کرد
سجده افسوسانرا او بخورد

«Her kim onun servet ve saltanatını gördüyse ona karşı secde etti. O da o yalancıların secdesini kabul etti.»

گشت مستک آن گدای ژنده دل
از سجود و از تحیرهای خاق

«O eski aba giyen dilenci — yâni; Fir'avun — halkın secdelerinden ve tahayyüründen mest oldu.»

مال مار آمد که دروی ز هر هاست
وان قبول سجده خاق ازدهاست

«Mal, yılan gibidir ki onda zehirler vardır. Halkın ta'zimini ve secdesini kabul edişiyse Ejderhâ'ya benzer.»

«Mal yılanıdır, mansıp ise ondan daha ziyade muzırdır» diye bir hadis rivâyet edilir ki Hazreti Mevlânâ da ona işâret eylemiştir.

Şeyh Attar (Kuddise sırrahu) hazretleri şöyle bir hikâye naklediyor:

«Horasan'da âlim ve fâdıl bir şeyh vardı. Asrının ülemâ ve fudalâsı ona mürid olmuşlardı. Bir gün sevenlerinden zengin bir adam, şeyhi bütün dervişleri ve halifeleriyle birlikte ziyâfete dâvet etti. O da müridleri ve halifeleri ile birlikte giderken nasılsa bir gurura kapıldı ve: Biz kendimizi Cüneyd'e ve Mansur'a benzetiyoruz. Lâkin bu kadar âlim ve fâdıl kimse onlara derviş olmamışdı. Eğer Cüneyt ve Mansur zamanımızda olsalardı onlar da halifelerimiz gibi rikâbımızda yürümekle iftihâr ederlerdi, dedi. Şeyh, bu düşüncede iken, önünden giden bir merkep, kuvvetli ve sesli olarak yellenir, onun üzerine şeyh kendinden geçerek atından yıkılır. Başına üşüşüp ayılmışlar. Şeyh'in aklı başına gelince bir müddet gülmüş, ondan sonra halisâne tevbe ve istiğfar etmiş. Sebebinin sormuşlar, kemal-i insaf ile gurûrunu itiraf etmiş ve: (Benim bu münasebetsiz düşüncemin cevâbı merkep'in hartası oldu) demiş.»

هان ای فرعون ناموسی مکن
تو شغالی هیچ طاوسی مکن

«Fir'avun, aklını başına al da kendini tâvus'a nisbet eyleme! Sen bir çakaldan başka bir şey değilsin, tâvusluk iddiasına kalkışma...»

سوی طاوسان اگر پیدا شوی
عاجزی از جلو و رسوا شوی

«Eğer tâvuslar arasında bulunursan, onların cilvesinden âciz olduğun için, rüsvay olursun.»

موسی و هارون چو طاوسان بدند
پر جلو و برسر در دیت ردند

«Hazreti Mûsâ ve Hârûn hakikat tâvusları idiler. Cilve kanatlarını senin başına ve yüzüne vurdular.»

Yâni; gösterdikleri mucizeler ile seni âciz bıraktılar ve ettiğin dâvânın bâtil olduğunu meydana çıkardılar.

زشتیت پیدا شد و رسوایت
سرنگون افتادی از بلایت

«Senin çirkinliğin ve rüsvaylığın meydana çıktı. İddia ettiğin yükseklikden, yâni; (Ene rabbikümül â'lâ) dâvâsından tepe taklak yuvarlandın.»

ای سک گرگین زشت از حرصی جوش
پوستین شبیرا برخود مپوش

«Ey çirkin kurt köpeği! Hırs ve coşkunklukla arslan postunu giymeğe kalkışma!»

غره شبرت بخواهد امتحان
نقش شبر و آنکه اخلاق سکان

«Seni arslan olanların kükremesi imtihan eder de, arslan sureti altında köpek ahlâkına sahip olduğun anlaşılır.»

گفت یزدان مرعیه را در مساق
یک نشانی سہلتر ز اہل نفاق

«Cenâb-ı Hak, Peygamberine kelâm sevk ederken münâfıklardan kolay bir nişan verdi.»

Sûrei Muhammed (Aleyhisselâm) da buyurulmuştur ki :

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ۖ وَكُلُوا
نَشَأُ لَارْتِيَاكُمْ فَلَعَنَ قَوْمَهُمْ بِسْمِئِهِمْ وَلَعَنَ قَوْمَهُمْ فِي كُنْ الْقَوْلِ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٦٣﴾

Yâni : «Kalplerinde maraz ve nifak bulunanlar, onların haset ve adâvetlerini Allah'ın meydana çıkaramıyacağını mı zanneylediler. Eğer istersek sana gösteririz de, elbette onları yüzlerindeki âlâmetlerinden bilirsin. Mutlaka onları sözlerindeki yanlışlıktan tanırısın. Allah sizin amellerinizi bilir, kasıt ve niyyetinize göre cezânızı verir⁶³.»

گر منافق زفت باشد نفز و هول
واشامی مہرورا درطن و قول

«Münâfık, eğer iri yarı, lâtif ve heybetli olsa da habibim; hakikatte, sen onun münâfık olduğunu, sesinin tonundan ve sözündeki hatâ'dan anlarsın.»

(63) Sûrei Muhammed : 29-30.

8511

چون سفالین کوزه هارا می جزی
امتحان می کنی ای مشتری

«Toprak çanakları satın alırken ey müşteri, onları sınar ve tecrübe edersin.»

8512

میزی دستی بران کوزه چرا
تا شناسی از طنین اشکسته را

«Onların üzerine elinle vurursun niçin? Çatlak olup olmadığını sesinden anlamak için...»

8513

بانگ اشکسته دگر گون می بود
بانگ جاوشست پیش می رود

«Çatlak çanağın sesi başka türlü olur, sağlamın sesine benzemez. Sesi, çavuşa benzer, çanağın önünde gider.»

Onun sağlam, yahut çatlak olduğunu anlatır.»

8514

بانگ می آید که تعریفش کند
همجو مصدر فعل تصریفش کند

«Çatlaktan ses gelir ki onu târif eder. Fiilin târif ettiği master gibi olur.»

Malûm ya, Sarf ilminde master, fiilin aslıdır. Bütün fiiller ondan müştak olur. Fakat i'lâl edilirken master fiile tâbî bulunur. Meselâ (Veade) nin mudâri'ı olan (Yev'idü) de (vav), (ya) ile kesre arasında kaldığı için i'lâl olunurken, vav hasf edilir (yeidü) olur. Ona tebean, masterı olan (vead) de (âde) şekline girer.

İşte münâfıkların mâlûl olan fiilleri de vücutları masterını değiştirmiş ve kendilerine nifak damgasını vurmuştur.

8515

چون حدیث امتحان روی نمود
یادم آمد قصه هاروت زود

«İmtihan sözü yüz gösterince Hârut ve Mârut kıssası hatırıma geldi.»

«HÂRUT İLE MÂRUT'UN KISSASI VE HAK TAÂLÂ'NIN İMTİHÂNINA KARŞI ONLARIN CÜR'ET GÖSTERMELERİ»

8516

پیش ازین زان گفته بودیم اندکی
خود چه گویم از هزارانش یکی

«Evvelce bundan bir parça bahsetmiştik. Fakat ne söylesek, onun ancak binde birini anlatabiliriz.»

8517

خواستم گفتن دران تحقیقها
تا کنون وا ماند از تعویقها

«Orada bazı hakikatleri söylemek isterdim ama, şimdiye kadar O tahkikat geri kaldı.»

8518

جمله دیگر ز بسیارش قلیل
گفته آید شرح يك عضوی ز پیل

«Burada da onun mufasssal kıssasından bir miktar söylenilecektir. Filin vücuduna nisbetle bir uzvunun şerh edilmesi gibi.»

8519

گوش کن هاروترا ماروترا
ای غلام و جا کران ماروترا

«Ey yüzünün güzelliğine bizim kul, köle olduğumuz! Hârut ile Mârut kıssasını dinle...»

مست بودند از تماشای آله
وز عجایبهای استدراج شاه

«Cenab-ı Hakkın Sübbûhiyyet ve Kuddûsiyyet sanatlarını, kendilerinde zuhûr eden kuvvet ve kudretini temâşâdan ve Şah-ı Hakikî olan Allah'ın acâib istidracını görmekten mest olmuşlardı.»

İstidraç: Derece derece kahir ve helâke düşmek, fakat onu saâdet ve kerâmet gibi telâkkî eyleyerek gurur ve sürur hissetmek demektir.

اینچنین مستیست ز استدراج حق
تا چه مستیا کند معراج حق

«Hakkın istidrâcı — yâni; saâdet sûretinde kahir ve helâke sevki — böyle sarhoşluk neş'esi verirse, Mirâc-ı İlâhînin nasıl bir neşve vereceği düşünölmelidir.»

دانه دامن چنین مستی نمود
خوان انعامش جهاداند کشود

«Hakkın tuzağı danesi — yani; istidrâcı — böyle mestlik verirse, in'am ve ihsan sofrası neler lûtfeder?»

مست بودند و رهیده از گزند
های و هوی عاشقانه میزدند

«Hârut ile Mârut, nefis ve şehvet kemendinden kurtulmuş birer mest idiler ve âşikâne hay huy edip dururlardı.»

يك كين و امتحان در راه بود
صرصرش چون گاه که رایی ر بود

«Bir pusu ve imtihan ise yolda idi, geliyordu ki, onun fırtınası bir dağı saman çöpü gibi kapıyor ve kaldırıyor.»

امتحان میکردشان زیر و زبر
کی بود سرمست را زینها خبر

«Allâh'ın imtihânı onları zirü zeber etti. Mest olmanın böyle şeylerden haberi olur mu?»

خندق و میدان به پیش او یکبست
چاه و خندق پیش او خوش مسلکبست

«Hendek ile meydan, bir sarhoşa müsâvi gelir. Ona, kuyu da, hendek de doğru yol kesilmiştir.»

آن بزکوهی بر آن کوه بلند
میدود از بهر خوردی بی گزند

«Mesclâ, dağ keçisi, O yüksek dağ üstünde otlamak için zararsız ve tehlikesiz koşar.»

تا علف چیند ببیند نا گهان
بازی دیگر ز حکم آسمان

«Ot toplamak için koşup dururken, ansızın hükm-ü semâvî ile, yâni; muktezâ-i kazâ olarak bir tuzak görür.»

برکھی دیگر بر اندازد نظر
مادم بز بیند بر آن کوه دگر

«Diğer bir dağa bakar ve o dağ üstünde dişi bir keçi görür.»

8530

چشم او تاريك گردد در زمان
بر جهد سرمست زين كه تابدان

«Gözü kararır ve o anda bulunduğ u dağdan obir dağa sıçrar.»

8531

آنجنان نزيك بنمايدورا
كه دويدن كرد بالوعه سرا

«Atladığı dağ ona, o içindeki kuyunun etrafında dolaşmış kadar yakın görünür.»

8532

آن هزاران كز دو كز بنمايدش
تا زمستى ميل جستن آيدش

«Onun sarhoşluğ undan, sıçramak meyilli hasıl olur ve o binlerce arş ınlık mesâfe, ona iki arş ın miktarı gözükür.»

8533

چونكه مجهد درفند اندرميان
درميان هر دو كوه بي امان

«Sıçrayınca o amansız iki dağın ortasına düşer ve helâk olur.»

8534

آوز صيادان بكه بگريخته
خود پناهش خون اورا ريخته

«Keçi avcılardan dağa kaçar, fakat sığındığı yer onun kanını döker.»

İşte; «Kazâ gelince göz görmez olur» hadîsinin mânâsı budur.

8535

شسته صيادان ميان آن دو كوه
انتظار اين قضای باشكوه

«Avcılar iki dağın ortasında otururlar ve bu heybetli kazânın neticesini, — yâni; keçinin dağ arasına düşmesini — beklerler.»

8536

باشد اغلب صيد اين بز همچنين
ورنه چالا كست و چست و خصم بين

«İşte bu keçinin avlanması çok defa böyle olur. Yoksa o çeviktir, atıktır ve düşmanı — yâni; avcuyu — görür ve bilir.»

Bir misal daha :

8537

رستم ارچه باسرو سبليت بود
دام با كيرش يقين شهوت بود

«Meşhur Rüstem, kellesi ve kulağı yerinde azametli bir adam gibi görünürse de onun ayağından yakalayan tuzak, şehvettir.»

Rüstem, İranlıların millî ve belki de muhayyel kahramanıdır. Dört-yüz sene yaşadığı söylenir: Son zamanlarda Kâbil şehrini zaptetmeye kalkışmış; Kâbil şâhı; Rüstem'in kardeşini elde ederek onun vasıtasıyla Rüstem'i davet eylemiş ve geçeceği yola geniş bir çukur kazdırıp, içine ucu sivri demirler koydurmuş. Kardeşi, ağabeyisini, o çukura sevk ederek içine düşürmüş; Rüstem'in atı, son bir gayretle sıçramış ve çukurdan çıkmış ise de aldığı yaralardan ölmüş. Rüstem de son nefesini vermek üzere bulunurken kardeşinin güldüğünü görünce bu işde onun parmağı bulunduğunu anlamış. Birader; şu yayımı kur da elime ver, ölünciye kadar, kendimi canavarlara karşı müdafaa edeyim, demiş. Kardeşi, yayı kurup eline verince, Rüstem, yayı ona çevirmiş. Fakat, kardeşi kaçmış, bir çınar ağacının kovuğuna girmiş. Rüstem can havliyle öyle bir ok atmış ki çınarın bir tarafından girmiş obir tarafından çıkmış, içindekini de öldürmüş. Yalan naklinde yanlışım varsa kusura bakılmasın. İşte Rüstem'i bu helâk tuzağına düşüren onun Kâbil milkini zaptetmeğe olan şehveti, yâni; arzusu idi.

همچو من از مستی شهوت بر
مستی شهوت بین اندر شتر

«Benim gibi şehvet sarhoşluğundan kesil. Şehvet mesti olanı deve üstünde gör.»

Eskiden bazı mücrimleri deve üstünde bir çarımha gererler, bazan da omuzlarını delerler, birer mum sokar ve yakarlar; o surette dolastırıp halka teşhir ederlermiş. Hazreti Mevlânâ o âdete işâret ediyor.

باز این مستی شهوت درجهان
پیش مستی ملک دان مستهان

«Sonra, bu cihanda şehvet sarhoşluğu, meleklerin sarhoşluğuna karşı gâyet hakir kalır.» Çünkü Dünyâ'daki şehvet sarhoşluğu cismânî, meleklerin sarhoşluğu ise, rûhânî'dir.

مستی آن مستی این بشکند
او شهوت التفاتی کی کند

«Melek mestliği, şehvet mestliğini kırar. Çünkü erkeklik ve dişilik nedir bilmeyen melek şehvet sarhoşluğuna nasıl iltifat eder?»

آب شیرین تانخوردی آب شور
خوش بود خوش چون درون دیده نور

«Ey gâfil! Sen tatlı su içmeyince, acı su sana gözdeki nur gibi hoş gelir.»

قطره از بادهای آسمان
بر کند جارا زمی وز ساقیان

«Âsüman şaraplarının bir katrası, yâni; semâvî zevklerin bir damlası, insanı şaraptan da geçirir, sâkilerden de...»

تا چه مستیها بود املاندرا
وز جلالت روحهای بالکرا

«Meleklerle ve Celâl-i İlâhî'den pâk olan ruhlara nasıl bir mestlik olur, akla ve hayâle sığmaz.»

که سویی دل بران می بسته اند
خم ماده این جهان بشکسته اند

«Bu pâk olan ruhlar, o mânevî şarabın kokusuna gönül bağlamışlar, Dünya şarabının küplerini kırmışlar'dır.»

جز مگر آنها که نومیدند و دور
همچو کفاری نهفته درقبور

«Ancak, bu ilâhî şarapdan uzak kalanlar, kâfirler gibi kabirlerinde gizlenerek, Rahmet-i İlâhiye'den me'yus olmuşlardır.»

نا امید از مردود عالم گشته اند
خارهای بی نهایت گشته اند

«Onlar, iki âlemde de ümitsizliğe düşmüşler; hadsiz ve hesapsız diken almışlar, yâni; her biri diken gibi olan kötü amellerde bulunmuşlardır.»

بس ز مستیها بگفتند ای دروغ
بر زمین باران بدادیمی چو میغ

«Böyle mezâlim ve seyyiât icrâ eyleyen insanları görünce, Hârut ile Mârut, mânevî mestlik'lerinden dediler ki: biz yer yüzünde olsa idik, halka, bulut gibi, yağmur yağdırır, yâni; adâlet ifâ ederdik.»

کستردیمی درین بیدادجا
عدل و انصاف و عبادات و وفا

«Zulüm mahalli olan bu Arz üzerinde adalet, insaf, ibadet ve vefâyı neşr eylerdik.»

این بگفتند و قضا میگفت بایست
پیش باتان دام ناپیدا بسیست

«Onlar bunu söylediler, Kazay-ı İlâhî de : durun, ayaklarınızın önünde bir çok görünmez tuzak vardır, diyordu.»

هین مرو کستاخ دردشت بلا
هین مرو کورانه اندکر بلا

«Aklını başına al da, küstahca, belâ çölüne girme ve körcesine Ker-belâya gitme!»

که زموی و استخوان هالکان
می نیابد راه پای سالکان

«Ki oralarda helâk olanların kollarıyla kemiklerinden sâliklerin ayakları yol bulamaz.»

گفت حق که بندگان جفت عون
برزمین آهسته میراندهون

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki : Allah'ın inâyetine mazhar olanlar, Arz üzerinde yavaş yavaş yürürler.»

Sûrei Furkan'daki :

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ

الَّذِينَ يَسْتُونَ عَلَى الْأَرْضِ هُونَ وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

Yânî : «Rahman olan Allah'ın has kulları ki arz üzerinde vekâr ve tevâzu ile yürürler. Onlara câhillere hitap edib de münâsebetsiz bir söz söyleyince, aynı sûretle mükâbele etmezler de selâmette olunuz derler⁶⁴» âyetine işârettir.

Hazreti Mevlânâ gene bir gazelinde :

«Sana mürâisin derlerse, dediğimizin ikiyüz kat fazlasıym de ve yürü. Eğer sana hışmedip de sögecek olurlarsa, onlara dâa et ve gönül hoşluğuyla gülerek git» buyurmuştur.

با رهنه جون رود درخار زار
جز بوقفه و فکرت و رهبرکار

«Yalın ayak bir kimse, bir dikenlikde, durup düşünmekden ve sakınmakdan başka bir sûretle nasıl yürüyebilir?»

Binâenaleyh sâlik, seyr-i sülûkü esnasında adım attığı yere dikkat etmeli ve düşünerek gitmeli ki yürüyebilsin.

این قضا میگفت لیکن کوششان
بسته بود اندر حجاب جوششان

«Kazây-i İlâhî böyle söylüyordu. Lâkin Hârut ile Mârut'un kulakları coşkunluk hicabı ile tıkalı bulunuyordu.»

چشمها و گوشه‌ها بسته‌اند

جز مر آه‌ها را که از خود رسته‌اند

«Varlıklarından kurtulmuş olanlardan maadâsının gözleri kapalı ve kulakları tıkalıdır.»

خَتَّاهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ
نِشَاوَةً وَمِنْهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Yâni: «Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir ve gözleri üstünde bir perde vardır ve onlar için büyük bir azap mukarredir⁽⁶⁵⁾»

جز عنایت که کشاید چشم را

جز محبت که نشاند خشم را

«Allah'ın inâyetinden başka gözleri kim açabilir, Muhabbet-i Rabbâ-niyyeden başka Hakkın gazabını ne teskin edebilir?»

جهد بی‌توفیق خود کس را مباد

در جهان والله اعلم بالسداد

«Dünyâ'da muvaffakiyetsiz cehd, kimse için olmasın. Allah, doğruyu daha iyi bilir.» Yâni; mücâhede ve onun semeresi olan müşâhede tevfik-i İlâhî ile olur. Tevfik-i Hak olmayınca edilen cehd, yorgunluktan ibâret kalır.

(65) Sûrei Enkara : 7.

«FİRAVUN'UN MÛSÂ ALEYHİSSELÂMI RÛYASINDA GÖRMESİ, DOĞMAMASI İÇİN TEDBİRLERE GİRİŞMESİ»

جهد فرعونى چو بی‌توفیق بود

هر چه او میدوخت آن تفتیق بود

«Firavun'un cehdi tevfihsiz olduğu için, O, her ne dikti ise yırtılıp sökülmekten ibâret kaldı.»

از منجم بود در حکمش هزار

وز معبر نیز و ساحر بی‌شمار

«Hükmü altında binlerce müneccim ve sayısız rüyâ tabircisi ile si-hirbaz vardı.»

مقدم موسی نمودندش بخواب

که کند فرعون و ملکش را خراب

«Mûsâ'nın doğacağını ve kendisini de, mülkünü de harab edeceğini Firavun'a rüyâsında göstermişlerdi.»

بامعبر گفت و با اهل نجوم

چون بود دفع خیال و خواب شوم

«Firavun rüyâsını düş yoruculara ve müneccimlere söyledi. Bu ha-yâlin ve uğursuz rüyânın nasıl def'i mümkün olur? diye sordu.»

جمله گفتندش که تدبیری کنیم

راه زادن را چو رهن می‌زنیم

«Hepsi dediler ki: tedbir edelim, onun doğması yolunu eşkiyâ gibi vuralım.»

تا رسید آن شب که مولد بود آن
رأی این دیدند آن فرعونیان

«Hazreti Mûsâ'nın ana rahmine düşeceği gece erişince Firavun'un kulları şu tedbiri kabul ettiler:»

که برون آرند آن روز از بگاه
سوی میدان بزم و تخت پادشاه

«O gün İsrailoğullarını erkenden meydana, padişahın huzuruna götüreceklerdi.»

بس بفرمودند در شهر آشکار
که منادیها کند از شهریار

«Şehirde Padişah adına tellâllar çağırmasını emrettiler.»
Şöyle diyerek ki:

الصلا ای جله اسرائیلیان
شاه میخواند شمارا از مکان

«Ey bütün Benî İsrail! Padişah mekânından meydana gelmiştir, sizi istemektedir.»

تا شمارا رونماید بی نقاب
بر شما احسان کند بهر ثواب

«Size nikapsız olarak yüz gösterecektir ve mükâfat olarak in'am ve ihsanda bulunacaktır.»

کان اسیرانرا بجز دوری نبود
دیدن فرعون دستوری نبود

«O esirler — yânî; İsrail oğulları — Firavun'a hiç yaklaşılamazlardı; Firavun'un yüzünü görmeye mezûn değîl idiler.»

گر فتادندی بره در پیش او
بهر آن یاسه بختندی برو

«Eğer yolda ona rastgelselerdi, o yasağın hükmünce yüz üstü yerlere kapanırlardı.»

یاسه این بد که نبیند هیچ اسیر
در که و بیگه لقای آن امیر

«Kanun bu idi: Hiçbir esir, vakitli vakitsiz Firavun'un yüzünü görmiyecekti.»

بانگ جاوشان چو در ره بشنوند
تا نبیند رو بدیواری کنند

«Yolda çavuşların sesini işitip de Firavun'un gelmekte olduğunu anlayınca onun yüzüne bakmamak için duvarlara dönerlerdi.»

ور بدیند روی او مجرم بود
آنچه بدتر بر سر او آن رود

«Şayet Firavun'a bakacak olurlarsa bakanın başına en kötü ve en şiddetli cezalar gelirdi.»

Yusuf Aleyhisselâm'ın Mısır'da vezir olduğu sıralarda, Mısır'ın şimal tarafları Sûriye'den gelen Âmalika Araplarının eline geçmişti. Yunanlı-

ların Hiksoslar, Arapların Mülükürruat dedikleri bu Arap Firavunlar zamanında Yâkup hânedânı Yusuf Aleyhisselâmın dâveti üzerine Filistin'den Mısır'a gelmişler, orada yerleşmişler ve Arap Firavunlarından şefkat görmüşlerdi. Sonra yerli Firavunlar kuvvetlendiler, arapları Mısır'dan sürüp çıkardılar ve Beni İsrâil'e esir muâmelesi etmeye başladılar. Çünkü Beni İsrâil'de müteaddit izdivaç vardı. Ondan dolayı çocukları çoğalıyor, kendileri artıyor, onların nüfusça çoğalması yerli Firavunları kuşkulandırıyordu. Onların bir ihtilâl çıkarmasından korktukları için, onlara dâimâ eziyet ediyorlardı. Hazreti Mevlânâ o eziyetlerin birazından bahsediyor.

Beni İsrâil ise :

8573

بود شان حرصی لقای تمتع
چون حریصت آدمی فیما منع

«Men olunduklarına, yâni; Firavun'un yüzüne bakmaya haris idiler. Zirâ insan, men olunduğu şeye haris olur.»

Dördüncü Murad zamanında tütün içmek yasak edilmişti ve içenler idam ediliyordu. Öyle iken ölümü gözüne alanlar ve mezarlara girip orada çubuk içenler olmuştu.

«MUSÂ ALEYHISSELÂM'IN DOĞUMUNA MÂNİ OLMAK İÇİN
BENİ İSRÂİL'İN MEYDÂNA ÇAĞIRILMASI»

Tellâllar çağırıyorlar ki :

8574

ای اسیران سوی میدانگه رود
کز شهشاه دیدن جودست امید

«Ey esirler! Meydan tarafına toplanınız ki hakkınızda Padişahın — yâni; Firavun'un — cûd ve sehâsını görmek ümidi vardır.»

8575

چون شنیدند مزد اسرایلیان
تشکان بودند بس مشتاق آن

«İsrâil Oğulları bu müjdeyi işitince sevindiler. Çünkü, Firavun'u görmeyi çok arzu ediyorlardı.»

8576

خیلہ را خوردند و آن سوتاختند
خوشتن را بہر جلوہ ساختند

«Hileye aldandılar ve meydan tarafına koştular. Cilve yapmak ve hoş görünmek için kendilerini süslediler.»

Yâni; temiz ve yeni elbiseler giydiler.

Hazreti Mevâlâna bu hâle tarihi bir misal gösteriyor ve diyor ki :

8577

همچنان کاینجا مغول حیلہ دان
گفت میجویم کس از مصریان

«Bunun gibi, hilekâr Moğol kumandanı da demişti ki: Mısırlılardan birini arıyorum.»

8578

مصریارا جمع آرید این طرف
تادر آید آنکہ می باید بکف

«Mısırlılar! Bu tarafa toplanınız ki, bana lâzım olan elde edilmiş olsun...»

8579

ہرکہ می آمد بگفتایست این
ہین درہا خواجہ دران گوشہ نشین

«Mısırlılardan her kim gelirse: aradığım bu değil; efendi! İçeriye gir, şu köşeye otur, diyordu.»

تابدين شيوه همه جمع آمدند
کردن ایشان بدین حیلت زدند

«Bu suretle bütün halk toplandı ve bu hile ile onların boyunlarını vurdular.»

Meşhur Hülâgû, Bağdad'ı istilâ ve Halife Müstasımbillah ile bütün hânedân-ı hilâfet'i katlettikten sonra Şam ve Halep taraflarına da yürümüş, onları istilâ ederek birçok müslüman öldürmüştü. İhtimal ki Hazreti Mevlânâ'nın bahsettiği katliam o sıralarda vukû bulmuştu.

شومی آنکه سوی بانگ نماز
داعی الله را نبردندی نیاز

«Çünkü o katledilenler, Allah'ın dâvetcisi olan müezzinin (Hayya-alsalâh) dâvetine icâbet ederek namaza gitmezlerdi.»

دعوت مکارشان اندر کشید
الخنز از مکر شیطان ای رشید

«Hilekâr Moğol'un daveti onları helâke çekti. Ey reşid olan kimse! Şeytan'ın mekrinden sakın ki seni de böyle helâke sevk etmesin.»

بانگ درویشان و محتاجان بنوش
تا نگردد بانگ محالیت گوش

«Fukaranın ve muhtaç olanların sesini dinle ki hilekâr olan cin ve insan şeytanlarının sedâsı senin kulağını doldurmasın.»

Evet, Şeytan denilen ve insanları azdırmaya çalışan mahlûkât hem cinden, hem de insandan olur. Nitekim Kur'an'da :

الَّذِي يُوسِّسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ

Yâni : «İnsanın kalbine vesvese veren Şeytan cinden de olur, insandan da⁶⁶» buyrulmuştur. Cin'den olan şeytanlar, mâhut Şeytanın nesli, insandan olan şeytanlar da ona tâbi olanlardır. Asıl şeytanlar, azdırmakdan âciz kaldıkları kimselere bu insan şeytanlarını musallât ederler.

گر کدایان طامعند وزشت خو
درشکم خواران تو صاحب دل مجو

«Eğer dilenciler, tamahkâr ve kötü huylu kimselerse bile, sen yine gönül sahibini, onların içinde ara...»

Zira, ehlullah hazerâtı fakr-ı sûriyi ihtiyar eylemiş oldukları için, müretâ fukarâ gibi görünürler.

درنگ دریا کهر با سنگهاست
فخرها اندر میان ننگهاست

«Denizin dibindeki incilerin istiridyeleri taşlar arasındadır. İftihar edilecek kimseler de utanılacak şahıslar arasında bulunur.»

Binâenaleyh fakir ve dilenci sûretinde gördüğün kimseler içinde bir velî bulunmak ihtimali vardır.

بس بخوشیدند از اسرائیلیان
از بکه تا جانب میدان دوان

«İsrâil, yâni; Yâkup Oğulları bu dâvete sevindiler ve coştular. Erken-den meydan tarafına koştular.»

8587

چون بچلنشان بمیدان برد او
روی خود نمود شان بسی تازه رو

«Firavun onları hile ile meydana götürünce, yüzünü tâze ve mütebessim bir halde gösterdi.»

8588

کرد دلدارى و بخششها بداد
هم عطا و وعدها کرد آن قباد

«O Hükümdar onlara iltifat etti, bahşişler verdi. İhsan ve atâda ve vaitlerde bulundu.»

8589

بعد ازان گفت از برای جانتان
جمله درمیدان بخشید امشبان

«Ondan sonra da, canınız hakkı için bu gece meydanda yatın, dedi.»

8590

با سخن دادند خد منها کنیم
گر تو خواهی يك مه اینجا سا کنیم

«Benî İsrâîl, ona: Sana kulluk eder, istersen bir ay burada otururuz, diye cevap verdiler.»

«HAZRETİ MÛSÂ'NIN VÂLİDESİNİN HÂMİLE KALACAĞI GECE, BENÎ İSRÂÎL ERKEKLERİNİ KADINLARINDAN AYIRMIŞ OLDUĞU İÇİN, FİRAVUN'UN MESRÛR OLARAK ŞEHRE DÖNMESİ»

8591

خازنش عمران هم اندر خدمتش
هم بشهر آمد قرین صحبتش

«Firavun'un, hazinedârı olan İmran da onun hizmetinde ve sohbetinde olarak birlikde şehre geldi.»

İmran Benî İsrâîl'den olup, Firavun'un sadık adamlarından idi... Bilâhère doğacak Hazreti Mûsâ'nın da babası bulunuyordu.»

8592

گفت ای عمران برین درحسب تو
هین مہو سوی زن و صحبت بجو

«Firavun dedi ki : ey İmran; sen burada yat, evine gitme ve zevcenle buluşma!..»

8593

گفت خشم هم برین درگاه تو
هیچ ندیشم بجز دلتواه تو

«İmran da dedi ki : senin sarayında yatarım, gönlünün arzu ettiğinden başka bir şey düşünmem.»

8594

بود عمران هم ز اسراییلیان
لبك مصر فرعون دل بود و جان

«İmran da Benî İsrâîl'den idi, lâkin Firavun'un kalbi ve ruhu gibi sevgilisi idi.»

کی گمان کردی که او عصیان کند
آنکه خوف جان فرعون آن کند

«Firavun, onun isyan edeceğini ve can korkusu olan bir harekette bulunacağını nereden bilirdi?»

«MÛSÂ'NIN ANASIYLA İMRAN'IN BİRLEŞMESİ VE KADININ
MÛSÂ ALEYHİSSELÂM'A GEBE KALMASI»

شه رفت و او بران در گام خفت
نیمشب آمد پی دیدنش جفت

«Firavun yatak odasına gitti. İmran da onun dergâhında yâni; sarayında yattı, uyudu. Lâkin gece yarısı hanımı, kocasını görmeye geldi.»

زن برو افتاد و بو سید آن لبش
برجهانیدش ز خواب اندر شبش

«Kadın, onun üstüne kapayıp dudaklarını öptü ve gece yarısı uykusundan uyandırdı.»

گشت بیدار او و زرا دید خوش
بوسه باران کرده از لب برلبش

«İmran uyandı ve karısını güzel gördü, dudaklarına buseler yağdırdı.»

گفت عمران این زمان چون آمدی
گفت از شوق و قضا ایزدی

«İmran: bu vakit nasıl geldin? diye sordu. Kadın: göreceğim geldim. Şinden ve Allah'ın kazâsı sevkiyle geldim cevâbını verdi.»

در کشیدش درکنار از مهر مرد
بر نیامد ماخود آندم در نبرد

«İmran, muhabbetle onu kucakladı ve o esnada sevişmekten nefsinin men etmedi.»

جفت شد با او امانت را سپرد
بس بگفت ای زن نه این کار بست خرد

«Kadınla birleşti ve emâneti — yâni; Hazreti Mûsâ'nın mâyei hılka-tini — ona teslim etti. Ondan sonra: yâhu; bu küçük bir iş değil, gayet gizli tut, dedi.»

آهنی بر سنگ زد زاد آتشی
آتشی از شاه و ملکش کین کشی

«İmran demiri taşa vurmuş, ondan bir kıvılcım doğmuştu. O kıvılcım öyle bir ateşti ki Firavun'dan ve onun mülk ve saltanatından kin ve intikam alacaktı.»

من چو ابرم تو زمین مواسی نبات
حق شه شطرنج و ماتیم و مات

«İmran diyordu ki: yâhû, ben bulut gibiyim, sen zemin mesâbesin-desin, doğacak çocuk da nebâta benzer. Bizi oynatan Allah da satranç-daki şah misâlidir ki biz onun mat'ı ve mağlûbuyuz.»

مات و برد از شاه میدان ای عروس
آن مدان از مامکن بر ما فسوس

«Ey hanım; galibiyeti ve mağlûbiyeti şah'dan bil, onu bizden bilme ve bize hükümdarın emrini tutmadın diye tân'etme!..»

آنچه این فرعون می‌ترسد ازو
هست شد این دم که گشتم جفت تو

«Şu Firavun'un korktuğu şey, şimdi seninle birleşince meydâna geldi.»

«İMRAN'IN, BİRLEŞTİKDEN SONRA, BENİ GÖRMEMİŞ GİBİ OL,
DİYE KARISINA TEMBİH ETMESİ»

وامگردان هیچ ازینهام منهن
تا نیاید برمن و برتو حزن

«Şu hâli kimseye açma ve bahsetme ki bana ve sana zarar gelmesin.»

عاقبت پیدا شود آثار این
چون علامتها رسد ای نازنین

«Ey nazlı kadın; bunun alâmetleri erişince eserleri de görünecektir.»

در زمان از سوی میدان لمرها
میرسید از خاق و پرشد هوا

«O esnâda meydandan halkın nâraları erişip, havayı doldurdu.»

شاه ازان هیبت برون جست آن زمان
با برهنه کین چه غلغل است هان

«Firavun, o naraların heybetinden, yalınayak dışarıya fırladı ve : bu gürültü nedir? diye sordu.»

از سوی میدان چه بانگست و غریب
کز یهنش می‌رمد جنی و دیو

«Meydan tarafından duyulan bu feryat ve gürültü ne idi ki, onun korkusundan cin ve şeytan bile ürküyordu.»

گفت عمران شاه مارا عمر باد
قوم اسرائیلیانند از تو شاد

İmran dedi ki : şahımızın ömrü uzun olsun. Benî İsrâîl sizden memnun oldukları için,»

از عطای شاه شادی میکند
رقصی می‌آرند و کفها می‌زنند

«Şahımızın lûtf ve atasından seviniyorlar da raks ediyorlar ve el çırpıyorlar.»

گفت باشد کین بود اما ولیک
وهم و اندیشه مرا پرکرد نیک

«Firavun dedi ki : ihtimal ki böyledir, lâkin vehim ve endişe beni iyice kapladı.»

8614

این صدا جان مرا تغییر کرد
از غم و اندوه تلخم پر کرد

«Bu ses benim ruhumu sıktı, acı bir gam ve kederle beni ihtiyarlattı.»

8615

پیش می‌آمد سپس مبرفت شه
جمله شب او همچو حامل وقتزه

«Firavun ileri geliyor, geri gidiyor; bütün gece doğuracak kadınlar gibi ızdırıp çekiyordu.»

8616

هرزمان میگفت ای عمران مرا
سخت از جابده است این نعره‌ها

«Her an: ey İmran! Bu nağralar beni dehşetle yerimden sıçrattı, diyordu.»

8617

زهره‌نی عمران مسکین را که تا
باز گوید اختلاط جفت‌را

«Zavallı İmran'ın cesâreti yoktu ki, zevcesiyle birleşmesini söyleyebilirdi.»

8618

که زن عمران بعمران در خزید
تا که شد استاره موسی بدید

«Karısı geldi, gebe kaldı da, Mûsâ'nın yıldızı doğdu, diyebilirdi.»

8619

هر پیمبر که در آمد در رحم
نجم او بر چرخ گردد منتجم

«Her Peygamber ana rahmine düşünce, onun yıldızı da gökte zuhur eder ve parlamaya başlar.»

«GÖKDE MÛSÂ ALEYHİSSELÂM'IN YILDIZI PEYDÂ OLMASI VE MÛNECCİMLERİN MEYDANDA FERYAD ETMESİ»

8620

بر فلک پیداشد آن استاره‌اش
کورئ فرعون و مکر و چاره‌اش

«Kör Firavun'un hile ve tedbiri hilâfına Hazreti Mûsâ'nın yıldızı semâda göründü.»

8621

روز شد گفتش که ای عمران برو
واقف آن غلغل و آن بانگ‌شو

«Gündüz olunca Firavun dedi ki: ey İmran! Git, o gürültü ve o sesler ne idi? Öğren!»

8622

راند عمران جانب میدان و گفت
این چه غلغل بود و شاهنشہ نخفت

«İmran meydan tarafına at sürdü ve: geceki gürültü ne idi? Hü-kümdâr uyuyamadı, dedi.»

8623

هر منجم سر برهنه جامه چاک
همچو اصحاب عزرا پوشیده خاک

«Her müneccim başı açık, elbisesi yırtık ve mâtemzedeler gibi, üstlerine, başlarına toprak saçtıkları halde,»

همچو اصحاب عزا آواز شان
بد گرفته از فغان و ساز شان

«Sesleri matemdekiler gibi, feryâd etmekten kısılmış ve intizam hal-
leri bozulmuş.»

ریش و مو برکنده روید ریدگان
خاک برسر کرده خون پر دیدگان

«Saçları, sakalları yolunmuş, yüzleri yırtılmış, başlarına toprak ser-
pilmiş, gözlerine kan dolmuştu...»

گفت خبرست این چه آشوبست و حال
بد نشانی میدهد منحوس سال

«İmran dedi ki: hayrola bu ne feryad ve bu ne haldir. Uğursuz yıl
kötü bir nişan mı gösteriyor?»

عذر آوردند و گفتند ای امیر
کرد مارا دست تقدیرش اسیر

«Özür dileyerek dediler ki: ey emir, Allah'ın Takdiri bizi esir etti.»

شب ستاره آن پسر آمد عیان
کورئ مابرجین آسمان

«O çocuğun yıldızı semâ'nın altında göründü, bizi kör etti.»

زد ستاره آن پیر برسا
ماستاره بار گشتیم از بکا

«O Peygamberin yıldızı gök yüzünde parladı. Biz de ağlamakdan
gözlerimizden yıldız yağmuru yağdırdık.»

بادل خوش شاد عمران از نفاق
دست برسر میزد او کآء الفراق

«İmran, gönlü hoş, lâkin zâhiren: Eyvahlar olsun, diyerek elini ba-
şına vurdu.»

کرد عمران خویش برخشم و ترش
رفت چون دیوانگان بی عقل و هنس

«Kendisini gazaplı ve hiddetli gösterip, deliler gibi akılsız ve şuur-
suz olarak gitti.»

خوشتن را اعجمی کرد و براند
گفته‌های بسی خشن بر جمع خواند

«Kendisini meysus ve mahzun göstererek, müneccimlerin hepsine çok
sert sözler söyledi.»

خوشتن را ترش و غمگین ساخت او
زدهای باز گونه باخت او

«Kendisini hiddetli ve gamlı gösterip tersine oyunlar oynadı.»
Yâni; seviniyorken, gamlı gözükdü.

8634

گفت شان شاه مرا بفرستید
از خیانت وز طمع نشکفتید

«Dedi ki: benim şâhımı aldattınız. Hiyânet ve tamahdan vazgeçmediniz.»

8635

سوی میدان شامرا انکیختید
آب روی شاه مارا ریختید

«Padişâhı bu meydana kadar sürükleyip, onun şeref ve haysiyetini hiçe saydınız.»

8636

دست برسینه زدید اندر ضمان
شاه مارا فارغ آریم از غمان

«Elinizi göğsünüze koyup, Şahımızı gamlardan halâs edeceğiz diye kefil oldunuz.»

8637

شاه هم بشنید و گفت ای خائن
من برآورم شمارا بی امان

«Hâdiseyi Firavun da işitti ve dedi ki: ey hainler! Size aman vermiyerek asacağım.»

8638

خویشرا در مضحکه انداختم
مالها بادشمنان در باختم

«Kendimi sizin tavsiyenizle gülünç bir hale koydum, düşmanlara, bu kadar mal verdim.»

8639

تا که امشب جمله اسرائیلیان
دور ماندند از ملاقات زنان

«Bu gece bütün Benî İsrâîl, karıları ile görüşmekten uzaklaştılar diye.»

8640

مال وفت و آب و رو و کار خام
این بود یاری و افعال کرام

«Mal da gitti, şeref de... İşe gelince, hiç birşey olmadı. Kerem sahiplerinin dostluğu ve ef'ali böyle mi olur?»

8641

سالها ادرار و خلعت می برد
مملکتها را مسلم میخوردید

«Yıllardır vazife ve hil'at alıyordunuz, memleketlerin varidatını rahatlıkla yiyordunuz.»

8642

رایتان این بود و فرهنگ و نجوم
طبله خوارانید و مکارید شوم

«Sizin reyuniz, hüneriniz ve nücûm ilminiz bu muydu? Siz bedâvâ yiyici, hilekâr ve uğursuz heriflersiniz.»

8643

من شمارا بر درم و آتش زدم
بینی و گوش و لبانتان برکنم

«Ben sizi parçalatır, ateşlere atar, burnunuzu, kulağınızı ve dudaklarınızı kestiririm.»

من شمارا هیزم آتش کنم
عیش رفته برشا ناحوش کنم

«Ben sizi ateşe odun eder, yiyip içtiklerinizi fitil fitil burnunuzdan getiririm.»

سجده کردند و گفتند ای خدیو
گریخی کرت ز ماجربید دیو

«Müneccimler secdeye kapandılar ve dediler ki: ey Hükümdâr! Şeytan bu def'a bize gâlip geldi.»

سالها دفع بلاها کرده ایم
و هم حیران ز آنچه ماها کرده ایم

«Fakat, yıllardır nice belâları def'ettik. O kadar ki bizim yaptıklarımıza karşı vehim bile hayran kaldı.»

فوت شد از ماو حکمش شد بدید
نطفه اش جست و رحم اندر خزید

«Bu defâ tedbirimiz hiçe çıktı ve doğacak çocuğun mâyesi, babasının sulbünden anasının rahmine sığıradı.»

لیک استغفار این روز و لاد
مانگه داریم ای شاه قباد

«Lâkin ey büyük Padişah, bu hatanın istiğfarı olarak doğacağı günü hesaplayalım.»

روز میلادش رصد بندیم ما
تا نگردد فوت و بجهد این قضا

«Biz onun doğacağı günü tarassut edelim ki bu kazâ elimizden sıçrayıp fevt olmasın.»

گر نداریم این نگه مارا بکش
ای غلام رأی تو افکار و هنس

«Ey fikirler ve şuurlar, reyinin kölesi olan hükümdar! Eğer bunu da beceremezsek bizi o vakit öldür.»

تا بنه می شمرد او روز روز
تا نبرد تیر حکم خصم دوز

«Düşmana saplanacak takdir oku atılmasın diye, dokuz aylık müddeti müneccimler gün gün saydılar.»

چون مکان بر لامکان جمله برد
سرنگون آید ز خون خود خورد

«Mekân lâ mekâna hamle edince başaşağı yuvarlanır ve kendi kanını içer.»

Mekân : Beşerî cihan, Lâmekân, yâni mekânsızlık ise : Âlem-i İlâhidir.

Cihan-ı Beşeriyetin, Âlem-i İlâhiye karşı hücumları ve tedbirleri, Firavun ile müneccimlerinin tedbirleri gibi, dâima aksi netice verir ve kader hükmünün infâzına hiç bir şey mâni olamaz. Kur'an'da :

وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ

Yâni : «Allah bir kavme bir fenâlık diledi mi, ona kimse mâni ola-

maz⁶⁷» buyrulduğu gibi, Hadis-i Şerifde de: «Yarabbî senin verdiğiine mâni yoktur; men ettiğine de verecek yoktur. Kazâ ettiğini reddedecek yoktur; hükmettiğini de tebdil edecek yoktur» buyrulmuştur.

«FİRAVUN'UN YİNE MEKİR VE HİLE İLE YENİ DOĞURMUŞ KADINLARI MEYDÂNÂ DÂVETİ»

8653

بعد نهمه شه برون آورد تخت
سوی میدان و منادی کرد سخت

«Dokuz ay sonra Firavun, tahtını dışarıya çıkartıp meydânâ naklet-tirdi ve tellâllar çağırttı.»

8654

کای زنان با طفلکان میدان روید
جمله اسرایلیان بیرون شوید

«Şöyle diyerek ki: ey kadınlar, çocuklarınızla meydana gidin; ey Benî İsrâîl kadınları hepiniz dışarıya çıkın!»

8655

آتچنانکه بار مردانرا رسید
خلعت و مرکس از ایشان زر کشید

«Nasıl ki geçen sene Benî İsrâîl erkeklerine hil'at verilmiş ve onlar-dan her biri ihsan edilen altunları çekmişti.»

8656

هین زنان امسال اقبال شاست
تا بیاید هر یکی چیزی که خواست

«Hey kadınlar; bu sene ikbal ve saadet sizindir. Herkes dilediği şeye nail olacaktır.»

(67) Sûrei Ra'd: 11.

8657

مهرزاد را وصلت و خلعت دهد
کود کارا هم کلاه زر نهید

«Firavun, kadınlara ihsan ve hil'at verecek, çocukların başına sır-malı külâh giydirecektir.»

8658

هر که او این ماه زاییدست هین
کنجها گیرید از شاه مکین

«Hele, bu ay içerisinde doğurmuş olanlar, gidip büyük Padişah'dan hâzineler alsınlar.»

8659

آن زنان با طفلکان بیرون شدند
شادمان ناخیمه شه آمدند

«Doğurmuş kadınlar, çocuklarıyla beraber sevinerek çıktılar ve Fi-ravun'un çadırına kadar geldiler.»

8660

هر زن نوزاده بیرون شد ز شهر
سوی میدان غافل از دستان و قهر

«Yeni doğurmuş her kadın tertip edilen hile ve kahrırdan gâfil ola-rak şehirden dışarıya çıktı.»

8661

چون زنان جمله ید و گرد آمدند
مهرچه بود آن تر ز مادر بستند

«Kadınlar, Firavun'un çadırı yanında toplanınca, çocuklardan erkek oları, analarından aldılar.»

سر بریدندش که اینست احتیاط
تا زوید خصم و نفزاید خیاط

«Düşman yetişmesin ve fesat artmasın fikriyle ve güyâ ihtiyata riayetle erkek çocukların başını kestiler.»

«MÜSÂ ALEYHİSSELÂM'IN DOĞMASI, FİRAVUN MEMURLARININ İMRAN'IN EVİNE GELMESİ VE MÜSÂ'YI ATEŞE AT, DİYE ANASINA İLHAM OLUNMASI»

خود زن عمران که موسی برده بود
دامن اندرچید ازان آشوب و دود

«İmran'ın karısı da Mûsâ'yı o meydâna götürmüş, fakat eteğini devşirip çocuğunu o hengâmede saklamıştı.»

آن زنان قابله در خانه‌ها
بهر جاسوسی فرستاد آن دغا

«O hilekâr Firavun, obe kadınları da casusluk etmek üzere evlere yollamıştı.»

غمز کردندش که اینجا کودکیست
نآمد او میدان که در وهم و شکیت

«Burada bir çocuk var, anası vehim ve şek içinde olduğu için meydana gelmemiştir, diye Firavun'a jurnal ettiler.»

بس عرآنان آمدند او طفل را
در تنور انداخت از امر خدا

«Memurlar İmran'ın evine geldiler. Haremi, çocuğunu Emr-i İlâhiyle tandırın içine attı.»

وحی آمد سوی زن زان باخبر
که ز اصل آن خلیلت این بسر

«Mûsâ'nın anasına (Alim) ve (Habîr) olan Allah'dan ilham olundu ki: bu çocuk, İbrahim - Halil neslindendir.»

عصمت بانار کونی بارد
لا تکنون النار حرّاً شارد

«(Ey ateş, soğu, yakma) emrinin ismetiyle tandırdaki ateş, yakıcı ve nefret verici olmadı.»

زن بوحی انداخت اورا دوشرر
برتن موسی نکرد آتش اثر

«Kadın, Hakkın ilhamı ile Mûsâ'yı kıvılcımlar arasına attı; fakat ateş onun vücûduna tesir etmedi.»

بس عرآنان بی مراد آن سوشدند
باز غمازان کزان واقف شدند

«Memurlar murâda ermeksizin Firavun'un tarafına gittiler. Tekrar, gammazlar, işten haberdar oldular.»

باعوانان ماجرا برداشتند

پیش فرعون از برای دانگ چند

«Birkaç para alabilmek için Firavun'un huzurunda taharrî memurları ile konuştular.» Ve :

کان عوانان باز کردید آن طرف

نیک نیکو بنگرید اندر غریف

«Ey memurlar, o tarafa dönün de evin her tarafını iyice arayın, dediler.»

«MÛSÂ'YI NİL'E AT, DİYE ANASINA İLHAM OLUNMASI»

باز وحی آمد که در آبش فکن

روی در امید دارو مومکن

«Mûsâ'nın anasına tekrar ilham vâkî oldu ki: onu suya at, ümidini kesme ve saçını başını yolma...»

Sûrei Kasas'da buyruluyor ki :

وَإِذْ نَادَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ

أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا

تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاٰعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ

Yâni : «Mûsâ'nın anasına şöyle vahyettik: onu emzir; öldürülmesinden korkacak olursan, Onu Nil nehrine bırak; boğulmasından korkma ve ayrılığından mahzun olma! Biz hakikaten onu sana geri vereceğiz ve onu

peygamberlerden kılacağız⁶⁸» Diğer bir yerde ise : «Bir sandık içine koyduktan sonra Nil'e bırak» denilmiştir. Hazreti Mevlânâ da âyetin meâlini nazmederek diyor ki :

در فک در نیاش و کن اعتمید

من ترا باوی رسام رو سپید

«Onu Nil'e at ve itimat et ki ben seni ona yüzaklığıyla eristireceğim.»

فَالْقَطْعَةُ أَلْ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا

إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٦٨﴾

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ

عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَّبَّنَا

عَلَىٰ قُلُوبِهَا لَتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ

فُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٧١﴾

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلِ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ

عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿٧٢﴾

فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَمَا تَجَرَّعُنَّهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِنَعْلَمَ أَنَّ

وَعَدَا لِلَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٣﴾

(68) Sûrei Kasas : 7.

Yâni : «Bunun üzerine Firavun'un adamları onu bulup aldılar. Çünkü ilerde kendilerine bir düşman ve bir üzüntü olacaktı. Doğrusu Fir'avun, (veziri) Hâman ve askerleri hep günahkârdılar. Fir'avunun hamımı (çoçuğu görünce kocasına) dedi ki: Bu çocuk benim ve senin için göz nuru olsun, onu öldürmeyin; olur ki bize faydası dokunur, yâhud kendisini çocuk ediniriz. Onlar işin farkında değillerdi. Mûsâ'nın anasının kalbi endişeden kurtuldu. Eğer vadinizi tasdik edenlerden olması için kalbine sabır vermese idik, az kalsın onu açığa vuracaktı. Mûsâ'nın anası Mûsâ'nın kız kardeşine dedi ki: Onun izini tâkip et...O da uzaktan gözetledi, onlar farkında değillerdi. Biz daha evvel, bütün emziren kadınların sütünü ona haram etmiştik. Bunun üzerine Mûsâ'nın kızkardeşi, Fir'avun ailesine şöyle dedi: O'nun bakımını yapacak ve ona noksanlık yapmıyacak bir ev halkını size göstereyim mi? İşte böylece onu annesine geri verdik ki, gözü aydın olsun, kederlenmesin ve Allah'ın vadinin şüphe götürmez hak olduğunu bilsin. Fakat çoğu bunu bilmezler⁶⁹.»

8675

این سخن پایان ندارد مکرهاش
جمله می پیچید اندر ساق و پاش

«Bu sözlerin sonu gelmez. Firavunun ve müneccimlerin hileleri kendi ayaklarına ve dizlerine dolaştı.»

8676

صد هزاران طفل میکشت او برون
موسی اندر صدرخانه در درون

«Firavun hariçte yüzbinlerce çocuk öldürtmüştü. Korktuğu Mûsâ'ya ise, içeride ve evin baş sedirinde bakılıyordu.»

İşte bu hal Firavun ile müneccimlerin kazay-ı İlâhî'ye karşı yapmak istedikleri hileye tamamiyle bir mukâbele idi.

8677

از جنون میکشت هر جاهد جنین
از حیل آن کور چشم دور بین

«O, kör gözlü olduğu halde kendini uzak görüşlü zanneden Firavun, çılgınlığından mekir ve hile ile nerede bir çocuk varsa öldürdü.»

(69) Sûrei Kasas : 8-13.

8678

اژدها بد مکر فرعون عنود
مکر شاهان جهانرا خورده بود

«İnatçı Firavunun hilesi bir ejderha idi ki, Dünya Padişahlarının mekir ve hilesini yutmuştu.»

8679

لیک او فرعونتر آمد بدید
هم و راهم مکر اورا درکشید

«Lâkin Hazreti Mûsâ ondan zorlu çıktı ki, hem O'nu hem de onun mekrini çekip mahvetti.»

8680

اژدها بود و عصا شد اژدها
این بخورد آت را بتوفیق خدا

«Firavun bir ejderhâ idi, Mûsâ'nın asası da bir ejderha oldu ve Tefik-i İlâhiyle onu yuttu.»

8681

دست شد بالای دست این تا کجا
تا بزدان که الیه المنتهی

«El elden üstündür; nereye kadar? Allah'a kadar ki nihâyet ondadır.»

8682

کان یکی دریاست بی غور و کران
جمله دریاها جز سیل پیش آن

«Çünkü Cenâb-ı Hak, dibi ve sahili bulunmayan bir deryadır ki bütün denizler O'nun huzurunda bir selden ibârettir.»

جمله‌ها و چاره‌ها گراژ دهاست
پیش الا الله آنها جمله لاست

«Hile ve tedbirler ejderha bile olsalar (İllâllah)ın huzurunda (Lâ'dır).»

(Lâilâheillâllah) Cümleyi celilesine müteaddit mânâ verilmiştir. Bazılarına göre O cümleyi celile (lâma'bûde illâllah) yâni; «Allah'dan başka ihadete şayan bir ilâh yoktur» demektir. Bazılarına göre (Lâmaksûdeillâllah) yâni; «Allah'dan başka murat ve maksut yoktur» mânâsınadır. Bazılarına göre ise (Lâmevcude illâllah) yâni; «Ezelî ve ebedî bir varlıkla muttasıf olup, başka birinin vâretmesine muhtaç olmayan ancak Allah'dır.» meâlindedir.

Mevlânâ diyor ki: bütün mevcûdâtın varlığının, Vücûd-u İlâhî karşısında yok olduğu gibi, mevhum varlıklı mevcûdâtın mekir ve tedbirleri de Kaza-i İlâhiye karşı (Lâ) dır.

چون رسید اینجا بیام سر نهاد
محو شد والله اعلم بالرشاد

«Sözüm buraya gelince mahvoldu, yâni; sükûta mecbur oldum. Doğruyu en iyi bilen Allah'dır.»

Hazreti Mevlânâ, Firavun bahsi dolayısıyla nasîhata şürû edip bu-yuruyor ki:

آتجه در فرعون بود اندر توهست
لکن از درهان محبوس جهست

«Ey dünyâperest olan gâfil; Firavunda olan kötü ahlâk tamamiyle sende de mevcuttur. Lâkin senin ejderhan kuyuda mahpustur.»

Firavun, zengin ve müstebit bir hükümdar olduğu için onun nefsi ejderhası istediği gibi saldırıyordu. Senin nefis ejderhan ise, fakr ve ihtiyaç kuyusunda mahpus olduğu için, Firavun gibi saldıramıyor. Eğer onun kudret ve şevketi sende olsaydı belki sen ondan beter olurdun, demek isteniliyor.

ای دریغ این جمله احوال تست
تو برا فرعون برخواهیش بست

«Vah yazık ki Firavuna dair söylenilen sözlerin hepsi senin ahvalindir. Sen onları Firavuna atf etmek istersin.»

Dikkat edecek olsan, nefsinin bir Firavun, onun hevâ ve hevesinin de Firavun'un veziri olduğunu anlarsın.

گر ز تو کویند و حشت زایدت
ور ز دیگر چون فسان بنایدت

«Senin kötü ahvalinden bahsederlerse canın sıkılır, hoşuna gitmez; başkasından söz ederlerse sana masal gibi gelir.»

چه خرابت میکند نفس لعین
دور می اندازدت سخت این قرین

«Mel'un nefis seni nekadhar harâp ediyor ve sana pek yakın olan nefsin, seni Allah'dan nasıl uzaklaştırıyor?»

آتش را هیزم فرعون نیست
ورنه چون فرعون او شعله ز نیست

«Senin nefis ateşini parlatmak için, Firavun'un ateşine atılan odun atılmamakta... Yoksa o nefis de Fir'avun gibi ateş saçar ve halkı yakardı...»

«YILAN TUTAN'IN SOĞUKDAN UYUŞMUŞ BİR EJDERHAYI ÖLÜ
ZANNEDEREK İPLERLE SARMASI VE BAĞDAT'A GETİRMESİ.»

8690

يك حكایت بشنو از تاریخ گوی
تا بری زین را ز سر پوشیده بوی

«Tarih söyleyenden bir hikâye dinle de bu üstü örtülü sırdan bir
koku olsun al!..»

8691

مارگیری رفت سوی کوهسار
تا بگیرد او بافسونش مار

«Bir yılan tutucu, efsunları ile yılan tutmak için dağa gitti.»

Hazreti Mevlânâ, yılan tutucunun yılan aramak suretiyle talepte bulunması ve nihâyet onu bulması hususuna nazarı dikkatimizi çekerek, bizi daima talep ve taharride bulunmaya teşvik için diyor ki :

8692

گر گران و گر شتابنده بود
آنکه جوینده است یابنده بود

«Ağır davransa da, sür'at gösterse de arayan elbette aradığını bulur.»

8693

در طلب زن دامن تو مردودست
که طلب در راه نیکو رهبرست

«Ey sâlik! Sen daima iki clinle talepte bulun ki talep, bir sâlik için
iyi bir kılavuzdur.»

8694

لنك ولوك وحقه شكل و بیادب
درهنس می غیز اورا می طلب

«Topallamak, dört ayak üstünde yürümek, uyurcasına ve terbiyesiz-
cesine olsa da Allah'ın yolunda sürün ve O'nu ara...»

Yâni; taat ve ibâdâtı âdâp ve erkânına riayetle ifâ edemiyorum, kıl-
dığım namazı huzuru kalble kılamıyorum, diye kulluk vazifesini ifâ et-
mekten ve dâimâ Hak'ka vâsıl olmayı aramaktan geri kalma. Yapabildi-
ğin kadar yap, tarik-i İlâhîde sür'atle mesâfe alamıyorsan, hiç olmazsa
topallayarak ve sürünerek Hakkı talepte bulun...

8695

که بگفت و که بخاموش و که
بوی کردن کبر هر سو بوی شه

«Kâh sözle, kâh sükût ile Şah-ı Hakikât'ın, yâni; Allah (Celle'celâ-
lüh)ün râyihâ-i füyûzunu kokla!»

Cenâb-ı pir Mesnevî'nin diğer bir yerinde der ki : «Abdest alırken
yüzüne su verdiğin vakit (Yarabbî bana içinde türlü niğmet bulunan
Cennetinin kokusunu duyur) diye düâ et ki o koku, senin ruhunu o Cen-
nete çekip götürsün.»

Arayanın aradığını bulacağına dair Hazreti Mevlânâ bir misal irâd
ediyor :

8696

گفت آن یعقوب یا اولاد خویش
جستن یوسف کنید از حد پیش

«Yâkup Aleyhisselâm oğullarına dedi ki : Yûsuf'u haddinden ziyâde,
yâni; çok çok arayınız!..»

مرحسی خود را درین جستن بجد
مرطوف، رابند شکل مستعد

«Siz de, bu talep ve arayışta her hissinizi, — yâni; gözünüzü ve kulağınızı — müsteit bir şekilde kullanıp her tarafa onu arayınız.»

گفت از روح خدا لایئسوا
مهمچو کم کرده پسر رو سوسو

«Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Sen de oğlunu kaybeden baba gibi her tarafa git!..»

Vak'a mâlumdur. Hazreti Yûsuf, Mısır'da vezîr olmuş, ziraatı artırmış ve Mısır'ı zahire ambarı haline getirmişti. Diğer memleketlerde ise şiddetli ve sürekli bir kıtlık vardı. Onun için zahire almak üzere her taraftan Mısır'a geliyorlardı. Bu alış veriştin de Mısır ticâretini yükseltiyordu. Hazreti Yâkub'un bulunduğu Ken'an diyârında da kıtlık zuhur ettiği için oğullarının on danesini Mısır'a yollamış, en küçük oğlu Bün-yamin'i yanında alakoymuştu. Kardeşleri Mısır'a gelince Hazreti Yûsuf onları tanıdı. Onlar ise, köle diye sattıkları Yûsuf'un Mısır'da vezîr olacağına ihtimal vermediklerinden tanıyamadılar. Yûsuf Aleyhisselâm onlara kim olduklarını, kaç kardeş bulunduklarını sorduktan sonra: «bir daha gelişinizde küçük kardeşinizi de getirin, şayet getirmezsensiz size zahire vermem» dedi ve birâderlerinin buğday bedeli olmak üzere getirdikleri metâi yükleri arasına koydurdu.

Kardeşleri, yurtlarına gidince keyfiyyeti babalarına anlattılar. Ve Bün-yamin'i götürüp onun namına da bir yük zahire alalım, dediler. Ve ikinci seferlerinde onu da götürdüler. Hazreti Yûsuf, kendisini Bün-yamin'e tanıttı ve: «seni alıkoymak için bir tedbirde bulunacağım» diyerek zahire ölçtükleri kıymetli bir ölçeği onun yüküne koydurdu. Kardeşleri zahirelerini alıp giderken arkalarından seslendiler: «Durun yüklerinizi arayacağız, melikin ölçeği çalınmış» dediler ve: «Sizce hırsızın cezâsı nedir?» diye sordular. Hazreti Yâkub'un şeriatında çalmanın cezâsı kölelikti. Yâni; hırsız, malını çaldığı adama köle olurdu. Ölçeği Bün-yamin'in yükünden çıkardılar ve onu köle diye alıkoydular. Yâkub Oğulları Ken'an'a geldiklerinde hâdiseyi babalarına anlattılar. Hazreti Yâkub:

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوْسُفَ وَرَاحِيهِ وَاَنَا يَتَسَوَّوْا
مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُوْنَ

Yâni: «Ey oğullarım gidin, Yusuf'dan ve kardeşinden haber alın ve Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfir kavimlerden başkaları Allah'ın rahmetinden ümit kesmezler⁷⁰» dedi.

Yâkub oğullarının bu sefer gidişleri ve talepdeki niyetleri sâdık olduğu için Hazreti Yûsuf onlara kendisini tanıttı ve: «Babamı da alın, hepiniz Mısır'a gelin» dedi. İşte sadık talepleridir ki, kendilerine aradıklarını buldurtmuştu.

Yine Hazreti Yâkub lisânından buyruluyor ki:

از ره حس دهان پرسیان شوید
گوش را بر چار راه آن نهید

«Ağzınızla kardeşlerinizi soruşturunuz. Dört yana kulak verip onu araştırın.»

هر جا بوی خوش آید بو برید
سوی آن سر کاشنای آن سرید

«Nereden güzel bir koku — yâni; iyi bir haber — duyarsanız o tarafı koklayın. Ne taraftan o aşınanın kokusunu alırsanız o tarafa yürüyün.»

هر جا لطفی بینی از کسی
سوی اصل لطف ره یابی عسی

«Nerede bir kimseden lütuf görürseniz, belki o lütfun aslına yol bulursunuz.»

(70) Sûrei Yûsuf: 87.

این همه خوشها ز دریا بیست ژرف
جز مرا بگذار و کل را دار طرف

«Bütün bu hoşluklar, azim bir deryâdandır. Sen cüz'ü bırak da küll tarafını tut.»

جنکهای خلق بهر خوبست
برک بی برکی نشان طوبست

«Halkın didişmesi ve çekişmesi güzellik içindir. Yapraksızlık ziyneti Tûbâ ağacının nişanıdır.»

Bir hadis-i şerifte: «Tûbâ, Cennette bir ağaçtır. Onu Allah, Yed-i Kudretiyle dikmiş ve ruhundan ona nefh etmiştir. O ağaç hilye, yâni; mücevharat ve hilel, yâni; hilleler yetiştirir» buyrulmuştur.

Hilye: Kadınların kullandıkları ziynetlerdir. Hilel ise hillenin cemidir ki, rida ve izar denilen iki parçadan ibaret bir takım arap elbisesidir. Rida, silecek gibi omuza atılır, izar da peştemal gibi bele kuşanılır.

Hazreti Mevlânâ diyor ki: Halkın uğraşması ve boğuşması, güzellikler ve ziynetler içindir. Fakat tûbâ ağacının yaprakları yoktur. Onun ziyneti ziynetsizlik, yâni; yapraksızlıktır ki, yaprak ve yemiş yerine, mücevherat ve hilleler yetiştirir.

خشمهای خلق بهر آشتیست
دام راحت دایما بی راحتیت

«Halkın gazab ve hiddeti, hattâ savaşları sulha nail olmak içindir. Rahatı tuzâğa düşürecek, yâni; elde ettirecek olan rahatsızlıktır.»

Meşhur bir mısra vardır:

Hazır ol cenge eğer, isterisen sulhü salâh.

Evet, sulh ve salâh isteyen kimse harbi gözüne almalı ve onun levâzımını hazırlamalı. Onları hazırlamak için rahatsız olmalı ki sulh rahatına kavuşmalı.

وَاعِدُوا الْمَوْتِ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ

Yâni: «Ey Müslümanlar, düşmanlara karşı muktedir olduğunuz kadar kuvvet hazırlayın⁷¹⁾ buyrulmuş, taraf-ı Risâletten de: «Haberiniz olsun ki kuvvet remi'den ibarettir» diye tefsir edilmiştir. Asrı saâdette en mühim silâh ok olduğu için kuvvet kelimesi (Remi) ile izah olunmuştur.

Remi kelimesi atmak demektir. Ok atmak için, atmasını bilmek; bilmek için, tâlim ve idman ederek, ok atıcılığı öğrenmek lâzımdır. Bugün hiç bir orduda ok kullanılmadığı için, bugünkü silâhları bırakıp da, sünneti vechile, ok kullanalım demek, akıllı bir müslümanın hatırına gelmez. Böyle diyecek olanlar varsa onların hâli, dinde salâbet ve sünnete ilâyet değil, ancak ve ancak hamakâttır. Müslümanlığın başka hiç bir lavâyesi olmasa, şu hadis-i şerif, Din'in terakkiyi önlemeyip, bilâkis terakkiyi emrettiğine en kuvvetli bir delildir. Dini terakkiye mâni gibi gösterenler ve göstermek isteyenler hareketlerinde samimi iseler ahmaklardır; gösteriş ve hulûskârlık için söylüyorlarsa, münâfıkdırlar.

Yine Mevlânâ diyor ki:

مرا زدن بهر نوازش را بود
مرا گله از شکر آ که میکند

«Her sille, okşamak içindir. Her şikâyet insanı bir şükre agâh eder.»

Kabahat eden bir kimseyi dövmek, ona islâhı hal ettirip sonra sevmek ve okşamak içindir. Her şikâyet de bir niğmetin fevtinden ileri gelir ki, o şikâyet, o niğmete sahip olanı şükrettirir.

بوی بر از جزء تا کل ای کریم
بوی بر از ضد تا ضد ای حکیم

«Ey kerîm kimse; Cüz'den, küll'e, ey hakîm zıddan zıdda intikal et.»

(71) Sûrei Enfal: 60.

8707

جنگهای آشتی آرد درست
مارگیر از بهر یاری مارچست

«Doğrusu cenkler sulh getirir. Yılan tutucu, kendi menfaati için yılan arar.»

8708

بهر یاری مار جوید آدمی
غم خورد بهر حریف بی غمی

«İnsan, menfaati için yılan arar, gamsız bir arkadaş olan mal ve mansıp için gam yer, yâni; kederlenir.»

Hazreti Ali (Kerremallahü veche) buyurmuştur ki: (Dünyâ yılan gibidir, dokunulursa yumuşaktır, nakşı hoş a gider, lâkin zehiri öldürür).

8709

آدمی کوهیست چون مفتون شود
کوه اندر مار حیران چون شود

«İnsan dağ gibidir. Öyle sebâtı varken, nasıl fitneye düşer de yılan gibi olan mal ve mansıba hayran olur.»

8710

خویشتن اشناخت مسکین آدمی
از فرونی آید و شد در کمی

«Zavallı insan kendisini lâıyıkıyla tanıyamadı. Fâzilet âleminden geldi, lâkin bu noksan âlemine düştü.»

Kur'an'da buyruluyor ki :

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ
ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ

Yâni : «Biz hakikaten insanı en güzel bir şekilde yarattık. Sonra onu ağılların aşağısına çevirdik. Ancak iman edip, âmâli saliha'da bulunanlar müstesnâ... Onlar için minnet tahmil edilmeyecek ecir ve sevap vardır⁷².»

8711

خویشتر آدمی از زان فروخت
بود اطلس خویش برداقی بدوخت

«İnsan kendisini ucuz sattı. Atlasdı, nefsinin bir hırkaya yamadı gitti.»

Ebülfethil besta demiştir ki : «İnsanın Dünyâ'da en ziyâde olan şeyi noksanıdır. Ey cismine hizmet eden! Ne vakte kadar onun hizmetinde bulunacaksın? Nefs-i nâtıkana, yâni; ruhuna teveccüh ederek onun faziletlerini ikmâle çalış ki sen cismine değil ruhuna insansın.»

8712

صد هزاران مار که حیران اوست
او چرا حیران شدست و مار دوست

«Yüzbinlerce yılan, insanın hayrânı iken; o insan niçin yılanın — yâni; mal ve mansıbın — hayranı ve dostu olmuştur?»

8713

مارگیر آن از دهارا برگرفت
سوی بغداد آمد از بهر شکفت

«Hikâyedeki yılan tutucu, uyuşmuş o ejderhayı tutup halka ucup vermek üzere Bağdad'a geldi.»

8714

از دهای چون ستون خانه
میکشیدش از پی هنگامه

«Ev direği gibi bir ejderhayı başına kalabalık toplamak için çekip getirdi.»

8715

کاژ دهانی مرده آورده ام
در شکاش من جگرها خورده ام

«Ölü bir ejderha getirdim. Onu tutuncaya kadar ben ne zahmetler
çektim, diyordu...»

8716

او همی مرده کان بردش و لیک
زنده بود و اونیدش نیک نیک

«Yılanı onu ölmüş sanıyordu. Halbuki diri idi de o fark edeme-
mişti.»

8717

اوز سرماها و برف افسرده بود
زنده بود و شکل مرده می نمود

«Yılan soğuktan ve kardan donmuştu, diri idi, fakat ölü şeklinde gö-
rünüyordu.»

8718

عالم افسرده ست نام او جاد
جامد افسرده بود ای استاد

«Âlem donmuş olduğu için adı cemaddır. Ey üstad! Câmîd donmuş
demektir.»

8719

باش تا خورشید حشر آید عیان
تا بینی جنبش جسم جهان

«Sabret Mahşer güneşi doğsun; sen o vakit Âlem cisminin ayrı ayrı
kımıldanışını seyret!»

8720

چون عصای موسی اینجا مار شد
عقل را از ساکنان اخبار شد

«Mâdem ki Mûsâ'nın asâsı yılan oldu. Bütün Âlemi de buna kıyas et.»

Zirâ cemâdâtın da kendine mahsus bir hayatı vardır.

8721

باره خاکی ترا چون مرده ساخت
خاکهارا جلگی باید شناخت

«Sen bir toprak parçası iken, seni nasıl insan yaptı? Bütün toprak-
ları ve cemâdâtı da öyle tanımak lâzımdır.»

Kur'an-ı Kerim'de :

وَأَنْزَلْنَاهُ الْإِسْجَاجَ وَكَانَ لَكُمْ مَعْقِلَهُمْ وَسَبِّحْ

Yâni : «Cenâb-ı Hak'kı tesbih ve takdis etmeyen hiç bir şey yoktur⁷³»
buyurulmuştur.

O halde bütün hayvânât, nebâtât ve cemâdât kendilerine mahsus bi-
rer hayat ile diridir ve kendilerine mahsus bir lisan ile hakkı zikir ve
tesbih etmektedirler.

8722

مرده زین سواند و آن سوزنده اند
خامش اینجا و آن طرف گوینده اند

«Cemâdât bu âleme göre cansız, Hakikat âlemine göre canlıdır. Bu-
rada susup duruyorlar, ama orada söylemektedirler.»

چون ازان سوشان فرستد سوی ما
آن عصا گردد سوی ما ازدها

«Allah onları o taraftan bizim tarafa gönderince Mûsâ'nın âsâsı ej-
derha olur.»

کوهها هم لحن داودی کند
چو مهر آهن بکف مومی کند

«Dağlar da Dâvûd'un sadasını terennüm eder; demir cevheri Dâ-
vûd'un elinde mum gibi yumuşar.»

Sûrei Sebe'de :

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا
يَا جِبَالِ أَوْبِي مَعَهُ وَالطَّيْرُ وَالتَّالَهُ الْحَدِيدُ ﴿٧٤﴾

Yâni : «Biz hakikaten Dâvûd'a fazlu keremde bulunduk : ey dağlar
ve ey kuşlar Dâvûd ile birlikte tesbih edin, dedik ve ona sert demiri yu-
muştuk⁷⁴.»

Hazreti Dâvûd demiri balmumu gibi eğer, bükür ve zırh yapardı. On-
ları sattırır, parasıyla geçinirdi. Halbuki Hazreti Dâvûd muazzam bir
hükümdar idi.

باد حمال سلجانی شود
بحر باموسی سخندان شود

«Rüzgâr, Hazreti Süleyman'ın hamalı olur, — yâni; onu üstünde
taşır — Şap denizi, Mûsâ Aleyhisselâm'ın dilinden anlar.»

Nitekim, asâsıyla vurunca yarıldı ve açılan yollardan Benî İsrâîl geç-
ti ve sonra, Firavun ordusu ile o yollarda boğuldu.

(74) Sûrei Sebe' : 10.

ماه با احمد اشارت بین شود
نار ابراهیم را نسرين شود

«Ay, Hazreti Ahmed Aleyhisselâmın işaretini görür ve ortasından
ikiye ayrılır. Ateş İbrahim Aleyhisselâma karşı gülistan olur.»

Bi'sedi Muhammediye'nin sekizinci senesi Zilhiccesi içinde ve Ay'ın
bedri-tam hâlinde bulunduğu bir gecede Minâ'da Râsûlü Ekrem'den Ka-
mer'i ikiye ayırmasını istediler. Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz mü-
barek parmağıyla işaret buyurunca Kamer ikiye ayrıldı. Bir müddet öyle
durduktan sonra yavaş yavaş birleşti. Bu hâdise Kur'an'da :

اقْرَبْنَا السَّاعَةَ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿٧٥﴾

Yâni : «Kıyâmet yaklaştı ve Kamer iki parça oldu⁷⁵.» âyetinde beyan
buyrulmuştur. Bazı müfessirler buradaki (enşakka) kelimesine «Kıyâ-
mette Ay iki parça olacaktır» mânâsını vermişlerdir. Lâkin beyhûde kül-
fet etmişlerdir. Bunun sıhhat-ı vukûuna en sağlam delil, bu âyet Mekke'-
de okunduğu, mü'min ve müşrik tarafından duyulduğu zaman, müşrik-
lerden hiç birinin böyle birşey olmadı dememiş olmalarıdır. Eğer inşikak
hâdisesi vukû bulmasaydı, Resûlullâh'ı tekzib etmeye haris olan Mekke
müşrikleri acaba neler söylemez ve neler yapmazlardı? Hazreti İbrahim
de Nemrud'un emriyle ateşe atılmış, fakat ateş :

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَيَّ

إِبْرَاهِيمَ ﴿٧٦﴾

Yâni : «Ey ateş İbrahim'e serin ve selâmet ol⁷⁶.» Emr-i İlâhisini işit-
miş ve anlamış ve gül bahçesi hâlini almıştı.

İşte bunların hepsi cemâdâtın kendine mahsus bir hayatı ve şuuru
olduğuna delâlet eder.

(75) Sûrei Kamer : 1.

(76) Sûrei Enbiya : 69.

خاك قارون را چو ماری دركشد

استن خانه آبد در رشد

«Toprak, Kârûn'u yılan gibi dâhiline çeker. Hannâne direği rüşde gelir ve inler.»

Kârûn, Benî İsrâîl'den gayet zengin bir herifti. Hazreti Mûsâ'ya if-tira ettiği için olanca servetiyle berâber yere geçti. Buna dair şöyle bir rubâî vardır :

«Hazreti İsâ parasızlıktan semâya çıktı. Karun da akılsızlıktan yere geçti. Eğer altın ve gümüşle insan, insan olsaydı İsâ yere geçer, Karun da semâya çıkardı.»

Hannâne direği ise Medîne Mescidinde mihrab-ı Nebevî yanına dikil-miş ve hurma ağacından yapılmış bir direk idi ki Aleyhissalât Efendimiz hutbe irâd ederken ona dayanırlardı. Hicretin sekizinci senesinde idi ki cemaat çoğalmıştı. Arkada kalanlar, Resûlullah'ın sesini lâyıkiyle işite-miyorlardı. Cenâb-ı Peygamber, Medinelilerden bir kadına : «*Senin dül-ger bulunan kölene emret de, bana üstünde oturmak için, yüksekçe bir yer yapsın*» buyurdu. Dülger üç basamaklı, bir mimber yaptı. Sallallahü Aleyhi Vesellem hutbe irâd edeceği vakit mimberin üçüncü basamağında durur ve orada otururdu. İlk defa mimbere çıktığı vakit, evvelce dayan-dığı direkten yanık bir ses işitildi. Bunun üzerine Resûlullah mimberden indi ve o direği kucaklayıp iniltisini dindirdi. Sonra, Cennette bir hurma ağacı olsun diye, onu mimberin altını kazdırıp oraya gömdürdü. İşte Sü-tûn-u Hannâne, yâni; inleyen direk budur. Kezâ :

سنگ بر احد سلامی میکند

کوه یحیی را پیامی میکند

«Taş Hazreti Ahmed Salâvatullâhi Aleyh Efendimize selâm verir. Dağ da Yahya Aleyhisselâma söz söyler.»

Hazreti Peygamber : «Ben Mekke'de bir taş bilirim ki bana selâm verirdi» buyurduğu gibi Hz. Ali (Kerremallâhü veche) de : «Biz Mek-ke'de Peygamberi Zîşan Efendimizle beraber birgün yürürken rast gel-diği her ağaç ve her taş ona (Esselâmualeyke yaresûlallah) diyordu.»

Yahya Aleyhisselâmı da yahûdiler şehit etmek için takip ediyorlar-dı. Dağın biri, «Ya Nebiyyallah! Bana gei, seni dahilime alayım» diye

seslendi. Hazreti Mevlânâ bundan sonra melekler lisânından bazı insan-lara hitâben diyor ki :

ماسمیعیم و بصیریم و خوشیم

باشمانا محرمان ماخامشیم

«Biz işitiriz, görürüz ve hoşuz. Lâkin sizin gibi nâmahremlere karşı sükut ederiz.»

از جادى عالم جانها روید

غفل اجزای عالم بشنوید

«Cemadlıktan canlar âlemine gidiniz de âlemin cüz'lerinin tesbih gul-gulesini, işitiniz.»

فأش تسبیح جادات آیدت

وسوسة تأویلها زبایدت

«O vakit cemâdât'ın tesbihi aşikâr olarak sana akseder de te'vil ves-veselerine kapılmazsın.»

وَأَزْمِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَسْبَحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ

Yâni : «Mevcudattan hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamdile tesbih et-mesin, lâkin siz onların tesbihini anlamazsınız⁷⁷» Nazm-ı Celili mucibin-ce cemâd, nebât, hayvan ve insan, yâni bütün mevcûdât Allah'ı tesbih ve takdîs eder. Zâhir ve mütezile ülemâsı; cemâdâtın, nebâtâtın ve hay-vânâtın tesbihini akıllarına sığdıramadıkları için te'vile kalkışmışlardır. Her biri, Hâlikın varlığına ve birliğine delâlet eder ve basiret sahiple-rine (Sübhanallah) dedirtir, demişlerdir. Sûfiyye hazerâtı ise tesbihi ol-duğu gibi kabul etmişler ve herşey'in Allah'ı tesbih ettiğine kâil olmuş-lar, te'vili, câiz görmemişlerdir.

Hazreti Mevlânâ böyle te'vilci âlimlere hitâben diyor ki :

چون نداشت جان تو قندیلها
بهر بنش کرده تاویلها

«Senin ruhunda kandiller, — yâni; nur-u basîret — olmadığından görmek ve mana çıkartmak için te'viller yapıyorsun da diyorsun ki:»

که غرضی تسبیح ظاهرکی بود
دعوی دیدن خیال غی بود

«Cemâdâtın tesbihinden maksat nasıl olur da zahiri tesbih olur? Onları tesbih edici görmek sapıklık hayalidir.»

بلکه بیننده را دیدار آن
وقت عبرت میکند تسبیح خوان

«Belki her gören kimseyi, cemâdâtın görünüşü ibret almaya sevk eder de (Sübhanallah) dedirtir.»

پس چو از تسبیح یادت میدهد
آن دلالت همچو گفتن می بود

«Mâdem ki o, sana (Sübhanallah) demeyi hatırlatır; işte bu delâlet ve bu hatırlatma onun (Sübhanallah) demesi gibi olur.»

Mûtezile mezhebinde olanlarla zâhir ülemâsından bazıları: «Tesbih etmek için, ruh ağız ve dil sâhibi olmak ve tekellüme muktedir bulunmak lâzımdır. Hayvanatta ruh, ağız ve dil varsa da tekellüm kudreti yoktur. Nebâtât ve cemâdâtta ise ne ruh vardır, ne ağız, ne dil; ne de tekellüme kudret. Binâenaleyh bunlar nasıl (Sübhanallah) diyebilirler. Belki O tesbihden maksat; manzaralarının basîret sahiplerine ibret vermesi ve onlara (sübhanallah) dedirmesidir» diye te'vile kalkışmışlardır.

Hazreti Mevlânâ diyor ki :

این بود تاویل اهل اعتزال
وای آن کسی که ندارد نور حال

«İtizal erbâbının te'vili budur. Kendisinde hal ve basîret nuru olmayan kimsenin vay hâline...»

Ashâbı itizal ve mûtezile denilen kimseler itikatta (Vasılbin Atâ)ya tâbî olanlardır. Vâsıl, (Hasan Basrî) Radiallâhüanh'in talebesinden idi. Bir gün Hasan Basrî ders verirken biri geldi :

«— Yâ imam; bazı kimseler günah-ı kebirîyi irtikâp edenlere kâfir diyorlar, bazıları da küfürle tâat fayda vermediği gibi, iman ile ma'siyet de zarar vermez fikrinde bulunuyorlar. Biz nasıl itikat edelim» diye sordu. Hasan Basrî cevap vermek için düşünürken Vasılbin Atâ atıldı ve: «Ben günâhı kebâir işleyene mutlak kâfir demem, mutlak mümin de demem. O, küfür ile iman arasında bir menzile sahibidir. Ne mümindir ne kâfirdir!» diyerek Hasan Basrî'nin dersinden kalktı, mescidin direklerinden birinin yanına çekilip bu sözünü izaha başladı. Bunun üzerine Hasan Basrî: «Vasıl bizden ayrıldı» dedi. Hasan Basrî'nin (Kada'tezele) demesinden dolayı Vasıl ile ona tâbî olanlara (Mûtezile) denildi.

Bunların ehli sünnetle olan ihtilâfları başlıca dört akidededir. Evvelâ: Allah'ın sıfatlarını nefy ederler. Ve Zatı Bâriden başka kadim olan yok derler.

Sâniyen: Kader ve Kazâya inanmazlar: «Kul fiilinin Hâlikıdır. Bundan dolayı kendi fiilinin mükâfatını ve mucâzâtını görür» derler.

Sâlisen: Küfür ile iman arasında bir menzile isbat etmek isterler.

Râbian: Ashab arasında vukûa gelen (Cemel) ve (Sıffeyn) muharebelerine karışmış olanlar için: «İki taraftan biri muhti ve fâsıktır, lâkin hangi taraf olduğu yakinen belli değildir» mutâlaasında bulunurlar.

Bunlar ve sair itikat mezhepleri hakkında mufasssal malûmat almak için akâit kitaplarına mürâcaat etmelidir.

Mevlânâ diyor ki: Bu te'vilciler kendi hesaplarına göre hareket ediyorlardı.

چون ز حسی بیرون نیامد آدمی
باشد از تصویر غیبی اعجبی

«İnsan, hissinden harice çıkmayınca ve suret âleminde kurtulmayınca tasviri gâip'den ve umûru bâtineden habersiz olur.»

8738

این سخن پایان ندارد مارگیر
میکشید آن مار را با صد زحیر

«Bu sözün — yâni; cemâdâtın tesbihi meselesinin — sonu gelmez. Biz hikâyemize dönelim. O yılan tutucu, o uyuşmuş kocaman yılanı yüz zahmet ve meşakkatle sürüdü.»

8739

تا بغداد آمد آن هنگامه جو
تا نهد هنگامه بر چار سو

«Dört yol ağzında hengâme kurmak ve halkı başına toplamak için Bağdad'a kadar geldi.»

8740

رب لب شط مرد هنگامه نهاد
غله در شهر بغداد اوفتاد

«O adam, Şat nehri kenarına hengâmesini kurdu; kocaman bir yılan getirilmiş olduğu da Bağdat içinde çalkalanmaya başladı.»

8741

مارگیری ازدها آورده است
بوالعجب نادر شکاری کرده است

«Bir yılan tutucu bir ejderhâ getirmiş, nâdir ve teaccübe şâyan bir av yakalamış deniliyordu.»

8742

جمع آمد صد هزاران خام ریش
صد او گشته چو او از ابلهیش

«Yüzbinlerce ahmak toplandı ve yılanı tutan gibi, abdalıklarından onun avı oldu.»

8743

منتظر ایشان وهم او منتظر
تا که جمع آیند خلق منتشر

«Şehirdeki dağınık ahali toplansın diye, gelen halk da, yılanı da bekliyordu.»

8744

مردم هنگامه افزون تر شود
کدیبه و توزیع نیکوتر رود

«Yılancının beklemesi, ahâlinin fazla toplanması, bahşişin de o nisbette çok olması içindi.»

8745

جمع آمد صد هزاران ژاژها
حلقه کرده بشت با برشت با

«Yüzbinlerce herzevekil toplandı ve ayak ayak üstünde olmak üzere halkalar teşkil etti.»

8746

مرد را از زن خبری ز ازدحام
رفته در همچون قیامت خاص و عام

«Kalabalıktan erkeğin kadından haberi yoktu. Kıyâmette olacağı gibi havas ve avam birbirine girmişti.»

8747

چون می حراقه جنبانید او
میکشیدند اهل هنگامه گلو

«Yılancı, yılanın örtüsünü kıyılatınca, hengâmede bulunanlar görebilmek için boyunlarını uzattılar.»

8748

اژدها کز ز مهر افسرده بود
زیر صد گونه یلاس و پرده بود

«Soğukdan uyumuş olan o ejderha bir takım paçavralar ve perdeler altında idi.»

8749

بسته بودش بار سنهای غلیظ
احتیاطی کرده بودش آن حفیظ

«Kalın halatlarla bağlanmış, muhafızı bulunan yılanı ihtiyatkârlık etmişti.»

8750

در درنگ انتظار و اتفاق
تافت بر آن مار خورشید عراق

«Seyirciler bekler iken Irak Güneşi o yılanın üstünde parladı.»

8751

آفتاب گر مسبرش گرم کرد
رفتن از اعضای او اخلاط سرد

«Sıcak memleketin Güneşi ejderhayı ısıttı. Onun âzâsından uyuşukluk zâil oldu.»

8752

مرده بود وزنده گشت اواز شکفت
اژدها برخویش جنبیدن گرفت

«Âdetâ ölü iken dirildi ve kımıldanmaya başladı.»

8753

خلق را از جنبش آن مرده مار
کشت شان آن يك تخیر صد هزار

«Ölü zannedilen o yılanın hareketinden, halkın hayreti bir iken yüzbin oldu.»

8754

با تخیر نمره ها انگيختند
جلکان از جنبش بگریختند

«Seyirciler şaşkınlıklarından nâralar attılar ve yılanın kımıldaması korkusuyla hepsi kaçtılar.»

8755

می شکست او بند و زان بانگ بلند
هر طرف مرفت چاقچاق بند

«Yılan bağlarını kopardı ve halkın bağrıışmasından öteye beriye saldırdığı için iplerin her biri bir tarafa gitti.»

8756

بندها بشکست و بیرون شد ز زیر
اژدهای زشت غرآن همچو شیر

«O çirkin ejderha kükremiş arslan gibi bağlarını kopardı ve örtülerin altından çıktı.»

8757

در هزیمت بسی خلابی کشته شد
از فتاده و کشتگان صد پشته شد

«Korkup, kaçarken seyircilerden bir çoğu öldü. Düşenlerden ve ölenlerden tepeler meydana geldi.»

مار کبر از ترسی بر جاشک گشت
که چه آوردم من از کهسار و دشت

«Yılançı: ben dağdan ve kırdan ne getirmişim? diye korkusundan kaskatı kaldı, kaçamadı.»

گر کزرا بیدار کرد آن کور میش
رفت نادان سوی عنرائیل خویش

«O kör koyun gibi olan yılan tutucu, kurdu uyandırdı ve bilmeyerek Azrâiline doğru gitti.»

Burada kurt'dan maksat ölümdür.

اژدها يك لقمه کرد آن کبیرا
سهل باشد خون خوری حبیبر را

«Ejderha o ahmak yılançıyı bir lokma ederek yuttu. Evet, kan içmek (Haccac) için pek kolaydır.»

Burada da ejderha, hunharlık münâsebetiyle meşhur (Haccacbin Yusuf'a) benzetilmiştir. Haccac Emeviyye Devletinin memurlarından idi. Abdul melik ile oğlu Velid'in en sadık, lâkin en zâlim adamlarından idi. Kûfe vâililiğinde bulunmuş, orada etmediği mezâlim kalmamıştı. Abdul-lahbin Zübeyr üstüne gönderilen ordunun kumandanlığını etmiş, attırdığı mancınık taşlarıyla Kâbe'yi yıkmış ve İbni Zübeyri öldürmüştü. (Muhammedbin Eş'as) vak'asında eli bağlı olarak öldürttüğü kimselerin sayısı yüzyirmi beş bin kişi idi. Hicaz ahalisine türlü işkenceler yapmış, Sahâbe-i Kiramdan bazılarını şehit, bazılarını tahkir etmişti. En son şehit ettiği meşâhiri ulemâdan ve kibârı tâbiinden (Saitbin Cübeyr) rahmetullahdır ki ondan sonra çıldırmış ve Hicretin doksan beşinci yılında ellidört yaşında olduğu halde ölmesiyle, müslümanlar o adamın belâsından kurtulmuştur. Ölümünden sonra zindandan, kadın ve erkek olarak seksen bin kişi çıkarılmıştı ki hiç birinin cürmü yoktu.

Hasan Basri: «Akvâmı sâire bütün zâlimleri ile gelecek olsalar, biz de yalnız Haccac ile karşı çıksak onlara galebe ederdik» demiştir. Haz-

retî Ali (Kerremallâhüveche)nin Iraklılar hakkında: «Onlara Ğulâmı Mogafi'yi musallât et!» diye bir inkisârı vardır ki, oradaki (Ğulâmi Se-gafi) Haccac'dır. Çünkü o, Tâif'li olup, Seğif kâbilesinden idi.

خویش را راستنی پیچید و بست
استخوان خورده را درهم شکست

«Ejderha yılançıyı yuttukdan sonra kendini bir direğe sardı ve direği kırarak yuttuğu yılancının kemiklerini kırdı.»

Bu hikâyedeki (Margir)den maksat: nefsin hevâ ve hevesine tâbi olan gâfil insandır. Ejderhadan murat olan da insandaki (Nefsi emmâre) dir. Nefsin en azgın derecesine (Emmâre) derler ki mubâlâğa ile emreden demektir. Dünya'da bir kimseye ehemmiyet vermeyen ve kendi arzusundan başka hiç bir söz dinlemeyen en zâlim ve en cebbâr hükümdarlar bile (Nefsi emmâre)nin zebûnu olmuşlar ve icrâ ettikleri mezâlimi yine o (Nefsi emmâre)nin emrû isrâiyle yapmışlardır. Nefsin ikinci derecedeki hâline (Levvâme) denilir ki ayıplayan mânâsınadır. Bu dereceye gelmiş olan nefis, arasıra, sahibini yaptığı işlerden dolayı ayıplar. Üçüncü derecesi (Mutmeinne) dir ki Hakka itimat eden meâlindedir. Dördüncü derecesi (Râdiye), beşincisi (Merdiyye) dir ki birincisi Ak-lah'ın her hükmüne râzi olan, ikincisi de Hakkın kendisinden râzi olduğu nefis mefhumundadır ve:

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ ارجِئِي إِلَىٰ رَبِّكِ
رَاضِيَةً مَُّرْضِيَةً ۖ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۖ وَادْخُلِي جَنَّاتِي ۖ

Yâni: «Ey mutmein olmuş ve Allah'a tamamiyle itaat eylemiş olan nefis! Sen O'ndan O da senden razı olduğu halde Rabbına avdet et!»⁷⁸ daveti bunun hakkındadır.

Hazreti Mevlânâ kıssa'yı anlattıktan sonra kıssanın beyânına şürû ile diyor ki:

نفس اژدها ست اوکی مرده است
از غم بی آلتی افسرده است

«Nefis bir ejderhadır, o nerden öldü ki? — yâni; ölmüş görünse bile ölmemiştir. — Âletsizlik, vâsıtasızlık gamından uyuşmuş ve donmuştur.»

گر بیابد آلت فرعون او
که باهر او می رفت آب جو

«Eğer nefis, Fir'avunluk âletini — yâni; onun gibi istediğini yapabilecek vasıtayı bulsaydı — Nil nehri bile onun emriyle akar ve dururdu.»

O vakit Fir'avun'dan beter olurdu.

آنگه او بنیاد فرعونى کند
راه صد موسى و هارون میزند

«Fir'avunluk vâsıtasını bulmuş olan nefis, Fir'avun gibi temerrüde kalkar ve yüzlerce Mûsâ ve Hârun'un yolunu vurur.»

Fir'avunluk vâsıtasını bulmak, servet ve kuvvet sahibi olup dediğini yaptıracak bir mevkide bulunmak demektir. Cenab-ı Hak : «İnsan, gına ve servet sahibi olunca hakikate tuğyan eder, yâni; azar» buyurduğu gibi,

وَلَوْ سَـَّطَّا لِّلّٰهِ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ

Yâni : «Eğer Allah kullarının rızkını genişletse idi ve her istediklerini verse idi yer yüzünde azar ve tuğyan ederlerdi⁷⁹» buyuruyor.

Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz de : «Allah Sübhânehü bir kuluna muhabbet edince, sizin hastanızı su içmekten himâye ettiğiniz gibi, o kulunu Dünyâ'dan, — yâni; Dünyâ malına sahip olmakdan — himâye eder» buyurmuştur.

Hazreti Ali (Kerremallâhü veche) ye isnat edilen şu beyit nekadar

(79) Sûrei Şûrâ : 27.

güzeldir : «Servet ve sâ'man sahibi olmak için didinip durma! Onu elde edememek, günah işlememeye sebeptir.»

İşte Firavunluk servet ve kudretini bulmuş olan azgın bir nefis, Mûsâ ve Hârun gibi halkı hidâyete sevk etmek isteyenlerin azmine ve teşebbüsüne mâni olur. Nasıl ki Kârun Benî İsrâil'den ve Hazreti Mûsâ'nın ümmetinden olduğu halde, servetinin verdiği tuğyan ile Hz. Mûsâ'ya isyan etmişti.

کر مکت آن اژدها از دست فقر
بشۀ گردد ز مال و جاه صقر

«Nefis ejderhası, fakru zarûret halinde ufak bir kurt hâline girer. Mal ve mansıb ise bir sivrisineği (sakar) haline getirir.»

Sakar : Avcı kuşlardan ve doğan nevinden (çakır) dedikleri yırtıcı kuşdur.

اژدهارا دار در برف فراق
هین مکش اورا بخورشید عراق

«Nefis ejderhasını firak karları altında, — yâni; mahrumiyet içinde — bulundur; onu Irak Güneşi karşısına götürme.»

Yâni; istediğini vermek suretiyle canlandırmaya kalkma...

تا افسرده می بود آن اژدها
لقمه او بی چو او یابد نجات

«O ejderhaya Güneş gösterme ki donmuş bulunsun. Eğer o canlanırsa sen onun bir lokması olursun.»

مات کن اورا و ایمن شو ز مات
رحم کم کن نیست او ز اهل صلات

«Onu oyunda mat et ki sen mat olmakdan emîn olasın. Hâline merhamet etme ki O, ihsâna lâıyk değildir.»

کان تف خورشید شهوت برزند
آن حقانی مرده ریخت برزند

«Çünkü şehvet güneşinin harâreti aksedince, o arda kalası nefis baykuşu çırpınmaya başlar.»

چونکه آن مرد اژدهارا آورد
در هوای گرم و خوش شد آن مرید

«Yılanı o ejderhâyı Bağdad'a getirince Irak'ın sıcak ve hoş havâsıyla o dirildi ve bir şeytân-ı merîd oldu.»

لاجرم آن فتنه‌ها کرد ای عزیز
بیست هم چندانکه ما گفتیم نیز

«Azizim, yılanı getiren adam, şüphesiz bu kadar fitneye, hatta bizim söylediklerimizin yirmi derece fazlasına sebeb oldu.»

Nefsini besleyen ve onun hevâsına tâbi olan bir kimsenin yalnız kendine değil, bütün halk'a zararı dokunacağını Hazreti Mevlânâ bu beyitiyle anlatıyor.

تو طمع داری که اورا بی جفا
بسته‌داری در وقار و در وفا

«Sen o nefse cefâ etmeksizin, riyâzât ve mücâhede çektirmeksizin vefâ ile bağlanacağını mı umuyorsun?»

Nefsi en ziyâde yıldırان ve kurt gibi iken kuzu haline getiren aklıdır. Bundan dolayıdır ki Aleyhissalâti Vesselâm Efendimiz, evlenmek için hâli, vakti müsâit olmayan gençlere oruç tutmalarını tavsiye buyurmuştur.

مرخصی را این تمنای رسد
موسیٰ بایدکه اژدها کشد

«Her soysuz ve aşağılık kimseye nefsi zapdetmek nasib olur mu? Ejderhâyı öldürmek için Mûsâ olmak lâzımdır.»

Nasıl ki Mûsâ aleyhisselâm, Fir'avun'un sihirbazlarının meydana getirdikleri yılanları, asasını bırakmakla mahvetmişti.

صد هزاران خلق ز اژدهای او
در هزیمت کشته شد از رای او

«Hazreti Mûsâ'nın ejderhâ şekline giren asâsından korktukları için yüzbinlerce halk kaçarken ayak altında kalmış ve ezilmişti.»

«FİR'AVUN'UN MÛSÂ ALEYHİSSELÂM'I KORKUTMAK İSTEMESİ»

گفت فرعونش چرا تو ای کلیم
خالق را کشتی و افگندی تویم

«Fir'avun Mûsâ'ya dedi ki: Ey Kelim; neden halkı öldürdün ve onlara korku saldın?»

در هزیمت از تو افتادند خلق
در هزیمت کشته شد مردم ز زلق

«Halk senden kaçarken ayakları kayıp düştü ve çiğnenip öldü.»

لاجرم مردم ترا دشمن گرفت
کین تو در سینه مرد وزن گرفت

«Şüphesiz ki insanlar seni düşman bildiler. Erkek ve kadının kalbinde senin kinin yer tuttu.»

خلق را میخواندی برعکس شد
از خلافت مرء ما را نیست بد

«Halkı kendine dâvet ediyordun, iş aksine oldu. Artık ahâlinin sana muhâlefeti zarûridir.»

من هم از شرت اگر پس می خزم
در مکافات تو دیکی می پزم

«Ben de senin şerrinden geri çekiliyorsam da herhalde sana mükâfat olarak bir tencere kaynatırım.»

Yâni; elbette bir hile ile mukâbelede bulunurum.

دل ازین برکن که بغری مرا
یا بجز فی پس روی گردد ترا

«Beni aldatabileceğini, yahut gölgenden başka sana bir kimsenin tâbi olup arkandan geleceğini umma...»

تو بدان غمء مشوکش ساختی
در دل خلقان هراس انداختی

«Bir iş becerdim ve halkın kalbine bir korku düşürdüm diye mağrur olma!»

صد چنین آری وهم رسوا شوی
خوار کردی ضحکه غوغا شوی

«Yaptıklarından yüz defâ fazlasını da yapsan, sonunda rüsvay ve zelil olursun. Halk seninle eğlenir ve gülüşür.»

Çünkü :

همچو تو سالوسی بسیاران بدند
عاقبت در مصر مارسوا شدند

«Senin gibi nice mürâi vardı. Bizim Mısırımızda nihâyet rüsvay oldular.»

«MÛSÂ ALEYHİSSELÂM'IN FIR'AVUN'A CEVÂBI»

گفت با امر حقم اشراك نیست
گر برزد خونم امرش باک نیست

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki : Emr-i İlâhî'ye karşı benim şerikliğim yoktur. — Yâni; kendim için ve kendimden bir şey söylemiyorum — O'nun emri, benim kanımı dökse de be'is yoktur.»

راضیم من شا کرم من ای حریف
این طرف رسوا و پیش حق شریف

«Ey akılsız Fir'avun! Senin dediğin gibi halka rüsvay olayım.. Buna razıyım ve hattâ şükrederim. Nezd-i İlâhîde şerif olayım da...»

پیش خلاق خوار و زار ریشخند
پیش حق محبوب و مطلوب و پسند

«Halkın karşısında hakir, zayıf ve eğlence olsam da, Huzur-u Hak'da mahbub, matlub ve makbul olurum.»

از سخن میگویم این ورنی خدا
از سیه رویان کند فردا ترا

«Bunu söz temsili olarak söylüyorum. Yoksa yârin kıyâmette Allah beni değil, seni kara yüzlü edecektir.»

عنّت آن اوست و آن بندگانش
ز آدم و ابلیس برمی خوان نشانش

«Şu izzet ve gâlibiyet Allah'ın ve onun has kullarının'dır. Bunun nişânını Âdem'le şeytan'dan anla...»

Kur'an-ı Kerim'in müteaddit yerinde izzet ve gâlibiyetin Allah'a, peygamberlere ve mü'minlere beyan buyrulmuş, ezcümle Münâfikûn Sûresinde :

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا
إِلَى الْمَدِينَةِ لَنُخْرِجَنَّكَ أَوَّامِنُهَا أَلَا ذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ
وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ

Yâni : «Medine'ye bir dönersek en aziz olan, en zelil ve hakir bulunanı oradan mutlaka çıkarsın diyorlar. Halbuki, İzzet Al'ahındır, Peygamberinindir ve mü'minlerindir; lâkin böyle olduğunu münâfıklar bilmezler⁸⁰» denilmiştir.

(80) Sûrei Münâfikûn : 8.

Bu âyeti kerimenin mânâsı iyi anlaşılabilmek için biraz tarihi mâlûmat vermek lâzım. Mekke ile Medine arasında ve (Kudeyt) denilen köyün yakınlarında (Müreyyih) isimli bir su vardı. Bu suyun başında (Beniyyil müstalik) nâmında bir Arap kabilesi oturuyor ve (Haris bin Ebi Zirar) namındaki bir şeyhin idâresinde bulunuyordu.

Bu şeyh, adam toplayıp Medine'ye hücum etmek ve Müslümanlığı ortadan kaldırmak hevesine kapılmıştı. Fakat daha o davranmadan evvel Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz hicretin beşinci yılı Şâbanının ikinci günü bin kişilik bir kuvvetle (Beniyyil müstalik) üzerine yürüdü. On kişi yere serilince diğerleri kaçtılar. Kadın, erkek yediyüzü esir edildi. Beşbin koyun ile onbin deve de ganimet alındı. Bu gazâda'ki mücâhitler arasında epeyce de münâfık vardı. Bunlar hâlis müslüman olmadıklarından Allah rizâsı için değil, ganimetten hisse almak için gelmişlerdi. Dönüşde bir su başına konuldu. Orada bir muhâcir ile ensardan biri arasında su geçmek nöbetinde kavga çıktı. Hazreti Ömer'in hizmetinde bulunan (Cehcâhi Gıfârî) isminde bir muhâcir (Sinan bin Ferde) namındaki bir ensâriye bir tokat attı. Ensarî Medine'lileri imdâda çağırdı (Cehcâhi) de muhâcirlerden yardım istedi. Bir dinin efradı, bir peygamberin ümmeti olan bu muhterem adamlar, birbirlerinin üstüne atılmak üzere koştular. Muhâcirler ile Ensarilerin koşup gelmeleri üzerine az kaldı kanlı bir fâcia olacaktı. Resûlullah efendimiz koşup geldi :

— Yine mi cahiliyyet dâvâsına kalkıştınız? diye oradakileri tekdi etti. Koşuşanlar nadim oldular. (Sinan bin Ferde) hakkını (Cehcâh) e helâl etti. Bu suretle kızgınlık zâil oldu.

Çapulculuk etmek için bu muhârebeye bir çok münâfıkın da iştirak ettiğini söylemiştim. Bu iki yüzlü heriflerin (Abdullah bin Übeyyibni selül) isminde bir başları vardı ki (Sinan bin Ferde) onun hizmetinde bulunuyordu. İbni selül, Medine'nin eşrâfından bulunduğu cihetle hizmetcisinin döğülmesi azâmetine dokundu :

— «Şimdiye kadar böyle hakârete uğradığınızı bilmiyorum. Şu bir avuç muhâcirler geldiler, aramıza sığındılar, sonra sığıntı olduklarını unuttular, bize hakârete kalkıştılar. Tevekkeli: «Besle köpeği de seni yesin» dememişler. Siz onları yurdunuza aldınız, mallarımızın yarısını kendilerine verdiniz, hatırları için muhârebelere gidip çocuklarınızı yetim bıraktınız. Onlar çoğaldı, siz azaldınız, bâri bundan sonra sizden yüz bulamasınlar da Muhammed'in başından dağılıp gitsinler. Biz de Medine'ye gidince aziz olanlar, zelil olanları tutup kasabadan dışarıya atsinlar!» diye kendi gibi münâfıkları, vesâir Medine müslümanlarını kışkırtmak istedi. Bereket versin ki mel'un maksadı hâsıl olmadı. Biraz evvel Resûlullah'ın tekdîrini ve nasihatını işitenler (İbni selül) ün hezeyanlarına kulak

vermediler. Hattâ (Zeyd bin erkam) nâmında bir genç işittiklerine tahammül edemiyerek Resûlullah efendimize haber verdi. Cenâb-ı Peygamber bir fitne çıkarmamak için :

— «Sakın yanlış işitmiş olmayasın?» buyurdu. Zeyd :

— «Vallâhil azîm böyle söyledi» diye verdiği haberi yeminle te'yit etti. Biraz sonra da İbni selûl Huzur-u Nebevîye geldi.

— «Allah hakkı için ben böyle söz söylemedim. Zeyd yalancıdır, bana iftirâda bulunuyor» dedi. Herifdeki münâfıklığa bakın ki ettiği bir hezeyânı itirâfa cesâret edemiyor da kendi yalancılığını başkasına isnat ediyordu. Maamafih gösterdiği telâşdan ve malûm olan münâfıklığından o sözleri söylemiş olduğu anlaşıldı ve resûlullah tarafından :

— «Tevbe ve istiğfar et!» buyruldu.

Hazreti Ömer, İbni Selûl'ün bu edepsizliğine dayanamadı, hiddetle yerinden fırladı :

— «Ya Resûlallah! İzin ver şu münâfığın boynunu vurayım» dediyse de Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz müsaade etmediler; orduda çıkan dedikodunun önünü almak için hemen hareket emrini verdiler ve devesine binip ertesi sabaha kadar sürdüler.

Medîne eşrafından ve dini bütün müslümanlardan Üseyd bin Huzayr yolda Hazreti Peygambere :

— Niçin bu sıcakta yola çıktınız? diye sordu. Sallâllâhü Aleyhi Vessellem hazretleri :

— İbni Selûl'ün söylediklerini işitmedin mi? buyurdu. Üseyd bin Huzayr :

— Ya Resûlallah, vallâhil azîm sen ne vakit istersen İbni Selûl'ü Medîne'den çıkarırsın. İnsanların en azîzi sensin, mahlûkâtın en zelili de odur, dedi.

Menzile konulduğu vakit, İbni Selûl'ün oğlu (Hübab) Huzur-u Peygamberiye geldi :

— Ya Resûlallah, babam bir terbiyesizlikte bulunmuş, emret kafasını kesip getireyim, dedi. Peygamber efendimiz bu sağlam müslümanı taltif etti. Babana âsî olma diye, nasihat verdi.

Ordu Medîne civârında (Akik) mevkiine yaklaştığı sırada, İbni Selûl'ün oğlu, önde giden babasının devesini çökertti ve :

— Peygamberin aziz, kendinin de alçak bulunduğunu itiraf edecek-sin, sonra Resûlullah izin vermeyince Medîne'ye girmiyeceksin, dedi. İbni Selûl :

— İtiraf etmezsem ne olacak? diye sorunca oğlu :

— Hemen kafanı koparacağım, dedi. Münâfıkların reisi hâlis müslüman olan oğlundaki ciddiyeti görünce :

— Evet, aziz olan Allah ile Peygamberi ve mü'minlerdir, demeye mecbur olarak oğlunun elinden kafasını kurtarabildi. Resûlullah efendimiz de Hübab'a :

— Allah senden râzî olsun, fakat babanı bırak, emrini verdi. İbni Selûl de Peygamberin müsaadesiyle Medîne'ye girebildi.

İşte âyetle beyan buyrulan hâdise budur.

Bir de :

إِنَّا لَذِينَ بَيَّأْنَاكَ رَسُولَهُ أَوْلَيْكَ فِي الْأَذَلِّينَ
كَتَبَ اللَّهُ لَا فَطْنًا أَنَا وَرَسُولِي إِنَّا اللَّهُ قَوِيٌّ غَرِيٌّ

Yâni : «Hakikaten Allâh'a ve Peygamberine muhâlefet edenler, işte o kimseler, en zelil kimseler arasında olacaklardır. Cenâb-ı Hak takdir etmiş ve levhi mahfûza yazmışdır ki : Elbette ve mutlak ben galip geleceğim, Peygamberlerim de galib' geleceklerdir. Hakikaten Allah kavidir ve gâlibdir⁸¹» âyeti vardır ki bu da izzet ve galibiyetin Allah'a ve Peygamberlerine mahsus olduğunu bildirmektedir.

Biraz evvel bahsettiğim (Beniyyil Müstalık) gazasında on kişinin öldürülmesi üzerine başta şeyhleri olmak üzere kabile efrâdının bir çoğu kaçmış, kadın ve erkek olarak yediyüz kişi esir edilmişti. Şeyhin esirler arasında bulunan kızı (Cüveyriye) ashabdan (Sabit bin Kays bin Şemasi) nin hissesine düşmüştü. Bu kadın Peygamberin huzuruna geldi :

— Ya Resûlallah; Beniyyil müstahk şeyhi (Haris bin Ebî Zırar) ın kızımı. Bir şeyh kerimesi iken şimdi esir bulunuyorum. Seyyidim (Sabit bin Kays) ile mükâtebe yaptım. Bedelimin edâsı için bana yardım et, diye rica etti.

Mükâtebe : Bir esirin efendisi ile muayyen bir bedel üzerinden anlaşması idi. Esir çalışır, çabalar, bu bedeli yavaş yavaş öder, bedelini tamamen verince de esâretten kurtulurdu.

Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz :

— Bundan daha hayırlısını ister misin? Bedelini vermekle beraber seni de nikâhlayayım, râzî oluyor musun? buyurdu. Cüveyriye rizâ gösterince (Ezvac-ı Tâhîrat) arasına alındı.

Mekârim-i ahlâk nümûnesi olmak üzere yaradılmış olan Hz. Peygamberi lâyikeyle tanımayanlar, ihtimal ki, Peygamber Cüveyriye'yi güzelce gördü de izdivâca râğbet etti derler. Resûl-ü Ekrem, yirmibeş yaşında

(81) Sûrei Mucâdele : 20-21.

iken evlenmiş, kendisinden onbeş yaş büyük olan Haticetülkübra (Radi-yallahü anha) yı almış ve elli yaşına kadar onunla iktifâ ederek câriye bile almamıştı. Ondan sonra vukûa gelen izdivaclarından her birinin di-nî, içtimâî birer sebebi vardı. Cüveyriye'yi alınca da ashab-ı kiram :

— Peygamberin hareminin kabilesi efradı esir kalmamalı diyerek el-lerindeki esirleri azâd ettiler. Sonra Cüveyriye'nin babası bedelini verip kızını kurtarmak için Medine'ye geldi. Kerimesinin Peygamber haremi olmuş, kabilesi efradının esaretten kurtulmuş olduğunu görünce, müslü-man oldu. Onun İslâmı üzerine, kabilesi efradının hepsi de imâna geldi. Demek ki Resûlullah efendimizin bir kadını tezevvûğ etmesi, bir kabîle halkının İslâmına sebep olmuştu.

Hazreti Mevlânâ gene Kelîmullah lisânından Fir'avun'a diyor ki :

8789

شرح حق یایان ندارد همچو حق
هین دهان بر بند و برگردان ورق

«Hak'kın Zat-i Akdes'i gibi, İzzet ve ğalibiyetinin târifi de nihâyet-sizdir. Ey Fir'avun! Dilini tut ve bahsi değıştir.»

8790

گفت فرعونش ورق در حکم ماست
دفتر دیوان حکم این دم مراست

«Fir'avun Mûsâ'ya dedi ki: Şimdi hüküm ve hakem divanının defteri benim emrim altındadır.»

8791

مرا بخریده اند اهل جهان
از همه عاقلتری بو ای فلان

«Dünya, — yâni; Mısır halkı — beni hükümdarlığa kabul etmiştir. Ey Mûsâ, sen onların hepsinden daha akıllı mısın ki beni beğenmiyor-sun?»

8792

موسیا خودرا خریدی هین برو
خوشتن کم بین بخود غره مشو

«Ey Mûsâ; kendini beğenmişsin. Zâtını görme ve nefesine mağrur olma!»

8793

جمع آرم ساحران دهررا
تا که جهل نونمایم شهررا

«Ben dünyanın sihirbazlarını toplar ve onların marifetiyle senin ce-hâletini bütün şehre gösteririm.»

8794

این نخواهد شد بروزی و دو روز
مهلت ده تا جهل روز تموز

«Bu sihirbazların toplanıp gelmesi bir, iki günde olmaz. Bana kırk gün ve temmuza kadar mühlet ver.»

Firavun'un bu mühlet istemesi (Tâhâ) sûresinde şöylece hikâye buy-ruluyor :

وَلَقَدْ
أَرْسَلْنَا إِلَيْنَا كَاهِنًا فَكَذَّبَ وَإِنَّا
بِغِيَرِكُمْ لَآمُوسٌ ۖ فَلَمَّا نَبَتْكَ بِغِيَرِمْ لِهَ فَاَجْعَلْ بَيْنَكَ وَبَيْنَكَ
مَوْعِدًا لَا تَخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوِيًّا

Yâni : «Andolsun ki biz ona âyetlerimizin hepsini gösterdik de, (Buna rağmen) O, yine tekzip etti, dayattı... Dedi : Ey Mûsâ, sen sihrinle bizi yerimizden çıkarmak için mi geldin? Şimdi biz de sana (senin sihrin) gibi bir sihir yapacağız. Şimdi sen kendinle bizim aramızda bir buluşma yeri ve vakti tayin et ki, ne senin ne bizim caymayacağımız düz (geniş) bir yer olsun⁸²...»

8795

گفت موسی این مرا دستور نیست
بندام امهال تو مامور نیست

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki: bunun için bana izin yoktur. Ben emir kuluyum, sana mühlet vermeye mezun değilim.»

8796

گر تو چیری و مرا خود یار نیست
بند فرمانم بدانم کار نیست

«Sen hükümdarsın, galipsin, benim yardımcım, dostum yok. Fakat Allah'ın fermanının bendesiyim, başka bir şeyle mukayyet değilim.»

8797

میزنم بانو بجد تازندام
من چه کاره نصرت من بندام

«Ben sağ oldukça seni ciddiyetle îmana dâvet edeceğim ve mucizâtımla sana vuracağım. Nusret ve galibiyetle ne alâkam var? Ben Hak'kın kuluyum.»

8798

میزنم تادر رسد حکم خدا
او کند هر خصم از خصمی جدا

«Allahın hükmü nâzil oluncaya kadar ben sana vuracağım, — yâni; mürâcaat ve dâvette bulunacağım — Hasımı hasımdan ayıracak olan Allah'dır.»

8799

گفت فی من مهلت باید نهاد
عشوه‌ها کم ده تو کم پیمان باد

«Fir'avun dedi ki: hayır hayır; bana mühlet vermek lâzımdır. Bu hususda bahâne bulma ve faydasız hareket etme.»

8800

حق تعالی وحی کردش در زمان
مهلتش ده متع مهراسی ازان

«O zaman Hak taâlâ Mûsâ Aleyhisselâm'a vahiy etti ki: Fir'avun'a uzun bir mühlet ver ve ondan korkma!»

8801

تا بکوشد او که فی من حقتهام
تیز رو کو پیش ره بگرفتهام

«Ki o çalışsın. Ben uyumuş değilim; onun yapacağı mekri görürüm. Sen ona hızlı yürü de ben yolunun ilerisini tutmuşum.»

Evet, Cenâb-ı Hak uykuda değildir. Nitekim âyeti kerîmede buyruluyor ki:

لَا تَأْخُذْهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ

Yâni: «Onu uyuklamak da tutmaz, uyumak da⁸³.» Bundan dolayı hiçbir şeyden gâfil değildir.

حبلها شازا همه برهم زخم
و آنچه افزاید من برکم زخم

«Onların hilelerini ben perişan ederim. Onların artırdıklarını, — yâni; mekirlerini — ben eksiltirim.»

آبرا آرند من آتش کنم
نوش و خوش کردند من ناخوش کنم

«Onlar su getirirlerse ben o suyu ateş yaparım. Tatlı ve hoş bulduklarımı da nâhoş bir hâle getiririm.»

مهر پیوندند و من ویران کنم
آنچه اندر وهم نازند آن کنم

«Onlar muhabbet bağlarsa ben o muhabbeti harab ederim; vehimlerine getirmedikleri şeyleri de vukû'a getiririm.»

تو مترس و مهلتش ده دم دراز
گو سه گرد آرو صد حیلت بساز

«Sen korkma da Fir'avun'a uzun bir mühlet ver!..»

گفت امر آمد برو مهلت ترا
من بجای خود شدم رستی زما

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki : emir geldi; haydi git! Sana mühlet verildi. Ben yerime gidiyorum, o vakte kadar bizden kurtuldun...»

Bu mühlet meselesi de Tâhâ Sûresinde şöyle hikâye buyrulmuştur :

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُخَشِّرَ النَّاسُ ضُحًى ۝

Yâni : «Mûsâ dedi ki : Sizinle karşılaşma zamanımız, zinet günü ve insanların toplanacağı kuşluk vaktidir⁸⁴.»

Yevmüzzıyne : Mısırlıların süslenip bayram ettikleri bir gündü.

او همی شد و ازدها اندر عقب
چون سگ صیاد دانا و محب

«Hazreti Mûsâ gidiyor, ejderha olmuş olan asası da bir avcının sahibini bilen ve seven köpeği gibi onu tâkip ediyordu.»

چون سگ صیاد جنبان کرده دم
سنگ را میگردید او زیرسم

«Avcı köpeği gibi kuyruğunu sallıyor, taşları tırnağının altında ezip kum haline getiriyordu.»

سنگ و آهن را بدم در میکشید
خرد میخاید آهن را بدید

«Taş ve demiri nefesiyle çekiyor, demiri parça parça edip aşikâre çiğniyordu.»

در هوا میکرد خود بالای برج
که هزیمت میشد از وی روم و کرج

«Başını kaldırıncı kendini burçların üstüne yükseltir ve ondan Rum-lar da, Gürcüler de — yâni; bütün insanlar — korkar ve kaçardı.»

ژ غزغ دندان او دل میشکست
جان شیران سپه میشد ز دست

«Dişlerinin gıcirtısı ödleri koparıyor, kara arslanların bile canı elden gidiyordu.»

چون بقوم خود رسید آن مجتبا
شدق او بکرفت و شد باز او عصا

«Allahın seçilmiş kulu ve kelîmi olan Hazreti Mûsâ kavminin yanına gidince, eiderhâyı boğazından yakaladı ve o müthiş canavar tekrar asâ oldu.»

Hazreti Mûsâ Medyen'den ve kayınpederi Şuayb Aleyhisselâm'ın nez-dinden Mısır'a giderken kendisine ilk tecellî vuku bulmuş ve risâletle, Fir'avun'u dâvete memur olmuştu. O esnada, Cenab-ı Hak tarafından buyruluyordu ki :

وَمَا نِلَكَ بِمِثْلِكَ
يَا مُوسَى ۞ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّوْا عَلَيْهَا وَاهْبُتُّوْهَا عَلَى
غَسَنِي وَلِيْفِيهَا مَا رَبُّ أُخْرَى ۞ قَالَ أَلِفْهَا يَا مُوسَى ۞ قَالَ لَقِيَهَا
فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى ۞ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا
الْأُولَى ۞

Yâni : «Yâ Mûsâ o sağ elindeki ne? Mûsâ dedi : O benim asamdır. Ona dayanırım. Onunla davarlarımı yaprak silkerim. Onda bana mahsus başkaca hâcetler de vardır. (Cenâb-ı Hak) buyurdu : Ya Mûsâ onu (elin-den) bırak... O da bunu bıraktı. Bir de ne görsün: koşup duran bir yılan (olmuş) dur o!.. (Cenâb-ı Hak) buyurdu: Tut onu, korkma. Biz onu yine evvelki şekline çevireceğiz⁸⁵.»

Bu Emr-i İlâhî üzerine Hazreti Mûsâ'ya itmi'nan geldi ve o koca yılanın ağzından tutunca asâ oldu. Şu tecrübe dolayısıyla Hz. Mûsâ artık ondan korkmuyor, ejderha olup da herkese dehşet verdiği sırada çenesinden yakalıyor ve başı çatal bir asâ oluyordu.

Hazreti Mûsâ menziline gelince :

تکبه روی کرد و میگفت ای عجب
پیش ماخورشید و پیش خصم شب

«Asâya dayandı ve dedi ki : şaşılacak şey! Bizim nübüvvetimiz bizim indimizde Güneş kadar zâhir ve bâhir, hasmın karşısında ise gece kadar karanlık...»

ای عجب چون می بیند این سپاه
عالی پرچاشتگاه آفتاب

«Acaba bu Firavun ordusu, Âlemin kuşluk güneşi ile dolu ve parlak olduğunu niçin görmüyorlar?»

چشم باز و گوش باز و این ذکا
خبرام در چشم بندی خدا

«Gözleri açık, kulakları açık ve bu zekâlarıyla berâber hakikatı görüp işitmiyorlar. Allah'ın gözleri bağlamasındaki kudretine hayranım...»

Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'inde : «Allah, O müşrik ve münkirlerin kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir gözlerinde de perde vardır. Onlar için büyük bir azap da mukadderdir.» buyurduğu gibi :

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا الْجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أُذُنٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا
أُولَٰئِكَ كَانُوا لَنَا نَعَامًا أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿٣٨﴾

Yâni : «(O müşrik ve münkirlerin) kalpleri vardır, lâkin O kalp ile hakikâti idrâk edemezler; gözleri vardır, O gözlerle göremezler; kulakları vardır, bu kulaklarla işitemezler⁽⁸⁶⁾» de demiştir. O vakitler öyle olduğu gibi şimdi de böyledir. Hâlâ da idraksız kalpler, görmez gözler, işitmez kulaklar mevcuttur.

Çünkü :

وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٩﴾

«Allahın dalâlete sevk ettiğini kimse hidâyete çıkaramaz⁽⁸⁷⁾».

Yine Hazreti Mûsâ lisânından deniliyor ki :

(86) Sûrei Araf : 179.

(87) Sûrei Ra'd : 33.

من ازیشان خیره ایشان هم زمن
از بهاری خار ایشان من چمن

«Ben onların gafletine hayranım, onlar da benim risâlet ve dâvetime hayrandır. Onlar bir bahârın yetiştirdiği dikendir, ben ise aynı bahârın çemeniyim.»

Ra'd sûresinde buyruluyor ki :

وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُّتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ
وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفِصِلُ
بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Yâni : «Arz'da birbirine komşu kıt'alar vardır. Üzüm bağları, ekinler, çatalı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki hepsi bir su ile sulanıyor. (Böyle iken) biz onlardan bazısını, yemişlerinde (ve tadlarında) bazısından üstün kılıyoruz. İşte bunlarda da aklını kullanacak zümreler için elbet âyetler vardır⁽⁸⁸⁾».

Sôfiyyece Allah'ın mahlûkâta karşı iki feyzi vardır. Birine (feyz-i akdes) diğerine (Feyz-i mukaddes) derler. Feyzi akdes : Cenab-ı Hakkın bütün Kâinât'a olan umumi tecellisidir ki bunda hiç bir şey diğerinden ayırt edilmez. (Feyz-i mukaddes) : herşeyin istidâdına göre o umumi tecelliden istifâdesidir : Şeyh Sâdi der ki :

«Yağmurun tabiatındaki letâfette hilâf yoktur. Saf, temiz, tatlı bir sudur. Öyleyken onun yağmasıyla bağda lâleler, çorak yerde ise diken biter.»

İşte yağmur Feyz-i akdesin, lâle ile diken yetişmesi de feyz-i mukaddesin misali olabilir. Mûsâ ile Fir'avun'un mevcudiyetleri de yine feyz-i mukaddes misallerindendir.

Yine kelimullah tarafından deniliyor ki :

(88) Sûrei Ra'd : 4.

پیشا بردم بس جام رحیق
سنگ شد آبش به پیش این فریق

«Firavnîlerin önüne bir çok şarap kadehi götürdüm. Fakat o gürûhun önünde kadehdeki mâyi taş kesildi.»

دسته گل بستم و بردم به پیش
هر گلی چون خار گشت و نوش نیش

«Bir gül demeti yaptım, onlara götürdüm; lâkin götürdüğüm güllerin her biri diken ve tatlı sözlerimin hepsi onlara iğne oldu.»

آن نصیب جان بی خویشان بود
چونکه باخویشان پیدا کی شود

«Götürdüğüm şarap kadehleriyle gül demetleri kendisinden geçenlerin — yâni; Allah'ın emrine karşı iradesini temamiyle teslim etmiş olanların — nasibi idi. Tamamiyle benliklerini muhafaza eden Fir'avnilere o kadehler ve demetler, nasıl nasib olur?»

Sûrei Esra'da buyuruluyor ki :

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

Yâni: «Kur'an'dan mü'minler için şifa ve rahmet olanı indiriyoruz. Fakat O Kur'an, zâlimler için hasar ve zarardan başka bir şey artırmaz⁸⁹».

Yâni; mü'minler Kur'an'dan maddî ve mânevî şifâ ve rahmet bulurlar, zâlimler ve münkirler ise ondan hasâra uğrarlar. İşte Hazreti Mûsâ'nın mânevî şarabıyla gül demetinden, Firavun'un ve etbâının istifâde edemeyişi bundan dolayı idi.

(89) Sûrei Esra': 82.

خفته بیدار باید پیش ما
تا به بیداری بیند خوابها

«Bizim indimizde uyurken uyanık kimse lâzımdır ki uyanikken rüyâlar görsün.»

Enbiyâ ve evliyâ hazeratı, öyle kimseler ister ki, Dünyaya karşı uy-kuda ve Âhirete karşı uyanık bulunsun. Bundan maksat, onların Dünya işlerini külliyyen terk etmeleri değildir. Dünyevî vazifelerini ifâ ederlerken bile, Âhireti unutmamalarıdır. Öyleleri uyanikken de, bazılarınca ancak rûyâda görülebilecek şeyleri, meselâ misal ve berzah âlemlerini müşâhede edebilirler. Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz: «Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz» buyurmuştur. Keza başka bir hadiste: «İnsanlar uykudadır, öldükleri vakit uyanırlar» denilmiştir. Yâni; «Ölmeden ve ecel gelmeden evvel ölü» emrine ittiba ederek şu mevhum varlıklarından geçmiş olanlar, uyku ve gaflet âlemi olan Dünya'da uyanmış bulunanlardır.

دشمن این خواب خوش شد فکر خلق
تا نخشد فکرش بستت خلق

«Halkın düşüncelere dalması bu hoş uykunun düşmanıdır. O uykuyu uyumayınca halkın fikri bağlı kalır.»

حیرتی باید که روید فکر را
خورد حیرت فکر را و ذکر را

«Zihinden düşünceyi süpürmek için hayret lâzımdır. Çünkü hayret; fikri de zikri de götürür.»

Hayret, ya Asâr-ı İlâhiyenin müşâhedesinden, yahut, Rabbanî aşk ve şevkin akla galebesinden hasıl olan şaşkınlıktır. Hayretin ziyâdeliğine (heyecan) tâbir olunur. Hayret gelip geçici olduğu halde, heyecan sürekli olur.

Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimiz: «Yarabbî, sana karşı olan hayretimi artır» diye düâ buyururdu.

Hazreti Mevlâna da : «Hayret gelince zikri ve fikri götürür» diyor.

8823

هر که کاملتر بود او در هنر

او بمعنی پس بصورت بیشتر

«Hünerde fazla kemâli olan, sûrette ileri, mânâda geridir.»

Şöyle bir kıta vardır : «Bir meclisin baş sedirine çıkmak nesep dolaşısıyla değildir. Belki insanlar arasında, aşağı oturmak, edep ve terbiyeden ileri gelir.»

8824

راجعون گفت و رجوع زین سان بود

که کله وا گردد و خاله رود

«Cenâb-ı Hak Kur'an'da kulları lisanından (Râciûn) demiştir. O rü-cû, meselâ bir sürü koyunun, mer'adan ağıla dönmesi gibidir.»

Sûrei Bakârâ'da buyrulmuştur ki :

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ
لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ نَبِيًّا مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ
مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ
إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
﴿١٥٢﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ
هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٣﴾

Yâni : «Allah yolunda şehit olanlar için : onlar ölümlerdir demeyin, belki onlar diridirler. Lâkin siz (o hayatın nasıl olduğunu) bilemezsiniz. (Ey mü'minler) sizi biraz korku, açlık; mal, can ve mahsullerin eksilme-sinden bir şeyle imtihan edeceğiz. (Habibim bu imtihanlara uğrayıp da)

sabredenlere müjde ver. Ki onlar kendilerine bir musibet gelince: biz ha-kikaten Allah'ın kullarıyız ve hakikaten biz, O'na rü-cû edeceğiz, diyen-lerdir. Onlar (yok mu?) Onların üzerine Rabb-ı Zîşanlarından mağfiret ve rahmet, (yâni; mahalli rahmet olan Cennet) vardır. Yine onlar, hidâ-yeti bulanların ta kendileri olacaklardır⁹⁰»

Kibar-ı Tâbiinden Said bin Cübeyr (rahimehullah) demiştir ki : İs-tircâ yâni; (İnnâ lillâhi ve innâileyhi râciûn) teslimiyyeti ancak Ümmet-i Muhammed'e mahsus bir fazilettir. Öyle olmasaydı Yâkup, Yusûf'u kay-bedince (Ya esefâ alâ Yûsuf) (Vah Yusuf'a yazık oldu) demezdi, (İn-nâ lillâhi ve innâileyhi râciûn) derdi.

Hazreti Ömer (Radiyallâhü anh) bu âyeti okudukca : «Ne güzel iki denk ve ne güzel ilâve» buyururdu.

İdlân : Hayvanın iki tarafına bağlanan, ilâve de semerin üstüne ko-nulan yük demektir. Hz. Ömer, İdlân ile, vâdedilen (Salavat ve rahmeti), ilâve ile de (Hidâyet) i murad ederdi.

İşte Hazreti Mevlâna mü'minlerin Hakka rü-cûunu koyunların ağıla avdet etmesine benzetiyordu.

8825

چونکه وا گر دید گله از ورود

پس فتد آن بز که پیش آهنگ بود

«Sürü geri dönünce giderken en önde olan keçi en geride kalır.»

Onun gibi sûrette ileri olanlar da mânâda geri bulunurlar.

8826

پیش افتد آن بزلگت پسین

اضحک الرجی وجوه العابین

«Sürü geri dönünce, giderken en arkada kalan toplam keçi en öne ge-çer. Geri dönüş ve makam-ı aslî'ye avdet ediş, somurtmuş olanları gül-dürür.»

از گزافه‌گی شدند این قوم لنگ
فخر را دادند و بخردند ننگ

«Bu kavim, yâni; ehlullah hazerâtı, neden topal olup surette geri kaldılar, niçin iftiharı bırakıp ârı kabul ettiler? Bunları nâfile yere yapmadılar.»

Sürünün dönüşünde topal keçinin öne geçmesi gibi ric'at esnasında öne geçmek için yaptılar.

باشکسته مبروند این قوم حج
از حرج راهیست پنهان تا فرج

«Hacca gidenler içinde, kırılmış ve dikenlerden yaralanmış ayaklarıyla yürüyener bulunur. Çünkü meşekkatten ferah ve meserret tarafına gizlice yol vardır.»

Her meşekkatin sonu istirahat ve meserrettir. Nitekim Kur'an'da :

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

Yâni : «Zorlukta hakikaten bir kolaylık vardır⁽⁹¹⁾» buyrulmuştur.

Cenâb-ı Pîr'in «Hacca gidenler arasında kırılmış ayakla gidenler bulunur» beytinde :

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى

حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ

Yâni : «Harbe gidemiyen kör için günah yoktur, topal için de günah yoktur, hasta için de günah yoktur⁽⁹²⁾» âyeti kerimesine işâret vardır.

(91) Sûrei İnşirah : 6.

(92) Sûrei Nûr : 61.

دل ز دانشا بسته این فریق
زانکه این دانش نداند این طریق

«Evliyâullah hazerâtı gönül levhasını sûri ilimden yıkamışlardır. Çünkü O ilimler, bu seyr-i sülûk yolunu bilmezler.»

Zannedilmesin ki Mevlânâ burada bizleri ilimden men ve cehl'e teşvik ediyor. Belki, ehlullah gönül levhasını ilimden yıkamışdır, demekle onlardan bir çoğunun evvelce okumuş, öğrenmiş ve fakat, Âhirete faydası olmayan ilimlerle meşgul olmayı artık bırakmış olduklarını anlatıyor.

دانشی بایدکه اصلش زان سرست
زانکه مرفرعی باصلش رهبرست

«Bu yol için, aslı Allah tarafından olan bir ilim lâzımdır. Çünkü her ferî aslına yol gösterir, kılavuzluk eder.»

مهری بر عرض دریایکی برد
تا لدن علم لدنی می برد

«Her kanat, geniş bir deniz üstünde nasıl uçabilir? Allah ilmi olmalı ki insanı Allah'a götürsün.»

Sahibini yükselttiği için, Mevlânâ, ilimleri kanada, seyr-i sülûkü de bir denize benzetiyor ve : Her kanat, geniş bir deniz üstünde nasıl uçabilir? diyor.

Evet; serçenin de, kartalın da kanadı vardır. Fakat serçe kanadı bir denizi aşamaz. Onun gibi, her ilim de ancak mevzuuna göre bir kanat olabilir. Onun içindir ki, bu mevzuda ancak Allah ilmi bize kılavuzluk eder ve aslına bizi kavuşturur.

بس چرا علمی پیاموزی ببرد
کش باید سینهر زان پاک کرد

«O halde, sonunda kalpden temizlenmesi lâzım gelen bir ilmi bir adama niçin öğretiyorsun?»

بس مجو پیشی ازین سرلنگ باش
وقت گشتن تو پیش آهنگ باش

«Ey sâlik bu âlemde öne geçmeye heves etme ve topallayıp geri kal ki, Allah'a rücû zamanında önde bulunasın.»

آخرون السابقون باش ای ظریف
بر شجر سابق بود میوه طریف

«Ey zarif kimse! Geride gibi görünen ilerilerden ol. Nitekim tâze meyve ağaçdan evveldir.»

Aleyhisselâtüvesselâm Efendimiz : «Biz zaman itibâriyle sona kalmışsınız, fakat mânevî mevki ve mertebe itibâriyle öne geçmiş olanlarız» buyurmuştur. Evet, Zât-i Akdes-i Nebvî, peygamberlerin en sonu olmakla beraber, Kurban-ı İlâhî'de olanların en ileriye gitmiş olanıdır. Yâni; Hâtemül Enbiya fakat resullerin en efdalidir. Kendisi öyle olduğu gibi Ümmet-i Merhumesi de hayrul ümem, yâni; ümmetlerin en hayırlısıdır. Bu, son gibi görünüşle beraber ilk oluş, meyve çekirdeğinin dikilmesiyle ağacın yetişmesine ve yemiş vermesine benzer. Görünüşte ağaç evvel, meyve sonra ise de, hakikatte meyve, yâni; çekirdek evvel, ağaç sonradır.

کرچه میوه آخر آید در وجود
اولست او زانکه او مقصود بود

«Vâkı'a ağacın meyvesi sonradan vücûda gelir. Fakat ağaçdan makûl olan yemiş olduğu için, o evveldir.»

چون ملائک گوی لاعلم لنا
دست برگرد و ما علمتنا

«Ey sâlik, sen de melekler gibi (Lâ ilmelenâ) de ki (Vemaallemtenâ) yardımcın olsun.»

Sûrei Bakârâ'da hikâye buyrulduğu üzere Cenâb-ı Hak meleklerle : «Ben arz üzerinde bana halife olacak birini yaratacağım» haberini vermiş, melekler : «Yarabbî orada fesat çıkaracak ve kan dökecek bir mahlûk mu yaratacaksın? Biz seni hamdile tesbih ve takdis ediyoruz» demişler ve Allah'dan : «Ben sizin bilmediğiniz şeyi bilirim» cevâbını almışlardı. Sonra Âdem Aleyhisselâm yaratıldı ve ona bütün mahlûkat ve eşyânın isimleri öğretildi. Sonra o eşya meleklerle gösterilip : «Bana halife müstahak olduğunuz iddiasında sadık iseniz şunların isimlerini bana haber veriniz» buyruldu. Bu teklif üzerine melekler :

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٩٣﴾

Yâni : «Yarabbî, seni tenzih ve takdis ederiz. Biz, bize öğretmiş olduklarından başka birşey bilemeyiz. Hakikat alim ve hakim olan sensin dediler⁹³». Sonra Hazreti Âdem'e o eşyanın isimlerini meleklerle haber vermesi emir olundu. Âdem Aleyhisselâm da onları meleklerle bildirdi. Bunun üzerine Hak Sübhânehû meleklerle : «Ben size göklerin ve yerin gaybını ve sizin izhar ettiğinizi ve gizlediğinizi bilirim demedim mi idi?» dedi ve onlara Âdem'e secde etmelerini emreyledi.

İşte Hazreti Mevlâna bu vak'aya telmih ediyor ve bir sâlik için, ilim dâvâsında bulunmak değil, aciz ve noksanını itiraf etmek lâzım geldiğine işâret eyliyor. İlâhî irfan hususunda, Rabbânî bir talimle bütün nebîlere âlem olan Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz : «İlâhî, seni tenzih ve takdis ederim. Biz seni, sana lâyık olan bir mârifetle tanıyamadık» buyurmuştur. Necib ümmetinin yüksek âlimleri de bilmediklerini itirafdan çekinmemişlerdir.

Harûnür Reşid'in şeyhulislâmı bulunan (İmam-ı Ebu Yûsuf) a bir gün Halife bir mesele sormuş, Ebû Yûsuf : «Bilmiyorum» demiş. Harûn'un mâbeyincisi : «Ya Eba Yûsuf, Emirilmü'minin Hazretleri sana bu kadar maaş ve tahsisat veriyorken ona karşı bilmiyorum demeye utanmıyor musun?» itirazında bulunmuş; Ebû Yûsuf da : «Emirilmü'minin bana verdikleri ilmime göredir. Cehlime göre verecek olsaydı hazinesi yetişmezdi!» diyerek bildiklerine nisbetle bilmediklerinin pek çok olduğunu itiraf etmişti.

Kezâ, İmam-ı Gazali gibi bir allâme : «Bildiklerime nisbetle bilmediklerimi ayaklarımın altına alabilseydim başım göklere değerdî» demek insafını göstermişti.

گر درین مکتب ندانی تو حجا
همجو احمد پری از نور حجا

«Eğer bu sülûk mektebinde hecelemeyi bilmezsen, yahut bildiklerini unutacak olursan Hazreti Ahmed Aleyhisselâm gibi, akıl ve zekâ kanatlarıyla uçarsın.»

Cenâbı Peygamber ümmî idi; yâni; okumuş yazmış değildi. Fakat ilâhî tâlim ve akıl, zekâ kanatlarıyla yükselmiştir. Bağdadlı Rûhî meşhur terkibi bendinde der ki :

«Unutup bildiğini ârif isen nâdan ol!
Bizim vahdedde ne ilim ve ne âlim isterler.»

Derler ki Nasruddin Hocaya bir âlim gelmiş: «Sana kırk sual soracağım, tek kelime ile cevap verebilir misin?» diye sormuş. Hoca da: «Hay hay!» demiş. Âlim suallerini sorup bitirince Hoca: «Bilmiyorum?» diyerek bahsi kazanmış.

Bazı yerlerde bilmemek, bilmekten ziyâde muvaffakiyet kazandırır. Kureyş müşrikleri, Medine hahamlarına adam gönderip Hazreti Peygambere sormak üzere sual istemişlerdi. Hahamlar, ona Zülkarneyn kıssasını, ashabı kehfî ve ruhun hakikatini sorun; ikisine cevap verir de üçüncüsünden bahs etmezse Peygamberdir demişlerdi. Sordular. İki suale Kur'an'da mufassal cevaplar verildi. Üçüncüsü için :

قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي

Yâni: «Habibim: Ruh Rabbimin emrindendir de⁹⁴» buyrularak izâhat verilmedi. Şu izah edilmeyiş de, Resûlullah'ın nübüvvetine yahûdilerce delil oldu. Çünkü Tevrat'ta da ruh'dan bahsedilmemişti.

گر نبائی نامدار اندر بلاد
کم نه والله اعلم بالرشاد

«Eğer, memleketlerde, meşhur değilsen, merak etme, kaybolmazsın. Doğruyu en iyi bilen Allah'dır.»

(94) Sûrei Esra': 85.

Şöhretin âfet olduğu bir hadîs-i şerif'de beyan buyrulmuştur. Onun için ehlülâhın çoğu, o âfetten kurtulmak maksadiyle gizlenmeyi ihtiyar etmişlerdir.

Hazreti Mevlâna bu gizlenmeyi tabî'i görüyor ve onu isbat için bir misal irâdile diyor ki :

اندران ویران که آن معروف نیست
از برای حفظ گنجینه ز رست

«Altın hazinesini bilinmiyen virânelere gizlerler.»

موضع معروف کی بنهد گنج
زین قبیل آمد فرج در زیر رنج

«Hazîneyi hiç bilinen yere koyarlar mı? Bunun gibi, kurtulmanın da hastalık ve meşakkatlerde gizlenmesi buna benzer.»

Definelerin, ekseriyâ harâbelerde bulunduğu, oralarda herkesin nazarından saklandığı gibi, mâneviyyat hazinesi olan evliyâullahdan çoğu da eski, püskü libaslar içinde ve fakru zarûret sûretinde gizlenmişlerdir.

خاطر آرد بسی شکار اینجا ولیک
بکشد اشکال را استور نیک

«Burada hatıra çok müşkil şüpheler gelir. Lâkin iyi bir binck hayvanı kösteklerini koparır.»

Zekî bir sâlik de kendisine ayak bağı olacak o müşkilleri def eder.

Cenâbı Pîr bir beyit yukarıda «Hazîneyi bilinen bir yere koymazlar» demişti. Buna karşı hatıra bir müşkil gelir ve: Hazîneler bazan bilinen yerlere de konulur. Meselâ devlet vezneleri, bankalar vesaire gibi. Husu- style enbiyâ ve kibârı evliyâ mâlum ve mâruftur, diye itiraz edilebilir. Cevap verilir ki: Enbiyâ halkı davetle mükelleftir. Dâvet edecek zâtın mâruf olması lâzımdır. Enbiyâ'dan sonra onlara vâris olan kibârı evliyâ da halkı irşâda memurdur. Onların da mâruf olması icap eder. İşte âkil ve zekî bir sâlik, buna benzer şekilde, hatırına gelen vesveseyi def edebilir.

هست عشقش آتش اشکال سوز
هر خیالی را بروید نور روز

«Allah'ın aşkı, müşkilleri yakan bir ateştir. Nitekim gündüzün nûr'u her türlü hayâli siler, süpürür, yokeder.»

Demek ki böyle hatıra gelen müşkillerden, şüphelerden kurtulmanın ilâcı, Aşk-ı İlâhî ateşi imiş ki o âteş bu gibi vesveseleri yakar, kül eder, hiç bir şey bırakmazmış.

هم ازان سوچو جواب ای مرتضا
کین سوال آمد ازان سومرترا

«Ey Hak'kın makbulü ve râzî olduğu kimse; bu gibi suallerin cevabını, o suallerin geldiği tarafta, yâni; cânib-i İlâhîde ara.»

کوشه بی کوشه دل شهر هیت
تاب لاشرقی ولا غربی مهیت

«Gönlün köşesiz köşesi Allah'a gider bir caddedir; onun nuru da şarkı ve garbı olmayan bir Ay'dandır.»

Kalbin bir halk tarafına, bir de Hak tarafına iki vechi vardır. İşte (Kûşe'i bikûşe'i dil) Hak tarafına olan vechidir ki: «Beni Arz ve Semâ istiaf edemedi ve lâkin, mü'min, mütteki, temiz ve müteşerri kulumun kalbi istiaf etti» Hadis-i kutsisindeki kalp odur.

Bayezîdi Bestâmî (Kaddesallahü sırrahu) demiştir ki: «Arş ve onun ihâtâ ettiği şeyler yüzbin defa büyütlülse de bir ârifin kalbi köşelerinden birine konsa arif ondan bir sıkıntı hissetmez». Yâni; ârifin kalbi böylesine geniştir. O geniş kalp de şarkı ve garbı olmayan bir Ay'dan, yâni; Hakikat-ı Muhammediyye'den nur alır ve onunla münevver olur.

توازين سو و ازان سو چون گدا
ای که معنی چه مینجوی صدا

«Ey mânâ dağı! Sen bir dilenci gibi bu tarafda ve o tarafda ne diye akis arayıp duruyorsun?»

هم ازان سو جو که وقت درد تو
میشوی در ذکر یاری دو تو

«O sadâyı ve aksi, derde düşünce iki büküm olup: (Yarabbi) diye yalvardığın taraf yok mu, işte o tarafta ara...»

وقت درد و مرک آن سومی خنی
چونکه درد رفت چونی اعجمی

«Dert ve ölüm zamânında o tarafın nâmını yâd edersin de, derdin zâil olunca niçin acemi olursun?»

وقت محنت گشته الله کو
چونکه محنت رفت کونی راه کو

«Mihnet vaktinde Allah dersin, mihnet geçince ise, yol nerede? diye sorarsın.»

این ازان آمد که حق را بی گمان
مرکه بشناسد بود دائم بر آن

«Mihnetin gitmesi ve âfiyetin gelmesi, Hak'kı şüphesiz tanıyan kim-senin, her vakit onu zikretmesi içindir.»

Yâni; mihnet ve meşakkat vaktinde Allah mecburen zikredilir. Âfiyet zamanında da öylece zikredilmesi için o mihnet ve meşakkat zail olup, sıhhat ve âfiyet gelir.

وانکه در عقل و کمان هستس حجب
گاه پوشیدست و که بدریده حجب

«Akıl ve zannında perde olan kimse, kâh gafletle örtülü, kâh yakası yırtılmıştır.»

Cenâb-ı Hak'kı şüphesiz tanımış olan, mihnette de, âfiyette de Allah'ı zikreder. Fakat gaflet içinde bulunan kimse böyle değildir. Gaflet perdesi bazan açılır ve Hak'kı zikreder, bazan da o perde gözünün önüne gerilir de zikri İlâhiyi unuttur. Bu da akıl ve idrakinin eksikliğinden ileri gelir. Zira :

عقل جزئی گاه چیره که نکون
عقل کلی ایمن از ریب المنون

«Cüz'î ve eksik olan akıl, kâh gâlip kâh mağlubtur. Külli ve tam olan akıl ise zamanın hadîsâtından emindir.»

عقل بفروش و هنر حیرت بخور
رو بخواری نه بخاری ای بسر

«Oğul! Böyle cüz'î aklı ve fâidesiz hüneri sat da hayreti satın al. Tevâzû ve zillele git, Buhârâ'ya gitme!..»

Buhârâ'ya gitmek, ticârete gitmek için sefere çıkmak mânâsınadır.

ماچه خودرا در سخن آغشته ایم
از حکایت ما حکایت گشته ایم

«Biz neye bu derece söze daldık? Hikâye söyleyelim derken kendimiz hikâye olduk gitti.»

من عدم افسانه کردم در حنین
تا قلب یام اندر ساجدین

«Ben yoğun hikâye ediyorum. Şimdi ise sâcitletler arasında dönüp dolaşayım diye hanin ve enîn etmekteyim.»

Sûrei Şûarâ'da buyrulmuştur ki :

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۝ الَّذِي يَرْبِكُ جِئْنَا نَقُومُ ۝ وَتَقَلُّبِكَ فِي السَّاجِدِينَ

Yânî : «(Ey Peygamberi ekber) Aziz ve Rahim olan Rabbine tevekkül et. O (Rabbi zîşan) ki (Teheccüt namazına) kalktığında seni ve namaz kılanlara imâmet ettiğini görendir⁹⁵.»

Kâdi Beyzâvî diyor ki : Ümmet için beş vakit namaz farz olup da gece namazı sünnet haline gelince, Resûlü Ekrem (S.A.V.) ashabın kal-kıp namaz kılıp kılmadıklarını teftiş için gece vakti evlerini dolaşmış ve o evleri Kur'an kıraati ve zikir ve tesbih sesiyle arı kovanları gibi uğuldar bir halde bulmuştu.

این حکایت نیست پیش مردکار
وصف حالت و حضور یارغار

«İş adamı, — yânî; seyri sülûk erbabı — indinde şu söylenilen sözler hikâye değil, yârîgar, — yânî; sadık ve şefik olan — yâr'ın huzurudur.»

Yânî; her mürşidîn vasfı halidir.

آن اساطیر اولین که گفت عاق
حرف قرآنرا بد آثار نفاق

«Hakka âsî olan Nazır bin Hâris'in (esatirievvelin) demesi, Kur'an için bir nifak eseri oldu.»

Nazır bin Hâris, Kureyş'in ileri gelenlerinden ve Müslümanlığın şid-

(95) Sûrei Şûarâ : 217-219.

detli düşmanlarından idi. Bu herif, ticâret için İran'a gitmiş, orada Rüştem ve İsfendiyar masallarını öğrenmişti. Hazreti Peygamber Kur'an okuyup da, peygamberlerine iman etmeyen eski kavimlerin nasıl helâk olduklarını anlatırken: «Muhammed size eski masalları söylüyor, gelin, ben daha iyilerini anlatayım» diye halkı başına toplar ve İran esatirini anlatırdı. Sonra Bedir'de yakalandı ve idam edildi.

8857

لامکانی که در و نور خداست
ماضی و مستقبل و حال از کجاست

«Nûr-i İlâhînin bulunduğu lâmekân âleminde mâzî, müstakbel ve hal yoktur.»

8858

ماضی و مستقبل نسبت بتست
مردوبك چیزند بنداری که دوست

«Geçmiş ve gelecek itibârı sana nisbetledir. Senin iki sandığın mâzî ve müstakbelin, ikisi de birdir.»

İnsanlar, zamanı mâzî, hal ve istikbal diye üçe ayırırlar. Lâkin bakılırsa hal denilen şimdiki an yoktur. Çünkü şimdi dediğimiz de mâzî olmuştur. O halde maziyle müstakbel kalır. Bunlar da biz mahlûkâta nisbetledir, Hakka nisbetle değildir. Onun mâzî ve müstakbeli yoktur. Bir (an-ı dâim) yâni; devam edip giden zaman vardır. Hazreti Mevlâna bunu bir misalle izah için diyor ki:

8859

يك تی اورا پدر مارا پسر
بام زیر زید بر عمر و آن زبر

«Bir kimse, bir başkasının babası, bizim oğlumuz olur. Kezâ dam, Zeyd'in altında ve Amr'ın üstünde bulunur.»

Yâni; farz edelim ki bizim bir oğlumuz, bir de torunumuz var. Oğlumuz hem bizim çocuğumuz, hem de torunumuzun babasıdır. Kezâ Zeyd'i evinin damına çıkmış, Amr'ı da evin içinde olarak mütalâa edelim. O halde dam, Zeyd'in altında Amr'ın da üstündedir. Bunlar gibi zâmanın mâzî ve müstakbel sıfatları da itibâridir.

8860

نسبت زیر و زبر شد زان دو کس
سقف سوی خویش يك چیزست بس

«Damın altı ve üstü tabiri o iki kişiden, yâni; Zeyd'in dam üstünde, Amr'ın dam altında bulunmasından zuhûr etmiştir; yoksa dam ancak bir şeydir.»

8861

نیست مثل آن مثالست این سخن
قاصر از معنی نو حرف کهن

«Bu söz; onun misli değil, bir misâldir. Yeni mânâları eski harflerle ifâde edebilmek ne mümkün?»

Misl ile misâl arasında fark vardır. Misl: bir şeyin tıpkısı demektir, misal: onu az-çok hatırlatan mânâsıdır. Bir şeyin misâli, onun misli olmaz. Meselâ: Falan arslan gibidir denilmekle, o falanın tamamıyla arslan olması icap etmez. Zikredilen, baba, oğul ve torun ile, damın altı ve üstü misâlleri de ancak böyledir. Onların tıpkı ve aynı değildir. Çünkü harf ve lâfız böyle ince ve hassas mânâları ifâde etmekten âcizdir.

8862

چون لب جو نیست مشکال لب بند
لب و ساحل بدست این بحر قند

«Ey kırbe, Allah'ın bu şükür denizi sahilsiz ve kenarsızdır, dere kenarı gibi değildir. Binâenaleyh ağzını bağla.»

Yâni; Esrar-ı İlâhîyi harf ve lâfz yardımı ile anlayacağım diye çalışma.

«SİHİRBAZLARI ÇAĞIRMAK İÇİN, FİR'AVUN'UN ŞEHİRLERE
ADAM GÖNDERMESİ»

8863

آنچنان دیدند کز اطراف مصر
جمع آرد شان شه و صراف مصر

«Fir'avun'un müşâvere ettikleri, Mısır'ın her tarafından, o kıtanın hükümdarı ve mutasarrıfı bulunan Fir'avun'un sihirbazları toplamayı re-yinde bulundular.»

8864

گفته مامم ساحران داریم ما
هر یکی در سحر فرد و پیشوا

«Dediler ki : bizim de sihirbazlarımız vardır ki, herbiri sihirdedir ve muktedâdır.»

8865

او بسی مردم فرستاد آن زمان
هر نواحی بهر جمع ساحران

«Fir'avun, o vakit, sihirbazları toplamak için nahyelere bir çok adam yolladı.»

8866

هر طرف که ساحری بد نامدار
کرد پران سوی اوده پیک کار

«Her nerede meşhur bir sihirbaz varsa, onun yanına on tâne dâvetçi gönderdi.»

8867

دو جوان بودند ساحر مشہر
سحر ایشان در دل مه مستمر

«Genç ve meşhur iki sihirbaz vardı ki onların sihri Ay'ın kalbine tesir ederdi.»

8868

شیر دو شیده ز مه فاش آشکار
در سفرها رفته برخی سوار

«Âşikâre olarak Ay'dan süt sağarlardı. Kûp'e binerek seferlere gitmişlerdi.»

8869

شکل کرباسی نموده ماهتاب
آن پیموده فروشیده شتاب

«Ayın nûrunu kumaş olarak göstermişler ve ölçüp alelacele satmışlar.»

8870

سیم برده مشتری آ که شده
دست از حیرت برخها برزده

«Karşılığında, gümüş para almışlardı. Müşteri sonra işe vâkıf olmuş ve hayretinden elini yüzüne vurmuştu.»

Enbiyânın mûcizesi, evliyâ'nın kerâmetiyle sihirbazların sihri hârikul'âde hallerdendir. Lâkin aralarında mühim bir fark vardır. Mûcize ve kerâmetin vukûu hakikîdir. Sihir ise yapılan şeyi başkalarına tahayyül ettirmekten ve hayâli hakikat gibi göstermekden ibârettir.

Fir'avun'un sihirbazları, bir takım ip ve deynekleri ortaya atmışlar, onları seyircilere hareket ediyormuş gibi göstermişlerdi. Halbuki :

يُحْيِي الْيَبْرُوتَ مِنْ سِحْرِهَا تَسْنَى

âyeti kerimesiyle de beyan buyrulduğu gibi, Hazreti Mûsâ'nın asâsı hakikaten bir boğa yılanı olmuş, meydanda kıvranan ve dolaşan deynekleri yutmuştu. Eğer o da hayâli bir gösterişden ibâret olsaydı, iplerin ve deyneklerin yalnız yılan şekilleri bozulup mâhiyetlerinin meydâna çıkması lâzım gelirdi.

Süleyman Aleyhisselâm, Sebâ Melikesi Belkis'in meşhur tahtını sa-

rayına getirmek istemiş, veziri olan (Asaf bin Berhiyâ) kerâmet kuvvetiyle, bir an içinde, o tahtı Yemen'den Kudüs'e getirmişti.

8871

صد هزاران همچین در جادویی
بوده منشی و نبوده چون دویی

«Aydan süt sağlamak, mehtabı kumaş diye satmak ve küpe binip sefere gitmek gibi yüzbinlerce şeyler göstermekte o iki sihirbaz yektâ idi ki diğerleri onlara çıkışamazdı.»

8872

چون بدیشان آمد آن پیغام شاه
کز شاهشاهت اکنون چاره خواہ

«Vaktâki onlara Pâdişâhın şu haberi geldi: Fir'avun, şimdi sizden çâre istiyor.»

8873

از بی آنکه دو درویش آمدند
بر شه و بر قصر او موکب زدند

«Ondan dolayıdır ki Pâdişâhın sarayına Mûsâ ve Hârûn namında iki fakir geldi ve hükümdâra meydan okudu.»

8874

نیست با ایشان بغیر از یک عصا
که همی گردد بامرش اژدها

«Onlarda bir asâdan başka bir şey yok. Fakat o asâ Mûsâ'nın emriyle bir ejderhâ oluyor.»

8875

شاه و لشکر جمله بچاره شدند
زین دو کس جمله بافنان آمدند

«Şah da, ordusu da hep âciz kaldılar; bu iki kişinin elinden el'eman çağırdılar.»

8876

چاره می باید اندر ساحری
تا بود که زین دو ساحر جان پری

«Sihirbazlıkla buna bir çâre lâzım ki o iki sihirbazın elinden can kurtarılıں.»

8877

آن دو ساحر را چو این پیغام داد
ترسی و مهری در دل مردوفتاد

«Lâkin haberci bu haberi verince o iki sihirbazın kalbine korku düştü ve Mûsâ Aleyhisselâm hakkında kalplerinde bir muhabbet peydâ oldu.»

8878

عرق جنسیت چو جذبیدن گرفت
سربرانو بر نهادند از شکفت

«Cinsiyet damarları hareket etti. Taaccüblerinden başlarını dizlerine koydular düşünmeye başladılar.»

8879

چون دبیرستان صوفی زانو بست
حل مشکلا دو زانو جادو بست

«Nasıl ki sûfinin mektebi ve ders hânesi de dizdir. Müşkül halletmek hususunda iki diz, âdeta sihirbazdır.»

Tasavvuf erbâbı, bir mesele hallinde diz çöker ve dizlerine doğru eğilip kalbine teveccüh eder. O teveccüh esnâsında kalbine her ne ilham olursa onunla amel eyler Şu halde iki diz, ehli tasavvuf için sihr-i helâl yapan bir sihirbaz olur.

Sihr-i helâl; yâni; haram değil, helâl olan sihir, dinleyenlere sihir gibi tesir eden söz demektir. Nitekim bir hadîsi şerifde: «Söz vardır ki insana sihir gibi tesir eder» buyrulmuştur.

«O İKİ SİHİRBAZIN BABALARININ MEZÂRINA GİDİP, RUHUNA
TEVECCÜH ETMELERİ VE İŞİN HAKİKATİNİ BABALARININ
RUHUNDAN SORMALARI.»

Bu serlevhadan kardeş oldukları anlaşılan iki sihirbaz :

8880

بعد ازان گفتند ای مادر بیا
کور باها کو تو مارا ره نما

«Analarına hitâben dediler ki: Anne gel, babamızın kabri nerede, bize göster.»

8881

بردشان برگور او بنمود راه
بس سه روزه داشتند از بهر شاه

«Anaları onlara rehberlik edip, babalarının kabrini gösterdi. Ondan sonra şah için üç gün oruç tuttular.»

8882

بعد ازان گفتند ای بابا
شاه پیغامی فرستاد از و جا

«Daha sonra dediler ki: Baba; Firavun, korkusundan bize haber gönderdi.»

8883

که دو مرد اورا بتنگ آوردند
آب رویش پیش لشکر بردند

«İki kişi onu sıkıştırmış, ordusunun önünde, şeref ve haysiyetini izâle etmiş.»

8884

نیست با ایشان سلاح و لشکری
جز عصا و درعصا شور و شری

«Onların yanında asker ve silâh yokmuş; ancak bir asa varmış ki fitne ve şer de o asâda imiş...»

8885

تو جهان راستان در رفته
گرچه در صورت بخا کی خفته

«Sen surette toprak altında yatmakla beraber, doğrular âlemine gitmişindir.»

8886

آن اگر سحرست مارا ده خبر
ور خدای باشد ای جان پدر

«Ey babamızın ruhu! Eğer onların yaptıkları sihir ise bize haber ver, yok... İlâhî bir mûcize ise,»

8887

هم خبر ده تا که ماسجده کنیم
خویشتن بر کیمیای برزیم

«Onu da haber ver ki biz karşısında secde edelim ve kendimizi o ilâhî sîre vurup halis altın olalım.»

8888

نا امیدایم امیدى رسید
راند گایم و کرم مارا کشید

«Biz ümitsizleriz, çünkü haram olan sihirle meşgûlüz. Fakat şimdi bir ümit erişti. Biz, Rahmet-i İlâhîye matrûduyuz; Hakkın keremi bizi çekti.»

8889

گفتشان در خواب ای اولاد من
نیست ممکن ظاهر این را دم زدن

«Babaları, rüyâda oğullarına dedi ki: Evlâdım! Buna açıkca cevap vermek mümkün değildir.»

8890

لیک بنایم نشانی باشما
تا شود پیدا شمارا این حقا

«Lâkin size bir nişan göstereyim ki, bu gizlilik size âşikâr olsun.»

8891

نور چشمم چو آنجا که روید
از مقام حقش آ که شوید

«Gözümün nurları, oraya, — yâni; Pâyitahta — gidince Mûsâ'nın yat-
tığı yeri öğreniniz.»

8892

آن زمانکه حفته باشد آن حکیم
آن عصارا قصدکن بگذاریم

«O hâkimin uykuda bulunduğu esnada korkmayın, asâyı almayı
kastedin.»

8893

گر بد زدی و توانی ساحرست
چاره ساحر بر تو ظاهرست

«Eğer çalmaya muktedir olabilerseniz o adam sihirbazdır. Sihirbaza
karşı çare bulmayı bilirsiniz.»

8894

ورنثانی هان هان آن ایزدبست
او رسول ذوالجلال و مهتدبست

«Eğer çalamazsanız, bilmiş olun ki o ilâhî bir zattır. Rabbi zülcelâlin
Peygamberidir ve hidâyet bulmuştur.»

8895

گر جهان فرعون گیرد شرق و غرب
سرنگون آید خدا و آنکاه حرب

«Firavun, Dünya'nın şarkını ve ğarbını istilâ etse de, sonunda gene
Allah O'nu üstün eder ve Fir'avun tepetaklak olur.»

8896

این نشان راست دادم جان باب
بر نویس الله اعلم بالصواب

«Babasının canı yavrularım! Size bu doğru nişanı verdim, bunu ya-
zın. Doğruyu Allah herkezden iyi bilir.»

8897

جان بابا چون بنخسبد ساحری
سحر و مکرش را نباشد رهبری

«Yavrularım, sihirbaz uyuyunca sihir ve mekrin tesiri kalmaz.»

8898

چونکه چوبان حقت گرک ایمن شود
چو که حقت آن جهد او ساکن شود

«Nitekim çoban uyuyunca kurt emin olur. Çünkü uyuduğu zaman,
cehdi ve muhafazası durur.»

ليك حيوانی كه جو باتس خداست
گر كرا آنجا امید ره گجاست

«Lâkin bir hayvanın çobanı Allah olur ve onu muhafaza ederse, kurdun ona yol bulması ne mümkün?»

جادویی كه حق كند حقت و راست
جادویی خواندن مر آن حق را خطاست

«Allahın yaptığı bir sihir, yani Mekk-i İlâhî haktır ve doğrudur, hattâ o hak ve hakikate sihir demek hatâdır.»

İnsanların hile ve hud'asına karşı Cenâb-ı Hak'kın icra ettiği fevkal'adeliğe (Mekk-i İlâhî) denilir. Nitekim:

وَمَكْرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

Yâni: «Müşrikler Allah'a mekretmeye kalkıştılar, Allah da onların mekrine mukabelede bulundu⁹⁷» âyeti ile bu husus tasrih olunmuştur. İnsanların, fevkalâde ve ğayri hakkânî işlerde muvaffakiyyetine ise (istidraç) tâbir olunur. İbni Abbas (Radiallâhü anhüma) bu âyeti kerimenin tefsirinde demiştir ki: «Bir kul, küfür ve isyanı artırırsa Allah onu derhal muahaze etmez, belki niğmetini ve rahatını artırır. Lâkin derece derece helâke yaklaştırır, sonra helâk eder. İşte İstidraç budur.»

(97) Sûrei Ali İmran: 54.

«KUR'ANI KERİMİN ASAYI MÛSÂYA, MUHAMMED MUSTAFA ALEYHİSSELÂMIN VEFÂTININ MÛSÂ ALEYHİSSELÂMIN UYKUSUNA, KUR'ANI DEĞİŞTİRMEYE KALKIŞANLARIN DA, MÛSÂ ALEYHİSSELÂMI UYKUDA BULUNCA ASÂSINI ÇALMAYA KALKIŞAN İKİ SİHİRBAZA BENZETİLMESİ.»

مصطفی را وعده کرد الطاف حق
گر بمبری تو بمبرد این سبق

«Allahın lutfu Muhammed Mustafâ Aleyhisselâma vadetmişti ki; sen ölsen de Kur'an ve onun kanunu bulunduğu İslâm dini ölmez.»

Nitekim:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

Yâni: «Kur'anı hakikaten biz inzal ettik ve onu behemahal ve mutlaka hıfz edecek olan da yine biziz⁹⁸» âyeti kerimesinde bu va'd, tasrih edilmiştir. Binâenaleyh onu ortadan kaldırmak hevesinde olanlar, ümitlerini kessinler ki Dünya durdukca Kur'an ve iman duracaktır.

من ترا اندر دو عالم حافظم
طاغیانرا از حدیثت رافضم

«Habibim; ben seni iki âlemde de hıfz ederim. Sözünü kınayanları terk eder, onları hor ve hakîr bir hale koyarım.»

Resûlü Ekrem (S.A.V.) Efendimize müşrikler ve münâfıklar tarafından bir süikasd vukû bulmasın diye, ashabdan bazıları geceleri Bab-ı Rîsâlette nöbet beklerlerdi. Mâide sûresindeki:

وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّارِ

Yâni: «Allah seni insanların şerrinden muhâfaza eder⁹⁹» âyeti kerimesi nâzil olunca Cenab-ı Peygamber nöbetçilere: «Allah beni muhafaza edecektir, onun hıfzı da bana kâfidir.» buyurdu ve onlara izin verdi.

(98) Sûrei Hicr: 9.

(99) Sûrei Mâide: 67.

Keza Cenâb-ı Hak sevgili Peygamberinin özünü muhâfaza ettiği gibi, sözünü de mevzû ve uydurma hadislerden hıfz eyledi. İslâm ülemâsı, Peygamberimizin hadislerini birer birer tetkik ettiler, uydurma hadisler için (Mevzûât) nâmıyla kitaplar yazdılar. Onların Peygamber sözü olmadığını ümmete bildirdiler.

8903

کس نتاند پیش و کم کردن درو
توبه از من حافظی دیگر مجو

«Kimse Kur'ana bir harf ilâve etmeğe ve bir harf eksiltmeye muktedir olamayacaktır. Sen, benden iyi bir muhâfız arama!»

Cenâb-ı Hak, muhâfaza edicilerin en hayırlısıdır. O, merhametlilerin de en merhametlisidir.

8904

روقترا روز روز افزون کنم
نام تو بر زر و بر نقره زخم

«Senin şeref ve şânını günden güne artıracığım, senin adını altın ve gümüş üstüne bastıracağım.»

İslâm hükümetlerinden bazıları kelimeyi tevhit yazalı sikkeler bastırmışlardı.

8905

منبر و محراب سازم بهر تو
در محبت قهر من شد قهر تو

«Senin için mescitler, mimberler ve mihraplar yaptıracağım; muhabbette senin kahrın benim kahrımdır.»

Yâni; sana itaat eden bana itaat etmiş, sana isyan eyleyen bana isyan eylemiştir. Senin sevdiğin benim de mahbûbum, senin sevmediğin benim de sevmediğimdir. Cenâb-ı Hak, habîbine mescitler, mimberler ve mihraplar yaptıracağını vâ'd etmiş ve o vâd-i İlâhî yerine gelmiştir.

8906

نام تو از ترسی پنهان می گوند
چون نماز آرند پنهان میشوند

«Şimdi, - yâni İslâm'ın iptidâlarında - müslüman olanlar, müşriklerden korktukları için senin adını gizli söylüyorlar ve namaz kılacakları vakit gizleniyorlar.»

8907

از مراسی و ترس کفار لبین
دینت پنهان میشود زیر زمین

«Mel'un müşriklerin korkusundan, Din'in yer altlarında gizleniyor.»

Fakat:

8908

من مناره می کنم آفاقرا
کور گردانم دو چشم عاقرا

«Ben, ufukları minârelerle dolduracağım; onların üstünden senin namı şerifini halka duyuracağım. Sana âsi ve düşman olanların iki gözünü kör edeceğim.»

8909

چا کرانت شهرها گیرند و جاء
دین تو کبرد ز ماهی تا بقاء

«Senin bendelerin şehirler istilâ edecek ve mansıp sahipleri olacaktır. Senin dinin balıktan Aya kadar Dünyâyı tutacaktır.»

«Balıktan Aya kadar», «Yerden göğe» kadar mevkiinde kullanılan bir tâbirdir. Avam halk arasında saçma bir akide vardır. Güyâ Arzımız, bir öküzün boynuzu üstünde, öküz de bir balığın sırtında dururmuş; Küremizi müallâkta tutmayı Kudretullah'a çok görenler, onu öküzün boynuzuna yerleştirmiş, öküzü de balığın sırtına bastırmış, balığı da denize, denizi de rüzgârın üstüne kondurmuşlar.

Hazreti Pir'in (Balıktan Ay'a) demesi, sözü meşhûr'a göre söylemiş olmak içindir.

تا قیامت باقیش داریم ما
تو مترس از نسخ دین ای مصطفی

«Ey Mustafa! Sen dinin hükmünü kaybedip, ortadan kalkacağından korkma! Biz onu kıyâmete kadar bâkî kılacağız.»

ای رسول ما تو جاد و نیستی
صادق هم خرقه موسیبتی

«Ey bizim Peygamber-i Ekberimiz! sen sihirbaz değilsin, sâdık bir Resûlullah'sın, Mûsâ Kelimullah ile hem hırkasın.»

Yâni, ona nasıl risâlet kisvesini giydirdi isem, sana da öylece giyirdim.

Sâd sûresinde hikâye ediliyor ki:

وَيَجِبُوا أَنْ جَاءَ مُرْسِدُ رِمْنِهِمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٥٠﴾

«Müşrikler, kendi içlerinden, Azab-ı İlâhî ile korkutucu bir peygamber gelmesine şaşılar da: Bu, yalancı bir sihirbaz dediler¹⁰⁰.»

Mevlâna'nın beyti bu isnad'a karşı İlâhî bir cevaptır.

هست قرآن سرترا همچون عصا
کفر هارا در کشد چون ازدها

«Kur'an senin için Mûsânın asâsı gibidir ki, ip ve deynek gibi olan küfriyyâtı ejderhâ gibi yutar.»

تو اگر در زیر خاکی حقتی
چون عصایش دان تو آنجه گفتی

«Sen eğer toprak altında yatmışsan, söylediklerini, - yâni Kur'an ve hadisi - Mûsânın asâsı gibi bil!»

قاصدانرا بر عصایت دستنی
تو بحسب ای شه مبارک حقتی

«Senin dinine kastedenler, senin asâna, yâni Kur'an ile hadise el u-zatamayacaklardır. Ey Şah-ı risâlet; müsterih olarak mübârek bir uyku ile uyu!»

تو بخفته نور تو بر آسمان
بهر پیکار تو زه کرده کان

«Sen uykudasın, fakat nurun gök yüzünde düşmanlarına yayını kurmuş, müdâfaaya hazırdır.»

فلسفی و آنجه پوزش میکند
قوس نورت تیر دوزش میکند

«Senin yay gibi olan nûrun, feylesofu ve ağzının gevelediği din aley-hindeki felsefeyi okla susturur.»

Ve neşr ettiği hezeyanları iptal eder.

آنچنان کرد و ازان افزون که گفت
او بخت و بخت و اقبالش بخت

«Cenâb-ı Hak vâdettiğini, hattâ daha fazlasını yaptı. Hazreti Pey-gamber, Hücreyi Mütahharasında uyudu, fakat baht ve ikbâli uyumadı.»

Hazreti Mevlâna bundan sonra hikâyenin nakline avdetle, ölmüş sihirbaz tarafından oğullarına diyor ki:

8918

جان بابا چونکہ ساحر خواب شد
کار او بی رونق و بی تاب شد

«Babalarının canı yavrularım! Sihirbaz uyuyunca onun sihri bâtil ve sönük olur.»

Lâkin Peygamber böyle değildir. Onun uykusu da uyanıklığı gibidir. Nitekim Hâtemül Enbiyâ (S.A.V.) Efendimiz: «Benim gözlerim uyur amma kalbim uyumaz» buyurmuştur.

8919

مردوبوسیدند گورش را و رفت
تا بمصر از بہر آن پیکار زفت

«Her ikisi de babalarının kabrini öptüler ve o büyük harb için - yâni Hazreti Mûsâ ile imtihan olmak için - Mısır Payitahtına gittiler.»

8920

چون بمصر از بہر آن کار آمدند
طالب موسی و خانہ او شدند

«O iş için, Mısır payitahtına gelince Mûsâyı ve evini aradılar.»

8921

اتفاق افتاد کان روز و رود
موسی اندر زیر نخلی حفته بود

«Tesâdüfen onların geldikleri gün, Hazreti Mûsâ bir hurma ağacının altında yatmış ve uyumuştur.»

8922

پس نشان دادند شان مردم بدو
کہ برو آن سوی نخلستان بجو

«Sordukları kimseler onlara Mûsâyı târif ettiler ve hurmalığa gidin, orada arayın dediler.»

8923

چون بیامد دید در خرما بنان
حفته کو بود بیدار جهان

«Hurmalığa gelince bir ağacın altında uyumuş birini gördüler ki o, Dünyânın en uyanık bir zâtı idi.»

8924

بہر نازش بسته او دو چشم سر
عرش و فرشش جلہ در زیر نظر

«O naz için iki gözünü kapamıştı. Lâkin Arşın ve Ferş'in, semâ ve zeminin hepsi onun nazarı altında idi.»

8925

ای بسا بیدار چشم و حفته دل
خود چه بیند چشم اہل آب و گل

«Ne kadar gözü açık ve kalbi uykuda kimseler vardır. Su ve çamurdan ibâret olan mahlûkâtın gözü neyi görür?»

Ancak hayvanların gördüğünü...

8926

آنکہ دل بیدار دارد چشم سر
گر بخسبد بر کشاید صد بصر

«Kalbi uyanık olan, baş gözünü kaparsa ona yüzlerce basîret gözü açılır.»

Rivâyet edilir ki Bâyezid-i Bestâmî (Kuddise sirrahû) bir gün bir mescit kapısının dışarısında bir şeytanın oturduğunu görmüş ve ne beklediğini sormuş. Şeytan, içerde namaz kılan birisini azdırmak istiyorum, fakat yanında kalbi uyanık biri uyumuş, ondan korkuyorum cevâbını vermiş. Hadîsi Şerifde de: «Âlimin uykusu câhilin ibâdetinden hayırlıdır» buyrulmuştur.

8927

گر تو اهل دل نه بیدار باش
طالب دل باش و درپیکار باش

«Eğer sen ehl-i dil değilsen uyanık bulun, gönül tâlibi ol, bunun için mücâhede et!»

8928

وردت بیدار شد می خسب خوش
نیست غائب ناظرت از پنج و شش

«Eğer kalbin uyanık ise güzelce uyu. Artık, senin nazarından ne yedi kat gök kaybolur ne de altı cihet!»

8929

گفت پیغمبر که خسب چشم من
لیک کی خسب دلم اندر و سن

«Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: Benim gözüm uyur, lâkin kalbim nasıl uyur? Yâni uyumaz.»

8930

شاه بیدارست حارس خفته گیر
جان فدای خفتگان دل بصیر

«Bekçi, farzet ki uyumuş, fakat Pâdişah uyanık ya... Gönül gözleri açık olduğu halde uyuyanlara can fedâ!»

8931

وصف بیداری دل ای معنوی
درکنج در هزاران مثنوی

«Ey mânevi kimse! Gönül uyanıklığının vasfı ve târifi böyle binlerce Mesnevî'ye sığmaz.»

8932

چون بدیدندش که حقتست او دراز
هر دزدی عصا کردند ساز

«İki sihirbaz, Hazreti Mûsâyı uzanmış ve uyumuş görünce asâsını çalmaya teşebbüs ettiler.»

8933

ساحران قصد عصا کردند زود
کز پیش باید شدن وانگه ربود

«Sihirbaz kardeşler, asâyı çalmaya kasdettiller ve arka tarafına geçip oradan kapmaya niyetlendiler.»

8934

اندکی چون پشتر کردند ساز
اندر آمد آن عصا در اهتزاز

«Azıcık ilerleyince asâ kımıldamaya başladı.»

8935

آنچنان برخود بلرزید آن عصا
هر دو بر جاشک گشتند از و جا

«Asâ kendiliğinden öyle hareket etti ki sihirbazlar oldukları yerde korkudan donup kaldılar.»

8936

بعد زان شد اژدها و حمله کرد
مردو آن بگریختند و روی زرد

«Ondan sonra ejderha oldu ve saldırdı. Sihirbazların ikisi de yüzleri sararmış olduğu halde kaçtılar.»

8937

رو درافتادن گرفتند از نهیب
غلط عاظم منہزم در ہر نشیب

«Korkudan yüzükoyun yere düştüler, her inişte sendeleyip, yuvarlandılar.»

8938

بس یقین شان شد کہ ہست از آسمان
زانکہ می دیدند حد ساحران

«Bunun semâvî bir mucize olduğunu anladılar. Çünkü sihirbazların mârifeti hududunu görmüşlerdi.»

8939

بعد زان اطلاق و تبشان شد بدید
کار شان تازع جان کنند رسید

«Ondan sonra ishale uğradılar ve şiddetli bir sıtmaya tutuldular. A-detâ can çekişme ve ölme derecelerine geldiler.»

8940

بس فرستادند مردی آن زمان
سوی موسی از برای عذر آن

«Ondan sonra Hazreti Mûsâ'ya özür dilemek için bir adam gönderdiler.»

8941

کامتحان کردم مارا کی رسد
امتحان تو اگر نبود حسد

«Şöyle diyerek ki: Seni imtihan ettik. Eğer bizde sana karşı haset bulunmasaydı seni imtihan etmek bize düşer mi idi?»

8942

مجرم شاہیم و مارا عفو خواہ
ای تو خاص الحاس درگاہ الہ

«Ey Dergâh-ı İlâhînin haslarının hası olan Peygamber! Biz Şah'ın, yâni Allah'ın mücrimleriyiz, bizim affımıza dâa et...»

8943

عفو کرد و در زمان نیکو شدند
پیش موسی بر زمین سر می زدند

«Mûsâ Aleyhisselâm onları affetti. Derhal iyi oldular ve Mûsânın önünde yerlere kapandılar...»

8944

گفت موسی عفو کردم ای کرام
گشت بردوزخ تن و جان تان حرام

«Hazreti Mûsâ dedi ki: Ey kerîm kimseler sizi affettim. Sizin cesediniz ve ruhunuza Cehennem haram oldu.»

8945

من شمارا خود ندیدم ای دوبار
اعجبی سازید خود را ز اعتذار

«Ey iki kardeş! ben sizi zahiren görmemiş gibi olayım, siz de beni görmemiş gibi davranın.»

همچنان بیگانه شکل و آشنا
در نبرد آید بهر پادشاه.

«Kalben âşina, fakat zahiren yabancı şeklinde, Firavun namına benimle mücadeleyle gelin!»

بس زمین را بوسه دادند و شدند
انتظار وقت فرصت می‌بدند

«Sonra sihirbazlar yer öptüler ve gittiler, imtihan gününün vürûduna ve fırsat zamanına muntazır oldular.»

«MEMLEKETLERDEN SİHİRBAZLARIN GELİP FİRAVUNUN HUZURUNA TOPLANMALARI VE HİL'AT GİYMELERİ, ELLERİNİ GÖĞÜSLERİNDE KAVUŞTURUP ONUN DÜŞMANINI KAHREDECEKLERİNE SÖZ VERMELERİ VE: BU İŞİ BİZE BIRAK, DEMELERİ.»

تا فرعون آمدند آن ساحران
دادشان تشریفهای بسی گران

«O sihirbazlar Firavunun karşısına kadar geldiler. Fir'avun onlara ağır - yâni sırmalı - hil'atler verdi.»

وعدها شان کرد و پیشین هم بداد
بندگان و اسبان و نقد و جنس زاد

«Fir'avun onlara vaitlerde bulundu. Hem de peşince köleler, atlar, paralar ve türlü zahîreler verdi.»

بعد زان میگفت هین ای سابقان
گر فزون آید اندر امتحان

«Sonra onlara dedi ki: Ey sihirde ileri gitmiş üstadlar! Eğer imtihan-da galip gelerseniz,»

برفشتم برشا چندین عطا
که بدرد پرده جود و سخا

«Size o kadar lütuf ve atâda bulunacağım ki, miktarı cömertlik perdesini yırtacaktır.»

Yâni akılların almayacağı derecede kerem ve ihsanda bulunacağım.

بس بگفتندش باقبال تو شاه
غالب آیم و شود کارش تباه

«Sihirbazlar dediler ki: Senin gibi bir şâhın sâyesinde gâlip geliriz, onun da işi bitmiş olur.»

مادرین فن صفدریم و پهلوان
کس ندارد پای ما اندر جهان

«Biz bu sihir fenninde saflar yarıp, yırtan pehlivanlarız. Dünyada hiç kimse bu hususta bizimle adım atamaz.»

ذکر موسی بند خاطرشان شدست
کین حکایتهاست که پیشین بدست

«Mûsâ aleyhisselâmin zikredilmesi, hatırları oraya bağlıyor, bu hikâyeler evvelce olup biten şeylere aittir zannını veriyor.»

ذکر موسیٰ بہر دو پوست لیک
نور موسیٰ نقدت ای مرد نیک

«Halbuki, Mûsâ Aleyhisselâmın zikredilmesi, işi açıkca söylemekden kaçınmak içindir. Yoksa, Mûsânın Nûru, bugün senin kendi nakdin ve halindir, ey eyi kimse!»

Hazreti Mevlâna burada bir hakikatın beyânına şürû ederek diyor ki:

موسیٰ و فرعون درہستی تست
باید این دو خصم را درخوش جست

«Ey salik! Mûsâ ve Firavun, senin varlığında mevcuttur. Bu iki hasmı kandinde aramak gerekdir.»

Şeyhulekber Muhyiddini Arabi (Kuddise sırrahu) buyuruyor ki: «Benim rûhum Mûsâ, aklım Hârundur. Nefsim Firavun, onun hevâ ve hevesi de Hâmândır.»

Evet, insanın rûhu Mûsâ, aklı Hârun Aleyhisselâm gibidir. Nefsi Firavuna, hevâ ve hevesi de Firavunun veziri bulunan Hâmâna benzer. Kur'anı Kerim, Asâyı Mûsâ; sihr-i Fir'avun, evham ve hayâlat ve İslâma yöneltlen kâfirâne neşriyattır ki, onlara karşı koyacak olan Kur'an'ın mucizâtıdır.

تا قیامت هست از موسیٰ نتاج
نور دیگر نیست دیگر شد سراج

«Kıyâmete kadar Mûsâ ve Firavundan nümûne vardır. Kandil ayrı olmakla beraber hidayet nûru başka değildir.»

این سفال و این فتیله دیگرست
لیک نورش نیست دیگر زان سرست

«Bu çanak - yâni içinde zeytin yağı bulunan yağdanlık - ile fitil başkadır. Lâkin onun verdiği aydınlık başka değil, Allah tarafındandır.»

گر نظر در شیشه داری گم شوی
زانکہ از شیشهست اعداد دوی

«Eğer içinde yağ yanan kandile bakarsan yolunu kaybedersin. Çünkü şişelerde ikilik vardır.»

Mûsâ ve Fir'avun ile senin vücûdun suret itibariyle ayrıdır.

ور نظر بر نور داری وارهی
از دوی و اعداد جسم منہی

«Eğer nûra bakarsan ikilikten de, mütenâhi olan adet kaydından da kurtulursun.»

از نظر گاهست ای منز وجود
اختلاف مؤمن و کبر و جهود

«Ey varlığın hülâsası olan insan! Mü'min, ateşperest ve yahudinin ihtilâfı, mânâya değil de sûrete bakmalarından ileri gelmiştir.»

Zîrâ :

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ

Yâni: «Allah indinde din, İslâm'dan ibârettir¹⁰¹.» Nazmı Celili mücibince Hazreti Âdemden Fahri Kâinat (S.A.V.) Efendimize kadar bütün Peygamberlerin tebliğ ettikleri DİN birdir. Hepsî de Allah'ın varlığını ve birliğini bildirmişlerdir. Aralarındaki cüz'î farklar zamanın icâbı ve ümmetlerin istidâdı dolayısıyledir. Fakat Yahudiler olsun, Mecûsiler olsun bu nükteyi fark edemediklerinden dalâlete düşmüşlerdir. Hazreti Mevlâna bu bahsi izah için bir hikâye naklediyor.

(101) Sûrei Ali İmran: 19.

8962

پیل اندر خانه تاریک بود
عرضهرا آورده بودندش هنود

«Bir fil, karanlık bir yerde bulunuyordu. Hintliler onu seyrettirmek için getirmişlerdi.»

8963

از برای دیدنش مردم بسی
اندران ظلمت می شد هر کسی

«İnsanlar onu görmek için o karanlık yere girip çıkıyorlardı.»

8964

دیدنش با چشم چون ممکن نبود
اندرین تاریکیش کف می‌سود

«Karanlıkta gözle görülmek mümkün olmadığı için, ellerini sürüyorlar ve o şekilde fil'i anlamak istiyorlardı.»

8965

آن یکی را کف بخراطوم افتاد
گفت همچون ناودانست این نهاد

«Seyircilerden birinin eli fil'in hortumuna tesadüf ettiği için; fil bir oluğa benzer, dedi.»

8966

آن یکی را دست بر گوشش رسید
آن برو چون باد یزن شد بدید

«Birinin eli filin kulağına erişti. Fil ona yelpâze gibi zâhir oldu.»

8967

آن یکی را کف چو برایش بسود
گفت شکل پیل دیدم چون عمود

«Biri elini filin ayağına sürdü de: Filin şeklini direk gibi gördüm, dedi.»

8968

آن یکی بر پشت او نهاد دست
گفت خود این پیل چون تختی بدست

«Biri elini filin sırtına koyduğu için bu: Fil, taht gibi bir şey, dedi.»

8969

همچنین هر يك بجزئی که رسید
فهم آن میکرد هر جا که شنید

«Böylece seyircilerden her biri, neresini elledi, nasıl sandı ise fil'i ona göre anlatmaya koyuldu...»

8970

از نظر که گفتشان شد مختلف
آن یکی دالش لقب داد این الف

«Onların sözleri, görüşleri yüzünden birbirine aykırı oldu. Kimi ona dal, kimi de elif diye isim vardı.»

8971

در کف هر يك اگر شمعى بدی
اختلاف از گفتشان بیرون شدی

«Eğer o seyircilerden her birinin elinde bir mum, yani hidâyet nûru bulunsa idi, sözlerinde ihtilâf olmazdı.»

چشم حسی همچون کف دستت بس
نست اورا بر همه او دسترس

«His gözü ancak avuç gibidir, filin bütününi görmek onun için mümkün değildir.»

چشم دریا دیگرست و کف دگر
کف بهل و زدیله دریا نگر

«Denizi görecek göz başkadır, köpüğü gören göz başkadır. Sen köpük gözünü bırak da deniz gözüyle bak.»

Ki denizi, yâni hakikat bahrini müşâhede edesin.

جنبش کفها ز دریا روز و شب
کف همی بینی و دریائی عجب

«Gece gündüz dalgaların hareketi denizdendir. Sen köpüğü görürsün de denizi görmezsin. İşte bu şaşılacak şeydir.»

Şiddetli bir fırtına esnasında dalgalar ve köpükler, denizin yüzünü kaplar; insan bakınca dalgaları ve köpükleri görür de denizi müşâhede edemez. Halbuki o dalgalar ve o köpükler denizden hasıl olmuştur. Fırtına dinince onlar kaybolur, deniz meydana çıkar.

Bütün mevcudat da Bahr-i Vücut olan Allahdan zuhûra gelmiş dalgalar ve köpükler gibidir. Varlık fırtınası onları coşturmuş ve asıl deniz görünmez olmuştur. Ne vakit o fırtına sükûn bulur, yâni bütün mükevvenat fenâ bulursa o vakit denizden başka bir şey kalmıyacaktır. Nitekim, Kur'an'da beyan olunduğu üzere: Alemin yok oluşundan sonra Cenâb-ı Hak:

لَمَّا مَلَكَ الْيَوْمُ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

«Bugün mülk kimindir?» diye soracak, cevap verecek hiç kimse bulunmayacağı için Zât-i Ehadiyyet: «Yegâne ve Kahhar olan Allahındır¹⁰²» cevabını verecektir.

(102) Sûrei Mü'min: 16.

ماجو کشتیا ہم بری زیم
تیرہ چشم و درآب نوشیم

«Biz insanlar, o denizin tahkikiyle gemiler gibi birbirimize yaklaşır ve uzaklaşırız. Parlak bir suda olduğumuz halde, gözümüz bulanık olduğundan, bizi hareket ettiren denizi görmeyiz.»

ای تو در کشتی تن رفته بخواب
آبرا دیدی نگر تو آب آب

«Ey ceset gemisinde uyumuş olan! beden gemisini harekete getiren suyun, - yâni ruhun - muharrik olduğunu anladın; bir de suyun suyuna - yâni ruhun da muharriki bulunan İrade-i İlâhiyeye - bak!»

آبرا آبت کو میراندش
روحرا روحت کو میخواندش

«Suyun bir suyu vardır ki onu sevk eder; ruhun da bir rûhu vardır ki onu çeker çevirir.»

Suyun suyundan maksat: İlâhi iradedir. Nitekim Cenâb-ı Hak:

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

Yâni: «Biz her şeye sudan hayat verdik¹⁰³» buyurmuştur.

Ruhun ruhundan murat da: Hayat-ı İlâhiyenin mazharı ve Allah'ın ilk mahlûku bulunan Nur-u Muhammedi'dir ki O bütün mevcûdâtı hidâyete dâvet eder.

(103) Sûrei Enbiyâ: 30.

مرسی و عیسی کجابد کاتاب
گشت موجودات را می داد آب

«Hakikat Güneşinin mevcudâta can suyu verdiği sırada Mûsâ ve İsâ nerede idi?»

Yânî onlar daha zuhura gelmemişti.

آدم و حوا کجابد آن زمان
که خدا افگند این زه درکان

«Cenâb-ı Hak'kın bu kirişi yaya taktığı - yânî mevcûdâta vücut ih-san ettiği - sırada Âdem ve Havvâ nerede idi?»

Yânî onlar da henüz yaratılmamıştı.

این سخن هم ناقصت و ابرست
آن سخن که نیست ناقص آن سرست

«Cenâb-ı Hak'kı denize, suya, ok atana benzetmek suretiyle söyledi-ğimiz sözler noksanıdır. Noksan olmayan söz ise, o taraftadır, yânî, Câ-nib-i İlâhidedir.»

گر بگوید زان بلغزد پای تو
ورنگوید هیچ ازان ای وای تو

«Eğer bir kâmil o taraftan sana söylerse - aklın kabul etmediği için - o sözden ayağın sürçer. Fakat söylenmezse - ondan câhil kalacağın için - vay senin haline!»

Gerek Kur'anda, gerek hadîsde: (Muhkemât) ve (Müteşâbihât) de-nilen iki beyan tarzı vardır.

Muhkemât: Açık ifâdelerdir ki onları herkes anlar.

Müteşâbihât: Te'vile muhtaç olan beyandır ki onları da herkes değil,

erbâbı idrak eder. Meselâ (Hüdeybiye) müâhededinde bulunan Ashab-ı Kiram:

— Ölmek var, dönmek yok diye, Mekkelilerle harb etmek üzere, Aley-hisselât Efendimizin mübârek elini tutup biat etmişlerdi. Bu hâdise, Kur'-an-ı Kerim'de hikâye edilirken :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَاتُوا اللَّهَ فِي حُجَّتِكُمْ بَيِّنَاتٍ مِّنْ لَّدُنْهُ يُؤَيِّدُ الْوَفَّاءَ فِي حُجَّتِهِمْ

Yânî: «Habibim, sana biat edenlerin elleri üstünde Allahın eli var-dır¹⁰⁴» buyruldu. Cenâb-ı Hak uzuvlardan münezzehtir için, burada (yed) yânî (el) tâbiri müteşâbihattandır. Onun için eski âlimlerin aynen kabul edip de manâsını İlm-i İlâhîye havâle ettikleri müteşâbihâtı son-radan gelen âlimler te'vile lüzum gördüler ve (yed) kelimesine (kudret) manâsını verdiler. O âyeti kerîme «Allahın Kudreti onların kudreti üs-tündedir» demektir dediler.

ورنگوید بر مثال صورتی
برهان صورت بچفس ای فی

«Eğer o kâmil-i mükemmil sana Cenâb-ı Haktan bir misal ile bahse-decek olursa, hemen o misâlin sûretine yapışır kalırsın.»

Meselâ Resûlü Ekrem (S.A.V.) miraçdan bahsederken : «Rabbimi en güzel bir sûrette gördüm. Ellerini, küreklerimin üstüne koydu. Onların serinliğini, göksümde hissettim ve evvelkilerin de sonrakilerin de ilim-lerini öğrendim» buyurmuştur. İşte bu hadîs de müteşâbihattandır. Bunu işiten bir gâfil onun sûretine bağlanır kalır ve Allahı, iki eli bulunan gü-zel bir insan şeklinde vehmeder.

لیک بایت نیست تانقلی کنی
یا مگر باره ازیں گل بر کنی

«Lâkin senin akıl ayağın yoktur ki suretten mânâya intikal edesin, yahut o ayağı bu Dünya balçığından kurtarasın.»

8984

چون کنى پاره حيات زين گلست
اين حيات را روشى بىي مشكلست

«Ayağını O balçıktan nasıl kurtarabilirsin ki hayatın O balçıkdandır. O hayatın terkedilmesi ise gayet zordur.»

8985

چون حيات از حق بگيرى اى روى
پس شوى مستغنى از كل مىروى

«Ey fakir ve muhtaç insan! Hakdan bir hayat bulacak olursan, Dünya'dan müstağnî olur bu balçığı o vakit terkedersin.»

8986

شير خواره چون ز دايه بکشد
لوت خواره شد مرا و رامى هلد

«Süt emen bir çocuk, memeden ayrılıp süttten kesilince, yemek yer ve süt nineyi bırakır.»

Sen ise:

8987

بسته شير زمينى چون حبوب
چو فطام خویش از قوت القلوب

«Ey hububat gibi zeminin sütüne bağlanıp kalmış olan! Kalblerin gıdasına alış da bu süttten kesilmeye bak!...»

8988

حرف حکمت خورکه شد نور ستر
اى تو نور بى حجب را ناپذير

«Ey hicapsız nûru kabul edemeyen; hikmet harfini ye ki o, kapalı bir nurdur.»

8989

تا پذيرايى کردى اى جان نور را
تا بينى بى حجب مستور را

«Ey can; sen o nuru kabul edecek olursan, örtülü olanı da hicapsız görürsün.»

8990

چون ستاره سير برگر دون كنى
بلکه بى گردون سفر بچون كنى

«O vakit bir yıldız gibi Felekde seyr edersin; belki Feleksiz ve keyfiyetsiz bir sefere çıkarsın.»

8991

آنچنان كز نيست درهست آمدى
هين بگو چون آمدى مست آمدى

«Öylece yokluk aleminden varlık alemine geldin. Söyle bakalım nasıl geldin? Mest olarak geldin.»

8992

راههاى آمدن يادت نماند
لبك رمزى بر تو برخواهم خواند

«Geldiğin yollar, hatırında kalmadı. Lâkin sana O gelişden bir remiz söyleyeceğiz.»

8993

هوش را بگذار و آنکه هوش دار
گو سرا بر بند و آنکه گوش دار

«Şimdiki aklını bırak da hakiki akla ulaş. Bu kulağı tıka'da, hakiki kulak kesil!...»

نی نگویم زانکه خامی تو هنوز
در بهاری تو ندیدستی تموز

«Hayır... söylemeyeceğim; çünkü sen daha hamsın. Seyri sülûkûn baharında bulunuyorsun, onun temmuzunu görmemişsin.»

Fazretî Mevlâna münâsebet dolayısıyla yeni bir bahse giriyor ve diyor ki:

این جهان همچون درختست ای کرام
ما برو چون میوه های نیم خام

«Ey kerem sahibi dinleyiciler; malûmunuz olsun ki bu Dünya bir ağaç gibidir. Biz de onun üstünde tamamiyle olmamış meyveler gibiyiz.»

سخت گبرد خامها مرشاحرا
زانکه درخامی نشاید کاخرا

«Ham meyveler ağacın dallarına iyice tutunurlar. Çünkü hamlık mertebesinde iken meyve köşk'e ve saraya lâayık değildir.»

Meyveler, tamamiyle olmadan evvel koparılmadığı ve köşke, saraya, hattâ evlere götürülüp yenilmediği için, ağaç dallarında dururlar ve oradan ayrılmazlar. İşte insanların Dünyaya ve hayâta sarılmaları olmamış meyveler gibi ham olduklarındandır.

چون بخت و گشت شیرین لب کزان
سست گبرد شاخهارا بعد ازان

«Meyve yetişip, tatlılaşıp olgunlaşınca dalları gevşek tutar.»

Hatta tamamiyle olmuşları kendi kendine dallardan düşer. Bunun gibi:

چون ازان اقبال شیرین شد دهان
سرد شد بر آدمی ملک جهان

«O ikbal ve saadetten ağız tatlanınca insana Dünya mülkü soğuk gelir.»

سخت گیری و تعصب خامیست
تا چینی کار خون آشامیست

«Dünya dalına sıkı sıkı sarılmak ve bir şeyde taassup göstermek hamlıktır. Ey sâlik; sen böyle oldukça, işin kan içmek - yâni zahmet ve meşakkat çekmekden - ibârettir.»

چیز دیگر ماند اما گفتنش
با تو روح القدس گوید نی منش

«Söylenecek bir şey daha kaldı amma, onu sana ben değil, Ruhulkudüs söyler.»

Ruhulkudüs, yâni Cebrâil aleyhisselâm Peygamberlerden başka kimseye nâzil olmaz. Fakat bir ilham vardır ki o, ya melek, ya şeytan tarafından olur. Meselâ durup dururken ve hiç hatırdan yokken insanın aklına bir şey geliverir. Eğer o şey; hayır ve hasenâta dairse (ilham-ı melekiyye) dir. Şerre ve seyyiâte ait ise (ilhâm-ı Şeytâniyye) dir.

نی تو گویی هم بگوش خویشتن
نی من و بی غیر من ای هم تو من

«Kendi kulağına gene kendin söylersin. Ortada hakikatte ne ben varım ne benden başkası... Sen de bensin zaten canım efendim...»

Bu beytin anlaşılması zordur. Sâlikin kalbi Allahın nuru ile münevver olunca kendisi fenâfillâh derecesinde bulunduğu, yâni Hakdan başka birşey görmediği için, söyleyen de, dinleyen de Hak olur. Hele bu-

nun ilerisi bulunan (Bekâbillâh) mertebesine yükselince, kendisine kâh cem, kâh fark halleri galebe eder. Cem halinde her şeyi, hattâ kendi sözünü dâhî Hak'dan iştir. Fark hâlinde ise sen, ben, O kayıtları bulunur. Bu muğlâk bahis benim gibi bir âciz tarafından değil, evliyây-ı kâmilin tarafından ifade olunabilir.

9002

همچو آن و وقتی که خواب اندروی
تو ز پیش خود به پیش خود شوی

«Bu rûyaya benzer. Uyuduğun vakit kendinden geçer, fakat yine kendinden kendine gelmiş olursun.»

9003

بشنوی از خویش و پنداری فلان
باتو اندر خواب گفتست آن نهان

«Kendinden işittiğin halde, sana rüyâda felân kimse bir sır söylemişdir sanırsın.»

Halbuki söyleyen de, dinleyen de sensin.

9004

تو یکی تو نیستی ای خوش رفیق
بلکه کردونی و دریای عمیق

«Ey hoş arkadaş; sen bir kattan ibâret değilsin. Sen bir Alemsin ve derin bir denizsin.»

Hazreti Ali'ye (Kerremallahü veçhe) isnad edilen bir beyitte:

buyrulmuştur ki: «Ey insan! kendini ufak bir şey mi sanıyorsun? Âlemi ekber, yâni bütün mevcudât sende münderiçdir» demekdir.

Bütün mükevvenâta (Âlem-i Ekber), insana da (Âlemi esğar) ve (Fihristi Kâinat) derler. Bir kitâbın münderecâtı, fihristinde tamamiyle ve hulâsatan nasıl mevcut ise umum avâlim de insanda mevcuttur.

9005

آن تویی زفت که آن نه صد تو است
قلزمست و غرقه که صد تو است

«Ey insan-ı kâmil! O senin muazzam varlığın belki dokuzyüz katlı dibi kıyısı olmayan bir denizdir. Yüzlerce âlem o denize dolar, gark olur gider.»

9006

خود چه جای حد بیداریست و خواب
دم منن والله اعلم بالصواب

«Bu bahsi anlatmak; uyanıklığın da, uykunun da ne haddinedir. Bi-naenaleyh zan ve kıyas ile Hakikat-i İnsaniye'den dem vurma. Doğruyu bilen ancak Allah'taâlâdır.»

9007

دم منن تابشنوی از دمرنان
آنچه نامد در بیان و در زبان

«Ey sâlik, sen ses çıkarma ki, beyan ve lisâna gelmeyen esrârı, onu ifâdeye kâdir olan âriflerden işidesin.»

9008

دم منن تابشنوی از آفتاب
آنچه نامد در کتاب و در خطاب

«Sen sükût et ki senin için ruh söylesin.»

9009

دم منن تادم زند بهر تو روح
آشنا بگذار در کشی نوح

«Ses çıkarma ki Resûlü ekremin vârisi olan ârifi ekmel, kitap ve hitâba sığmayan esrardan sana bahsetsin. Nuhun gemisi varken yüzmeyi bırak.»

Çünkü öyle bir ârifin huzûrunda bulunmak, Nuh Aleyhisselâmın gemisine girip de tûfandan kurtulmak gibidir. Öyle bir ârifi dinleyecek ve istifâde eyleyecek yerde söze karışmak, Nuh'un gemisi dururken, yüzmeve çabalamak kadar manâsızlık olur.

«NUH ALEYHİSSELÂMIN OĞLUNU GEMİYE DÂVET ETMESİ, OĞLUNUN DİK BAŞLILIK EDİP: DAĞA ÇIKIP KURTULURUM, SENİN MİNNETİNİ ÇEKMEM DEMESİ.»

9010

همچو کنعان کاشنا میکرداو
که نخواهم کشتن نوح عدو

«Ses çıkarma ki, Kenân'a benzeme... Ken'an: Düşman olan Nuhun gemisini istemem, diyerek yüzüyordu.»

Nuh Aleyhisselâmın Harp, Sam, Yafes ve Kenan namında dört oğlu vardı. İlk üçü babalarının nübüvvetini tasdik ettikleri halde, kenan inanmamış ve putperest olduğu için, pederini düşman vehmetmişti. Tûfanda, kardeşleri gemiye girmişken o girmemiş, hattâ babasının dâvetine red cevâbı vermiş ve nihayet tûfan dalgaları arasında boğulmuşdu. Hazreti Nuh'un, oğlu Kenanla muhaveresi Sure-i Hud'da şöyle hikâyeye buyrulmuştur:

وَمِنْ تَجَرِّبِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ
فِي مَغْرِلٍ يَأْتِيهِمْ أَزْكَىٰ مَعِينًا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ۝ قَالَ
سَاءَ لِي جَبَلٌ يَعْصِيٰ مِنِّي الْمَاءُ قَالَ لَا عَاصِيَ لِيَوْمَ مِن أَمْرِ
اللَّهِ إِلَّا مَنْ جَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ

«Nuh ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna seslendi: Oğulcağızım; bizimle beraber gemiye bin, kâfirlerle birlikde olma! (Kenan) dediki: Bir dağa çıkar ve sığınırım, o beni sudan korur. (Hazreti Nuh da) dedi ki: bugün Allahın emrinden koruyacak kimse yoktur, ancak Rabbimizin merhamet ettikleri kurtulacaktır. Ve aralarına bir dalga girdi, (Kenan da) boğulanlardan oldu¹⁰⁵.»

(105) Sûrei Hûd: 42-43.

Kâfir olduğu için, Peygamber evlâdı olmak, onu kurtaramadı.

Hazreti Mevlâna da bu konuşmayı şu sûretle tasvir ediyor:

9011

هی بیا در کشتی با ما نشین
تا نکریدی غرق طوفان ای مبین

«Hey âciz oğul; gel babanın gemisine bin ki tûfan dalgasına gark olmayasın.»

9012

گفتی من آشنا ام و ختم
من بجز شمع تو شمع افروختم

«Kenan dedi ki: hayır, gemine binmem. Ben yüzme öğrenmişim, ben senin şem'andan başka bir şem'a yakmışım.»

Yâni senin dininden başka bir dine inanmışım.

9013

هین ممکن کین موج طوفان بلاست
دست و پا و آشنا امر و زلاست

«Nuh Aleyhisselâm dedi ki: aklını başına topla! Bu, belâ tûfânının dalgasıdır. El, ayak ve yüzmek bugün için ve bu dalgalara karşı hiçdir.»

9014

باد قهرست و بلای شمع کش
جز که شمع حق نمی باید خمش

«Bugün Allahın kahir rüzgârı esmektedir ve mumları söndürücü bir belâdır. Bugün Hak'kın mumundan, yâni dininden başkası sönmeye mahkûmdur. Sükut et.»

9015

گفت نی رقم بر آن کوه بلند
عاصمت آن که مرا از هرگزند

«Kenan dedi ki: hayır... gemine girmem, şu yüksek dağa çıkarım. O-rası beni her türlü zarardan kurtarır.»

9016

هین مکش که کوه کاهست این زمان
جز حیب خویش را ندهد امان

«Nuh Aleyhisselâm dedi ki: etme evlâdım; bugün bir dağ, bir saman çöpü vaziyetindedir. Allah bugün sevdiklerinden başkasına eman vermi-yecektir.»

9017

گفت من کی پند تو بشنوده‌ام
که طمع کردی که من زین دوده‌ام

«Kenan dedi ki: Ben senin nasihatini nasıl dinlerim? Sen benim senin dininde olduğumu mu zan ediyorsun?»

9018

خوش نیامد گفت تو مرا گز مرا
من بری‌ام از تو در هر دوسرا

«Senin sözlerin bana asla hoş gelmemiştir. Ben Dünyada da, Ahirette de senden beriyim.»

9019

هین مکن بابا که روز ناز نیست
مرخدارا خویشی و ابتاز نیست

«Oğlum etme ki bugün naz günü değildir. Allahın hakikaten şeriki ve benzeri yoktur.»

İstedigini yapmakta muhtardır.

9020

تا کون کردی و این ناز کیست
آندین درگاه ناز و کبر کیست

«Şimdiye kadar nazlandım durdun, fakat şimdi nâzik bir zamandır. Bu dergâhda, - yânî; Huzur-u İlâhî'de - nazlanmak ve kibirlenmek kimin haddinedir?»

9021

لم یلد لم یولدست اندر قدم
نه پدر دارد نه فرزند و نه عم

«Allah; Ezelde (Lemyelid ve lemyüled) dir. Ne babası, ne oğlu, ne de amcası vardır.»

9022

ناز فرزندان کجا خواهد کشید
ناز بابایان کجا خواهد شنید

«O doğurmamış ve doğmamış olan Allah, çocukların nazını nasıl çe-ker, babaların niyazını nasıl dinler?»

9023

نیستم مولود پیرا کم بناز
نیستم والد جوانا کم کراز

«Ben doğmuş değilim, ey ihtiyar nazlanma! Ben baba da değilim ey genç sen de nazlanma!»

9024

نیستم شوهر، نیم من شهوتی
ناز را بگذار اینجا ای ستی

«Ben koca değilim, şehvetim de yok... Ey hanım burada nazı bırak!»

9025

جز خضوع و بندگی و اضطرار
اندین حضرت ندارد اعتبار

«Tezellül, kulluk ve acz'den başka burada itibar edilecek şey yoktur, demekte...»

9026

گفت بابا سالها این گفته
باز میگویی بجهل آشفته

«Kenan dedi ki: Baba, bu sözleri yıllardan beri söylemekteisin, şimdi de tekrar ediyorsun. Ne kadar cahilmişsin!»

9027

چند ازینها گفته باهر کسی
تا جواب سرد بشنودی بسی

«Bu sözleri ne zamandan beri herkese söylüyor ve soğuk cevaplar i-
şitiyorsun.»

9028

این دم سرد تو با گوشم نرفت
خاصه ا کنون که شدم دانا و زفت

«Senin bu soğuk sözlerin benim de kulağıma girmedi. Hususan büyü-
düğüm ve ilim sahibi olduğum bir devrede dinler miyim?»

9029

گفت بابا چه زیان دارد اگر
بشنوی یکبار تو پند پدر

«Nuh Aleyhisselâm dedi ki: A evlâdım! Bir defa olsun babanın nasî-
hatini dinlesen ne zarar edersin?»

9030

همچنین می گفت او پند لطیف
همچنین می گفت او دفع عنیف

«Hazreti Nuh, böylece lâtif nasihatler veriyor, Kenan ise böylece sert
cevaplarla onu karşılıyordu.»

9031

نی پدر از نصیح کنعان سیر شد
نی دمی در گوش آن ادبیر شد

«Ne babası, Kenana nasihat vermeye doyuyordu, ne de o nasihatlar,
felâketi gelmiş olan o evlâdın kulağına giriyordu.»

9032

اندین گفتن بدند و موج تیز
برسر کنعان زد و شد ریز ریز

«Onlar böyle konuşurlarken, şiddetli bir dalga gelip Kenanın başına
vurup, O'nu parça parça etti.»

Bir Hadisi şerifte : «Benim şeriatim, Nuh'un gemisine benzer. Herkim
ona tutunursa kurtulur ve herkim ondan ayrılırsa boğulur.» buyrulmuş-
tur.

Kenanın babasının gemisine girmediği için boğulduğu gibi, İslâmiyet
gemisinden ayrılanlar da dalâlet dalgaları arasında boğulacaklardır.

9033

نوح گفت ای پادشاه بردبار
مرمرا خرمد سیلت بردبار

«Nuh Aleyhisselâm dedi ki: Ey sabır ve hilim sahibi olan Malikel
Mülk! Benim eşeğim öldü ve senin kahir selin yükümü götürdü.»

Hazreti Pir'in böyle bir tâbir kullanması şu vak'aaya telmih olsa ge-
rekdir:

Azerbeycanlı biri, eşeğine çanak, çömlek yükletmiş, dağ kenarındaki
bir patikada gidiyormuş. O esnâda hava bozmaya, şimşekler çıkmaya baş-

lamış. Eşek dağdan yuvarlanmış, tabiatıyla, üstündeki çanak, çömlek kırılmış. O sıkıntı içinde iken bir şimşek çakınca, Azerbeycanlı dayanamamış, Bâri Hudâya; «Eşeğim mürdettin, yüküm dörd ettin, şimdi de çırağın yakup meni ariysen? Özüm burdayem.» demiş.

9034

وعدہ کردی مرمرہا تو بارہا
کہ بیاید اہل از طوفان رہا

«Nuh Aleyhisselâm dedi ki: İlâhî! bana, senin ehlin tufandan kurtulacaktır diye mükerreren vâd etmiştin.»

9035

دل نہادم برامیدت من سلیم
بس چرا بر بود سبیل از من کلیم

«Ben de safderun senin vâdine gönül bağlamışdım. Şimdi neden dolayı sel, benim gülcüğümü kapıp götürdü?»

Hûd sûresinde buyuruluyor ki:

وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي
مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ

«(Kenânın helâkı üzerine) Nuh, Rabbine dâa edip dedi ki: Ey Rab-bim, hakikatte oğlum da benim ailemden idi. Senin vaadin ise şüphesiz hakdır ve sen hüküm verenlerin en hakîmisin¹⁰⁶.»

9036

گفت او از هل و خویشانیت نبود
خود ندیدی تو سپیدی او کبود

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: O, senin ehlinden ve akrabandan değildi.

(106) Sûrei Hûd: 45.

Görmedinmi ki sen îman nuru ile beyazsın, o zulmet küfrüyle mosmor ve simsiyahtır.»

Yine sûreyi Hut'ta, Nuh Aleyhisselâmın bu tazarrû'u üzerine Cenab-ı Hak buyurdu ki:

قَالَ نُوحٌ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ
مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونِ مِنَ الْجَاهِلِينَ
قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا
تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

«Yâ Nuh! (Kenan) kat'iyen senin ailenden değildir. Çünkü O'nun salih olmayan ameli vardı. Şu halde bilmediğin bir şeyi benden isteme. (Senin caiz olmayan şeyleri sual etmekle) cahiller takımından olmama-nı sana tavsiye ederim. Nuh dedi ki: Ey Rabbim; Bilmediğim bir şeyi sormakdan sana sığınırım, bana mağfiret ve merhamet etmiyecek olur-san (son derece) ziyana uğramış olanlardan olurum¹⁰⁷.»

Hazreti Mevlâna bu hususa bir misal getiriyor ve diyor ki:

9037

چونکہ دندان تو در کرمش فتاد
نیست دندان بر کنش ای اوستاد

«Senin dişine kurt düşünce - yâni diş çürüyünce - o artık diş değildir ey üstad, onu çıkart.»

9038

نا کہ باقی تن نگرده زار ازو
گرچه بود آن تو شو بیزار ازو

«Ki vücûdun onun vereceği ızdırapdan inlemesin. Vak'a senin dişin-di, artık ondan beri ol!»

(107) Sûrei Hûd: 46-47.

گفت بزارم ز غیر ذات تو
غیر نبود آنکه او شد مات تو

«Nuh Aleyhisselâm dedi ki: İlâhî senin Zat'inden başka herşeyden heriyim. İlâhî, Sende fânî olan âgyar sayılmaz.»

تو همی دانی که جویم باتومن
بست چندانم که باران باچن

«Yarabbi seninle benim nasıl olduğumu sen bilirsin. Yağmurların çimene verdiği feyzin yirmi mislini - yâni ondan pek fazlasını - sen verirsin.»

زنده از تو شاد از تو عائی
مفتدی بی واسطه بی حائی

«Ben fakirim ki seninle hayat bulmuşum, seninle mesrûrum; vasıtasız ve illetsiz gıdâmı veren sensin.»

متصل نی ، منفصل نی ای کمال
بلکه بی چون و چگونه و اعتلال

«Ey kemâl sahibi Rabbim! Sana muttasıl olmadığım gibi mütfasıl da değilim. Seninle keyfiyetsiz ve illetsiz bir haldeyim.»

Bitişik yahut ayrı olmak için, iki şeyin bulunması lâzımdır. Vücûd-u İlâhî karşısında hiç bir şey yoktur ki birleşme ve ayrılma olabilsin.

ماهیانم و تو دریای حیات
زنده‌ایم از لطف ای نیکو صفات

«Ey bütün iyi sıfatların sahibi olan Allahım! Sen, bir hayat denizisin. Biz de senin lutfunla yaşayan balıklarız.»

تو نکنی در میان فکرتی
نی بمالولی قرین چون عاتی

«Sen tefekküre sığmadığın gibi, illetle (sebeb) de izah edilemezsin.»

İlet, sebeb demektir. O sebebin hasıl ettiği şey de malul'dür. Mese-lâ bir ateş bir illettir. Üstündeki kabın içinde bulunan suyun ısınması ve kaynaması ise mâluldür. İlet ayrılınca malul de olmaz. Fakat Cenâb-ı Hakkın insanlara olan yakınlığı ve onları yaşatması ateşin suyu kaynatması gibi değildir.

پیش ازین طوفان و بعد این مرا
تو مخاطب بوده در ماجرا

«Bu tufandan evvel de her macerada muhatabım sen idin, tufandan sonra da yine sen olacaksın.»

با تو میگفتم نه با ایشان سخن
ای سخن بخش نو و آن کهن

«Ey yepyeni sözler bağışlayan ve eski sözlere sahib olan Rabbim! Ben şimdiye kadar kavmime değil, sana söylüyordum.»

نی که عاشق روز و شب گوید سخن
گاه با اطلال و گاهی با دمن

«Âşık gece gündüz, kâh adlâl'e kâh dimen'e söz söylemez mi?»

Adlâl: Bir menzilde kalan divar harabeleri, dimen ise süprüntülükte biten yeşillik manâsınadır. Arap şairleri ekseriya sevgilinin karargâhında kalmış olan bu gibi şeylere manzumelerinde hitap ederler.

Hadisi Şerifde buyrulmuştur ki: «Süprüntülükde biten yeşillikten sakınınız.»

Bununla: «Soysuz bir aile içinde yetişmiş bir kızı almayınız» manâsı kastedilmiştir.

9048

روی با اطلال کرده ظاهرا
او کرامی کرده این مدحت کرا

«Âşık, suretâ adlâle teveccüh ederek onlara söz söyler. Fakat o medih ve senâyı kime eder?»

Şüphesiz ki sevgiliye...

9049

شکر طوفانرا کنون بگماشتی
واسطه اطلالرا برداشتی

«Halka havale eylediğin tûfâna şükür ki onları (o süprüntüleri) izâle etti. Böylece, karşımda menzil harabesi gibi olan o vasıtaları yokettin.»

9050

زانکه اطلال لئیم و بد بدند
نی ندایی نی صدایی میزدند

«Çünkü onlar alçak ve kötü harabelerdi. Ne sesleniyor ve ne de sesimize karşılık veriyorlardı.»

9051

من چنان اطلال خواهم درخطاب
کز صدا چون کوه وا گوید جواب

«Ben öyle bir adlâl isterim ki hitâbettikçe dağ gibi akisler yapsın ve açıktan açığa cevap versin.»

9052

تا مثنی بشنوم من نام تو
عاشقم برنام جان آرام تو

«Ki ben senin adını mükerrer olarak eşiteyim. Çünkü ruha istirahat veren adına aşıkım.»

İstedim ki ben Allah dedikçe, karşımda, o adlâl mesâbesinde olan kavim de, benim nidâma dağlar gibi ses versinler, yâni, onlar da Allah desinler. Bu suretle o Nam-ı Şerifini bir benim nidam, bir de onların se-dâsiyle işiteyim.

9053

هرمی زان دوست دارد کومه را
تا مثنی بشنود نام ترا

«Senin adını iki defa işitmiş olmak için her peygamber dağı severdi...»

Mûsâ Aleyhisselâm Tur dağını sevdiği gibi, Aleyhisselâtüvesselâm Efendimiz de Mekke civarındaki Hirâ dağını severdi. Hatta nübüvvetten evvel oraya gider ve bir kaç gün halvet ederdi. Medinede iken arasıra Uhud dağına gider, civarında medfun bulunan amcası Hazreti Hamza ile, Uhûd harbindeki şehitleri ziyâret ederdi. Hatta «Uhud bizi sever, biz de onu severiz» meâlinde bir Hadîs-i Şerif vardır. Keza Kudüs civârındaki dağlar, Hazreti Dâvud zebur okuduğu vakit onun nidâsına sedâ verirlerdi.

9054

آنکه بست مثال سنگلاخ
موشرا شاید نه مارا درمناخ

«O alçak ve taş ocağı gibi olan dağ, fâreye lâyıkdır; bize karargâh olmak için değildir.»

9055

من بگویم او نگرده یار من
بی صدا ماند دم گفتار من

«Ben söyliyeyim de, o dağ benim yârim olmasın, benim sözümü tek-rarlamasın ve sözlerim akissiz kalsın; bu lâyıktır mıdır?»

9056

باز مین آن به که هموارش کنی
نیست همدم با قدم یارش کنی

«Îlâhî, öyle bir dağı yerle bir etmen ve hemdem olmadığı için onu a-yaklar altında bırakman evlâdır.»

گفت ای نوح ارتو خواهی جمله را
حشرگر دایم برآرم از ژی

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Ey Nuh istersen boğulanların hepsini dilerlerken yeniden toprakdan çıkarayım.»

بهر کنمانی دل تو نشکنم
لیک از احوال آ که میکم

«Bir Kenan için senin kalbini kırmam. Lâkin ahvalden seni haberdar ederim ki kâfir bir oğul, senin ehlinden değildir.»

گفت فی نی راضیم که تو مرا
هم کنی غرقه اگر باید ترا

«Nuh dedi ki: Hayır... Hayır yarabbi; ben kazâna razıyım. Eğer iraden taallûk eylediyse beni de onlar gibi tûfâna garket.»

هر زمانم غرق میکنم من خوشم
حکم تو جانست چون جان میکشم

«Hattâ, her vakit ve tekrar tekrar gark et. Senin hükmün ruhdur; candır... Ben o rûhu nasıl öldürürüm?»

ننگم کسی را و گرمم بنگرم
او بهانه باشد و تو منظرم

«Ben kimseye bakmam, bakacak olsam bile, o baktığım bahânedir; gördüğüm sensin...»

عاشق صنع توام درشکر و صبر
عاشق مصنوع کی باشم چو کبر

«Îlâhî; ben senin sun'una aşıkım, ona karşı şükür ve sabrederim. Kâfir gibi nasıl masnu'un âşığı olurum.»

عاشق صنع خدا بافر بود
عاشق مصنوع او کافر بود

«Allahın sun'una âşık olan muhteremdir, onun masnu'una âşık olan ise kâfirdir.»

«(KÜFRE RAZİ OLMAK KÜFÜRDÜR) HADİSİ İLE (BENİM KAZÂMA RAZİ OLMAYAN BENDEN BAŞKA BİR RAB ARASIN) HADİSİ KUDSİSİNİN MANALARINI BİRLEŞTİRMEK»

دی سوا لی کرد سائل مر مرا
زانکه عاشق بود او برما جرا

«Dün biri bana bir sual sordu. Çünkü o macerâya ve mübâhaseye meraklı idi.»

گفت نکتة الرضا بانکفر کفر
این پیمبر گفت و گفت اوست مهر

«Dedi ki: (Küfre râzi olmak küfürdür) nüktesini peygamber söylemiştir ve onun buyruğu senettir.»

باز فرمود او که اندر هر قضا
هر مسلمانی را رضا باید رضا

«Tekrar Resûlullah buyurmuşdur ki: (Her kazâ'ya her müslümanın rızâ göstermesi lâzımdır).»

نی قضاى حق بود کفر و نفاق
کر بدین راضی شوم باشد شقاق

«Küfür ve nifak da Allah'ın kazâsı değil midir? Lâkin ben bu kazâya râzî olursam, günaha girmiş olurum.»

ورنیم راضی بود آن هم زیان
بس چه چاره باشدم اندر میان

«Eğer kazâya rıza göstermezsem o da bana zarar verir. O halde ikisinin arasında bana çâre nedir?»

Evet. (Küfre rıza göstermek küfürdür) ve «Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki: Her kim benim niğmetlerime şükretmezse, verdiğim belâyâ sabretmezse, kazâma, yâni; verdiğim hükme râzî olmazsa kendisine benden başka bir Rab arasın.» Hadisleri vardır. Sûretâ bu iki hadis birbirini nakz eder gibi görünür. Çünkü küfrün de, imanın da Hâlıkı Allah'dır. Nitekim:

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

Yâni: «Habibim de ki: Herşeyi yaratan Allah'dır¹⁰⁸» âyeti ve emsali âyetler bunu sarahaten göstermektedir. Diğer taraftan (Küfre rızâ küfürdür.)

Hazreti Mevlâna bu mühim meseleyi şu suretle hallediyor:

(108) Sûrei En'am: 102.

گفتمش این کفر مقضی نه قضاست
هست آثار قضا این کفر راست

«O sual sorana dedim ki: Bu küfür, kazâ değil, makzidir. Doğruca kazanın eseridir.»

بس قضا را خواجه از مقضی بدان
تا شکات دفع گردد در زمان

«Efendi; kaza ile makziyi bil ki derhal müşkilin hal olsun.»

Kaza: hüküm, **Makzî**: mahkûm mânâsınadır. Mü'minin imanı ve kâfirin küfrü, kazânın kendisi değil, Kâza-i İlâhînin eseridir. Hakim Senâî (Kuddise sirrahû) der ki: «Küfür de, iman da: Allah birdir, şeriki, naziri yoktur, diye Hakkın yolunda koşar durur». Şu halde İlâhî kâza eseri olması itibariyle küfre rızâ göstermek küfür değildir.

Hazreti Mevlâna bu bahsi izah ediyor:

راضیم در کفر زان رو که قضاست
نی ازین روچه نزاع و خبث ماست

«Ben, Allah'ın hüküm ve kazâsı olmak itibariyle küfre râziyim, bizim nizâ'mız ve habâsetimiz cihetiyle olan küfre râzî değilim.»

کفر از روی قضا خود کفر نیست
حق را کافر بخوان اینجا مایست

«Kazâ cihetinden küfür, küfür değildir. Allah'a kâfir deme ve burada durma!»

کفر جهلست و قضاى کفر علم
مردوکی يك باشد آخر حلم و حلم

«Küfür cehâlettir, küfre hükmetmek, yâni; onu var etmek ilimdir. Meselâ (hulm) ve (hılm) kelimeleri şeklen bir olmakla beraber mânâları ayrılır.»

Hulm: Rüyâ demektir. Hılm ise yavaşlık mânâsınadır. Bunların ikisi bir olmadığı gibi, küfürle, kaza-i küfür de bir değildir.

Hazreti Mevlâna buna bir misal getiriyor :

زشتی خط زشتی نقاش نیست
بلکه ازوی زشترا بنمود نیست

«Bir resmin çirkin olması ressamının acemiliğine delâlet etmez. Belki onun maksadı çirkinliği göstermektir.»

قوت نقاش باشد آنکه او
هم تواند زشت کردن هم نکو

«Bir ressamın çirkin resim, karikatür yapması onun sanatındaki maharetini gösterir ki hem güzel, hem çirkin resim yapabiliyor demek olur.»

Dikkat edilecek olursa görülür ki Mahlukât-ı İlâhiyenin gerek mah-sûsâtı, gerek mâkûlâtı ezdaddan, yâni; birbirine zıt şeylerden ibârettir. Meselâ sıcaklık, soğukluk, aydınlık, karanlık, akıllılık, delilik, güzellik, çirkinlik, mü'minlik, kâfirlik gibi.

Bunların hepsi de Hakkın halkedışı eseridir. İçlerinde iyi olmayanlar, ressamın çirkin karikatür yapması gibidir ki, bu hal, ressamın yalnız güzel resim yapmakta değil, çirkin resim yapmakta da mahâreti olduğunu gösterir. Onun gibi, halkedilmiş kötülükler de Allah'ın san'at nılkatindeki kemâl kudretini göstermektedir. Sani-i âlem, yalnız iyilikleri halk edip de kötülükleri yaratmamış olsaydı, hem iyiliklerin kıymeti bilinmezdi, hem de, haşa, «Allah kötülükleri yaratmaya muktedir değildir.» gibi bir vehim husûle gelirdi. Nasıl ki mecûsiler bir (Yezdan) ile bir (Ahriman) a ibâdet ederler ve (Yezdan) ı Hayır Halik'i, (Ahriman) ı ise Şer Halik'i

zannederler. Binaenaleyh kötülüklerde iyilikler gibi Hak'kın halkedışı eseridir. Bu itibar ile küfür de iman gibi, Hak'kın kazası eseri olduğundan, ona da riza göstermek gerektir. Lâkin kâfir'den zuhûru itibariyle ona rızâ göstermek mücib-i küfürdür. Bah's gayet derindir ve anlaşılması müşkül'dür. Bunun için dikkat edilmek lâzımdır. Bundan dolayı Hazreti Mevlâna da diyor ki :

گر کشایم بحث این را من بساز
تا سؤال و تاجواب آید دراز

«Eğer bu bahsi lâyikiyle tafsil edecek olsam uzun uzâdıya sualler ve cevaplar varit olur.»

Evet, mesele uzatılacak olsa araya mütekelliminin (İrade'i cüziye)si ve mütesavvifenin «İlim malûma tâbidir» düstûru girer. Bir çok kılûkal yapılmış olur. Öyle olduğu halde neticesi hayretten başka bir şey olmaz. Böyle olmakla beraber :

ذوق نکته عشق از من می رود
نقش خدمت نقش دیگر میشود

«Aşk nüktesinin zevki de benden zâil olur. Hakikatleri anlatmak sûretiyle yapmak istediğim hizmet başka bir kalıba girer; söz, tasavvufdan kelâm bahislerine intikal eder.»

Cenâb-ı Pîr, bu gibi derin bahislerin (Hayret)le neticeleneceğini anlatmak için bir fıkra naklediyor ve diyor ki :

آن یکی مرد دمو آمد شتاب
پیش يك آینه دار مستطاب

«Kır saçlı biri bir berber dükkânına alel acele geldi.»

گفت از ریشم سپیدی کن جدا
که عروس نو گزیدم ای فقی

«Yiğitim! Sakalımdan ağarmış kılları ayıkla ki yeni evlendim, dedi.»

ریش او ببرد و کل پیش نهاد
گفت تو بگزین مرا کاری فتاد

«Berber sakalını tamamiyle tıraş ederek, onun önüne koydu ve dedi ki : benim bir işim zuhur etti, sen kendin ayıkla...»

این سواک و آن جوابست آن گزین
که سرانها ندارد درد دین

«İşte bu siyah kıllar süal ve beyaz kıllar da cevaptır. Sen istediğin gibi seç.»

Din dertlisi olan ârifler böyle şeylerle uğraşamazlar. Burada kır sakallı kimseden murat : kil ve kâl sahipleri, berberden maksat da ârifi-billah olanlardır. Sakalın tıraş edilmesi : ârfin kestirme cevap vermesi, ben böyle şeylerle uğraşamam, sualler, cevaplar, itirazlar ve defilerle sen uğraş, demesidir.

Bir fıkra daha :

آن یکی زد سبلی* مرزیدرا
حله کرد او از برای کیدرا

«Biri Zeyd'in ensesine bir sille vurdu. O da mukâbele için ona hamle etti.»

گفت سبلی زن سواک میکنم
بس جوابم گوی وانکه میزنم

«Silleyi vuran dedi ki : sana bir سوال soracağım, cevabını ver, ondan sonra sen de bana vur.»

برقضای تو زدم آمد طراق
یک سواکلی دارم اینجا در وفاق

«Senin ensene vurunca bir şakırtı oldu. Şimdi bir سوالım var, ona muvâfık cevap ver.»

این طراق از دست من بودست یا
از قفا گاه تو ای فخر کیا

«Ey büyüklerin medâr-ı iftihârı! O şakırtı benim elimden mi, yoksa senin ensenden mi peydâ oldu.»

گفت از درد این قراغت نیستم
که درین فکر و تفکر بیستم

«Silleyi yemiş olan dedi ki : ensem acısı, o şakırtının nereden çıktığını düşünmek için bana meydan vermedi.»

تو که بی دردی همی اندیش این
نیست صاحب دردرا این فکر هین

«Dertli olmadığın için onu sen düşün. Haberin olsun ki dertli olanda bu düşünce yoktur.»

İtikat meselesine dair muhtelif mezhepler, erbabı arasında ceryan

eden mubahaseler sırasında bazan öyle bahisler açılmıştır ki, enseye vurulan sillerin şakırtısı vuranın elinden mi çıktı, yoksa vurulan enseden mi zühur etti, suali kadar mânâsızdır. Hazreti Mevlâna da bu fıkrayı o bahislerin münâsebetsizliği dolayısıyla îrad eylemiştir.

9088

در صحابه کم بدی حافظ کسی
گرچه شوقی بود جاننا را بسی

«Ashabı kirâmın ruhlarında ziyadesiyle iştîyak olmakla beraber, aralarında Kur'an'ı hıfz eylemiş olanları nadirdi.»

9089

زانکه چون مغزش درآ کند و رسید
پوستها شد بس رقیق و وا کفید

«Çünkü bir meyvenin içi kemâlini bulunca kabuğu inceler ve yarılr.»

9090

قشر جوز و فستق و بادام هم
مغز چون آ کند شان شد پوست کم

«Ceviz, fıstık ve bademin içi dolgunlaşınca kabukları inceler.»

9091

مغز علم افزود کم شد پوستش
زانکه عاشق را بسوزد دوستش

«İlmin hakikati de kemâle gelince, kabuğu yok olur. Çünkü aşık, sevgilisi yakar.»

9092

وصف مطلوبی چو ضد طالبیست
وحی و برق نور سوزنده نبیست

«Allah'ın matlûbu ve mahbûbu olmak, tâlibi bulunmanın zıddı olduğu için vahiy ve nûr şimşegi Resûlullâhı yakardı.»

Buhârî'de Hazreti Ayşe (Radiallahüanha ve an ebiha) nın şöyle dediği rivâyet edilmiştir. «Hâris bin Hişam: Ya Resûlallah sana vahiy nasıl geliyor? diye sordu. Peygamber Efendimiz buyurdu ki: Bâzen çan sesi gibi gelir. O türlü bana şiddetli olur. Melek benden vahiy keser, ben de onun dediğini hıfz etmiş olurum; bazan da melek bana insan sûretinde görünür ve bana sarâhaten söyler.»

Resûlullah Efendimiz, birinci sûretteki vahiyde çok zahmet çekerti. Âdetâ kendinden geçer ve kış günlerinde terlerdi. İkinci şekilde onlar olmazdı.

Hazreti Mevlâna'nın «Vahiy Şimşegi Resûlullâhı yakardı» demesi birinci şekle işârettir.

9093

چون نجلی کرد اوصاف قدیم
بس بسوزد وصف حادث را کلیم

«Kadim olan Allah'ın evsâfı tecelli edince hadîs olan insanın vasıflarını yakar.»

Yâni; onun benliğini izâle eder.

9094

ربع قرآن هر کرا محفوظ بود
جل فینا از صحابه می شنود

«Ashab arasında Kur'an'ın dörtte birini ezberlemiş olanlar, yine ashabtan: (O, aramızda büyük ve muhterem bir kimsedir) methini iştirlerdi.»

Ashâbı kirâmın şu hâli, hâfızalarının kuvvetsizliğinden değildi. Bir âyetin hükmüyle amel edip onun hikmet ve esrârına tamamiyle vâkıf olmayınca, diğer bir âyetin hıfzına çalışmazlardı. Bir rivayete göre, ashab onar âyetten ziyâdesini öğrenmezlerdi. O âyetleri öğrenip hıfz ve muciblerince amel ettikten sonra diğer âyetleri teallüm ederlerdi.

Şeyh İbni Atâ (Kuddisesırrahı)ya Kur'an'dan ne kadar okuyorsunuz? diye sormuşlar. Ondört sene evveline kadar günde bir hatim inerdim. Ondört seneden beri ise Sûre-i Enfal'e kadar gelebildim cevâbını vermiş. İbni Atâ'nın ondört senede Kur'an'ın ancak üçtebirini okuyabilmesi, okuduklarının mânâlarını iyice anlamak ve hükümleriyle âmil olmak içindi.

جمع صورت با چنین معنی ژرف
نیست ممکن جز ز سلطان شکر ف

«Kur'an'ın sûretini, yâni; elfâzını böyle derin mânâlarıyla cem ve hıfz edebilmek, ancak azîm ve manevî bir sultan olan Hazreti Peygamber ve onun kâmil vârisleri için mümkündür.»

در چنین مستی مراعات ادب
خود نباشد و ربود باشد غجب

«Böyle mestlik ve istiğrak hâlinde edebe riâyet ve harekesine, secâvendine dikkat olamaz. Olursa şaşılacak bir şey olur.»

Şeyh Ümmüsinan (Kuddise sirrahu) (Tebâreke) sûresini okurken bazı hareke yanlışlığı yapar ve bu hal, halîfesi Seyyid Seyfullah'ın hayretini mucip olurmuş. Seyfullah Efendi bir gece rüyâsında büyük bir saray görmüş ki ötesinde, berisinde bazı siva dökükleri varmış. Fakat bir takım kuşlar ağızlarında harç olduğu halde gelip o dökülen yerleri sıvıyorlarmış. Rüyâsını şeyhine söylemiş. O da : Seyfullah, gâlibâ sen benim okuduğum tebârekeye itiraz etmişsin; gördüğün o saray Tebâreke sûresidir. Siva dökükleri benim yaptığım hareke yanlışlarıdır. Allah meleklerini yollar, dökük yerleri sıvatar diye tâbir etmiş. Bundan Kur'an'ı yanlış okumanın ziyânı yoktur mânâsı anlaşılmasın. Onun mânâsıyla meşgul olanlar, tecvit ve kırâat usulleriyle pek meşgul olmazlar; yâni; ayın'ı çatlatmak, kaf'ı patlatmak hususunda pek taassup göstermezler, demek isteniliyor.

اندر استغنا مراعات نیاز
جمع ضدیقت چون گردد و دراز

«İstîğnâ mertebesinde olanlar için niyâza riâyet etmek, yuvarlak bir şeyle, uzun bir şeyi, zıt oldukları halde, bir arada cem eylemek olur.»

خود عصا منشوق عریان می بود
کور حود صندوق قرآن می بود

«Asâ, âmâ olanların sevgilisidir. Kör, Kur'an'ın sandığı, mahfazasıdır.»

Hazreti Mevlâna, Kur'an'ın mânâsını bırakıp da elfâzına sarılanları, deynekle yürüyen körlere, hâfız olan körleri de Mushaf mahfazasına benzetiyor. Böyle olmakla beraber :

باز صندوقی پر از قرآن بهست
زانکه صندوقی بود خالی بدست

«Kur'an ile dolu olan bir sandık, yâni; Kur'an'ın yalnız elfazını ezberlemiş olan bir hafız boş bir sandıktan evlâdır.»

باز صندوقی که خالی شد ز بار
به ز صندوقی که پر موشت و مار

«Yine, yükden ve eşyâdan hâlî olan bir sandık, fâre ve yılan dolu bir sandıktan iyidir.»

Dikkat buyrulursa Hazreti Mevlâna Kur'an ehlini bir takım derecelere taksim etmiştir. Birinci derecede olanlar : Kur'an'ın hem elfâzını, hem mânâsını bilen Verese-i Muhammediyye'dir. İkinci derecede olanlar : Kur'an'ın elfazını, lügatını, bilip de, esrar ve hakâyıkından gâfil olanlar. Üçüncü derecede olanlar : Kur'an'ın yalnız elfazını hıfz etmiş ve Mushaf çekmecesini gibi kalmış olanlar. Dördüncü derecede olanlar : Kur'an'dan tamamıyla hâlî ve boş sandık gibi olanlar... Beşinci derecede olanlar da : Kalpleri Kur'an'dan hâlî ve fâre ve yılan gibi fâsit fikirler ve yanlış itikatlarla dolu olanlar...

حاصل اندر وصل چون افتاد مراد
گشت دلالة به پیش مراد سرد

«Hülâsa : bir kimse emel edindiği bir visâle nail olunca, artık kılavuz kadın ona soğuk görünür.»

چون بطوبت رسیدی ای ملیح
شد طلبکاری علم اکنون قبیح

«Ey güzel kimse! Matlûbuna vâsıl olunca, artık ilme talepkâr olmak çirkindir.»

Meselâ buradan Medine'ye gitmek matlûbumuz; fakat yolu bilmiyoruz. Oraya gidebilmek için yolunu bilenlerden sorar, öğreniriz. Fakat, Medine'ye vardikten sonra: Medine'ye nereden gidilir? diye öğrenmek istemek, elbette mânâsız bir hareket olur.

چون شدی بر بامهای آسمان
سرد باشد جستجوی نردبان

«Sen göklerin damına, yâni; asûmânın fevkine vasil olursan merdiven aramak soğuktur.»

Buradaki, (Bâmu asûman) dan maksat: Kur'an hakikatlerinin ilmidir. Merdivenden murad da ona vâsıl olacak sarf, nahiv, meânî, beyan, bedî' gibi alet ilimleridir. Zâten bunlara alet ilimleri denilmesi Kur'an'ın anlaşılmasına vâsıta oldukları içindir. Kur'an'ın elfaz ve meânîsine ve esrar ve hakikatlerine vâkıf olduktan sonra, artık, yalnız kelimelere taalûk eden kaidelerle uğraşmak soğuk olur. Meğer ki başkalarına öğretmek için ola...

جز برای یاری و تعلیم غیر
سرد باشد راه خبر از بعد حیر

«Bir dosta, yahut başkalarına öğretmekten maadâ bir hayır ümidiyle böyle âlet ilimleriyle meşgul olmak soğuktur, mânâsızdır.»

آینه روشن که شد صاف و جلی
جهل باشد بر نهادن صیقلی

«Saf ve parlak bir aynaya cilâ vermeye kalkışmak cehâletten ileri gelir.»

پیش سلطان خوش نشسته در قبول
ز شت باشد جستن نامه و رسول

«Pâdişâhın huzûruna kabul edilmiş ve orada hoşca oturmuş olan bir kimsenin Pâdişâha göndermek için nâme ve elçi araması çirkin bir şeydir.»

«BİR ÂŞIKIN MÂŞÜKU HUZURUNDA AŞK MEKTUBU OKUMASI VE MAŞÜKUN BU HAREKETİ MAKBUL GÖRMEYEREK: MATLUBA VASIL OLDUKDAN SONRA DELİL ARAMAK ÇİRKİNDİR VE MALÛM'A ERDİKDEN SONRA İLİM İLE İŞTİGAL EYLEMEK KÖTÜ BİR ŞEYDİR DEMESİ»

آن یکی را یار پیش خوش نشاند
نامه بیرون کرد و پیش یار خواند

«Bir kimseyi sevgilisi karşısına oturtdu. O kimse cebinden bir kâğıt çıkarıp sevgilinin huzurunda okumaya başladı.»

بیتها در نامه و مدح و ثنا
زاری و مسکینی و بسی لایها

«O kâğıtta beyitler, methü senâlar, feryatlar, acizler ve birçok niyazlar vardı.»

گفت معشوق این اگر بهرمنست
گاه وصل این عمر ضایع کردنت

«Sevgili dedi ki: eğer bunlar benim için ise vuslat zamanında böyle şeylerle meşgul olmak, ömrü zâyî etmektir.»

من به پشت حاضر و تو نامه خوان
نیست این باری نشان عاشقان

«Ben senin karşında bulunuyorum, sen ise nâme okuyorsun. Bu hareket, âşıklık alâmeti değildir.»

گفت اینجا حظری اما ولایت
من نمی یابم نصیب خویش نیک

«Âşık dedi ki: evet, burada hazırsın, lâkin ben senden nasibimi iyice alamıyorum.»

آنچه میدیدیم ز تو پارینه سال
نیست این دم گرچه می بینم وصال

«Geçen sene sende gördüğüm hâli ve zevki şimdi visalde iken bulamıyorum.»

چشمه می بینم ولیکن آبانی
راه آبم را مگر زرد رهنم

«Çeşmeyi görüyorum, lâkin suyu yok. Suyumun yolunu gâliba bir volkesen kesti.»

گفت بسی من نیستم معشوق تو
من بلغار و مرادت در قوتو

«Sevgili dedi ki: O halde senin mâşukun ben değilim. Ben Bilgar deryâsında bulunuyorum, senin murâdın Katu'da dolaşıyor.»

(Bilgar) ve (Katu) birbirine gayet uzak iki memleketmiş.

عاشق تو بر من و رحالتی
حالت اندر دست نبود ای فتی

«Ey yiğit; sen bana değil, benim aşkımdan husûle gelen hâlet ve zevke âşıksın. Halbuki hal geçici bir şeydir, dâima elde bulunmaz.»

بس نیم کلی* مطلوب تو من
جزء مقصودم ترا اندر زمن

«O halde senin tamâmiyle istediğin ben değilim. Alemdede istediğin şeyin bir kısımcağını da bende var.»

خانه معشوقم و معشوقانی
عشق بر نقدست بر صندوقانی

«Ben senin için sevgili değil, sevgilinin evi gibiyim. Halbuki aşk nakde olur; nakdin durduğu çekmeceye değil.»

هست معشوق آنکه او یتابود
مبتدا و منتهای ان بود

«Sevgili tek olandır. Gelişin de ondandır, gidişin de onadır.»

چون بیابی اش نمائی منتظر
هم هویدا او بود هم نیرس

«Onu bulunca başka şeye muntazır olmazsın. O senin için hem zâhir, hem de bâtındır.»

9120

میر احوالست فی موقوف حال
بنده آن ماه باشد ماه و سال

«Hakîkî âşık, hâle hâkimdir, mahkûm değil... Aylar ve yıllar onun bendesi olur.»

9121

چون بگوید حارا فرمان کند
چون بخواید جسمهرا جان کند

«Söyleyince hâle ferman eder, isteyince cisimleri can haline getirir.»

9122

منتهی نبود که موقوفست او
منتظر بنشسته باشد حال جو

«Hâle mahkûm olansa hal gelince derecesi artan, halsiz kalınca rut-besi düşen bir kimsedir.»

9123

کیمیای حال باشد دست او
دست جنباند شود مس مست او

«Hâle hâkim olan zât'ın eli, hal kimyasıdır ki elini oynatınca bakır, onun mesti olur, yani; altuna tahavvül eder.»

9124

گر بخواید مرگ هم شیرین شود
خار و نشتر زرگسی و نسرین شود

«Yine o zât-ı şerîf isterse ölüm tatlılaşır, diken ve neşter, nerkis ve beyaz gül gibi lâtif olur.»

9125

آنکه او موقوف حالت آدمیست
که بحال افزون و گاهی در کیست

«Hale bağlı olan insandır ki, hal cihetiyle bazan yükselir, bazan alçalır.»

Sôfiye ıstılâhında gelip geçici olan zevke ve neş'eye hal derler. Hal devam etmez. Devamlı olan neş'eye makam derler. Ehl-i hâl olanların zevki de mütehavvildir. Bazan inbisat, bazan inkıbaz duyarlar.

9126

صوفی ابن الوقت باشد در منال
لیک صافی فارغست از وقت و حال

«Sôfi, hâle nail olmakda ibnül vakıtdır. Lâkin sâfi, vakitten ve halden de kurtulmuştur.»

Tasavvufda (sôfi) ve (sâfi) denilen kimseler vardır. Sôfi (ibnül vakt) olur. Yâni; vakit neyi icap ediyorsa derhal onu yapar. Bugün yapılacak işi yarına, şimdi yapılacak işi (birazdan)a bırakmaz. Bundan dolayı ona (İbnül vakt) derler. Sôfiden yüksek olan (sâfi) ise halden, vakitten ferağat etmiştir. O, vakte değil, vakit ona tâbidir.

9127

حاله موقوف عنزم و رای او
زنده از نفخ مسیح آسای او

«Haller, vakitler, onun azmine ve re'yine bağlıdır ve onun İsâ'nın nefesine benziyen nefesiyle diridir.»

Hazreti Mevlâna bundan sonra o sevgili lisanından âşığına hitâben diyor ki :

9128

عاشق حالی نه عاشق برمی
برامید حال برمن می نی

«Sen benim âşıkım değil, hal âşıkısın. Hal ümidiyle benim etrafımda dolaşıyorsun.»

آنکه يك دم كم دمی كامل بود

نیست معبود خلیل آفل بود

«Bir an eksilen, bir an artıp kemal bulan hal, İbrahim Aleyhisselâm'ın mâbûdu değildir, çünkü batmaktadır.»

Bu beyitle En'am sûresindeki âyetlere işaret vardır. Orada buyruluyor ki :

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَزْرَأْتَنِ هَذَا صَنَامًا إِيَّاهُ
أَرِيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ۝ وَكَذَلِكَ نَبِّئُ إِبْرَاهِيمَ
مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ۝
فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ
قَالَ لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ ۝ فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ
هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ
الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ۝ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي
هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

Yâni : «Bir zaman İbrâhim, atası Âzer'e : Sen putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de, kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum, demişti. Biz, İbrahim'e kesin ilme crenlerden olması için göklerin ve yerin büyük mülkünü de öylece gösteriyorduk. İşte o, üstünü gece bürüyüp, örtünce bir yıldız görmüş : Bu mu benim Rabbim? demiş; o sönüp gidince ise şöyle demişti : Ben böyle sönüp batanları sevmem. Sonra Ay'ı doğar halde görünce de : Bu mu benim Rabbim? demiş fakat o da batıp gidince : Andolsun, demişti, eğer Rabbim bana hidâyet etmemiş olsa imiş muhakkak sapanlar guruhundan olacaktım... Sonra Güneşi

doğar vaziyette görünce de : Bu mu imiş benim Rabbim? Bu hepsinden de büyük! demiş, batınca da (şöyle) söylemişti : Ey kavmim, ben sizin (Allah'a) eş katageldiğiniz nesnelerden kat'iyyen uzağım¹⁰⁹.»

İşte Hazreti Mevlâna'nın mezkûr beyti bu âyetlere telmihdir.

9130

وانکه آفل باشد و گه آن و این

نیست دلبر لاحب الافرین

«Gurûb eden ve kâh şöyle ve kâh böyle olan dilber değildir. Ben üfûl edenleri sevmem.»

9131

آنکه او گاهی خوش و گه ناخوشست

يك زمانى آب و يكدم آتشت

«Kâh hoş, kâh nahoş olan : bir zaman su, bir zaman ateş gibidir.»

Böyle mütehavvil ve mütebeddil olan :

9132

برج مه باشد وليكن ماهنى

نقش بت باشد ولى اكاهنى

«Kamer'in belki burcudur, lâkin Kâmer değildir. Güzel bir nakışdır, fakat nakkaşından haberi yoktur.»

Böyle tahavvül edip, değişenlere, bazan doğup, bazan üfûl eyleyenlere gönül bağlamak, sonunda peşimanlığı mûcib olur.

9133

هست صوفى صفا چون ابن وقت

وقت را همچون پدر بگرفته سخت

«Safây-ı kalbe sâhip olan sôfi (İbnül vakt) dir ki vakta pederi gibi sımsıkı sarılmıştır.»

همت صافی غرق عشق ذوالجلال
ابن کسی نی فارغ از اوقات و حال

«Sâfi ise Zülcelâl Velcemâl olan Allah'ın aşkı ile müstâğraktır. Kim-
senin oğlu, —yâni; tâbi'i— değildir. Vakitlerden ve hallerden ferağat
etmiştir.»

غرفه نوری که اولم یولدست
لم بلد لم یولد آن ایزدست

«Doğmamış bir nûr'un müstâğrakıdır. Doğurmamak ve doğmamak
Allah'ın sıfâtıdır.»

روحین عشق بجو گر زنده
ورنه وقت مختلف را بنده

«Eğer diri isen git böyle bir aşkı ara. Yoksa muhtelif vakitlerin ben-
desi olur kalırsın.»

منکر اندر نقش زشت و خوب خویش
بنگر اندر عشق و در مطلوب خویش

«Kendi nakşının çirkin ve güzel olmasına bakma, yine kendinin aş-
kına ve matlûbuna bak.»

Yâni; nasıl olursan ol, sûretine nazar etme, talebinin ulvî ve mat-
lûbunun yüksek olmasına bak!..

منکر آنکه تو حقیری باضعیف
بنگر اندر همت خود ای شریف

«Ey şerîf olan kimse! Kendinin hakîr, yahut zayıf olmasına bağlan-
ma, ancak himmetine ve kalbindeki niyetine nazar et.»

«İnsanın kıymeti, himmetiyle mütenâsibdir.» Himmeti ne kadar yük-
sek ise kendisi de okadar yüksektir. Bu yükseklik ise, îmânın kemâlinden
ileri gelir. Zirâ: «Himmetin yüksekliği imandandır.»

تو بهر حالی که باشی می طلب
آب می جو دائما ای خشک لب

«Sen ne halde olursan ol, talepten vaz geçme! Ey susamış ve dudağı
kurumuş kimse daima su ara!»

Hazreti Mevlâna bu beyitlerle bizi yeis ve ümitsizliğe düşmekden
alıkoymak istiyor. Zirâ Allah'ın lütuf ve kereminden ancak kâfirler me'-
yus olurlar. Gene bir beyti ile diyor ki: «Topal, aksak, uyur ve terbiyesiz
bir halde bile, Allah yolunda sürün ve onu talep et!»

Bundan şu anlaşılıyor ki: «Benim gibi âsi ve günahkâr bir mahlû-
kun Allah'a yaklaşması nasıl mümkün olur?» dememelidir. Onun rahme-
tini, mağfiretini ve hidâyetini ümîd ederek, elden geldiği kadar yolunda
bulunmalıdır. İlâhî Rızâ'nın nerede ve ne'de olduğu bilinmez; bazan cüz'i
bir şeyle, meselâ yürekden bir ah çekmekle O'nun Merhamet Denizi cûşu
hûrûşa gelir ve o kulunun günahlarını afvediverir.

کان لب خشک گواهی می دهد
کو با آخر بر سر منبع رسد

«O kurumuş dudak, nihayet sahibinin çeşme başına erişeceğine şehâ-
det eder.»

خشکی لب هست پیغامی ز آب
که بمات آرد یقین این اضطراب

«Dudağının kurumuş olması: bu ızdırıp seni bize ulaştıracaktır, diye
suyun gönderdiği bir haberdır.»

کین طلبکاری مبارک جنبشت
این طلب در راه حق مانع کشست

«Bu aramak ve tâlip olmak, yok mu, mübârek bir harekettir. Bu talep, Hak yolunda zuhûr edecek mânîleri def eder.»

این طلب مفتاح مطلوبات تست
این سپاه و نصرت و رایات تست

«Bu arama, senin talep ettiklerinin anahtarıdır. Senin ordun, sancakların ve muzafferiyetindir.»

Çünkü Cenâb-ı Hak, evvelâ senin talebini kabul eder, ondan sonra sana talebi ilham eyler; «Bana dâa edin ki size icabette bulunayım» diyor. Dâa etmesini kullarına O, emrediyor.

این طلب همچو خروسی در صبح
میزند نعره که می آید صبح

«Bu talep, horoz gibidir ki gece yarısı öter ve (sabah oluyor) diye nâralar atar, müjdeler verir.»

Bunun gibi bir kalpde talep hasıl olması, matlûba erişecek için bir müjdedir.

گرچی آلت نیست تو می طلب
نیست آلت حاجت اندر راه رب

«Âletin yoksa — yâni; Allah'a yaklaşmak için vesîle olacak taat ve ibâdâtta bulunmamışsan da — yine talepten geri durma. Allah yolunda âlete ihtiyaç yoktur.»

Bir Hadis-i Şerifde : «Cenâb-ı Hak, sizin sûretlerinize ve amellerinize bakmaz, belki kalplerinize ve niyetlerinize nazar eder» buyrulmuştur.

هر کرا بینی طلبکار ای پسر
یار او شو پیش او انداز سر

«Oğul; her kimi Allah tâlibi görürsen, onun dostu ol ve onun önünde eğil!»

کز جوار طالبان طالب شوی
وز ظلال غالبان غالب شوی

«Zira talepkâr olanların komşuluğundan sende tâlip olursun; nefis ve hevâya ğalip olanların sayesinde, sen de onlara ğalebe edersin.»

کز یکی موری سلیمای بجست
منکر اندر جستن اوست سست

«Eğer bir karınca Süleymanlık talebine kalkışırsa, onun talebine istihfaf ile bakma, belki ondaki himmet yüksekliğini takdir ile gör.»

Böylece, sen de karınca olsan bile Süleymanlık talebinde bulun.

هر چه داری تو زمل و پدشه
نی طلب بود اول و ابدیشه

«Elinde mal, san'at ve hünere dair ne varsa, onların evveli düşünce ve talep değil mi idi?»

Meselâ sen bir kuyumcusun, bir çok da sermayen var. O san'atı ve o serveti nasıl elde ettin? Kuyumcu olmayı düşünmek ve onu talep etmekle değil mi? Binâenaleyh halis bir talepte bulunmaktan ve derûnî olarak Allah'a dâa etmekden hâlî kalma ki matlûbuna vâsıl olasın.

Hazreti Mevlâna bu mevzua dair bir hikâye naklediyor:

«DÂVUD ALEYHİSSELÂM ZAMANINDA: «YARABBÎ BANA
MEŞAKKATSİZ HELÂL RIZIK VER» DİYE DÜÂ EDEN
BİR KİMSENİN HİKÂYESİ»

9150

آن یکی در عهد داود بی
پیش هر دانا و نزد هر غنی

«Dâvud Peygamber zamanında bir kimse, her âlim ve her câhil ve
her ahmağın nezdinde.»

9151

این دعا میکرد دائم کای خدا
روتی بی رنج روزی کهر مرا

«Yarabbî; bana zahmetsiz bir servet nasîb et, diye düâ ederdi.»

9152

چون مرا تو آفریدی کاهلی
زخم خواری، سست جانی منبلی

«Sen beni tembel, çalışamaz, gevşek bir halde yarattın...»

9153

برخران پشت ریش بی مراد
بار اسب و استران نتوان نهاد

«Sırtı yaralı ve zayıf merkeplere, atların ve katırların taşıdığı yük
vurulmaz.»

9154

کاهلم چون آفریدی ای ملی
روزیم دهم ز راه کاهلی

«Yarabbî! Madem ki beni tembel yarattın, rızkımı da tembellik yolu
ile — yâni; çalışmadan — ihsan et!»

9155

کاهلم بن سایه خشم در وجود
حقتم اندر سایه این فضل وجود

«Ben tembelim, varlık âleminde gölgede yetişmişim; senin ihsan ve
cömertliğin gölgesinde yatmışım.»

9156

کاهلان و سایه خسبازا مگر
روزی بنوشته نوعی دیگر

«Tembeller ve zahmetsiz yaşamaya alışmış olanlar için gâliba başka
türlü bir rızık takdir etmişsin ki onlara çalışmadıkları halde rızıkları ge-
liyor.»

9157

هر کرا پاهست جوید روزی
هر کرا پانیست کن دلسوزی

«Ayağı olan rızkını arar, ayağı olmayana — yâni; çalışacak hâli bu-
lunmayana — sen merhamet eyle!»

9158

رزقرا میران بسوی آن حزین
ابرا ماران بسوی همزمین

«O hazin kimsenin rızkını onun tarafına yolla. Ve arzın her tarafına
bulut gönderip yağmur yağdır.»

9159

چون زمین را پانباشد جود تو
ابرا راند بسوی او دوتو

«Arzın ayağı olmadığı için, senin cömertliğin bulutu onun tarafına
iki kat sürer.»

طفل را چون پانهاشد مادرش

آيد و ريزد وظيفه بر سرش

«Çocuğun ayağı olmadığı — yâni; daha yürümeye başlamadığı — için, anası baş ucuna kadar gelir ve yiyeceğini yedirir.»

روزی خواهم بنا که بی تعب

که ندارم من ز کوشش جز طلب

«Ben zahmetsiz bir rızık istiyorum, fakat talebimden başka çalışmam yok.»

Kur'an'da :

وَإِن كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

Yâni : «Hakikaten insan için kendi çalıştığından başkası yoktur¹¹⁰», denilerek her türlü rızık çalışmaya bağlı olduğu bildirilmiştir. Onun için canlı mahlûkâtın her biri, karnını doyurmak için çalışmaktadır. Hikâye-mizdeki adam ise tembel olduğunu, çalışmadığını söyleyerek Allah'dan zahmetsiz, meşakkatsiz rızık istiyor. Fakat rızıklar mütenevvi olduğu gibi çalışmalar da muhtelifdir. Bu adam ise dâa etmek suretiyle rızıkını elde etmek istiyor. Onun dâası ve talebi de bir nevi çalışma idi. Onun için, beyan edileceği veçhile rızık ayağına kadar geldi. Lâkin şurası var ki bu nevi çalışma taklit edilecek bir hareket değildir. Elinden her ne geliyorsa onu yapmayı ve onun ücretiyle karnını doyurmayı bırakıp da sırt üstü yatmak ve : «Yarabbi rızıkımı gönder» diye dâa etmek, hâşâ, Allah'ı kendisine vekil'harç tâyin etmek gibi olur. İnsan Cenâb-ı Allah'dan çalışacak kuvvet ve onun mukâbilinde doyuracak ücret istemeli. Ondan sonra yiyeceğini helâli minallah olarak, besmele ile yemelidir. Hazreti Mevlâ-na'nın bu hikâyeyi nakletmesi, halkı tembelliğe teşvik için değil, halis talebin tesirini anlatmak içindir.

(110) Sûrei Neem : 39.

مدتی بسار میکرد این دعا

روز تاشب شب همه شب تاضی

«O adam, uzun müddet, sabahtan akşama kadar, akşamdan da ertesi gün kuşluk zamanına kadar bu dâayı ediyordu.»

حلق می خندید برگفتار او

بر طمع حامی و بر پیکار او

«Herkes onun sözüne, hamcasına tamâ'ına ve bu yolda uğraşmasına gülüyordu.»

که چه میگود عجب این سست ریش

یا کسی دادست بنگ بهش

«Diyorlar ki : acaba bu budala ne söylüyor? Yoksa biri ona şuurunu yok eden esrar mı içirdi?»

راه روزی کسب و رنجست و تعب

هر کسی را پدشۀ داد و طلب

«Rızık, zahmet ve meşakkatle kazanılır. Allah herkese bir sanat ve bir talep vermiştir.»

اطلبوا الارزاق میاسبها

وادخلوا الاوطان من ابوابها

«Rızıkları sebepleri vasıtasıyla arayın, memleketlere kapılarından girin denmiştir.»

Kale kapıları nasıl ki bir memlekete girmek vasıtası ise, çalışmak da rızık elde etmenin sebebidir.

شاه و سلطان و رسول حق کنون
هست داود بی ذوفنون

«O sırada Padişah ve Hakkın resûlü, mütefennin bulunan Dâvut Peygamber idi.»

Davut Aleyhisselâm Benî İsrail'den İshâ'nın oğlu'dur. Hz. İsa'dan 1071 yahut 1036 yıl evvel doğmuştur. Şem'un tarafından Tâlut hükümdar tâyin edilerek Câlut ile harbe gittiği esnâda Hazreti Dâvut sapan taşı ile Câlût'u öldürmüş ve muharebenin kazanılmasına sebep olmuştu. Bunun üzerine Tâlût'un kızı ile nişanlandı. Fakat Tâlût, damadının kazandığı şöhret ve hürmetten kuşkulandı. Onu öldürmeye niyetlendi. Hazreti Dâvut gizlendi. Tâlût öldürülünce, milâddan 1040 yahut 1056 yıl önce hükümdar oldu. Bir müddet Tâlût'un oğluyla uğraştı. Nihâyet rakipsiz kaldı ve Kudüs, Sûriye ile Elcezire'nin bir kısmında müstakil bir hükümdar oldu. Lâkin oğlu (İşâlum) pederine isyan etti. Kardeşi (Âmenun) u öldürdü. Babasıyla ettiği muharebede maktul düştü. Hazreti Dâvud'a nübüvvet verildi ve Zebûr kitabı inzal olundu. Sesi gayet güzel olduğu için Zebûr'u okuduğu vakit, dağlar akis yapar, kuşlar başına üşüşüp cıvıldaşrdı. Milâddan evvel 1001, yahut 1016 tarihinde vefat ederek, yerine küçük oğlu Süleyman Aleyhisselâm geçti. Garipdir ki Yahudiler Hazreti Dâvûd'u peygamber değil, Benî İsrail melîki sayarlar.

Beyt-i Mukaddes'in temelini Davut Aleyhisselâm attırmış, Süleyman Aleyhisselâm ikmal etmiştir. Cenâb-ı Davut Hükümdar olduğu halde helâl lokma yemek için zırh yapar, sattırır, parasıyla geçinirdi. Hazreti Mevlâna'nın onun hakkında (Nebiyizifünun) tâbirini kullanması bundan dolayı olsa gerektir.

باچنان عنی و نازی کاندروست
که گزیستش عنایتی دوست

«Kendisinde olan izzet ve naz dolayısıyla Cenab-ı Hak onu intihap etmişti.»

معجزاتش بی شمار و بی عدد
موج بخشایش مدد اندر مدد

«Onun mucizeleri sayısızdı, Allah'ın ona olan lutuf ve ihsanı, dalgalar gibi biribiri ardınca geliyordu.»

هیچ کس را خود ز آدم تا کنون
کی بدست آواز همچون ارغنون

Âdem Aleyhisselâmdanberi O'nunki gibi bir ses kimseye nasip olmamıştı.»

که هر وعظی بمراند دویست
آدمی را صوت خویش کرد نیست

«Her bir va'z edişinde onun güzel sesi, ikiyüz kişiyi yok eder, yâni; öldürürdü.»

شیر و آهو جمع کردند آن زمان
سوی تذکیرش معنی این ازان

«Arslan ve Ceylân gibi hayvanlar da va'z meclisine gelirlerdi. Arslan ve ceylân birbirlerinden habersiz kalırlardı.»

Yâni; arslan onu paralamaya kalkışmazdı.

کوه و مرغان هم رسائل بادمش
هر دو اندر وقت دعوت محرمش

«Dağ ve kuşlar onun sesiyle hem âhenk olur, ikisi de dâvet vaktinde onun mahremi bulunurlardı.»

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحُونَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٥١﴾

buyurulmuşdur ki : «Biz hakikaten, dağları ve kuşları Dâvut ile beraber tesbih etmek üzere râm etmiştik¹¹¹.» meâlinedir.

9174

این وصف چندین مهراورا معجزات
نور رویش بی جهات و درجات

«Onun, bunun gibi daha yüzlerce mucizesi vardır. Yüzünün nûru ci-
hletlere sığmaz ve fakat, her tarafı parlattı.»

9175

بامه تمکین خدا روزی او
کرده باشد بسته اندر جست و جو

«Bu kadar yücelikle berâber Allah, onun bile rızkını çalışmaya bağ-
lamıştı.»

9176

بی زره باقی و رنجی روزیش
می نیابد بامه پرویش

«O kadar yüceliğe sahipken, zırh yapmadıkça — yâni; bu meşekkati
çekmedikçe — rızkı gelmiyordu.»

Tefsir-i Medârik'de yazılıdır ki : Dâvut Aleyhisselâm her gün tebdil-i
kıyâfet ederek halk arasında dolaşır ve : «Dâvut nasıl bir adamdır, mem-
nun musunuz?» diye sorardı. Cenâb-ı Hak, iki meleği insan sûretinde gön-
derdi. Dâvut onlara da sorunca : «Dâvut çok iyi adamdır, fakat Beytül-
mal'den yemese ve ehli iyâline yedirmese!» dediler. Bunun üzerine Ce-
nâb-ı Hakdan kendisini beytülmal'den müstağnî bırakacak bir sebep halk
etmesini istedi ve kendisine zırh yapması tâlim olundu. Buhârî'de, Ebû
Hüreyre'den rivâyet olunan : «Hiçbir kimse clinin emeğiyle yediği yemek-

(111) Sûrei Enbiya : 79.

den daha hayırlı bir yemek yememiştir. Allah'ın Peygamberi olan Davut
Aleyhisselâm da hükümdar olduğu halde clinin emeğiyle kazandığından
yerdî» Hadisi de tefsirdeki rivâyeti te'yit etmektedir.

O zahmetsiz rızık isteyen kimse için halk derlerdi ki :

9177

ایچین مخدول و واپس ماده
خانه گنده دون گردون رانده

«Böyle bayağı ve perişan, yardımından mahrum, çok geri kalmış, evi-
ne ve bucağına kapanmış, felekzede olmuşsun.»

9178

ایچین مد برهمی خواهد که زود
بی تجارت پر کند دامن ز سود

«Bu durumda bulunan bir kimse istiyor ki, ticâret etmeksizin kazanç
ile eteğini doldursun.»

9179

ایچین کیچی بیامد درمیان
که برآیم برفلک بی زردبان

«Böyle bir ahmak ortaya atılmış da : gök yüzüne merdivensiz çık-
ayım diyor.»

9180

این همی گفتش بدسخر رو بگر
که رسبدت روزی و آمد بشیر

«Biri, istihza ederek derdi ki : rızık erişdi ve müjdecî geldi, hemen
git al...»

9181

وان همی خندیده مارا هم بده
زانچه بابی هدیه ای سالارده

«Bir diğeri de gülerek : Ey köy ağası; gelen hediyeden bize de ver
derdi.»

او ازین تشنّیع مردم وین فوس
کم نمی کرد از دعا و جابلوس

«O ise, halkın böyle ayıplamasından ve eğlenmesinden düasını ve niyazını eksiltmezdi.»

تا که شد در شهر معروف و شهر
کوز ابنان تهی جوید پنیر

«Nihâyet o kimse, boş torbada peynir arıyor, diye şehir içinde şöhret aldı ve tanındı.»

شد مثل درخام طمعی آن گدا
او ازین خواهش نمی آمد جدا

«O dilenci adam ham bir tama'kar diye darbı mesel oldu. Lâkin bu talepten vaz geçmedi.»

«O DÜA EDENİN EVİNE BİR SIĞIRIN KOŞUP GELMESİ; PEYGAMBER ALEYHİSSELÂM: «CENÂB-I HAK DÜADA ISRAR EDENLERİ SEVER» BUYURMUŞTUR. CENÂB-I HAK'DAN BİR ŞEYİ ISRAR İLE İSTEMEK, İSTEYEN İÇİN İSTEDİĞİ ŞEYDEN DAHA İYİDİR»

Hâdis-i şerifde buyrulmuştur ki: «Cenâb-ı Hak, düada, düasında israr edenleri sever.»

Şeyh Sâdi (Kuddise sırrahu) Gülistan kitabının mükaddemesinde der ki:

«Günahkâr kullardan biri, kabulü ümidiyle ellerini Cenâb-ı Hakkın dergâhı kabulüne açar. Hak Sübhânehû ona nazar-ı icâbetle bakmaz. O kul, tekrar düâ eder. Allah yine kabul etmez. Kul üçüncü defâ münacaat ve tazarrûda bulunur. Bu sefer Allahu azîmüştan buyurur ki: «Ey melek-

lerim; kulunun düasını kabul ettim ve istediğini verdim. Çünkü bir kulunun uzun uzadıya düâ edip inlemesinden utanırım.» Şeyh Sâdi bu fıkradan sonra: «Allah'ın lutf ve keremini gör ki, günâha giren, kuldur, fakat hayâ eden Allah'tır» demektedir.

تا که روزی نا گهان درچاشتگاه
این دعا میکرد بازاری و آ

«Nihâyet o adam birgün kuşluk vaktinde, yine ağlayıp, inliyerek bu çeşit düâ edip dururken:»

نا گهانی درخانه اش گاوی دويد
شاخ زد بشکست در بند و گلید

«Ansızın evine bir sığır koşup geldi. Boynuzuyla vurup kapının kilidini kırdı.»

گاوی گستاخ اندران خانه بخت
مرد در جست و قوانمهاش بست

«Sığır küstahcasına evin içine girince, ev sahibi sıçradı, sığırın ayaklarını bağladı.»

بس گلوئی گاوی برید آن زمان
بی توقف بی تأمل بی امان

«Durmaksızın, düşünmeksizin ve aman vermeksizin boğazını kesti.»

چون سرش برید شد سوی قصاب
تا اهابش بر کند دردم شتاب

«Sığırın başını kesince, çabucak derisini yüzün diye, kasabı çağır-maya gitti.»

9190

ای تقاضا گر درون همچون جنین

چون تقاضا میکنی اتمام این

«Ey derunumda bir cenin gibi bu manaları oynatıp duran Allah; madem ki şu Mesnevi'nin tamamlanmasını istiyorsun.»

9191

سهل گردان، رہنما، توفیق ده

با تقاضا را سهل بر مانه

«Onun nazımını kolaylaştır ve yol gösterip ikmaline muvaffak eyle. Yahut da bu talebi bırak, bizi onunla mükellef kılma!»

9192

چون ز مفلس زر تقاضا میکنی

زر بخشش در سرای شاه غی

«Madem ki müflis bir kimseden altın istiyorsun. Ey Gâni olan Malikelmülk; ona gizlice altın ver.»

9193

بی تو نظم و قافیه شام و سحر

زهره کی دارد که آید در نظر

«Senin irâden ve tevfikin olmayınca, gece ve gündüz nazım ile kâfiyenin doğması ne mümkün?»

9194

نظم و تخیس و قوافی ای علیم

بندۀ امر تواند از ترس و بیم

«Ey Alim olan Allah! Nazım da, cınas da, kâfiye de korkudan senin emrine kuldur.»

Kur'an'da :

وَاِزْمِرْ شَيْءٌ اِلَّا يَسْبِحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيحَهُمْ

Yâni : «Allahı hamdile tesbih ve takdis etmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat (ey insanlar) siz onların tesbihini iyi anlamazsınız¹¹²» buyrulmuştur. Nazım, cınas, kâfiye gibi şeyler de (şey) kelimesine dahil oldukları için onların da Allah'ı tesbih ve takdis etmeleri lâzım gelir. Bu münasebetle Hazreti Mevlâna, bilcümle eşyânın hal diliyle Hakkı tesbih ettiklerinin beyânına girerek diyor ki :

9195

چون مسیح کودۀ هر چیز را

ذات بآئین و بی تمیز را

«Îlâhî temyiz sahibi olan ve olmayan her şey'i müsebbih kılmışsın.»

Müsebbih : Tesbih eden demektir.

Temyiz sahibi olan mahlûkat : Melek, cin ve insandır. Temyiz sahibi olmayan ise : hayvan, nebât ve cemâttır ki onlar da kendilerine mahsus bir dil ile Hak'kı tesbih ederler.

Bir beyitle şöyle denilmiştir : Seher vakti ötüşen kuşlar, husûsî bir istilâh ile seni zikrederler.

9196

هر یکی تسبیح بر نوع دیگر

گوید او وز حال آن این بی خبر

«Mahlûkâtın herbiri başka bir sûretle tesbih eder ve birinin halinden diğeri bihâber bulunur.»

Yâni; insanlar, sair mevcûdâtın tesbihini anlamadığı gibi, onlar da insanların ve bir sınıf, diğerinin tesbihinden habersizdir.

(112) Sûrei İsra : 44.

آدمی منکر ز تسبیح حماد
وان حماد اندر عبارت اوستاد

«İnsanlardan bâzıları, — meselâ mûtezile mezhebinde olanlar — cemâdâtın tesbihini inkâr eder. Halbuki o cemâdât, kendi diliyle Hak'kı tesbih eylemekte üstâddır.»

بلکه هفتاد و دو ملت هر یکی
بی خبر از یکدیگر اندر شکی

«Belki yetmiş iki milletin her biri, yekdiğerinden habersizdir ve diğerlerinin tesbihinden şüphe etmektedir.»

چون دوناظر راز حال همدگر
نیست آ که چون بود دیوار و در

«Konuşan iki insan, biribirinin haline agâh olmazsa, divar ve kapı gibi cemâdâtın tesbihine nasıl vakıf olur?»

چون من از تسبیح ناطق غافل
چون بداند سبحة صامت دلم

«Ben, söyleyen insanın tesbihinden ğafil iken, lisânı olmayan cemat ve nebâtâtın tesbihini kalbim nasıl bilir?»

هست سنی را یکی تسبیح خاص
هست جبری را ضد آن در مناص

«Sünnînin husûsî bir tesbihi vardır. Cebrînin de ona zıt olmak üzere sığındığı bir inanç ve tesbihi mevcuttur.»

سی از تسبیح جبری بی خبر
جبری از تسبیح سنی بی اثر

«Sünnî olan, cebrînin tesbihinden haberdâr değildir. Cebrî de sünnînin tesbihinden bieserdir.»

Sünnîler : Ehli sünnet velcemâat denilen müslümanlardır ki bunlardan (Hanefî)ler (Ebu Mansûr'u Mâtürîdî) yi, Şafiîler, Malikîler ve Hambelîler (Ebul Haseni Eş'arî) yi itikatta imam tanımışlardır. Cebrîler ise (Cehm ibni Safvan) namında birinin itikâtında olanlardır.

Sünnîler ile Cebrîlerin itikâdı arasındaki başlıca fark, Sünnîler : «Kullarda bir irâde-i cüz'îyye vardır. Kul o iradeyi kullanır, Cenâb-ı Hak dilerse onu infaz eder, dilerse etmez» derler. Cebrîler : «Kulda hiç bir irâde yoktur, Allah neyi irâde ederse kul onu yapar» itikâdını beslerler.

این می گوید که آن ضالست و گم
بی خبر از حال او وز امرم

«Bu — yâni; Cebrîler — sünnî, kula irade-i cüzîye isnat ettiği için, sapıktır der. Halbuki O sünnînin halinden ve (Kum) emrinden habersizdir.»

Kur'an-ı Kerim'de :

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۖ قُمْ فَأَنْذِرْ ۚ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۖ

Yâni : «Ey bürünüp, sarınan! (Habibim) Kalk, artık (kâfirleri azâb ile) korkut. Rabbini büyük tanı¹¹³.»

Mezkûr âyeti kerimenin nâzil oluşu ile ilgili olarak, Câbir bin Abdullah (R.A.) den rivâyet edilen bir hadiste (S.A.V.) Efendimiz buyurmuşlardır ki : «İkrâ' sûresinin iptidâları nâzil olduktan sonra bir yolda gidiyordum. Bâlâ'dan gelen bir ses işittim. Başımı kaldırıp bakınca Hirâ mağarasında bana gelen meleği Yer'le Gök arasında bir kürsi üstünde gördüm. O manzaradan bana bir mehâbet geldi. Eve geldim (Beni örtün, beni örtün) diyerek yattım. O esnada vahiy geldi. Şu âyetlerle dâvete ve halkı korkutmağa memur oldum.»

Hazreti Mevlâna, Cenâb-ı Peygambere : «Kalk Allah'ın azâbiyle kor-
kut» emrinin verilmesini, Peygamberi zîşan Efendimizde bir irâde-i cüz'i-
ye bulunduğu delili olduğunu cebrilerin bilmediklerini, ondan dolayı
kullardan bütün irâdeyi kaldırdıklarını anlatıyor :

9204

وان همی گوید که این را چه خبر
جنگشان آفکند زردان از قدر

«Sünnî de der ki: Cebrî'nin Akâid-i dîniyeden ne haberi var? İki
taraf da birbirine itiraz eder. Çünkü Cenâb-ı Hak, onların aralarında
mücâdele olmasını takdir buyurmuştur.»

9205

گوهر مریک هویدا میکند
جنسی از ناجنس پیدا میکند

«Her birinin aşkı ve itikâdını bu sûretle meydana çıkarır ve cinsi
nâcinsden ayırdeder.»

9206

قهر را از لطف داند هر کسی
خواه دانا، خواه نادان باخسی

«Gerek âlim olsun, gerek câhil olsun, isterse aşağılık biri bulunsun,
herkes lütuf ile kahri fark eder.»

İnsanlar değil, kedi, köpek gibi ehli hayvanlar bile sahiplerinin ça-
ğırmalarıyla kovmalarını pek alâ ayırt ederler.

9207

لیک لطفی قهر در پنهان شده
یا که قهری در دل لطف آمده

«Lâkin kahrda gizlenmiş lutfu, yahut lütuf içindeki kahrı.»

9208

کم کس داند مگر ربانی
کس بود در دل محک جانی

«Az kimse bilir. Meğer o kimse, kalbinde ruhânî mehenk bulunan bir
Tanrı eri ola.»

Hadîsi şerifde : «Cennet istenilmeyen şeylerle, Cehennem ise arzu edi-
len şeylerle çevrilmiştir.» buyurulmuştur ki : hoş gitmeyecek şeylere,
yâni; Allah yolunda mücâhedelere katlanan kimse Cennete girecek; hoş
giden ve nefsin arzu ettiği şeyleri yapan Cehennem'e gidecektir, demek-
tir. İşte bu hadisde kahrda lütuf ve lütufda kahr gizli olduğuna işâret
vardır. Hazreti Ali (Kerremallahü veçhe) buyurmuştur ki «Tenzih ve tak-
dis ederim O Allâhı ki rahmetinin genişliği dostlarına karşı şiddetli bir
azap şeklinde azabının şiddeti de düşmanlarına karşı rahmetinin genişliği
sûretinde görünmüştür» meâlinedir. Fakat bunu ancak Allah eri olan
bir ârif fark edebilir.

9209

باقیان زین دو گمانی می برند
سوی لانه خود بیک بر می روند

«Allah eri olan âriflerden başkaları bu iki halden — yâni: lütufda
kahrın ve kahrda lutfun gizli olduğundan — şüphelidirler. Kendi yuva-
larına bir kanatda uçmaya çalışırlar.»

Hazreti Mevlâna, tek ve çift kanattan maksadın ne olduğunu izah için
buyuruyor ki :

«İLİMDE ZAN VE YAKİNİN MİSALİ»

9210

علم را دو پرگمان از یک پرست
ناقصی آمد طن پرواز ابرست

«İlmin iki kanadı, zan ve şüphenin ise bir kanadı vardır. Zan nâkıs
olduğu için uçup yükselmez.»

Zan : bir şeyi bilmekte şüpheli olmak, yakın ise o şey'i tamamiyle ve hakikatiyle bilmektir. Meselâ şu zat Ahmed efendi mi? sualine; evet, O'dur cevâbı yakındır. Bunu diyen kimse Ahmed efendiyi tanıyor, şeksiz, şüphesiz biliyor demektir. Aynı suâle : O'dur sanırım, cevâbı ise zandır ki bu cevâbı verenin Ahmed efendiyi lâıyık ile tanımadığını bildirir. Bundan dolayı yakın ilminin çifte kanadı vardır, sahibini uçurur ve yükseltir. Zan ise yakine nisbetle tek kanatlı bir kuş gibi kahr.

9211

مرغ يك پرزود افتد سرنگون
باز بر پرد دو گامی بافرزن

«Tek kanatlı bir kuş, çabucak ve tepetaklak düşer; davranıp uçmaya çalışsa bile, nihâyet iki adım, veyahut biraz daha uçabilir.»

9212

چون زطن وارست علمش رونمود
شد دو پر آن مرغ يك پر برکشود

«Bir kimse zandan kurtulur ve ona yakın ilmi yüz gösterirse, o tek kanatlı kuş iki kanatlı olur.»

Ve ancak o zaman hakikat fezâlarında uçabilir.

9213

بعد اذان یمشی سویاً مستقیم
نی علی وجه مکباً او سقیم

«Ondan sonra yüzü üstü düşerek, yahut eğri büğrü değil, dosdoğru yürür gider.»

Hazreti Pir bu beyit ile Sûrei Mülkdeki :

أَفْمَنْ يَّمْشِي مُكَبًّا عَلَىٰ

وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَّمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١١٤﴾

«Şimdi yüzü koyun sürünerek giden mi daha çok hidâyete erişmişdir, doğru yolda dosdoğru yürüyen mi?» Âyeti kerîmesine işaret etmiştir.

Nazm-ı Celildeki (yüzü koyun sürünerek giden) den maksat : İslâmiyete yanaşmayanlar, yahut ondan ayrılanlar, (Hidâyete erişen) den meram da hâlis, muhlis müslümanlardır.

9214

بادو پر برمی پرد چون جبرئیل
بی گمان و بی مکر بی قال و قبل

«Yakın ilmine sahib olan kimse, şüphesiz, mekirsiz, dedikodusuz Ceb-rail gibi iki kanatla uçar.»

9215

گر همه عالم بگویندش توی
بر ره یزدان و دین مستوی

«Eğer bütün âlem halkı ona : sen Allah yolunda gidiyorsun, din-i müstekîm üzresin dese;»

9216

او نکردد گرمتر از گفتشان
جان طاق او نکردد جفتشان

«O, onların sözleriyle daha ziyâde şevk peydâ etmez. Onun tek olan ruhu, o sözlerin, yahut onu söyleyenlerin çifti olmaz.»

Ve onları tasdik etmez.

Şeyh Sâdi (K.S.) Gülistan'nda der ki : «Büyük bir zâtı bir mecliste yüzüne karşı bir çok methettiler. O zât bunları dinledikten sonra başını kaldırdı ve : (Nasıl bir adam olduğumu ben bilirim) diyerek methedenlerin senâsına ehemmiyet vermedi.»

(114) Sûrei Mülk : 22.

9217

ور همه گویند اورا کمرهی
کوه پنداری و توبرك كهی

«Eğer herkes ona : sen sapıksın, kendini dağ sanıyorsun ama, saman
çöpü gibisin deseler.»

9218

او نیفتد در گمان از طعنشان
او نگردد دردمند از طعنشان

«O kimse, söyleyenlerin kötülemesinden şüpheye düşmez ve onların
kin ve husûmetinden müteessir olmaz.»

9219

بلکه گر دریا و کوه آید بگفت
گویدش با کمرهی گشتی توجفت

«Hattâ, deniz ve dağ dile gelse de : sen dalâlete yoldaş oldun dese...»

9220

هیچ يك ذره نیفتد در خیال
یا بطن طاعیان رنجور حال

«Yine o kimse, zerre kadar hayale kapılmaz ve kötüleyenlerin söz-
leriyle elem duymaz.»

«HALKIN TÂZİMİ VE MÜŞTERİLERİN RAĞBETİ DOLAYISIYLA
BİR İNSANIN HASTALANMASI VE BİR MUALLİMİN HİKÂYESİ»

9221

کودکان مکتبی از اوستاد
رنج دیدند از ملال و اجتهاد

«Bir mektebin çocukları çalışmaktan usanmış ve hocalarından bı-
mışlardı.»

9222

مشورت کردند در تعویق کار
تا معلم در رفتند در اضطراب

«İşi oyalamak ve hocayı mecbur kılmak için meşveret ettiler.»
Diyorlardı ki :

9223

چون نمی آید ورا رنجوری
که بگردد چند روزی دوری

«Hocaya bir hastalık gelmiyor ki, birkaç gün mektebden uzaklaş-
sin da.»

9224

تا بهیم از حبس و از تنگی و کار
هست او چون سگت خارا برقرار

«Biz de mektebde hapis kalıp daralmaktan ve derse çalışmaktan kur-
tulalım. Hoca kaya gibi yerinde durmaktadır.»

9225

آن یکی زیر کترین ندید کرد
که بگوید اوستا چونی توزرد

«En zekîleri bir tedbirde bulundu. Diyecekti ki : Hoca efendi, ne ol-
du. Sararmışsın?»

9226

خبر باشد رنگت تو برجای نیست
این اثر یا از هوا یا از تبیست

«Hayrola, rengin uçmuş? Ya hava, yâhut sıtma tesiri olmalı...»

9227

اندکی اندر حیات افتد ازین
تو برادر هم مددکن انجمن

«Bu sözlerden hoca azıcık vehme kapılır. Sen de bu suretle bana yardım edersin kardeşim.»

9228

چون درآیی از درمکتب بگو
خبر باشد اوستا احوال تو

«Mektep kapısından girince de ki: Hayrola üstad, ne bu haliniz?»

9229

آن خیالت اندکی افزون شود
کز خیالی عاقلی مجنون شود

«Benim sözlerimden kapıldığı vehim, azıcık daha artar ki vehme kapılan akıllı kimse deli gibi olur.»

9230

آن سوم و آن چارم و پنجم چنین
در پی ماغم نمایند و چنین

«Bizden sonra üçüncü, dördüncü, beşinci çocuk da bu çeşit sözlerle hocanın hastalığına teessür ve teessüf gösterebilirler.»

9231

تا که سی کودک تواتر این خبر
متفق گویند باید مستقر

«Otuz çocuk hep birlikte böyle söyleyince haber, tevâtür halini alır ve hocada tesiri mutlaka görülür.»

9232

هر یکی گفتند شاهباش ای ذکی
باد بخت بر عنایت منکی

«Çocukların hepsi: âferin zeki çocuk; tâlihî, inâyet yastığına dayan-sın, dediler.»

9233

متفق گشتند در عهد وثیق
که نگرداند سخن را یک رفیق

«Hep birlikte bu sözlerinden dönmemek üzere ittifak ettiler ve sağ-lam ahidde bulundular.»

9234

بعد ازان سوگند داد او جمله را
تا کی غمازی نگوید ماجرا

«Ondan sonra, elebaşı olan çocuk, birinin işi gammazlamaması için hepsine yemin ettirdi.»

9235

رأی آن کودک بجز پیدا از همه
عقل او در پیش میرفت از رومه

«O çocuğun bu tedbiri galebe etti. Çünkü onun aklı bütün çocukların aklından ileri idi.»

آن تفاوت هست در عقل بشر
که میان شاهدان اندر صور

«Güzellerin sûretlerinde olduğu gibi, insanların aklında da tefâvüt ve fark vardır.»

زین قبل فرمود احمد درمقال
در زبان پنهان بود حسن رجال

«Bu kabilden olmak üzere, Hazret-i Ahmed Aleyhissalât hadîs-i şerîfinde: erkeklerin güzelliği dillerinde gizlidir, buyurmuştur.»

Hadis-i Şerifte : «İnsan, dilinin altında gizlidir. Söze başlayınca aklının derecesi anlaşılır.» buyurulmuştur.

Hazret-i Mevlâna bahis dolayısıyla Ehl-i Sünnet ve Mûtezile mezhepleri arasında ihtilâflı bir meselenin izahına giriyor. Ehl-i sünnetçe insanların akılları farklıdır. Mûtezile ise akılların müsâvî olduğunu iddiâ eder. Ve: «Allah, insanlara akıllarını farklı olarak vermiş olsaydı, onlara zulüm etmiş olurdu» derler. Binâenaleyh Cenâb-ı Mevlâna diyor ki :

اختلاف عقلها در اصل بود
بر وفق سنیان باید شنود

«Akılların ihtilâfı — yâni; kimi insanın çok akıllı, kiminin az akıllı olması — yaratılıştadır. Bu mes'eleyi sünnilere muvâfık olarak dinlemelidir.»

بر خلاف قول هل اعتزال
که عقول از اصل دارند اعتدال

«Bu hüküm, mûtezile mezhebinde olanların sözlerine aykırıdır. Onlar, yaratılıştaki akılların müsâvî olduğuna kâildirler.»

Derler ki :

تجربه و تعلیم پیش و کم کند
نایکی را از یکی اعلم کند

«Tecrübe ve tâlim akılları çoğaltır ve azaltır da birini diğerinden daha bilgili yapar.»

Mevlânâ buyuruyor ki :

باطلست این زانکه رای کودکی
که ندارد تجربه در مسلکی

«Mûtezilenin bu sözü bâtıldır. O zekî çocuk herhangi bir meslekte tecrübe sahibi değildi ya...»

بردمید اندیشه زان طفل خرد
پر با صد تجربه بوی نبرد

«O küçük çocuk öyle bir tedbirde bulundu ki, ihtiyar bir kimse yüzlerce tecrübesi olduğu halde onu bulamazdı.»

Hikâyedeki çocuğun ihtiyar mektep muallimini aldatması gibi.

خود فزون آن به که آن از فطرتست
تا از افزونی که جهد و فکرتست

«Fitri olan aklın fazlalığı, çalışıp, çabalama ile elde edilen akıl ziyâdeliğinden iyidir.»

Hazret-i Ali (Kerremallâhü Veche) buyurmuş ki : «Ben aklı iki türlü gördüm. Biri tabîi, diğeri semâîdir.» Yâni; biri hilkaten verilmiş olan, diğeri işitilerek elde edilendir. «Tabîi akıl olmayınca işitilmekle edinilen aklın faydası yoktur. Nasıl ki gözü görmeyen bir kimseye Güneşin faydası olmaz.»

تو بگو دادۀ خدا بهتر بود
یا که لنگی راهوارانه رود

«Ey muhatab, sen söyle! Allah'ın verdiği mi daha iyidir, yoksa topal birinin rahvân yürümeye çalışması mı?»

«ÇOCUKLARIN HOCAYI VEHME DÜŞÜRMELERİ»

9245

روز گشت رآمدند آن کودکان
بر همین و کثرت ز خانه تادگان

«Sabah oldu. O çocuklar, bu fikirle mektebe geldiler.»

9246

جمله استادند بیرون منتظر
تادراید اول آن یار مصر

«Reyinde ısrar eden çocuk evvelâ içeriye girsin diye mektebin dışarısında durdular ve beklediler.»

9247

زانکه منبع اوبدست این رأی را
سرامام آید همیشه بای را

«Çünkü bu reyın menbaı o olmuştu. Baş, ayağın imamı ve muktedâsı olduğu gibi, o da diğer çocukların ele başısı olmuştu.»

9248

او درآمد گفت استادالسلام
خبر باشد و بگ رویت زرد فام

«O da geldi ve mektebe girdi. Selâmünaleyküm Hocam, hayrola? Yüzünün rengi sararmış» dedi.

گفت استانیست و نمی مرصرا
تو برویشتن مگو باوه هلا

«Hoca; ben hasta değilim, sen yerine otur, saçma söyleme» dedi.

9250

نقی کرد اما غبار وهم بد
اندکی اندر دلش ناگاه زد

«Hastalığı kabul etmedi, amma, kötü bir vehim tozu ansızın kalbine kondu.»

9251

اندر آمد دیگری گفت اینچنین
اندکی آن وهم افزون شد برین

«Çocuklardan bir diğeri içeri girip, o da böyle söyleyince, hocadaki o azıcık vehim arttı.»

9252

همچنین تاوهم او قوت گرفت
ماند اندر حال خود پس در شکفت

«Bu sûretle vehmi arttıkça arttı. Kendi haline şaşı kaldı.»

9253

سجده خلق از زن و از طفل و مرد
زد دل فرعون را رنجور کرد

«Kadın erkek, çocuk... Halkın Firavun'a karşı secde etmeleri, onun kalbine tesir etmiş, kendisini vehim hastası yapmıştı.»

9254

گفتن هر يك خداوند ملك
آنچنان كردش ز و همی تهنك

«Ahâliden her birinin : efendimiz, pâdişahımız demesi, onu öyle vehme düşürmüş ve o dereceye gelmişti ki...»

9255

كه بدعوى الهى شد دلير
اژدها گشت و نمى شد هيچ سير

«Ulûhiyyet dâvâsına cesâret etti. Bir ejderhâ oldu, kibir ve azamete doymaz bir hâle geldi.»

9256

عقل جزئى آفتش و هست وطن
زانكه درظلمات شد اورا وطن

«Eksik olan aklın âfeti vehim ile zandır. Çünkü onun vatani karanlıklardır.»

9257

برزمين گز راهى بود
آدمى بى و هم ايمى ميرود

«Yerde yarım arşınlık bir patika olsa insan, onun üstünde vehimsiz ve emin olarak yürür.»

Lâkin :

9258

بر سر ديوار على كر روى
كر دو گز عرضش بود كز ميشوى

«Yüksek bir duvar üstünde yürüyecek olursan o duvar iki arşın eninde olsa bile yürürken çarpılır ve eğilirsin.»

9259

بلكه مى افتى زلرزه دل بوهم
ترسى و همى را نكو بنگر بفهم

«Belki de kalbinin vehim ile çarpmasından düşersin. İyice bak da vehim korkusunu anla.»

«HOCANIN VEHİM İLE HASTALANMASI»

9260

گشت استاست دل از وهم و بیم
برجهيد و ميكشاييد او گليم

«Hoca vehimden ve korkudan zayıfladı. Üstüne örtmek için bir kilim almak üzere sıçradı.»

9261

خشمگين بازى كه مهر اوست سست
من بدین حالم نپرسيد و نجست

«Karısına hiddetlendi : Bana olan muhabbeti gevşektir. Ben bu halde iken hâlimi sormadı ve sebebini aramadı.»

9262

خود مرا آكه نكرد از دنك من
فصد دارد تارهد از شك من

«Rengimin soluk olduğunu bana haber vermedi. Benim karım olmak utancından kurtulmak istiyor.»

او بحسن و جلوه خود مهت گشت
بی خبر کز بام افتادم پوشت

«O kendi güzelliğinin ve cilvesinin sarhoşu olmuştur. Haberi yok ki bir taş gibi damdan düşmüşüm, dedi...»

آمد و در را بندی وا کشاد
گودکان اندر پی آن اوستاد

«Eve geldi ve sertlikle kapıyı açtı. Çocuklar da hocanın ardınca gelmişlerdi.»

گفت زن خیرست چون زود آمدی
که مبادا ذات باکتر بدی

«Karısı : Hayrola, neden böyle erken geldin? Zât-i pâkine bir fenâlık gelmiş olmasın» dedi.

گفت کوری رنگ و حال من بین
از غم بیگانگان حین

«Hoca: kör müstün? Rengime ve halime bak. Bana acıdıklarından, yabancılar müteessir oluyorlar da.»

تو درون خانه از بغض و نفاق
می بینی حال من در احراق

«Sen evin içinde olduğun halde, bana buğzundan ve münâfıklığından ateşler içinde yandığımı görmüyorsun» dedi.

گفت زن ای خواجه عبی نیست
و هم وظنت لانی بی معیست

«Kadın dedi ki: Hoca, bu merâkın ayıbı değil mi? Bu endişen, manasız bir vehimden ibaret...»

گفتش ای غم تو هنوزی در لجاج
می بینی این تغیر و ارنجاج

«Hoca ona dedi ki: Behey karı; sen hâlâ inad ediyorsun; bendeki bu değişikliği ve titremeyi görmüyor musun?»

گر تو کور و کر شدی مارا چه جرم
مادرین رنجیم و در اندوه و کرم

«Eğer sen kör ve sağır oldunsa benim kabahatim ne? Ben bu hastalıktan perişan bir haldeyim zaten.»

گفت ای خواجه بیارم آینه
تا بدانی که ندارم من گنه

«Kadın dedi ki: Hoca, ayna getireyim de yüzüne bak; renginin soluk olmadığını, bende de günah bulunmadığını anla.»

گفت رونه تو رمی فی آینهت
داغما در بغض و کین و عنیت

«Hoca dedi ki: Gît, aynan da batsın, sen de bat. Dâlmâ buğz, kin ve inad içindesin.»

9273

جامه خواب مرا زوگستران
تا بخشیم که سرمن شد گران

«Çabuk benim yatağımı ser ki yatayım. Çünkü başım ağırlaştı.»

9274

زن توقف کرد مردش بانگ زد
کای عدو زوتر ترا این می سزد

«Kadın duraklayınca, Hoca: ey Allah'ın düşmanı çabuk ol! Bu duraklamak sana yakışır mı?» diye haykırdı.

«HOCANIN YATAĞA DÜŞMESİ VE HASTALIKTAN İNLEMESİ»

9275

جامه خواب آورد و گسترد آن عجز
گفت امکان نی و باطن پر ز سوز

«İhtiyar kadın yatak getirdi, yaptı ve kendi kendine: Söz dinletmesi mümkün değil, vehimden içi ateşli.»

9276

گر بگویم متهم دارد مرا
ورنگویم جد شود این ماجرا

«Eğer hasta olmadığını söylersem beni itham ediyor. Söylemezsem, aslı olmayan bu hastalık ciddileşecek.»

9277

فال بد رنجور گرداند همی
آدمی را که نبودستش غمی

«Kötü zan, gam ve kederi olmayan insanı hasta eder.»

Bir şeyi uğursuz saymak (Fâl-ı bed)dir ki ona (tetayyar) ve (teşe'üm) derler. Tetayyar dinen menedilmiştir. Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz tetayyar'dan meneder, kendisi güzel isimlerden tefe'ül buyururdu. Nitekim hicret esnasında (Büreyde bin'il-Husayb'il-Eslemî) ye rast gelmişlerdi. Kureyşliler Resûl-i Ekrem'in Mekke'den ayrıldığını anlayınca O'nu ölü, yahut diri olarak getirene yüz deve vereceklerini ilân etmişlerdi. Onun için, taraf taraf, Resûl-i Ekrem'i aramaya çıkanlar olmuştu ki, İbn-i Husayb da onlardan biri idi.

Büreyde Nezd-i Saâdete gelince, Aleyhisselât Efendimiz o'nun adını ve kabilesini sordu. Beni Eslem'den Büreyde olduğunu anlayınca da: «İçimiz serinledi ve selâmet bulduk» diyerek Büreyde'nin kabilesi adından tefe'ül buyurdu. Sonra Büreyde, yanındakilerle beraber müslüman oldu ve başından sarığını çıkarıp mızrağının ucuna bağladı. Medine'ye kadar rikâb-ı Muhammedîde ilk sancaktarlık vazifesini ifâ etti.

9278

قول پیغمبر قبولش یفرض
ان تمارضتم لدنیا تمرضوا

«Hazret-i Peygamberin sözünü kabul etmek farzdır ki; eğer yalandan hastalanırsanız, sahihten hasta olursunuz, buyurmuştur.»

Kadın diyordu ki:

9279

گر بگویم او خیالی برزند
فعل دارد زن که خلوت میکند

«Doğrusunu söyleyip, hasta değilsin desem: kadının bir işi var ki halvet olmasını, evde yalnız kalmasını istiyor diyor.»

9280

مرمرا از خانه بیرون میکند
هر فسق فعل و افسون میکند

«Beni evden çıkarıp kendisi fık ve fücürda bulunmak için masal okuyor, vehminde bulunuyor.»

Nihayet:

جامه خوابش کرده و استاد افتاد
آه و آه ناله از وی می‌زاد

«Hocanın yatağını yaptı, o da yatağa düştü. Âh, âh diye inlemeye başladı.»

گودکان آنجا نشستند آن زمان
درس میخواندند با صد آندهان

«Çocuklar da oraya oturdular ve yüz kederle, ders okumağa başladılar.»

کین همه کردیم و مازندانییم
بد بنایی بود و مابد بانییم

«Bu yaptığımızdan dolayı biz hapse lâyıkız. Yaptığımız kötü bir bina oldu, biz de kötü bina edicileriz, diyorlardı.»

«BİZİM KUR'AN OKUYUŞUMUZDAN ÜSTÂDIN BAŞ AĞRISI
ZİYADELEŞİR DİYE, ÇOCUKLARIN İKİNCİ DEFA
HOCAYI VEHME DÜŞÜRMELERİ.»

گفت آن زبرک که ای قوم بسند
درس خوانید و کنید آوا بلند

«O zekî çocuk dedi ki : Arkadaşlar, dersinizi yüksek sesle okuyun!»

چون می خواندند گفت ای گودکان
بانگ ما استادرا دارد زیان

«Çocuklar yüksek sesle okuyunca yine o zekî çocuk : Arkadaşlar, bizim sesimizin hoca efendiye zararı vardır.»

درد سرافزاید استار از بانگ
ارزد این کو درد باید بهر دائمگ

«Hızlı sestten hocanın başının ağrısı artar. Cüz'î bir yara için hasta olmak değer mi?»

گفت استار است میگید روید
درد سرافزون شدم بیرون شود

«Hoca dedi ki : Bu çocuk doğru söylüyor, haydi gidin, başımın ağrısı arttı, dışarıya çıkın!»

Biraz evvel hocanın eve gittiği, çocukların da beraber geldiği beyan edilmişti. Burada hoca evde yattığı halde çocukların orada bulunduğu bildiriliyor. İhtimal ki mektebin yanında muallime mahsus bir ev vardı. Yahud hoca evinin büyücek bir odasını mekteb yapmıştı da dershaneden çıkıp odasına girmişti.

«BU HİYLE İLE ÇOCUKLARIN MEKTEBDEN KURTULMALARI»

Hocanın çocuklara izin vermesi üzerine :

سجده کردند و بگفتند ای کریم
دوربادا از تو رنجوری و یم

«Önünde yer öptüler ve : ey kerîm hoca efendi, hastalık ve korkusundan uzak ol dediler.»

پس برون جستند سوی خانهها

همچو مرغان درهوائی دانهها

«Sonra dâne için havalanmış kuşlar gibi evlerine koştular.»

9290

مادر ایشان خشمگین گشتند و گفت

روز کتاب و شما بالهوجفت

«Anaları hiddetlendiler: mekteb günü olduğu halde siz oyunla meşgulsünüz, dediler.»

Hadis-i Şerifte : «Erkek ve kadın her müslümâna ilim öğrenmek farzdır» buyurulmuştur. Farz olan bir ilmin, dinin en mühim ve en lüzumlu eihetlerini bilecek kadar olduğu da ulemâ tarafından bildirilmiştir.

Yine Hadiste : «Çocuklarınıza Kur'an öğretiniz» emri vardır ve ebeveyn, bununla mükellef tutulmuştur. Diğer milletler mekteblerinde serbestçe dinlerini ve kitaplarını öğrettikleri halde, hükümet müsaade etmiyor ve mektebde de okutmuyor demekle, baba, evlâdına dinini ve kitabını öğretmek mükellefiyetinden kurtulamaz. Çünkü : «Hepiniz çoban gibisiniz. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorulacaksınız.» Hadis-i Nebevîsi müslümanlara mühim bir vazife yüklemiştir. Bir kimse, ne kadar kimseye hükmediyorsa, onlar hakkında Allah'ın suallerine cevap vermeğe mecburdur. Hükümet reisi mi, memleket ahâlisinden; vâli, kaymakam mı, vilâyet ve kazâ halkından, köy muhtarı mı köylüsünden, âile reisi mi, âile efrâdından sorulacaktır. Onun için her müslüman, âilesi hakkında sorulacak suallere cevap verebilmek üzere onları iyi yetiştirmeli de mesuliyetten kurtulmalıdır.

Analarının tekdîri üzerine çocuklar :

9291

عذر آوردندکای مادر تو بیست

این کناه ازماواز تقصیر نیست

«Özür dilediler ve : Ana dur, bağırma. Bu günah bizden ve bizim kusurumuzdan değildir.»

9292

از قضای آسمان اسنادما

گشت رنجور و سقیم و مبتلا

«Kazâ-yı âsümânı — yâni; İrâde-i Rabbânî — ile hocamız hastalandı, dediler.»

9293

مادران گفتند مکرست و دروغ

صد دروغ آرید بهر طمع دروغ

«Anaları dediler ki : Sözleriniz hiyle ve yalandır. Siz bir ayran için, yüz türlü yalan söylersiniz.»

9294

ماصاح آییم پیش اوستا

تا بدیم اصل ان مکر شما

«Biz, sizin bu hilenizin aslını anlamak için yarın hocanın yanına gideceğiz.»

9295

گودکان گفتند بسم الله روید

بردروغ و صدق ما واقف شوید

«Çocuklar, gidin de bizim yalan mı, doğru mu söylediğimize vâkıf olun, dediler.»

امدادان آمدند آن مادران
خفته اوستا همچو بخار کران

«Sabahleyin çocuk anaları, hoca'nın ziyâretine geldiler. O, ağır hastalar gibi uyumuştı.»

هم عرق کرده ز بسیاری لحاف
سربسته روکشیده در سبجاف

«Örtündüğü yorganların çokluğundan terlemişti. Başını bağlamış, yüzünü yorgan çarşafına çekmişti.»

آه آهی میکنند آهسته او
جلاگان گشتند هم لاجول گو

«Yavaş yavaş âh diyordu. Kadınların hepsi de (Lâ havle) diyerek taaccüb ettiler.»

خبر باشد اوستا این درد سر
جان تو مارا نبودست این خبر

«Hoca efendi; hayrola bu baş ağrısı nedir? Senin hayatın hakkı için bizim bundan haberimiz olmadı.»

گفت من هم بی خبر بودیم ازین
آ کهم مادر غمران کردندین

«Hoca dedi ki: Benim de bundan haberim yoktu. Bu çocuklar beni bundan haberdâr ettiler.»

من بدم غافل بشغل قال و قبل
بود در باطن چنین رنجی ثقیل

«Ben kıl ü kal ile meşgul olduğum için içimde böyle ağır bir hastalık bulunduğundan gâfildim.»

Hazret-i Mevlânâ, bahis dolayısıyla, ciddi bir meşgûliyetin ufak tefek hastalıkları duyurmayacağını beyan için diyor ki :

چون بجد مشغول باشد آدمی
او ز دید رنج خود باشد عمی

«Bir insan bir şeyle ciddi meşgul olursa kendi hastalığını görmez.»

از زنان مسر یوسف شد سمر
که ز مشغولی بشد زیشان خبر

«Yusuf Aleyhisselâm, Mısır kadınları yüzünden hikâye mevzuu oldu ki onlar Yusuf'u temaşa ile meşgul oldukları için kendilerinden haberdâr olamadılar.»

بار باره کرده ساعدهای خویش
روح واله نه بسی بیند نه پیش

«Kendi bileklerini kestiler. Çünkü cânânın müşâhedesinden şaşırان ruh, ne önünü görür, ne ardını.»

Vak'a mâlumdur : Mısır kadınları, Aziz'in karısı, yâni; Züleyha, kölesini seviyormuş diye dedikodu yapmışlardı. Züleyhâ onları konağına davet etti. Her birinin önüne meyve ve bıçak koydurdu. Yusuf Aleyhisselâma da : Çık kadınlara görün, dedi. Kadınlar, güzellik timsali olan Yusuf Aleyhisselâmı görünce şaşırdılar. Meyve soyuyoruz diye ellerini kanatılar da farkına varamadılar.

Bu hâdise Sûrel Yûsuf'ta şöyle hikâye buyuruluyor :

خود بیند دست رفته در ضرر

حون از و بسیار رفته بی حبر

«Sonra görür ki eli kopmuş ve kendisinden birçok kan aktığı halde haberi olmamış.»

تا بدانی که تن آمد جون لبیس

روح بولا بس لباس را ملیس

«Bilmiş ol ki cesed, elbise gibidir. Sen git de o elbiseyi giyen ruhu ara, libâsı öpüp yalama.»

Cesede meftûn olanlar, bir güzelin elbisesini sevenler gibidir. Çünkü cesed, rûhun elbisesi mesâbesindedir. Binâenaleyh elbiseyi sevmekle kalma, onu giymiş olan rûhu ara ve onu sev.

روح را توحیدالله خوشترست

غیر ظاهر دست و پای دیگرست

«Rûh için Allah'ı tevhid etmek pek hoştur. Onun görünmez, başka eli, ayağı vardır.»

دست و پا در خواب بینی و انتلاف

آن حقیقت دان مدائن از کزاف

«Rû'yâda el ayak görür ve onlarla birşey alır, bir yere gidersin. Gör-düklerini hakikat bil, sağma sapan sanma!»

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَكًا
وَأَنْتَ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا
رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا
بَشَرًا إِنَّ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ۝ قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ

Yâni: «Züleyhâ Mısır kadınlarının dedikodusunu işitince dâvet için onlara adam gönderdi. Ve onların dayanması için yastıklar hazırladı. Onların her birine de bir bıçak verdi. Ve: Yâ Yusuf çık da şunlara görün, dedi. Kadınlar Yusuf'u görünce onu pek büyük buldular. Seyrinden gaşyolup meyve soyarlarken ellerini kestiler. Bunun gibisini yaratmak aczinden Allah'ı tenzih ederiz. Bu, insan değildir, bu kerîm bir melektir, başka bir şey değildir, dediler. Züleyhâ da; beni muhabbetle ayıpladığınız işte budur¹¹⁵» dedi.

ای بسا مراد شجاع اندر حراب

که برد دست تابایش خراب

«Muharebelerde ne kadar yiğit adamlar bulunur ki, düşman darbe-leri elini, ayağını kestiği halde.»

او همان دست آورد در گبرودار

برگمان این که هست او برقرار

«Harbe devam etmeğe çalışır ve kesilen âzâsını yerinde sanır.»

آن توئی که بی بدن داری بدن
بس مترسی از جسم و جان بیرون شدن

«Sen bedensiz bir bedene sahibsin. O halde cisimden cânın çıkmasından korkma.»

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾

Yâni : «Allah yolunda can verenlere ölü demeyin, belki onlar diridirler. Lâkin siz iyice anlayıp bilemezsiniz⁽¹¹⁶⁾.» Âyet-i Kerimesinin tefsirinde Kâdî Beydâvî (Rahimehullah) der ki : Âyetin delâletinden anlaşılacaktır ki, insan, şu heykel-i mahsûstan, yâni; cesed-i insâniyyeden başka bir cevherdir ki onun zâtî bir idrâki vardır. Bedenin harab olmasıyla o idrak harab olmaz.

ÜÇÜNCÜ CİLD BİRİNCİ KİTABIN SONU

(116) Sûrei Bakara : 154.